

D2.1 Ολοκληρωμένη έκθεση Afroequality

WP2 Ανάπτυξη σχεδίου δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού μέσω της ενεργού συμμετοχής της Αφροδιασποράς σε τοπικό επίπεδο

19/07/2025

Δημόσιο Έγγραφο

**Funded by
the European Union**

This report was funded by the European Union's Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV)- (DG JUST) under Grant Agreement 101144500-AFROEQUALITY

Περίληψη

Η ολοκληρωμένη έκθεση D2.1 Afroequality αποτελεί το κεντρικό παραδοτέο του Πακέτου Εργασίας 2 (WP2) του έργου AFROEQUALITY. Η έκθεση αυτή συνθέτει ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία για να εξετάσει τη βιωμένη πραγματικότητα των πληθυσμών της Αφροδιασποράς, τη στάση του κοινού απέναντί τους και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και την προώθηση της ένταξης. Με τον τρόπο αυτό, συμβάλλει σε μια πιο τεκμηριωμένη και προσανατολισμένη στη δικαιοσύνη προσέγγιση στη χάραξη πολιτικής, στο δημόσιο διάλογο και στη θεσμική μεταρρύθμιση.

Η έκθεση βασίζεται σε ένα ερευνητικό σχέδιο μεικτών μεθόδων που περιλαμβάνει πέντε βασικές συνιστώσες: Διακρατική Δευτερογενή Έρευνα (Desk Research) σχετικά με τα νομικά και θεσμικά πλαίσια πολιτικής- Δημόσια ηλεκτρονική έρευνα που εξετάζει τις αντιλήψεις και τις στάσεις απέναντι στις αφροδιασπορικές κοινότητες- συζητήσεις σε ομάδες εστίασης με μέλη της Αφροδιασποράς- στρογγυλές τράπεζες με σχετικούς φορείς- και ανάλυση του ηλεκτρονικού τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις τρεις χώρες. Κάθε μέθοδος προσφέρει πληροφορίες για το πώς η «φυλή», το χρώμα και η ιθαγένεια διασταυρώνονται στο πλαίσιο δομικών και πολιτισμικών συστημάτων και πώς αυτά επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των ατόμων αφρικανικής καταγωγής.

Τα βασικά ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι τα άτομα της Αφροδιασποράς και στις τρεις χώρες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν συστημικό και καθημερινό ρατσισμό, ο οποίος διαμορφώνεται από ανεπαρκή νομική προστασία, ρατσιστικές αγορές εργασίας και επιβλαβείς αναπαραστάσεις στα μέσα ενημέρωσης. Στην Ελλάδα και την Ιταλία, οι περιοριστικοί νόμοι περί ιθαγένειας και η περιορισμένη πρόσβαση στα δικαιώματα ενισχύουν την κοινωνικοοικονομική περιθωριοποίηση, ενώ στην Ισπανία, παρά το ισχυρότερο νομικό πλαίσιο, εξακολουθούν να υφίστανται πρακτικές διακρίσεων, όπως η φυλετική στοχοποίηση (racial profiling). Σε κάθε χώρα, τα μέλη της Αφροδιασποράς περιορίζονται συχνά σε χαμηλά αμειβόμενες, επισφαλείς θέσεις εργασίας και είτε υποεκπροσωπούνται είτε διαστρεβλώνονται στο δημόσιο λόγο και τα μέσα ενημέρωσης. Οι δημόσιες αντιλήψεις, που διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό από τις αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης, αντανακλούν διαδεδομένα στερεότυπα, άγνοια και μορφές πολιτισμικής διαγραφής. Παρ' όλα αυτά, η έκθεση καταγράφει επίσης τη δράση και την ανθεκτικότητα της Αφροδιασποράς, που συμμετέχει ενεργά στην πολιτιστική έκφραση, την υπεράσπιση και τη συμμετοχή στα κοινά παρά τα συνεχή εμπόδια. Εκτός από τη χαρτογράφηση των προκλήσεων, η έκθεση εντοπίζει αποτελεσματικές πρακτικές σε εθνικά και τοπικά επίπεδα που προωθούν τη φυλετική ισότητα και διατυπώνει στοχευμένες συστάσεις για την πολιτική, την εκπαίδευση, τα μέσα ενημέρωσης και την ενδυνάμωση των κοινοτήτων. Οι συστάσεις αυτές βασίζονται σε μια διαθεματική και αποαποικιοκρατική προσέγγιση που αναγνωρίζει την ανάγκη να ακουστούν οι φωνές της Αφροδιασποράς και να αντιμετωπιστούν ταυτόχρονα πολλαπλές μορφές αποκλεισμού.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	7
1.1. Περιγραφή και Στόχοι του έργου	7
1.2. Μια οντολογική δήλωση της κοινοπραξίας AFROEQUALITY	10
1.3. Επισκόπηση - Το πλαίσιο του WP2- Πεδίο εφαρμογής της παρούσας έκθεσης	12
2. Διακρατική Δευτερογενής Έρευνα: Βασικά ευρήματα και συστάσεις	16
2.1. Διακρίσεις εις βάρος μελών της Αφροδιασποράς.....	17
2.2. Χάραξη πολιτικής σε Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο	19
2.3. Βέλτιστες πρακτικές και μελλοντικά βήματα	23
2.4.1. Πολιτική και θεσμική αλλαγή	26
2.4.2 Εκπαίδευση και ανάπτυξη ικανοτήτων	26
2.4.3 Ευαισθητοποίηση και πολιτιστική εκπροσώπηση	27
2.4.4 Δέσμευση του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών.....	28
3. Οι αντιλήψεις του κοινού για τα άτομα αφρικανικής καταγωγής: Αποτελέσματα από Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία	28
3.1. Το προφίλ των συμμετεχόντων στις δράσεις του έργου	29
3.2. Κριτικός προβληματισμός των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών σχετικά με τις αντιλήψεις του κοινού για την Αφροδιασπορά	36
3.3. Διακρίσεις, ρατσισμός και αφροφοβία: δημόσιες αντιλήψεις και κριτικοί προβληματισμοί	44
4. Η φωνή συμμετεχόντων και συμμετεχουσών: Ευρήματα από Ομάδες Εστίασης και Στρογγυλές Τράπεζες	49
4.1. Θέματα συζήτησης και πληροφορίες σχετικά με τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες στις ερευνητικές δράσεις.....	50
4.1.1 Ομάδες εστίασης	50
4.1.2 Στρογγυλές τράπεζες	53
4.2. Βασικά Συμπεράσματα από τις Ομάδες Εστίασης (T2.3) και τις Δραστηριότητες των Στρογγυλών Τραπεζών (T2.4).....	54
4.2.1. Ομάδες Εστίασης.....	55
4.2.2 Στρογγυλές τράπεζες	66
4.3. Τελικές παρατηρήσεις που προέκυψαν από τις Δραστηριότητες των Ομάδων Εστίασης (T2.3) και της Στρογγυλής Τραπέζης (T2.4).....	72
5. Ανάλυση διαδικτυακού Τύπου και Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης	77
5.1 Μεθοδολογία.....	77
5.2 Αποτελέσματα.....	80
5.2.1 Συναισθήματα.....	80
5.2.2 Ρατσιστική ρητορική μίσους	81
5.2.3 Κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας	82
5.3.1 Κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας	84
5.4 Συμπεράσματα	86

6. Τι μας διδάσκουν τα εμπειρικά στοιχεία; Βασικά ευρήματα από τις ερευνητικές δραστηριότητες του AFROEQUALITY	87
7. Χαρτογράφηση της αφρικανικής ταυτότητας στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία: Πώς επιτυγχάνεται τελικά η ένταξη; Αναδυόμενα ζητήματα σχετικά με την ιθαγένεια και την πολιτισμική ένταξη – Συστάσεις για την πολιτική και την έρευνα	94
7.1. Συστάσεις για κάθε χώρα.....	98
ΕΛΛΑΔΑ	98
ΙΤΑΛΙΑ.....	99
ΙΣΠΑΝΙΑ.....	99

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Φύλο συμμετεχόντων/ουσων στις τρεις χώρες.....	29
Διάγραμμα 2: Ηλικία συμμετεχόντων/ουσών στις τρεις χώρες συνολικά	30
Διάγραμμα 3: Πρακτικές κατανάλωσης ειδήσεων στις τρεις χώρες	31
Διάγραμμα 4: Πιο δημοφιλή μέσα κοινωνικής δικτύωσης (χρήση σε καθημερινή βάση) στις τρεις χώρες.....	32
Διάγραμμα 5: Μέσα στα οποία η Αφροδιασπορά εκπροσωπείται συχνότερα στις χώρες ...	34
Διάγραμμα 6: Πιο συχνές αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς στις τρεις χώρες	35
Διάγραμμα 7: Αντιλήψεις σχετικά με τους τύπους απασχόλησης της Αφροδιασποράς (ή την καταναγκαστική εργασία) στην Ιταλία	37
Διάγραμμα 8: Αντιλήψεις σχετικά με τους τύπους απασχόλησης της Αφροδιασποράς (ή την καταναγκαστική εργασία) στην Ελλάδα.....	39
Διάγραμμα 9: Αντιλήψεις σχετικά με τους τύπους απασχόλησης της Αφροδιασποράς (ή την καταναγκαστική εργασία) στην Ισπανία	41
Διάγραμμα 10: Πιστεύετε ότι οι πολίτες-μέλη της Αφροδιασποράς απολαμβάνουν ενδεχομένως τα ίδια δικαιώματα με τους άλλους πολίτες;	43
Διάγραμμα 11: Μαρτυρία μορφών διάκρισης και ρατσισμού συνολικά στις τρεις χώρες....	45
Διάγραμμα 12: Αντιλήψεις σχετικά με τις αιτίες των διακρίσεων	46
Διάγραμμα 13: Ο ρόλος της θρησκείας στις αντιλήψεις για την Αφροδιασπορά συνολικά για όλες τις χώρες.....	48
Διάγραμμα 14: Χώρες καταγωγής.....	52
Διάγραμμα 15: Αριθμός άρθρων ανά μέσο και χώρα.....	79
Διάγραμμα 16: Αριθμός μέσων και άρθρων ανά χώρα	79
Διάγραμμα 17: Μέτρηση συναισθήματος συνολικά	80
Διάγραμμα 18: Μέτρηση συναισθημάτων στις τρεις χώρες	80
Διάγραμμα 19: Σθένος συναισθήματος συνολικά	81
Διάγραμμα 20: Αριθμός άρθρων όπου εντοπίστηκε ρητορική μίσους ανά χώρα	82
Διάγραμμα 21: Αριθμός άρθρων όπου εντοπίστηκε ρητορική μίσους ανά μέσο.....	82
Διάγραμμα 22: Συνολικός αριθμός άρθρων με ρατσιστικό κίνητρο μίσους	83
Διάγραμμα 23: Αριθμός tweets με χρήση ρητορικής μίσους.....	84
Διάγραμμα 24: Κίνητρο του συνάκτη ή της συντάκτριας	85

Λίστα πινάκων

Πίνακας 1: Ομάδες εστίασης με κατόχους γνώσεων.....	50
Πίνακας 2: Τύπος και αριθμός φορέων που συμμετείχαν στις στρογγυλές τράπεζες.....	53

Λίστα συνεργατών Συντομογραφίες

Acronym/Abbreviation	Description
ΝΚΥΑ / ΕΚΠΑ (Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης)	Το Πανεπιστήμιο Αθηνών είναι το μεγαλύτερο δημόσιο ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα και ένα από τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια στην Ευρώπη. Το Τμήμα Επικοινωνίας και Σπουδών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του ΕΚΠΑ είναι ένα από τα κατεξοχήν Τμήματα Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στην Ελλάδα και την ευρύτερη περιοχή και δραστηριοποιείται ιδιαίτερα στην προώθηση και υποστήριξη της έρευνας μέσω των ερευνητικών του εργασιών, των εκδόσεων του Τμήματος, των εκδηλώσεων διάδοσης των διεθνών συμποσίων που διοργανώνει το Τμήμα και της ενεργούς διάδοσης.
CONVERGENCE (CONV)	Η CONVERGENCE είναι μια ελληνική ΜΚΟ που επικεντρώνεται στη δημιουργία αμερόληπτων συστημάτων βασισμένων στην τεχνολογία και στη δημιουργία αξιόπιστων περιβαλλόντων συνεργασίας ανθρώπου-μηχανής, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ των αναγκών διαφορετικών ενδιαφερομένων μερών, μέσω της έρευνας, της παροχής συμβουλών, της στοχευμένης ανάπτυξης ικανοτήτων, των δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης κ.λπ., προς το όραμα της Κοινωνίας 5.0. Η προσέγγισή μας καθοδηγείται από τους διάφορους κοινωνικούς δείκτες, όπως το φύλο/φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, το πολιτισμικό υπόβαθρο, οι αναπηρίες/αναπηρίες.
SCI-Hellas	Το SCI-Hellas (παράρτημα της Service Civil International), ο εταίρος της ελληνικής ΜΚΟ, το SCI- hellas είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός με έδρα την Αθήνα. Η SCI-hellas αποτελεί βασικό παράγοντα, καθώς έχει μακρά εμπειρία σε θέματα κοινωνικής ένταξης ευάλωτων ομάδων -κυρίως προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο από αφρικανικές χώρες (συμπεριλαμβανομένων των μουσουλμάνων και των ατόμων αφρικανικής καταγωγής). Εργάζονται επίσης προς την κατεύθυνση της οργάνωσης γυναικών αφρικανικής καταγωγής για την αντιμετώπιση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας.
CESIE	Η CESIE είναι μια μη κερδοσκοπική, μη πολιτική και μη κυβερνητική οργάνωση με έδρα το Παλέρμο (Ιταλία), που δραστηριοποιείται στον τομέα της κοινωνικής ένταξης και της ενδυνάμωσης ευάλωτων ομάδων, όπως οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών από την Αφρική. Η CESIE δεσμεύεται να προωθεί την πολιτιστική, κοινωνική, εκπαιδευτική και οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η CESIE συμβάλλει στην ανάπτυξη και την εξέλιξη μέσω της ενεργού συμμετοχής των ανθρώπων, της κοινωνίας των πολιτών και

	των θεσμών, εκτιμώντας πάντα την ποικιλομορφία. Ως εκ τούτου, η CESIE θεωρείται ένα πολύ συγκεκριμένο και θετικό παράδειγμα των ευρωπαϊκών αξιών.
Instrategies	<p>Η Instrategies είναι ένα think & do tank με έδρα τη Βαρκελώνη που ειδικεύεται στις ευρωπαϊκές και διεθνείς υποθέσεις, εστιάζοντας στην κινητικότητα, τη μετανάστευση, την ένταξη και την ενσωμάτωση, στο πλαίσιο των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης (SDGs) και της ενσωμάτωσης της ισότητας των φύλων.</p> <p>Το έργο της Instrategies είναι αφιερωμένο στην καινοτομία μέσω τόσο της γνώσης όσο και της πρακτικής εμπειρίας, σχεδιάζοντας, υλοποιώντας και αξιολογώντας έργα και πολιτικές. Η Instrategies διαθέτει μια διεπιστημονική ομάδα και ένα εκτεταμένο δίκτυο συνεργατών με ιστορικό σε έργα που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ.</p>

1. Εισαγωγή

1.1. Περιγραφή και Στόχοι του έργου

Το έργο AFROEQUALITY- Ενίσχυση της Αφροδιασποράς: Ρητορική Μίσους, Βία και Ρατσισμός- Συνεργατική μάθηση σε Ψηφιακές Δεξιότητες και Πολιτική Συμμετοχή- στοχεύει στην ενδυνάμωση της Αφροδιασποράς για τη διεκδίκηση της ένταξης και του ανήκειν, μέσω πρακτικών πολιτικής συμμετοχής και πολιτισμού που περιλαμβάνουν:

- Τον εντοπισμό, την αναφορά και την αντιμετώπιση περιστατικών ρατσισμού και Αφροφοβίας στις χώρες υλοποίησης του έργου
- Την ανάπτυξη δεξιοτήτων ψηφιακής πολιτειότητας και κοινωνικής συνείδησης, που θα ενισχύσουν τη συμμετοχή στα κοινά και θα ενδυναμώσουν τις Αφρικανικές κοινότητες στις συνεργαζόμενες χώρες.
- Την ανταλλαγή πολιτιστικών γνώσεων μέσω «καθημερινών κουλτούρων στην πόλη», για την ενδυνάμωση κατά της αφροφοβίας, της ξενοφοβίας, της ρητορικής μίσους και της βίας στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία
- Την υποστήριξη μιας ολιστικής προσέγγισης στην προσπάθεια τερματισμού των έμφυλων και φυλετικών στερεοτύπων, των αβάσιμων αντιλήψεων περί φυλετικής ανωτερότητας και της υποκίνησης φυλετικού μίσους μέσω μιας ολιστικής προσέγγισης.

Το έργο υλοποιείται υπό το συντονισμό του Τμήματος Επικοινωνίας και Σπουδών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) σε συνεργασία με τέσσερις (4) εταίρους σε τρεις (3) χώρες, την Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα.

Μέσα από το πρίσμα του φύλου και υιοθετώντας μια διατομεακή προσέγγιση, το AFROEQUALITY φέρνει σε επαφή ένα κορυφαίο ερευνητικό δημόσιο ίδρυμα στην Ελλάδα, Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών που εργάζονται ενεργά με αφροδιασπορικές κοινότητες στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία, καθώς και έναν κοινωνικοτεχνολογικό εταίρο, ο οποίος είναι ειδικός στην εξόρυξη δεδομένων (Data mining) και την ανάπτυξη εφαρμογών, προκειμένου να διερευνήσει, να αντιμετωπίσει και να συμβάλει στην καταπολέμηση της αφροφοβίας και του ρατσισμού κατά της Αφροδιασποράς, μέσω δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης. Ως εκ τούτου, το έργο θα βοηθήσει άμεσα τα άτομα της Αφροδιασποράς (εφεξής αναφερόμενα και ως «Ομάδα/Πληθυσμός-στόχος» ή «Δικαιούχοι» ή «Ωφελούμενοι») γυναίκες και άνδρες ηλικίας 18-45 ετών - που διαμένουν στην Αθήνα, το Παλέρμο, τη Βαρκελώνη και τις αντίστοιχες περιοχές. Το έργο θα παράσχει κατάρτιση σχετικά με τη συμμετοχή στα κοινά και στην πολιτιστική ευαισθητοποίηση, συμπεριλαμβανομένων των εννοιών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ψηφιακών δεξιοτήτων, με σκοπό την ενδυνάμωση των συμμετεχόντων σε θέματα ρατσισμού, βίας, ρητορικής μίσους και συναφών εγκλημάτων μίσους μέσω μιας διαθεματικής προοπτικής.

Τα ακόλουθα αποτελέσματα αναμένεται να παραχθούν μέχρι το τέλος του έργου:

- 60 άτομα αφρικανικής καταγωγής ανά χώρα εταίρο (στόχος 180 συνολικά) θα επωφεληθούν από την πρακτική κατάρτιση, την ενδυνάμωση και τις τοπικές δραστηριότητες ανάπτυξης δεξιοτήτων.

- Αύξηση της ευαισθητοποίησης του ευρύτερου κοινού σε καθεμία από τις τρεις χώρες μέσω:
 - Ηλεκτρονικής έρευνας που θα αφορά στις αντιλήψεις και τις στάσεις του εκάστοτε κοινού των χωρών-εταίρων απέναντι στην Αφροδιασπορά (500 άτομα σε κάθε χώρα)
 - Δραστηριοτήτων προβολής του AFROEQUALITY στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης
 - Ιστοριών και των αναρτήσεων των δικαιούχων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, χρησιμοποιώντας τα hashtags #MylifeinAthens, #MylifeinPalermo, #MylifeinBarcelona, και
 - Της εκστρατείας διάχυσης του έργου.
- Συλλογή επιστημολογικά ισχυρών ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένα στις τρεις συμμετέχουσες χώρες:
 - Έρευνα με 500 ατομικές απαντήσεις σε όλες τις τρεις συμμετέχουσες χώρες, σχετικά με τις αντιλήψεις για τη Μαυρότητα (Blackness), θέματα ένταξης, ρατσισμού και ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με την Αφροδιασπορά.
 - 6 Ομάδες Εστίασης σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες με 6-10 μέλη της Αφροδιασποράς (36-60 συμμετέχοντες και συμμετέχουσες συνολικά), που διερευνούν τις βιωματικές εμπειρίες, θέματα ρατσισμού, ρητορικής μίσους και αφροφοβίας
 - 6 στρογγυλές τράπεζες σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες με 4-6 εκπροσώπους σχετικών φορέων και της Αφροδιασποράς (24-36 συμμετέχοντες συνολικά), με στόχο τον εντοπισμό των αντιλήψεων των θεσμικών φορέων και της Κοινωνίας των Πολιτών σχετικά με την ξеноφοβία και τον ρατσισμό που στοχεύουν την Αφροδιασπορά, με ιδιαίτερη έμφαση στον εντοπισμό πιθανών συνεργειών για την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών στην καταπολέμηση του ρατσισμού. Ανάλυση Ενημερωτικού Τύπου και μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις 3 συμμετέχουσες χώρες, με έμφαση στην αναπαράσταση της Αφροδιασποράς τη ρητορική μίσους και τα περιστατικά βίας και ρατσισμού στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία.
- Για πρώτη φορά, οι δικαιούχοι του έργου, οι ενδιαφερόμενοι φορείς και το ευρύ κοινό σε όλες τις χώρες θα επωφεληθούν από τις γνώσεις που απορρέουν από τις εμπειρίες, το πολιτιστικό υπόβαθρο και την πολιτιστική ιστορία της Αφροδιασποράς.

Βιωσιμότητα και προστιθέμενη αξία που προκύπτουν από την ανάπτυξη μιας εφαρμογής ενδυνάμωσης μέσω παιχνιδιοποίησης, η οποία απευθύνεται σε ετερογενείς ομάδες πολιτών (τουλάχιστον 60 χρήστες ανά χώρα, 180 συνολικά) και στοχεύει τόσο στην ενημέρωση όσο και στην ενδυνάμωσή τους προς μια πιο συμπεριληπτική κατανόηση της διαφορετικότητας που συνδέεται με το χρώμα του δέρματος.

Το έργο οργανώνεται σε τέσσερα (4)Πακέτα Εργασίας:

ΠΕ1: Διαχείριση και Συντονισμός του έργου, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την ορθή και αποτελεσματική υλοποίηση, παρακολούθηση και διαχείριση του έργου, τις εσωτερικές διαδικασίες και την επικοινωνία

της σύμπραξης, καθώς και την αποτελεσματική αξιολόγηση του έργου. Οι βασικοί στόχοι του Πακέτου περιλαμβάνουν: την αποτελεσματική διοικητική και οικονομική διαχείριση του έργου, καθώς και τη διασφάλιση της επιστημονικής ποιότητας των προτεινόμενων δραστηριοτήτων και παραδοτέων.

ΠΕ2: Ανάπτυξη σχεδίου δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού μέσω της ενεργού συμμετοχής των μελών της Αφροδιασποράς στα κοινά σε τοπικό επίπεδο. Το συγκεκριμένο ΠΕ περιλαμβάνει όλες τις ερευνητικές δραστηριότητες στα αποτελέσματα των οποίων θα βασιστεί η ανάπτυξη ενός σχεδίου δράσης για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και την προώθηση πρακτικών και μεθόδων ενεργού συμμετοχής της Αφροδιασποράς. Οι βασικοί στόχοι περιλαμβάνουν: α) τη χαρτογράφηση των αντιλήψεων σχετικά με τις αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς στη δημόσια σφαίρα στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία, β) τη χαρτογράφηση των περιστατικών ξενοφοβίας, αφροφοβίας και ρατσισμού σε τοπικό επίπεδο, γ) τις ανάγκες της Αφροδιασποράς όσον αφορά στη συμμετοχή και την ένταξη στην τοπική κοινότητα, καθώς και τους τρόπους εμπλοκής και αλληλεπίδρασης με την κουλτούρα της Ισπανίας, της Ελλάδας και της Ιταλίας και, δ) τον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών που προωθούν τη συμμετοχή της Αφροδιασποράς στα ακροατήρια της Ισπανίας, της Ελλάδας και της Ιταλίας.

ΠΕ3: Ενίσχυση της συμμετοχής της Αφροδιασποράς στα κοινά. Αυτό το ΠΕ περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες ενδυνάμωσης 180 ατόμων της Αφροδιασποράς συνολικά στις χώρες υλοποίησης μέσω μιας σειράς «εργαστηρίων ενδυνάμωσης». Τα εργαστήρια θα οργανωθούν γύρω από τους άξονες της πολιτιστικής ταυτότητας, της διαπολιτισμικότητας και των εναλλακτικών αφηγήσεων. Οι βασικοί στόχοι περιλαμβάνουν: α) την παροχή εκπαιδευτικών πόρων για την ανάπτυξη ικανοτήτων των αφροδιασπορικών ατόμων για την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους μέσω δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης, β) την παροχή εκπαιδευτικού υλικού για την ψηφιακή εκπαίδευση και την ψηφιακή ιθαγένεια και, γ) την προώθηση των αφρικανικών πολιτισμών στις 3 χώρες εταίρους.

WP4: Πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της αφροφοβίας, της ξενοφοβίας και της ρητορικής μίσους. Το πακέτο εργασίας εστιάζει στη μετατροπή των αποτελεσμάτων και των δραστηριοτήτων του έργου σε τεκμηριωμένα ενημερωτικά σημειώματα πολιτικής (policy briefs) και σε εκπαιδευτικό και πολιτισμικό υλικό γνώσης (π.χ. εφαρμογή ενδυνάμωσης μέσω παιχνιδιοποίησης), καθώς και στην αποτελεσματική διάχυσή τους. Οι βασικοί στόχοι περιλαμβάνουν: α) την επικοινωνία και, κατ' επέκταση, τη συνηγορία των αποτελεσμάτων και προτάσεων του έργου για την καταπολέμηση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού σε επίπεδο δημόσιας πολιτικής, β) την ευαισθητοποίηση και ενεργή εμπλοκή τόσο των εμπλεκόμενων φορέων όσο και του ευρύτερου κοινού σε ζητήματα ισότητας, συμμετοχής και πολιτισμού της αφροδιασποράς, γ) την επικοινωνία και διάδοση του έργου σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, με στόχο την περαιτέρω αξιοποίηση των αποτελεσμάτων του, δ) την ενίσχυση της προστιθέμενης αξίας του μέσω εκτεταμένης δραστηριοποίησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μέσω δημιουργικών πολιτισμικών πρακτικών (π.χ. εφαρμογή παιχνιδιοποίησης).

1.2. Μια οντολογική δήλωση της κοινοπραξίας AFROEQUALITY

Η παρούσα έκθεση είναι το πρώτο δημόσιο παραδοτέο του έργου AFROEQUALITY, ενός έργου τριών χωρών που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση ζητημάτων ρατσισμού, ρητορικής μίσους και αφοφοβίας στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία μέσω έρευνας και δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης σε στενή συνεργασία με την Αφροδιασπορά στις τρεις χώρες. Δεν πρόκειται όμως απλώς για ένα έργο της ΕΕ που εντοπίζει τις ανάγκες των ανθρώπων που στοχοποιούνται για το χρώμα, την εθνικότητα και τη θρησκεία τους (και τις συναφείς κοινωνικές και πολιτισμικές κατηγορίες όπως το φύλο και η σεξουαλικότητα). Ούτε είναι απλώς ένα έργο που επιχειρεί να σχεδιάσει και να υλοποιήσει δραστηριότητες κατάρτισης στις οποίες τα μέλη της αφρικανικής διασποράς θα συμμετέχουν ως αποδέκτες μονόδρομων πληροφοριών για την ιθαγένεια. Αντιθέτως, υιοθετεί μια αποαποικιακή οπτική ως προς τον τρόπο με τον οποίο η Αφροδιασπορά σε όλες τις χώρες-εταίρους αναγνωρίζεται μέσω της φωνής και των πολιτισμικών της εκφράσεων σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού, της υλοποίησης και της παρακολούθησης του έργου. Παράλληλα, επιδιώκει την ανάπτυξη διαλόγου με μέλη της αφροδιασποράς στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία, καθώς και τη διασφάλιση ότι οι προσδιορισμοί που σχετίζονται με το χρώμα, τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή και τη θρησκεία, οι οποίοι αποτελούν κατεξοχήν στόχο του ρατσισμού και της ρητορικής μίσους, (συστημικό και καθημερινό), παραμένουν στο επίκεντρο της δημόσιας και πολιτικής ατζέντας. Προς τον σκοπό αυτό, το έργο AFROEQUALITY εξελίσσεται μέσω της συνεχούς αναθεώρησης και προσαρμογής της ορολογίας που χρησιμοποιείται στο ερευνητικό υλικό και στα παραδοτέα, αλλά και μέσω της ενεργότερης συμμετοχής μελών των εθνικών αφροδιασπορικών κοινοτήτων, με την ανάληψη κεντρικού ρόλου τόσο στα Συμβουλευτικά Όργανα όσο και στις δράσεις ενδυνάμωσης.

Για τον λόγο αυτό, η κοινοπραξία του AFROEQUALITY επιθυμεί να ξεκινήσει καταγράφοντας τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την υλοποίηση του έργου, ως αποτέλεσμα της συνεχούς κριτικής αναστοχαστικής διαδικασίας και της ανατροφοδότησης από μέλη της αφροδιασποράς και στις τρεις χώρες, τα οποία συμμετείχαν στις ερευνητικές δραστηριότητες του έργου και εκπροσωπούνται στα εθνικά Συμβουλευτικά Όργανα, καθώς και από τον συστηματικό διάλογο και τη δικτύωση των εταίρων με πρόσωπα-κλειδιά της αφροδιασποράς σε διακρατικό επίπεδο (π.χ. ακτιβιστές/ριες, επικεφαλής κοινοτήτων, εκπροσώπους ΜΚΟ, πολιτικούς, δημόσια πρόσωπα και προσωπικότητες της ευρύτερης δημόσιας σφαίρας).

- Αντί για μια ενιαία Συμβουλευτική Επιτροπή, η σύμπραξη αποφάσισε από νωρίς να δημιουργήσει τρεις εθνικές Συμβουλευτικές Επιτροπές, οι οποίες θα παρακολουθούν τις ανάγκες κάθε εθνικής περίπτωσης ξεχωριστά, αλλά θα σέβονται επίσης τα μέλη του της Επιτροπής των οποίων ο ρόλος είναι ζωτικής σημασίας για το έργο, αλλά δεν μιλούν άλλη γλώσσα από την εθνική τους. Η απόφαση αυτή οδήγησε σε μικρότερες και πιο ευέλικτες επιτροπές, οι οποίες θα εξετάζουν τακτικά τη φύση και την πρόοδο του έργου και είναι σε θέση να παρέχουν στοχευμένα και εξειδικευμένα ανατροφοδότηση σχετικά με το έργο.
- Οι εθνικές συμβουλευτικές επιτροπές περιλαμβάνουν τουλάχιστον δύο μέλη της Αφροδιασποράς ανά χώρα, ενώ, καθώς το έργο εξελισσόταν, άτομα που συμμετείχαν

σε ερευνητικές δραστηριότητες (π.χ. στρογγυλές τράπεζες) προσκλήθηκαν να γίνουν μέλη των Εθνικών Συμβουλευτικών Επιτροπών (π.χ. Ελλάδα). Ως αποτέλεσμα, οι Εθνικές Συμβουλευτικές Επιτροπές (οι οποίες συνεδριάζουν δύο φορές το χρόνο με τις εθνικές ομάδες έργου) έγιναν μεγαλύτερες (αλλά και πιο ευέλικτες) και περιλαμβάνουν περισσότερα μέλη από την Αφροδιασπορά κάθε χώρας. Αυτό οδηγεί σε ένα πιο εκτεταμένο και χωρίς αποκλεισμούς AFROEQUALITY Δίκτυο.

- Κατά τη διάρκεια του έργου, οι ομάδες του AFROEQUALITY πραγματοποιούν τακτικές συναντήσεις με εκπροσώπους της κοινότητας και εξέχουσες προσωπικότητες της Αφροδιασποράς, ενώ παράλληλα παρευρίσκονται σε φόρουμ και χώρους διαλόγου και πολιτιστικής έκφρασης, προκειμένου να διαδώσουν το έργο και να διαπιστώσουν την ανάγκη για την πρόοδο ενός εποικοδομητικού και αναστοχαστικού διαλόγου μεταξύ των φορέων της Αφροδιασποράς και των εθνικών φορέων.
- Το πρόγραμμα AFROEQUALITY χρησιμοποίησε αρχικά τον όρο «άτομα αφρικανικής καταγωγής» για να συμπεριλάβει όλα τα άτομα αφρικανικής καταγωγής στις χώρες εταίρους. Ωστόσο, μετά την ενσωμάτωση των σχολίων των συμμετεχόντων στις δραστηριότητες των ομάδων εστίασης και των στρογγυλών τραπεζών και των εθνικών συμβουλευτικών επιτροπών, η σύμπραξη αποφάσισε να στραφεί προς τους όρους «Αφροδιασπορά» και «αφρικανική διασπορά». Ειδικά για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της ηλεκτρονικής έρευνας σε όλες τις χώρες, οι όροι που υιοθετήθηκαν άλλαξαν από «άτομα αφρικανικής καταγωγής» στους ακόλουθους: AfroSpanish (AfroGreek και AfroItalian), Afrodescendants, και Έλληνες (Ισπανοί ή Ιταλοί) αφρικανικής καταγωγής. Αυτοί οι όροι -υποστηρίζει η σύμπραξη- περιλαμβάνουν μια πιο περιεκτική και δίκαιη προσέγγιση για όλα τα μέλη των αφροδιασπορικών κοινοτήτων των οποίων η ιθαγένεια, το εθνοτικό και φυλετικό καθεστώς μπορεί να διαφέρει.
- Από τον Απρίλιο του 2025 και μετά, όλα τα παραδοτέα που υποβάλλονται από το έργο AFROEQUALITY, συμπεριλαμβανομένου όλου του σχετικού υλικού, προσαρμόζονται σταθερά στην αναθεωρημένη ορολογία που εξηγήθηκε παραπάνω, έτσι ώστε η στροφή της εταιρικής σχέσης σε πιο περιεκτικούς και δίκαιους όρους να αποτυπωθεί πρακτικά στις δραστηριότητες, τον αντίκτυπο και την προστιθέμενη αξία του έργου.

Το σκεπτικό πίσω από αυτή τη δήλωση σε αυτό το σημείο της έκθεσης χρησιμεύει για να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο το έργο AFROEQUALITY εξελίσσεται ως μια συνεχής πλατφόρμα διαλόγου μεταξύ της Αφροδιασποράς και του πολιτικού και ερευνητικού λόγου στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία. Εξελίσσεται επίσης ως μια πλατφόρμα που προτρέπει αυτόν τον διάλογο να αναδείξει συνήθως αθέατες ή συσκοτισμένες πτυχές των αφροδιασπορικών ταυτοτήτων, πολιτισμών και προκλήσεων στις εν λόγω χώρες. Ένας τέτοιος διάλογος παρατείνει και ενισχύει την εστίαση σε θέματα φυλής και ρατσισμού σε αυτήν την ιστορική, κοινωνική και πολιτική συγκυρία, όπου οι αλληλεπικαλυπτόμενες συνθήκες αφροφοβίας, ισλαμοφοβίας, χρωματικών και θρησκευτικών στερεοτύπων διαπερνούν τον κοινωνικό και πολιτικό ιστό των δημοκρατικών κοινωνιών της ΕΕ.

1.3. Επισκόπηση - Το πλαίσιο του WP2- Πεδίο εφαρμογής της παρούσας έκθεσης

Το πλαίσιο των ερευνητικών δραστηριοτήτων του WP2

Το Πακέτο Εργασίας 2 του έργου AFROEQUALITY αποσκοπεί στην παροχή μιας επισκόπησης του τρόπου με τον οποίο οι Αφροδιασπορές στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία αναπαρίστανται στον δημόσιο λόγο, τα μέσα ενημέρωσης και τις πολιτικές συζητήσεις. Επιπλέον, παρέχει πληροφορίες σχετικά με το πώς σκέφτονται τα μέλη της Αφροδιασποράς στις τρεις χώρες τα θέματα της μαύρης ταυτότητας, της ιθαγένειας, της αφροφοβίας, του ρατσισμού και της ρητορικής μίσους. Εν ολίγοις, το ΠΕ2 αξιοποίησε μεθοδολογίες μικτής έρευνας για

1. Τη διερεύνηση αντιλήψεων και αναπαραστάσεων της Αφροδιασποράς στη δημόσια σφαίρα στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία
2. Τη χαρτογράφηση περιστατικών ξενοφοβίας, αφροφοβίας και ρατσισμού σε τοπικό επίπεδο
3. Τη χαρτογράφηση των αναγκών της αφρικανικής διασποράς όσον αφορά τη συμμετοχή και την ένταξη στην τοπική κοινότητα, καθώς και τους τρόπους εμπλοκής και αλληλεπίδρασης με την κουλτούρα της Ισπανίας, της Ιταλίας και της Ελλάδας
4. Τον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών που προωθούν τη συμμετοχή της Αφροδιασποράς στα ακροατήρια της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Ιταλίας.

Για τον σκοπό αυτό, σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν οι ακόλουθες δραστηριότητες και στις τρεις χώρες-εταίρους:

- Δευτερογενής Έρευνα για τη συλλογή στοιχείων σχετικά με ρατσιστικά περιστατικά κατά μελών της αφρικανικής διασποράς και τον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία (T2.1)

Αυτή η ερευνητική δραστηριότητα επικεντρώθηκε στην ανασκόπηση μελετών και εγγράφων σχετικά με τις αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία και με την κατασκευή της Αφροδιασπορικής ταυτότητας και των αφρικανικών πολιτισμών στις τρεις χώρες. Η ανασκόπηση αυτή περιελάμβανε σχετική ακαδημαϊκή και πολιτική/θεσμική βιβλιογραφία και κατέληξε σε τρεις εθνικές εκθέσεις και μια τελική συγκριτική έκθεση. Η συγκεκριμένη ερευνητική δραστηριότητα και οι εκθέσεις που προέκυψαν κατάφεραν: α) να χαρτογραφήσουν τη βιβλιογραφία και να εντοπίσουν κενά τόσο σε ερευνητικό όσο και σε επίπεδο πολιτικής και, β) να εντοπίσουν τουλάχιστον τρεις βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την ενεργό συμμετοχή των πολιτών, τα μέσα πρόληψης του ρατσισμού και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους σε κάθε χώρα. Η τελική συγκριτική έκθεση παρείχε μια σύνοψη της έρευνας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η Αφροδιασπορά στις τρεις κουλτούρες και σχετικά με θέματα ρατσισμού και αφροφοβίας, ενώ παρείχε επίσης μια διακρατική σύγκριση σε θέματα που αναδύονται στην έρευνα και τη χάραξη πολιτικής. Τέλος, κατάφερε να εντοπίσει και να καταγράψει ορισμένα περιστατικά ρατσισμού μαζί με έναν κατάλογο βέλτιστων πρακτικών σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπισή τους.

- Ηλεκτρονική έρευνα στο ευρύ κοινό στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία (T2.2)

Όλες οι συμμετέχουσες χώρες (Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία) σχεδίασαν και διεξήγαγαν μια ηλεκτρονική έρευνα για να καταγράψουν τις τρέχουσες στάσεις απέναντι στην αφρικανική διασπορά σε κάθε χώρα. Μέσω αυτής της έρευνας, οι εταίροι κατάφεραν να συγκεντρώσουν πληροφορίες σχετικά με το πώς τα μέλη της αφρικανικής διασποράς γίνονται αντιληπτά σε κάθε κουλτούρα, καθώς και να χαρτογραφήσουν τα στερεότυπα και ενδεχομένως τις ξενοφοβικές και αφροφοβικές αντιλήψεις εντός του γενικού πληθυσμού. Το ΕΚΠΑ ανέπτυξε ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο δεκαεννέα ερωτήσεων (19), δεκατεσσάρων (14) κλειστού τύπου και πέντε (5) ανοικτού τύπου, ομαδοποιημένων σε τέσσερις (4) θεματικές ενότητες (κοινωνικά μέσα ενημέρωσης και κατανάλωση ειδήσεων- γνώσεις σχετικά με τα μέλη της Αφροδιασποράς, ζητήματα διακρίσεων- δημογραφικό προφίλ των κατόχων γνώσεων). Από την ηλεκτρονική έρευνα προέκυψαν τρεις εθνικές εκθέσεις και μια διακρατική συγκριτική έκθεση (D2.5). Το ΕΚΠΑ ανέπτυξε το ερωτηματολόγιο με τη συμβολή των CESIE και InStrategies. Το ΕΚΠΑ, η CESIE και η InStrategies έκαναν πιλοτική δοκιμή του ερωτηματολογίου, διεξήγαγαν αναλύσεις ανά χώρα και συνέταξαν την έκθεση κάθε χώρας, ενώ όλοι οι εταίροι διέδωσαν το ερωτηματολόγιο όσο το δυνατόν ευρύτερα.

- Διεξαγωγή 2 ομάδων εστίασης ανά χώρα με ανθρώπους της Αφροδιασποράς (T2.3)

Προκειμένου να διερευνηθούν οι εμπειρίες των ατόμων αφρικανικής καταγωγής στις τρεις χώρες, διεξήχθησαν 2 συζητήσεις σε ομάδες εστίασης ανά χώρα (6-10 συμμετέχοντες, διατηρώντας έμφυλη ισορροπία, μέγιστο αριθμό 10 συμμετεχόντων ανά χώρα με μέγιστο αριθμό 5 ανδρών και 5 γυναικών στην ομάδα εστίασης). Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν από τις τοπικές αφρικανικές κοινότητες από τα δίκτυα των εταίρων. Ο επικεφαλής του Πακέτου Εργασίας (ΕΚΠΑ) ανέπτυξε έναν Οδηγό Ομάδας Εστίασης με οδηγίες, ερωτήσεις, συμβουλές και προτάσεις για τους εταίρους. Στόχος ήταν να εντοπιστούν οι προσωπικές εμπειρίες της Αφροδιασποράς σε κάθε χώρα (συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων της αφροφοβίας, του ρατσισμού, της βίας και των διαθεματικών διακρίσεων με βάση το φύλο και άλλα), η προθυμία συμμετοχής στις τοπικές δραστηριότητες και διαδικασίες που σχεδιάζονται και υλοποιούνται από διάφορους φορείς ή ενδιαφερόμενους (τοπικές ΜΚΟ, Δήμος, Πανεπιστήμια), η ύπαρξη διακοινοτικής αλληλεπίδρασης και να γίνει κατανοητό το επίπεδο ένταξης δίνοντας φωνή στα ίδια τα μέλη της Αφροδιασποράς. Τα δεδομένα από τις ομάδες εστίασης θα χρησιμοποιηθούν για το σχεδιασμό των δραστηριοτήτων κατάρτισης, καθώς και για την ενημέρωση σχετικά με τις συστάσεις πολιτικής και το περιεχόμενο της εφαρμογής ενδυνάμωσης.

- T2.4 Διεξαγωγή 2 στρογγυλών τραπεζιών ανά χώρα με σχετικούς φορείς (επικεφαλής ΕΚΠΑ, SCI, CESIE, InStrategies)

Προκειμένου να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες του έργου οι βασικοί ενδιαφερόμενοι φορείς που σχετίζονται με την καταπολέμηση του ρατσισμού και των προκαταλήψεων κατά των ατόμων της Αφροδιασποράς, οργανώθηκαν 2 στρογγυλές τράπεζες (4-6 συμμετέχοντες) ανά χώρα. Οι ενδιαφερόμενοι επιλέχθηκαν από τον ακαδημαϊκό χώρο, τους φορείς χάραξης

πολιτικής και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών με τη βοήθεια των εταίρων. Στόχος ήταν η περαιτέρω εξοικείωση με το ζήτημα της ξενοφοβίας και του ρατσισμού κατά των ατόμων της Αφροδιασποράς. Οι συμμετέχοντες στα στρογγυλά τραπέζια αναμένεται να είναι εκπρόσωποι δημόσιων φορέων που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώσεις μεταναστών, αφρικανικές ΜΚΟ, τοπικές πρωτοβουλίες για τη συμμετοχή των πολιτών και τη συνύπαρξη κ.λπ. Οι εν λόγω εκπρόσωποι θα σχηματίσουν ένα άτυπο Afroequality δίκτυο.

- T2.5 Διεξαγωγή ανάλυσης του διαδικτυακού τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία (ΕΚΠΑ επικεφαλής, SCI, CESIE, Instrategies, CONV)

Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας, προβλεπόταν η ανάλυση του διαδικτυακού Τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και στις τρεις χώρες. Η ανάλυση αναμενόταν να συνοδεύεται από χαρτογράφηση των περιστατικών λεκτικής βίας και άλλης μη κατάλληλης συμπεριφοράς προς τα μέλη της Αφροδιασποράς στα ψηφιακά μέσα (π.χ. μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ηλεκτρονικός Τύπος). Στόχος της δραστηριότητας ήταν η συλλογή δεδομένων σχετικά με την αναπαράσταση της Αφροδιασποράς στα μέσα μαζικής ενημέρωσης με ιδιαίτερη έμφαση στη ρητορική μίσους και τα περιστατικά βίας και ρατσισμού στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία. Τα δεδομένα, εφόσον είναι δυνατόν, θα αναλυθούν βάσει μέσου, φύλου και φυλής. Η CONV ανέλαβε την ευθύνη αυτής της δράσης, καθώς διαθέτει μεγάλη εμπειρία σε τεχνικές έρευνας σε διαδικτυακές πηγές. Οι εταίροι παρέχουν τους διαδικτυακούς συνδέσμους από όπου μπορούν να αντληθούν δεδομένα (ακολουθώντας πάντα τον κανονισμό GDPR). Ένας κατάλογος πιθανών λέξεων ή φράσεων που οδηγούν σε ρητορική μίσους έχει εντοπιστεί από την ερευνητική ομάδα του ΕΚΠΑ. Η ανάλυση των μέσων ενημέρωσης αναζήτησε λέξεις ή φράσεις που έχουν στόχο τη ρητορική μίσους. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την ανάλυση των μέσων μαζικής ενημέρωσης επεξεργάστηκαν από την ομάδα του ΕΚΠΑ και αποτελούν μέρος της ολοκληρωμένης έκθεσης Afroequality (έχοντας συμπεριλάβει όλες τις πληροφορίες από την T2.1-5).

- T2.6 Ανάπτυξη του σχεδίου δράσης του έργου (ΕΚΠΑ επικεφαλής, SCI, CESIE, Instrategies))

Με βάση τα δεδομένα που έχουν συλλεγεί από προηγούμενες δραστηριότητες, αναπτύχθηκε η μεθοδολογία του έργου και το σχέδιο δράσης το οποίο θα εφαρμοστεί κατά την υλοποίηση του έργου. Το σχέδιο δράσης περιγράφει διεξοδικά με τις δραστηριότητες που αποσκοπούν: α) στον εντοπισμό των τρόπων με τους οποίους λαμβάνουν χώρα διακρίσεις, ρητορική μίσους και άλλες ρατσιστικές και αφροφοβικές συμπεριφορές, β) στην παροχή μέσων και εργαλείων για την ενδυνάμωση των ατόμων αφρικανικής καταγωγής μέσω εξατομικευμένων δραστηριοτήτων ανάπτυξης ικανοτήτων (όπως περιγράφεται στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας 3) στην αντιμετώπιση των φυλετικών στερεοτύπων, των διακρίσεων και της ρητορικής μίσους, γ) στην ανάπτυξη διαδικασιών και πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των συστάσεων πολιτικής από τα μέλη της Αφροδιασποράς και, δ) στην περιγραφή του πεδίου εφαρμογής και του σχεδιασμού της Εφαρμογής Ενδυνάμωσης AFROEQUALITY (βλ. παρακάτω). Το Σχέδιο Δράσης θα κοινοποιηθεί στους συμμετέχοντες φορείς και θα διαδοθεί ευρέως μέσω των δικτύων των εταίρων.

Πεδίο εφαρμογής της παρούσας έκθεσης

Η παρούσα έκθεση (D2.1) είναι αποτέλεσμα των ερευνητικών δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν και στις τρεις χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα) στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας 2. Η Ολοκληρωμένη έκθεση για το έργο Afroequality περιλαμβάνει ευρήματα από την έρευνα γραφείου και στις τρεις χώρες εταίρους, βέλτιστες πρακτικές, αναζήτηση στα μέσα ενημέρωσης και εξόρυξη δεδομένων (Data mining), που προέρχονται από πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα. Η παρούσα έκθεση αντλεί από τις εθνικές και διασταυρούμενες συγκριτικές εκθέσεις και τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο του T2.1- T2.5. Τα προαναφερθέντα περιλαμβάνουν δραστηριότητες δευτερογενούς και πρωτογενούς έρευνας που αναλήφθηκαν από όλους τους εταίρους, ώστε να παρέχεται μια όσο το δυνατόν πιο συνεκτική επισκόπηση της τρέχουσας κατάστασης των πολλαπλών διακρίσεων και ιδιαίτερα της αφροφοβίας στις συμμετέχουσες χώρες. Η έκθεση θα αναπτυχθεί με βάση εθνικά και συγκριτικά ευρήματα που θα παραχθούν στις συμμετέχουσες χώρες μέσω:

- α) Εκτεταμένης δευτερογενούς έρευνας σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο (T2.1)
- β) Ποσοτικής ηλεκτρονικής έρευνας σε όλη την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία με σκοπό την καταγραφή στάσεων και αντιλήψεων σχετικά με τον ρατσισμό, την αφροφοβία και την Αφροδιασπορά (T2.2)
- γ) Ομάδων εστίασης με μέλη της Αφροδιασποράς (T2.3)
- δ) Στρογγυλών τραπέζων με εκπροσώπους της Αφροδιασποράς (T2.4)
- ε) Ανάλυσης του διαδικτυακού Τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε εθνικό επίπεδο (T2.5)

Ως εκ τούτου, η έκθεση δομείται ως εξής:

Ενότητα 2: Διακρατική δευτερογενής έρευνα: Βασικά συμπεράσματα και συστάσεις. Αυτή η ενότητα χαρτογραφεί τον πολιτικό διάλογο, τις βέλτιστες πρακτικές και τις γνώσεις που έχουν συγκεντρωθεί σχετικά με θέματα αφροφοβίας, ρατσισμού και ρητορικής μίσους που στρέφονται κατά της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία.

Ενότητα 3: Αντιλήψεις του κοινού για τα άτομα αφρικανικής καταγωγής: Αποτελέσματα από την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία. Στο παρόν τμήμα παρουσιάζονται τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας σε όλες τις χώρες υλοποίησης. Χαρτογραφούνται οι στάσεις και οι αντιλήψεις σχετικά με την αφρικανική διασπορά στην Ιταλία, την Ισπανία και την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των εμπειριών και της γνώσης σχετικά με περιστατικά ρατσισμού και αφροφοβίας.

Ενότητα 4: Η φωνή της Αφροδιασποράς: Συστάσεις από τις ομάδες εστίασης και τα στρογγυλά τραπέζια. Στην ενότητα αυτή παρατίθενται τα ευρήματα που προκύπτουν από τις δραστηριότητες ποιοτικής έρευνας με μέλη και εκπροσώπους της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία και αντίστοιχες συστάσεις για τη χάραξη πολιτικής.

Ενότητα 5: Ανάλυση του διαδικτυακού Τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα ευρήματα από τη χαρτογράφηση του δημόσιου λόγου

τόσο στα κύρια μέσα ενημέρωσης όσο και στον διαδικτυακό λόγο και στις τρεις συμμετέχουσες χώρες.

Ενότητα 6: Τι μας διδάσκουν τα εμπειρικά στοιχεία; Βασικά ευρήματα από τις ερευνητικές δραστηριότητες του έργου AFROEQUALITY. Μετά την περιγραφική ανάλυση των ευρημάτων των ερευνητικών δραστηριοτήτων του έργου AFROEQUALITY, η παρούσα ενότητα συνοψίζει τα βασικά ευρήματα που προέκυψαν τόσο από την πρωτογενή όσο και από τη δευτερογενή έρευνα στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας 2.

Ενότητα 7: Χαρτογράφηση της αφρικανικής ταυτότητας στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία: Πώς επιτυγχάνεται τελικά η ένταξη; Αναδυόμενα ζητήματα ιθαγένειας και πολιτιστικής ένταξης - Συστάσεις για την πολιτική και την έρευνα. Το τελευταίο τμήμα της παρούσας έκθεσης ασχολείται με τις συστάσεις πολιτικής και έρευνας που προκύπτουν από τις γνώσεις και τα ευρήματα που συγκέντρωσε η κοινοπραξία στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας 2.

2. Διακρατική Δευτερογενής Έρευνα: Βασικά ευρήματα και συστάσεις

Τα ευρήματα από τη Δευτερογενή Έρευνα τόσο σε εθνικό όσο και σε διακρατικό επίπεδο επιβεβαιώνουν πώς τα μέλη της Αφροδιασποράς σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία περιθωριοποιούνται συστηματικά, στερούνται πλήρη δικαιώματα ιθαγένειας και εξακολουθούν να πέφτουν θύματα συστημικού και καθημερινού ρατσισμού (με τις μορφές της αφροφοβίας, της ξενοφοβίας και της ισλαμοφοβίας). Παρόλο που οι μεταρρυθμίσεις στα δικαιώματα ιθαγένειας -ιδίως στην Ισπανία (Mastora et al., 2024)- έχουν εξασφαλίσει έναν ασφαλέστερο πολιτικό και οικονομικό χώρο για τα μέλη της αφρικανικής διασποράς, οι προκλήσεις παραμένουν σημαντικές σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, όπου ο συστημικός και καθημερινός ρατσισμός, η αφροφοβία και η ισλαμοφοβία δεν αποτελούν απλώς μέρος του καθημερινού λόγου, αλλά επαναλαμβάνονται επίσης μέσω των στερεοτύπων των μέσων ενημέρωσης στις ειδήσεις και την ποπκουλτούρα.

Οι πολιτικές για την καθιέρωση των δικαιωμάτων του πολίτη και την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους και της αφροφοβίας καθοδηγούνται κυρίως από ευρύτερες οδηγίες και πλαίσια πολιτικής¹ της ΕΕ και εφαρμόζονται σε διαφορετικό βαθμό. Για παράδειγμα, στην Ισπανία υπάρχει ανάγκη για περισσότερες διαθεματικές πολιτικές για την αντιμετώπιση των πολλαπλών διακρίσεων (επικαλυπτόμενες φυλετικές, εθνοτικές, θρησκευτικές διακρίσεις), ενώ η Ιταλία και η Ελλάδα εξακολουθούν να κάνουν αρκετά βήματα πίσω είτε με παρωχημένους νόμους περί ιθαγένειας που εξακολουθούν να ισχύουν (Ιταλία), είτε με ένα νομικό πλαίσιο ανεπαρκές για να αντιμετωπίσει τις τρέχουσες και συνεχιζόμενες ανάγκες και δικαιώματα της πρώτης και δεύτερης γενιάς Αφροδιασποράς (Ελλάδα). Οι προκλήσεις με την ιθαγένεια και ο συστημικός ρατσισμός ενισχύουν τόσο τις καθημερινές περιπτώσεις ρατσισμού όσο και την αφροφοβία, ενώ οδηγούν από μόνες τους τις κοινότητες της Αφροδιασποράς σε περαιτέρω περιθωριοποίηση. Ως εκ τούτου, σε χώρες όπως η Ιταλία και

¹ Όπως, για παράδειγμα, το [σχέδιο δράσης της ΕΕ κατά του ρατσισμού \(2025\)](#), η [στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων \(2020-2025\)](#) και η οδηγία για τη [φυλετική ισότητα \(οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου\)](#).

η Ελλάδα τα μέλη της Αφροδιασποράς αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και τις υπηρεσίες υγείας, ενώ ταυτόχρονα κατευθύνονται σε θέσεις εργασίας χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλών αποδοχών. Ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας, η πλειοψηφία των μελών της Αφροδιασποράς εργάζεται υπό επισφαλείς συνθήκες υγείας και οικονομικές συνθήκες (χωρίς συμβάσεις ή ασφάλιση, δηλαδή κυρίως σε αυτό που αποκαλείται «μαύρη αγορά»). Στην περίπτωση της Ισπανίας, παρόλο που οι Λατινοαμερικανοί ενσωματώνονται ευκολότερα λόγω της κοινής γλώσσας και του κοινού πολιτιστικού κεφαλαίου, η Αφροδιασπορά από τις υποσαχάριες χώρες συναντά σοβαρές προκλήσεις και εμπόδια στην απασχόληση. Το χρώμα, η γλώσσα και η εθνοτική καταγωγή αποτελούν επομένως βασικούς παράγοντες για τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζονται τα μέλη της Αφροδιασποράς στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία, έχοντας βαθύ αντίκτυπο στην πολιτιστική και κοινωνική τους ένταξη, αλλά και στην καθημερινή τους ζωή και στην πορεία της ζωής τους στις χώρες διαμονής τους. Σε αυτό προστίθεται και το ανεπαρκές νομικό πλαίσιο για την ιθαγένεια, το οποίο είναι, σε ορισμένες περιπτώσεις, επίσης σοβαρά εχθρικό (π.χ. στην περίπτωση της Ελλάδας) και δε χρησιμεύει ως συστημική υπόσχεση για την κοινωνική και πολιτιστική ενσωμάτωση.

2.1. Διακρίσεις εις βάρος μελών της Αφροδιασποράς

Τα ζητήματα της ιθαγένειας, ακόμη και στην περίπτωση χωρών όπως η Ισπανία, όπου το καθεστώς της ιθαγένειας και τα σχετικά δικαιώματα προστατεύονται πιο αποτελεσματικά, δεν σημαίνει ότι οι πολιτιστικές και κοινωνικές προεκτάσεις της ιθαγένειας στην καθημερινή ζωή είναι εξίσου εγγυημένες. Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι τα στοιχεία που προκύπτουν από μελέτες και παρατηρητήρια της ΕΕ δείχνουν υψηλά ποσοστά αφοφοβίας, ρατσισμού και ρητορικής μίσους και αύξηση των εν λόγω περιπτώσεων σε 47% το 2024 σε σύγκριση με 39% το 2016 (FRA, 2024)². Τα ρατσιστικά εγκλήματα σε ολόκληρη την Ευρώπη και ιδίως στις χώρες παρέμβασης συνδέονται είτε με επιθέσεις ακροδεξιών ομάδων κατά των μελών της Αφροδιασποράς (π.χ. στη Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Σουηδία) (Nwabuzo, 2015)³, είτε ως αποτέλεσμα του συστημικού ρατσισμού και της αφοφοβίας (συγκαλυμμένης ή φανεράς) (ENAR Factsheet, 2024)⁴. Το γεγονός ότι ακόμη και όταν υλοποιούνται δραστηριότητες κατάρτισης και συνηγορίας από ΜΚΟ, οι δράσεις αυτές είναι σπάνιες, αποσπασματικές ή σχετικά τεκμηριωμένες, συσκοτίζει τις περιπτώσεις ρατσισμού και αφοφοβίας που έρχονται στο φως για να παρακολουθούνται συστηματικά. Παράλληλα, «η απουσία των ατόμων αφρικανικής καταγωγής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα εκπαιδευτικά προγράμματα σπουδών, διάφορους τομείς απασχόλησης και τμήματα των δημόσιων χώρων, εξισώνεται με την έλλειψη του ανήκειν και την έλλειψη δικαιώματος στα πολιτικά και πολιτειακά δικαιώματα. Όπως παρατηρείται και στις τρεις χώρες, σε διαφορετικό βαθμό, οι έγχρωμοι και οι αφρο-ομογενείς, ακόμη και όταν γεννιούνται σε αυτές τις χώρες, αντιμετωπίζουν την έλλειψη αναγνώρισης ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας. Η υποεκπροσώπηση ή/και η λανθασμένη εκπροσώπηση ενισχύει τα

² FRA (2024). *Fundamental Rights Report 2024*. Luxembourg: Publications Office for the European Union. Διαθέσιμο [εδώ](#).

³ Nwabuzo, O. (2015). *Afrophobia in Europe-ENAR Shadow Report 2014-2015*. Brussels: European Network Against Racism. Διαθέσιμο [εδώ](#).

⁴ ENAR (2024). *ENAR Factsheet: Intersectionality of Discrimination in the Workplace*. Brussels: European Network Against Racism. Διαθέσιμο [εδώ](#).

στερεότυπα και διαιωνίζει έναν κύκλο αορατότητας, αποκλεισμού και περιθωριοποίησης»(Mastora et al., 2024: 5)⁵.

Ως εκ τούτου, τα ζητήματα ρατσισμού και αφροφοβίας αναδύονται στο πλαίσιο των εξής: α) έλλειψη ορατότητας και έλλειψη δεδομένων, β) θεσμικός ρατσισμός, γ) προκλήσεις όσον αφορά την απασχόληση.

Όπως συνοψίζει η συγκριτική μας Δευτερογενής Έρευνα (Mastora et al., 2024), τα ζητήματα με την ιθαγένεια, τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα αντανακλώνονται στους τρόπους και στον βαθμό που εκπροσωπούνται τα μέλη της Αφροδιασποράς σε κάθε χώρα (Holtzman et al., 2022)⁶. Σύμφωνα με τη Συγκριτική Δευτερογενή Έρευνα, «η έλλειψη δεδομένων ή η παρουσία ασυνεπών ή μη συγκρίσιμων πληροφοριών υποδηλώνει απροθυμία να ασχοληθεί κανείς με το πρόβλημα ή ακόμη και να το αναγνωρίσει, γεγονός που υποδηλώνει πιθανή έλλειψη ενδιαφέροντος για την αντιμετώπιση των εμπειριών συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων» (Mastora et al., 2024: 5). Σε ό,τι αφορά στις χώρες ενδιαφέροντος, η Ιταλία και η Ελλάδα παρουσιάζουν εκτεταμένη έλλειψη δεδομένων σχετικά με ζητήματα φυλετικής ταυτότητας και ρατσισμού, με την Ελλάδα να διαθέτει δεδομένα για την Αφροδιασπορά της μόνο μέσω των φορέων και των εκθέσεων της ΕΕ. Η Ισπανία φαίνεται να έχει περισσότερες πρωτοβουλίες για τη συλλογή συστηματικών δεδομένων σχετικά με το ρατσισμό και τις διακρίσεις τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ, ενώ η Ιταλία προσφέρει επίσης δεδομένα τόσο από πηγές της ΕΕ όσο και από εθνικές πηγές που καλύπτουν ορισμένους βασικούς δείκτες, όπως η απασχόληση, η στέγαση, η υγεία και οι κοινωνικές σχέσεις.

Σε ό,τι αφορά στον βαθιά ριζωμένο θεσμικό ρατσισμό που τροφοδοτεί σε μεγάλο βαθμό και τον καθημερινό ρατσισμό (και το αντίστροφο), όλες οι χώρες δείχνουν ότι η δραστηριότητα επιβολής του νόμου που βασίζεται σε διακρίσεις (η οποία περιλαμβάνει από συστηματικά και αδικαιολόγητα περιστατικά ελέγχου και σωματικής έρευνας έως ρατσιστικές επιθέσεις) αποτελεί βασική πηγή θεσμικού ρατσισμού (Racist Violence Recording Network, 2022⁷; FRA 2024). Ταυτόχρονα, τα μέλη της Αφροδιασποράς αποφεύγουν να καταγγείλουν τέτοια ρατσιστικά περιστατικά είτε από φόβο αντιποίνων από τα όργανα επιβολής του νόμου, είτε λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης στην αποτελεσματικότητα και αξιοπιστία των αρχών (FRA, 2023)⁸. Τα στοιχεία του 2023 από την Ελλάδα δείχνουν μια ιδιαίτερα προβληματική κατάσταση, με το 63% των περιστατικών να μην έχουν καταγγελθεί (RVRN, 2022).

Τέλος, φαίνεται ότι ρατσισμός, η ρητορική μίσους και η αφροφοβία σχετίζονται με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα μέλη της Αφροδιασποράς στις τρεις χώρες ενδιαφέροντος σε σχέση με την απασχόληση και τις ευκαιρίες εργασίας. Στην Ισπανία, ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται με μισθό και με συμβάσεις τουλάχιστον ορισμένου χρόνου (45% των ατόμων που εργάζονται με μισθό σύμφωνα με την έκθεση του FRA 2023) είναι πολύ

⁵ Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D., Bashir, O. M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2024). *AFROEQUALITY Desk Research Comparative Report*. Internal Project Report. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500).

⁶ Holtzman, G. S., A. Khoshkhoo, N., & Nsoesie, E. O. (2022). The racial data gap: lack of racial data as a barrier to overcoming structural racism. *The American Journal of Bioethics*, 22(3), 39-42.

⁷ RVRV (2022). 2022 Annual Report. GNCHR: Racist Violence Recording Network. Available at: <https://rvrn.org/wp-content/uploads/2024/03/ETHSIA-EKTHESH-2022-ENGLISH.pdf>

⁸ FRA (2023). *Fundamental Rights Report 2023*. Luxembourg: Publications Office for the European Union. Available at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-fundamental-rights-report-2023_en_1.pdf

υψηλότερος από ό,τι στις άλλες δύο χώρες (63%). Στην Ιταλία, τα περισσότερα άτομα αφρικανικής καταγωγής μεταξύ 20-64 ετών έχουν το ίδιο ποσοστό ένταξης στην απασχόληση με τον γενικό πληθυσμό, ωστόσο το 1/3 απασχολείται σε θέσεις εργασίας χαμηλής ειδίκευσης, ενώ οι άνδρες είναι σημαντικά υπεραπασχολούμενοι σε σύγκριση με τις γυναίκες. Ωστόσο, η περίπτωση της Ελλάδας είναι αρκετά πιο περίπλοκη. Οι περισσότεροι άνθρωποι βρίσκονται στο περιθώριο της αγοράς, απασχολούμενοι κυρίως σε αυτό που αποκαλείται «μαύρη αγορά», και ως εκ τούτου χωρίς συμβάσεις, κοινωνική ασφάλιση ή σωστούς μισθούς. Όπως έδειξαν τα στοιχεία του προγράμματος MOMENTUM (2022-2024)⁹, οι μη-λευκές γυναίκες και ιδιαίτερα οι γυναίκες της Αφροδιασποράς αντιμετωπίζουν ρατσισμό κατά την εργασία και την αναζήτηση εργασίας. Αντιμετωπίζονται με πολύ απάνθρωπους τρόπους και εργάζονται πολύ περισσότερο από τους άνδρες, αλλά αμείβονται λιγότερο.

Ο εντοπισμός και η κατανόηση των φυλετικών διακρίσεων εις βάρος των μελών της Αφροδιασποράς στην Ιταλία, την Ισπανία και την Ελλάδα είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα. Στην παρούσα ενότητα επιλέξαμε να καταγράψουμε τρεις βασικούς παράγοντες που λειτουργούν ως πλατφόρμες διακρίσεων, ρατσισμού και ρητορικής μίσους με βάση το χρώμα και τη φυλετική ταυτότητα και στις τρεις χώρες. Το σημείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι οι πολιτισμικοί δείκτες του χρώματος και της φυλετικής ταυτότητας, η έλλειψη συστηματικών δεδομένων σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης και κοινωνικής ένταξης των ανθρώπων, καθώς και τα ανεπαρκή πλαίσια σχετικά με την ιθαγένεια και τη φυλετική ισότητα (όπως θα συζητήσουμε στη συνέχεια) τροφοδοτούν τον συστημικό και καθημερινό ρατσισμό, ο οποίος είναι εμφανής σε όλους τους τομείς της απασχόλησης και της εκπροσώπησης στον δημόσιο λόγο και στα μέσα ενημέρωσης.

2.2. Χάραξη πολιτικής σε Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο

Εδώ και περίπου 25 χρόνια, η ΕΕ οικοδομεί ένα ολοκληρωμένο και ισχυρό πλαίσιο για την αντιμετώπιση και την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων λόγω χρώματος, φυλής, εθνοτικής καταγωγής και θρησκείας μέσω οδηγιών, σχεδίων δράσης και αποφάσεων. Το διαθέσιμο πλαίσιο δεσμεύει, τουλάχιστον θεωρητικά, τα κράτη μέλη προς την κατεύθυνση της διασφάλισης της φυλετικής ισότητας σε τομείς όπως η απασχόληση και η κοινωνία των πολιτών. Παρ' όλα αυτά, σπάνια έχουν εφαρμοστεί πρακτικά αυτά τα μέτρα στο επίπεδο των καθημερινών εμπειριών των μαύρων ανθρώπων, ιδίως σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Ιταλία. Αυτό σημαίνει ότι, αν και υπάρχει ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο που προστατεύει τα άτομα της Αφροδιασποράς σε ολόκληρη την Ευρώπη, οι διατάξεις του σπάνια κάνουν αισθητή διαφορά στην καθημερινή ζωή και στις φυλετικές διακρίσεις των μελών της ισπανικής, της ιταλικής και της ελληνικής Αφροδιασποράς.

Συνοπτικά, το νομικό και πολιτικό πλαίσιο της ΕΕ που αντιμετωπίζει ζητήματα φυλετικής ισότητας, ρατσισμού, ρητορικής μίσους, αφοφοβίας περιλαμβάνει τις ακόλουθες πράξεις και εργαλεία: α) τον **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ** που προωθεί την ισότητα και απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω χρώματος, φυλής, εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας και

⁹ MOMENTUM project (2022). Έκθεση πορισμάτων πρωτογενούς έρευνας - Χαρτογράφηση των εμποδίων που εμποδίζουν την πρόσβαση των νέων γυναικών από την ΤΚΝ στην επαγγελματική κατάρτιση και την αγορά εργασίας, με έμφαση στην κοινωνική οικονομία. EURICSE: έργο MOMENTUM (2022-2024) (GA 101038465)

άλλων χαρακτηριστικών (άρθρο 21). Νομικά δεσμευτικός από το 2009, ο Χάρτης αναμένει από τα κράτη μέλη να εναρμονίσουν τις εθνικές τους πολιτικές, πρακτικές και παρεμβάσεις με διατάξεις του, Β) την **Οδηγία για τη φυλετική Ισότητα (2000/43/ΕΚ)** που απαγορεύει τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις λόγω φυλής ή εθνοτικής καταγωγής στην απασχόληση, την κοινωνική προστασία, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες. Γ) Την **Οδηγία για την Ισότητα στην Απασχόληση (2000/79/ΕΚ)** η οποία, αν και καλύπτει όλες τις μορφές διακρίσεων στην απασχόληση, έχει εφαρμοστεί σε περιπτώσεις πολλαπλών διακρίσεων στις οποίες περιλαμβάνεται η φυλετική ταυτότητα. Δ) την **Απόφαση-πλαίσιο της ΕΕ για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία (2008)** που καλεί όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ που την έχουν υπογράψει να ποινικοποιήσουν τον ρατσισμό και την ξενοφοβία, και ακολουθείται από ε) την **Οδηγία για τα Δικαιώματα των Θυμάτων (2012/29/ΕΕ)** που απαριθμεί τα ελάχιστα πρότυπα για την προστασία και την υποστήριξη των θυμάτων εγκλημάτων με ρατσιστικά κίνητρα. Επίσης, το **Σχέδιο Δράσης της ΕΕ κατά του Ρατσισμού για την περίοδο 2020-2025** έχει επικεντρωθεί ειδικά στην προώθηση πρωτοβουλιών που ενισχύουν την επιβολή του νόμου κατά των διακρίσεων, στη στήριξη και ενίσχυση των Οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών μέσω στοχευμένης χρηματοδότησης, καθώς και στη στήριξη της παρακολούθησης της κοινωνικής και πολιτιστικής ένταξης και των σχετικών μηχανισμών προστασίας. Τέλος, ο **Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA)**, που ιδρύθηκε ως ανεξάρτητος φορέας της ΕΕ το 2007, έχει ασχοληθεί με την παρακολούθηση και τη συλλογή δεδομένων σχετικά με θέματα διακρίσεων και προστασίας των δικαιωμάτων, με ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα ρατσισμού και ξενοφοβίας σε ολόκληρη την ΕΕ. Μέρος του έργου του οργανισμού περιλαμβάνει τη χάραξη πολιτικής και τη συνηγορία σε συναφή θέματα, συμπεριλαμβανομένης της αφροφοβίας και των εγκλημάτων μίσους ως αποτέλεσμα αυτής.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία αναμένεται να ενσωματώσουν το προαναφερθέν πλαίσιο στις εθνικές τους πολιτικές. Ενθαρρυμένη από μια πιο φιλελεύθερη πολιτική κατάσταση, η Ισπανία έχει ενσωματώσει με μεγαλύτερη επιτυχία τα εν λόγω μέτρα τόσο στο εθνικό όσο και στο περιφερειακό νομικό πλαίσιο (νόμος 62/2003 για τις φυλετικές διακρίσεις στην απασχόληση, την εκπαίδευση και τις κοινωνικές υπηρεσίες, νόμος 19/2020 στην Καταλονία κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας), επομένως είναι καλύτερα ευθυγραμμισμένη με τις οδηγίες της ΕΕ. Επιπλέον, η χώρα έχει ποινικοποιήσει τη ρητορική μίσους βάσει των άρθρων 510 και 511 του Ποινικού Κώδικα. Από την άλλη πλευρά, η Ιταλία ήταν λιγότερο αποτελεσματική στην εφαρμογή τέτοιων μέτρων, παρά το γεγονός ότι έθεσε σε ισχύ νόμο κατά των διακρίσεων ήδη από το 1993 (νόμος Mancino 1993). Ο δεξιός λαϊκισμός και η αντιμεταναστευτική ρητορική έχουν οδηγήσει σε μια κριτική ότι η χώρα δεν εφαρμόζει αποτελεσματικά τους νόμους κατά των διακρίσεων και δεν έχει καταφέρει να προστατεύσει τους ανθρώπους με διαφορετικό φυλετικό και εθνοτικό υπόβαθρο από τα εγκλήματα μίσους και ρατσισμού. Όπως σημειώνεται στη συγκριτική έκθεση AFROEQUALITY Desk Research, «η ΕΕΦΔ (Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων- CERD) έχει καλέσει την Ιταλία για την αποτυχία της να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις διακρίσεις κατά των ατόμων αφρικανικής καταγωγής» (Mastora et al., 2024: 9). Τέλος, η Ελλάδα υπολείπεται των άλλων δύο χωρών τόσο στην εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ όσο και στην προστασία των δικαιωμάτων. Αν και δεσμεύεται από τις προαναφερθείσες οδηγίες, η Ελλάδα γίνεται στόχος επικρίσεων και καταγγελιών για

παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (π.χ. παράνομες επανπροωθήσεις και παραβίαση δικαιωμάτων στα σύνορά της) (Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών, 2022)¹⁰. Η ρητορική μίσους και η υποκίνηση σε ρατσιστική βία έχουν από καιρό πλέον ποινικοποιηθεί από τον νόμο (νόμος 927/1979), ωστόσο η άνοδος και η επιμονή της ακροδεξιάς πολιτικής και του καθημερινού ρατσιστικού λόγου οδηγούν σε αύξηση της αφροφοβίας και του ρατσισμού και σε αυξανόμενα κρούσματα επιθέσεων. οι κρατικές πρακτικές επιβολής του νόμου και ρύθμισης των προσφυγικών ροών, όπως οι επιχειρήσεις «Ξένιος Ζευς», είναι ιδιαίτερα ενδεικτικές του βαθμού στον οποίο η φυλετική στοχοποίηση έχει θεσμοθετηθεί. Επιχειρήσεις όπως ο «Ξένιος Ζευς» (από το 2012 και εξής) περιλαμβάνουν αυθαίρετη κράτηση και εξακρίβωση στοιχείων μεταναστών στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Εκτεταμένοι έλεγχοι, συμπεριλαμβανομένων εξακριβώσεων, συλλήψεων και διαδικασιών κράτησης που στοχεύουν μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα, οδήγησαν στο να κρατηθούν χιλιάδες μετανάστες σε αστυνομικά τμήματα και κέντρα κράτησης, με σπάνια έως καθόλου επαφή με νομικές και κοινωνικές οργανώσεις ή ομάδες υποστήριξης, και σχεδόν καμία επαφή με τον «έξω» κόσμο πέρα από το κέντρο κράτησης ή το αστυνομικό τμήμα (Pillant, 2015).¹¹

Για να οργανώσουμε τη συγκριτική μας συζήτηση στο πλαίσιο της δευτερογενούς έρευνας, ομαδοποιήσαμε τις διατάξεις και τις πράξεις στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία σε τρεις θεματικές κατηγορίες: α) Νομικό πλαίσιο για την ισότητα και τη μη διάκριση, β) Αντιμετώπιση του ρατσισμού, της αφροφοβίας και των εγκλημάτων μίσους, γ) Πολιτικές ένταξης και κοινωνική στήριξη των μεταναστών.

Εξετάζοντας το νομικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε και εφαρμόζεται σε όλες τις χώρες (α) η ανάλυσή μας δείχνει ότι, παρά τις διαφορές στη νομοθεσία και την εφαρμογή πολιτικών μεταξύ των τριών χωρών, η βασική πρόκληση κοινή στις διαφορετικές νομοθετικές ρυθμίσεις και χάραξη πολιτικής αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι νομοθετικές ανεπάρκειες, τα προβλήματα εφαρμογής και η κοινωνική κατασκευή της φυλής και του χρώματος ενισχύουν τον συστημικό ρατσισμό και επαναλαμβάνουν τον ρατσισμό σε καθημερινό επίπεδο. Η Ισπανία προσφέρει το πιο ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για θέματα διακρίσεων, ρατσισμού, αφροφοβίας και ρητορικής μίσους, καθώς και φυλετικής ισότητας στην απασχόληση, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Παρ' όλα αυτά, η φυλετική στοχοποίηση (racial profiling) παραμένει μια βασική πρόκληση για τη χάραξη πολιτικής και τη νομοθεσία στη χώρα. Η νομοθεσία στην Ιταλία θεωρείται επίσης σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωμένη, ωστόσο θεωρείται επίσης αναποτελεσματική όσον αφορά την εφαρμογή της, επομένως δεν παρέχει προστασία σε άτομα με διαφορετικό φυλετικό υπόβαθρο και ιδίως στην Αφροδιασπορά. Οι νόμοι περί ιθαγένειας που απορρέουν από το *jus sanguinis* εμποδίζουν τα μέλη της Αφροδιασποράς στη χώρα να αποκτήσουν νομική αναγνώριση. Τέλος, η Ελλάδα προσφέρει το λιγότερο ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο, το οποίο προέρχεται κυρίως από τη χάραξη πολιτικής της ΕΕ, ενώ η όποια πρόοδος στην αντιμετώπιση των φυλετικών διακρίσεων εις βάρος των μελών της Αφροδιασποράς έχει καθυστερήσει. Οι

¹⁰ Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών (2022). Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα διεθνή σύνορα: τάσεις, πρόληψη και λογοδοσία. διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://bit.ly/3VNoYpV>

¹¹ Pillant, L. (2015) Operation "Xenios Zeus": A strategy for deterring immigration through detention, intimidation and violation of migrants' rights, in Maloutas T., Spyrellis S. (eds) Athens Social Atlas. Digital compendium of texts and visual material. <https://www.athenssocialatlas.gr/en/article/operation-xenios-zeus/>, DOI: 10.17902/20971.17

μετριοπαθείς μεταρρυθμίσεις αφορούν κυρίως την Αφροδιασπορά δεύτερης γενιάς, ενώ οι πρώτης γενιάς και οι αιτούντες άσυλο παραμένουν στο περιθώριο των νόμων περί ιθαγένειας και των μέτρων πολιτικής και σε μεγάλο βαθμό απροστάτευτοι.

(β) Εκτός από τη νομοθεσία και την έκταση της εφαρμογής της, οι τρεις χώρες διαφέρουν σε ό,τι αφορά στις πρακτικές και τους τρόπους αντιμετώπισης του ρατσισμού, της αφροφοβίας και των εγκλημάτων μίσους. Παρόλο που η Ισπανία διαθέτει και πάλι τους πιο αποτελεσματικούς θεσμικούς μηχανισμούς για την παρακολούθηση και την καταπολέμηση του ρατσισμού, και της αφροφοβίας, όπως το Ισπανικό Παρατηρητήριο για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία (OBERAXE), καθώς και συγκεκριμένα άρθρα του Ποινικού Κώδικα (510 & 511) που ποινικοποιούν τα εγκλήματα μίσους, η διαδικτυακή ρητορική μίσους και η φυλετική στοχοποίηση εξακολουθούν να κυριαρχούν στην καθημερινή εμπειρία της φυλής, του χρώματος και της εθνικότητας. Στην Ιταλία, όπου προβλέψεις για τα εγκλήματα μίσους περιλαμβάνονται επίσης στον εθνικό Ποινικό Κώδικα, *οι Αφρικανοί μετανάστες στις νότιες περιοχές της χώρας —και ιδίως στον αγροτικό τομέα— αντιμετωπίζουν εκμετάλλευση*, καθώς και τις συνέπειες των περιοριστικών μεταναστευτικών πολιτικών, οι οποίες έχουν πρόσφατα γίνει αυστηρότερες λόγω μιας ευρύτερης μετατόπισης του πολιτικού αφηγήματος της χώρας κατά της μετανάστευσης. Τέλος, η Ελλάδα, όπου τόσο το νομοθετικό πλαίσιο όσο και η επιβολή του νόμου είναι χαλαρά και αντιδραστικά, έχει, σύμφωνα με την έκθεση της Συγκριτικής Δευτερογενούς Έρευνας AFROEQUALITY, «γίνει μάρτυρας μιας αύξησης των εγκλημάτων μίσους, τα οποία συχνά διαπράττονται από ομάδες όπως η Χρυσή Αυγή» (Mastora et al., 2024:11), αλλά και ως αποτέλεσμα της απρόκλητης αστυνομικής βίας με ρατσιστικά κίνητρα και του θεσμικού ρατσισμού που ενσωματώνεται σε πρακτικές όπως ο Ξένιος Ζευς.

Τέτοια κενά στη νομοθεσία και στα πλαίσια πολιτικής οδηγούν σε χαλαρές ή αναποτελεσματικές πολιτικές ένταξης σε όλες τις χώρες, όχι όμως στον ίδιο βαθμό. Το Στρατηγικό Σχέδιο της Ισπανίας για την Ιθαγένεια και την Ένταξη, το οποίο επικεντρώνεται στη στέγαση, την απασχόληση και την εκπαίδευση, προάγει μια πολύ πιο φιλική κουλτούρα προς την Αφροδιασπορά στη χώρα, όπως και οι εξατομικευμένες περιφερειακές πολιτικές (το διαπολιτισμικό σχέδιο πόλης του Μπιλμπάο και οι πρωτοβουλίες της Βαρκελώνης κατά της ισλαμοφοβίας). Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούν να παρατηρούνται περιστατικά διακρίσεων στην απασχόληση και τη στέγαση. Αντίθετα, οι πολιτικές ένταξης της Ιταλίας εμφανίζονται περιορισμένες και μάλλον αναποτελεσματικές, με ελάχιστα μόνο μέτρα που επιχειρούν να δώσουν στοχευμένες λύσεις για συγκεκριμένους περιθωριοποιημένους, χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού status Αφρικανούς μετανάστες (εργάτες γης) που αντιμετωπίζουν εκτεταμένη εκμετάλλευση και διαχωρισμό. Η περίπτωση της Ελλάδας είναι ακόμη χειρότερη, με ανεπαρκείς πολιτικές ένταξης ιδιαίτερα για την Αφροδιασπορά στη χώρα. Η κατάσταση επιδεινώνεται αν αναλογιστεί κανείς τις συνθήκες των κέντρων υποδοχής των εισερχόμενων προσφύγων, την οικονομική αστάθεια της χώρας, τα προβλήματα πρόσβασης στην εκπαίδευση, τις υπηρεσίες υγείας, την αγορά και την ευρύτερη διακριτικότητα γύρω από τη μη ελληνικότητα ως παρεμβατική, προβληματική και επιζήμια για τη χώρα.

Συνοψίζοντας, η μάλλον περιορισμένη ή περιοριστική νομοθεσία και χάραξη πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο φαίνεται να διαμορφώνεται περαιτέρω από πολιτικούς,

κοινωνικούς, οικονομικούς και κυρίως πολιτιστικούς παράγοντες που καθιστούν την ένταξη των μελών της Αφροδιασποράς πιο δύσκολη και καθιστούν τα ζητήματα ρατσισμού και αφροφοβίας επίμονα. Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί έκπληξη ο χαμηλός αριθμός καταγγελιών εγκλημάτων μίσους και ρατσιστικών επιθέσεων (όπως στην περίπτωση της Ισπανίας), για τον οποίο «συνιστάται έντονα η ανάγκη συνεχούς ανάπτυξης μηχανισμών ασφαλούς καταγγελίας και υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων, ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των αντιρατσιστικών πλαισίων της Ισπανίας» (Mastora et al., 2024: 13). Επίσης, δεδομένου ότι ορισμένες περιοχές των συμμετεχουσών χωρών (όπως για παράδειγμα η Βόρεια Ιταλία) επιδεικνύουν περισσότερο ρατσιστικές συμπεριφορές και ισλαμοφοβία, οι εκκλήσεις για ένα αποτελεσματικότερο θεσμικό πλαίσιο κατά της αφροφοβίας που να παρέχει νομική και κοινωνική στήριξη καθίστανται ακόμη πιο επίκαιρες και σημαντικές. Τέλος, εκτός από την ενίσχυση της νομοθεσίας, υπάρχει επείγουσα και συνεχής ανάγκη για ευαισθητοποίηση σε περιπτώσεις όπως η Ελλάδα, όπου ο καθημερινός και ο θεσμικός ρατσισμός εκτείνονται σε διαφορετικά θεσμικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά πεδία.

2.3. Βέλτιστες πρακτικές και μελλοντικά βήματα

Αναπόσπαστο μέρος της Συγκριτικής Έκθεσης Δευτερογενούς Έρευνας ήταν ο εντοπισμός βέλτιστων πρακτικών για την παρακολούθηση περιστατικών ρατσισμού, μηχανισμών συλλογής δεδομένων σχετικά με τα εν λόγω ζητήματα, εργαλείων και πλαισίων κατά του ρατσισμού και της κοινωνικής ένταξης, καθώς και ενεργών κοινοτήτων που διατηρούν τη φυλετική ισότητα και τη φυλετική συνείδηση ψηλά στη δημόσια και πολιτική ατζέντα. **Αυτοί οι μηχανισμοί και τα εργαλεία θα πρέπει να λειτουργούν παράλληλα με υγιή νομοθετικά πλαίσια και με συνεχιζόμενες πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην αλλαγή των κυρίαρχων αφηγήσεων περί χρώματος, φυλής και εθνικότητας.**

Μέσα σε αυτό το πλέγμα παραγόντων που καταπολεμούν τον ρατσισμό, την αφροφοβία και τη ρητορική μίσους ξεχωρίζουν οι ακόλουθοι:

- **Εργαλεία και πλατφόρμες παρακολούθησης**, όπως το παγκόσμιο δίκτυο [INACH](#), με μέλος την Ιταλία, που δραστηριοποιείται στην παρακολούθηση και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, σε μια προσπάθεια να συμβάλει σε 'ένα διαδίκτυο χωρίς διακρίσεις και μίσος'. Παράλληλα με το INACH, το πανευρωπαϊκό πρόγραμμα «[Get the Trolls Out](#)» στοχεύει στην παροχή εναλλακτικών αφηγήσεων απέναντι στον ρατσισμό και τη ρητορική μίσους, ιδίως όταν αυτές στοχοποιούν μετανάστες και την αφροδιασπορά, μέσω της παρακολούθησης και της καταπολέμησης της διαδικτυακής ρητορικής μίσους, καθώς και της εκπαίδευσης επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης και νέων ανθρώπων ώστε να ανταποκρίνονται σε αυτήν. Σε επίπεδο πολιτικής συνηγορίας το [ENAR \(Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού\)](#), το [OBERAXE](#) (Ισπανικό Παρατηρητήριο για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία) και το [Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας \(Ελλάδα\)](#) λειτουργούν ως πλατφόρμες παρακολούθησης, γνώσης, ανάλυσης δεδομένων και συνηγορίας σε θέματα που έχουν να κάνουν με τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, την

αφροφοβία και τη ρατσιστική βία, ενώ το [Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας \(RVRN\)](#) παρέχει επίσης υποστήριξη στα θύματα για την καταγγελία περιστατικών.

- Η σύμπραξη εντόπισε **βέλτιστες πρακτικές σχετικά με στρατηγικά σχέδια και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και εργαλεία** που θα μπορούσαν να αποδειχθούν χρήσιμα για τις συνεργατικές δραστηριότητες ενδυνάμωσης του AFROEQUALITY με τα μέλη της Αφροδιασποράς σε όλη την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία, αλλά αποτελούν επίσης πολύ αποτελεσματικά εργαλεία κατά της καθημερινής ρητορικής του ρατσισμού και της αφροφοβίας: Το Στρατηγικό Πλαίσιο της Ισπανίας για την Ιθαγένεια και την Ένταξη κατά του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας, 2023-2027 προωθεί ιδέες, πλαίσια και κατευθυντήριες γραμμές για κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς, δίκαιες και ετερογενείς «που προάγουν την ευημερία, την απασχόληση και την ανάπτυξη, εξαλείφοντας παράλληλα τον ρατσισμό, την ξενοφοβία και τη μισαλλοδοξία» (Mastora et al. , 2024: 15). Το ίδιο ισχύει και για το σχέδιο της Βαρκελώνης για την [Καταπολέμηση της Ισλαμοφοβίας](#) με μέτρα που αφορούν στην αντιμετώπιση της ισλαμοφοβίας σε αστικά περιβάλλοντα και ένα ιδιαίτερα υποστηρικτικό πλαίσιο για ευάλωτες ομάδες, όπως οι μουσουλμάνες γυναίκες. Αποτέλεσμα του σχεδίου ήταν η ίδρυση του Γραφείου για τη μη διάκριση (OND), το οποίο διαχειρίζεται την τεκμηρίωση των ισλαμοφοβικών περιστατικών, παρέχει κατάρτιση και υποστήριξη στα θύματα εγκλημάτων μίσους. Εξίσου σημαντικές είναι οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και τα εργαλεία και στις τρεις χώρες: Το [Σχολείο Αλληλεγγύης στην Ελλάδα](#) είναι μια εκπαιδευτική πρωτοβουλία, η οποία προσφέρει σχολικά προγράμματα και κατάρτιση εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και των διακρίσεων. Σε παρόμοιο πνεύμα, η εργαλειοθήκη [Anti-rumours for Youngsters](#) (Ισπανία) εστιάζει στον εξοπλισμό των εκπαιδευτικών, των δασκάλων και των καθηγητών με εργαλεία που τους βοηθούν στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων κατά των φημών, ιδίως σε ό,τι αφορά θέματα στερεοτύπων και προκαταλήψεων σχετικά με την κοινωνικοπολιτισμική ετερογένεια. Τέλος, η Ιταλία προσφέρει δύο καινοτόμες και δυναμικές εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, που στοχεύουν στην κατάρτιση ρατσιστικών και αποικιοκρατικών αφηγήσεων μέσω podcasts και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης. Το podcast [Sulla Razza](#) στοχεύει στον επαναπροσδιορισμό του διαλόγου για τη φυλή εντός της ιταλικής κουλτούρας, μέσω της τοποθέτησης δημοφιλών εννοιών και όρων από την αγγλοαμερικανική κουλτούρα που σχετίζονται με τη φυλή και το χρώμα (π.χ. «BAME», «colorism», «προνόμιο του ανοιχτόχρωμου δέρματος») στο ιταλικό πλαίσιο. Το [Sambu](#) είναι μια εκπαιδευτική πρωτοβουλία που απευθύνεται σε παιδιά στην πρώιμη εκπαίδευση, με στόχο να τα εφοδιάσει με γνώσεις και δεξιότητες κριτικής σκέψης με μεθόδους που βασίζονται σε μια αποαποικιακή προσέγγιση της εκπαίδευσης και της πρώιμης εκπαίδευσης ειδικότερα. Μια τέτοια πρωτοβουλία προσφέρει παιγνιώδεις τρόπους κατανόησης των βασικών κοινωνικών και ιστορικών πλαισίων της φυλής και του ρατσισμού και ενθαρρύνει όχι μόνο την κριτική και περιεκτική σκέψη, αλλά και την πρόληψη μελλοντικών πολιτισμών διακρίσεων.
- Παράλληλα με τις προαναφερθείσες πρωτοβουλίες, τα πλαίσια και τους μηχανισμούς, υπάρχει το έργο διαφόρων **κοινοτήτων** που εργάζονται ακούραστα για την υποστήριξη της Αφροδιασποράς και στις τρεις χώρες, κυρίως με τη δημιουργία

χώρων ελεύθερου λόγου, κοινωνικής και πολιτιστικής έκφρασης που δίνουν φωνή στην Αφροδιασπορά σε κάθε χώρα, αλλά και με το να λειτουργούν ως πλατφόρμες διαπολιτισμικού διαλόγου που βοηθά την κοινωνική και πολιτιστική ένταξη. Η [Ομάδα Διαθρησκευτικού Διαλόγου](#) στην Τενερίφη (2017) προάγει την πνευματικότητα μέσω της κατανόησης και της εκτίμησης των διαφορετικών πεποιθήσεων και θρησκευτικών πρακτικών. Το [We Africans United](#) είναι ένα ιταλικό κοινωνικό έργο όπου οι Αφροϊταλοί και οι αφρικανικές κοινότητες προσφέρουν ιστορίες, διαδρομές και εμπειρίες ζωής όπου τα τραύματα, τα στερεότυπα και οι εμπειρίες ρατσισμού γίνονται ορατά και αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά. Σε αντίθεση με τη βαθιά έλλειψη κρατικών πρωτοβουλιών, η Ελλάδα προωθεί έναν συνεχή πολιτιστικό και κοινωνικό διάλογο μέσω του έργου κοινοτήτων και φόρουμ όπως το [Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών](#) που εργάζεται για την ενδυνάμωση των ατόμων με μεταναστευτικό και προσφυγικό καθεστώς, συμπεριλαμβανομένης της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα (μεταξύ άλλων εθνοτικών και φυλετικών ομάδων με μεταναστευτικό και προσφυγικό καθεστώς), και την προώθηση θεμάτων δικαιωμάτων και ιθαγένειας μέσω της πολιτικής συνηγορίας. Η πρωτοβουλία Afro-Greek Youth Collective εργάζεται για την ενδυνάμωση της Αφροελληνικής Νεολαίας μέσω πολιτιστικών διαλόγων και δραστηριοτήτων, διαλόγων για την αντιμετώπιση θεμάτων αφροφοβίας και προγραμμάτων εκπαίδευσης ηγεσίας. Το [Afrosocially](#) είναι η πρώτη πλατφόρμα της που λειτουργεί ως κόμβος για την αφρικανική διασπορά στην Ελλάδα. Το [Πολιτιστικό Κέντρο Αφρικανικής Τέχνης και Πολιτισμών Anasa](#) λειτουργεί ως πλατφόρμα διαπολιτισμικών διαλόγων, προωθώντας θέματα κοινωνικής και πολιτιστικής ευαισθητοποίησης και ένταξης, αλλά και προσπαθώντας να καταπολεμήσει τον ρατσισμό και τις διακρίσεις μέσω πολιτιστικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών. Η [United African Women Organization](#) (UAWO), μια κοινοτική πρωτοβουλία που υποστηρίζει τις Αφρικανές γυναίκες σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης, ένταξης και ενδυνάμωσης, διευκολύνοντας τον διάλογο για τη θέση και τη συμβολή των Αφρικανών γυναικών στην ελληνική κοινωνία. Τέλος, η [Emantes](#) είναι ένας διεθνής κοινωνικός συνεταιρισμός για την υποστήριξη των ΛΟΑΤΚΙ+ αιτούντων άσυλο και προσφύγων. Προσφέροντας νομική, ψυχοκοινωνική και κοινοτική υποστήριξη και υπερασπιζόμενος μια «Ελλάδα χωρίς διακρίσεις», ο συνεταιρισμός προσφέρει σημαντικό έργο στη διατήρηση ενός διαρκούς διαλόγου σχετικά με τις πολλαπλές διακρίσεις εις βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

Το ενδιαφέρον των εταίρων για τις καλές πρακτικές μεταξύ των χωρών προκύπτει από την πεποίθηση ότι ο σημαντικός νομοθετικός χώρος που προσφέρουν τα πλαίσια πολιτικής και η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται αποτελεσματικός και αποδίδει καρπούς μέσω εθνικών και διακρατικών πρωτοβουλιών, εργαλείων και δραστηριοτήτων που προωθούν τον διάλογο για τη φυλή, το χρώμα, την εθνικότητα και τη θρησκεία στους εκπαιδευτικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς χώρους. Για τον σκοπό αυτό, στο πλαίσιο της Συγκριτικής Δευτερογενούς Έρευνας AFROEQUALITY, κινηθήκαμε προς την κατεύθυνση της ανάδειξης περαιτέρω ζητημάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν στον ευρύτερο πολιτικό διάλογο και τη δραστηριότητα σχετικά με θέματα αφροφοβίας, ρατσισμού και ρητορικής μίσους. Όπως περιλαμβάνεται στην Έκθεση της Συγκριτικής Δευτερογενούς Έρευνας AFROEQUALITY (Mastora et al., 2024), οι συστάσεις μας εκτείνονται στους ακόλουθους τομείς:

2.4.1. Θεσμική αλλαγή

Ενίσχυση του νομικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση του ρατσισμού και των διακρίσεων σε όλες τις πτυχές της ζωής, όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση, η στέγαση και οι δημόσιες υπηρεσίες. Η αποτελεσματική εφαρμογή των νομικών πλαισίων συνεπάγεται και προϋποθέτει τη λογοδοσία για πράξεις μη συμμόρφωσης με τους νόμους κατά των διακρίσεων.

Μηχανισμοί παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων για την παροχή πληροφοριών και στοιχείων σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση σε κάθε χώρα. Ανεξάρτητοι φορείς θα πρέπει να φέρουν εις πέρας αυτή την προσπάθεια, ώστε να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη και αμερόληπτη συλλογή, ανάλυση και ευρεία δημοσίευση των ευρημάτων, ώστε το κράτος, οι οργανώσεις και το ευρύ κοινό να έχουν μια σαφή εικόνα της κατάστασης όσον αφορά τον ρατσισμό. Τα δεδομένα θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των υφιστάμενων πολιτικών και της εφαρμογής τους, προσφέροντας συστάσεις για βελτιώσεις ή αλλαγές πολιτικής.

Η αποτελεσματική θεσμική αλλαγή σε επίπεδο στάσεων θα πρέπει να επιδιώκεται μέσω της ανάπτυξης ικανοτήτων με στόχο τους δημόσιους υπαλλήλους και τα στελέχη των υπηρεσιών επιβολής του νόμου. Θα πρέπει να θεσπιστούν εντολές για την κατάρτιση σε θέματα διαπολιτισμικής δεξιότητας για τους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα, συμπεριλαμβανομένων των αρχών επιβολής του νόμου, των παρόχων υγειονομικής περίθαλψης και των εκπαιδευτικών. Η κατάρτιση αυτή θα πρέπει να επικεντρώνεται στην αναγνώριση και αντιμετώπιση προκαταλήψεων, στη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και στην προώθηση περιβαλλόντων χωρίς αποκλεισμούς.

Προσφορά υποστήριξης στα θύματα μέσω ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε νομική βοήθεια και ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες. Με την ύπαρξη ενός μηχανισμού υποστήριξης, τα θύματα ρατσιστικών επιθέσεων θα αισθάνονται ικανά να καταγγείλουν τέτοια περιστατικά και θα ενδυναμωθούν περισσότερο μέσω της αναγνώρισης και της τιμωρίας των δραστών βίαιων ρατσιστικών επιθέσεων ή παρενοχλήσεων.

2.4.2 Εκπαίδευση και ανάπτυξη ικανοτήτων

*Η επίσημη εκπαίδευση θα πρέπει να **περιλαμβάνει στα προγράμματα σπουδών θέματα σχετικά με την ιστορία των αφρικανικών λαών, την αποικιοκρατία, την κριτική θεωρία της φυλής**, τις πολλαπλές ταυτότητες και τη διαφορετικότητα. Προσαρμοσμένα για διαφορετικές ηλικίες στο σχολείο, τα επίσημα προγράμματα σπουδών και η εκπαίδευση στην τάξη αποτελούν τα κύρια εργαλεία και κανάλια για τη διαμόρφωση και την κοινή κατανόηση των σημερινών πολυπολιτισμικών κοινωνιών και την προώθηση της ισότητας και της συνύπαρξης με βάση τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα.*

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων για την Αφροδιασπορά στην Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα θα πρέπει επίσης να προσφέρεται ευρέως, καλύπτοντας διάφορα θέματα που σχετίζονται με τη συμμετοχή στα κοινά, την απασχόληση και την ενδυνάμωση. Τα μέλη των κοινοτήτων, συνήθως περιθωριοποιημένα ή/και με λιγότερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, την εκπαίδευση και την ανάπτυξη, είναι εγκλωβισμένα σε χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Η

ανάπτυξη ικανοτήτων μπορεί να ενδυναμώνει τα άτομα και να διευκολύνει την ανάπτυξή τους, παρέχοντας πληροφορίες, εργαλεία, πρόσβαση, ένα δίκτυο υποστήριξης και γνώσεων για την ισότιμη συμμετοχή τους στην τοπική κοινωνική ζωή και την αγορά εργασίας. Τα ίδια τα πρότυπα αφρικανικής καταγωγής, άνθρωποι που έχουν ενδυναμωθεί και έχουν ξεπεράσει τις δυσκολίες, μπορούν να καθοδηγήσουν και να εμπνεύσουν άλλους στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων ανάπτυξης ικανοτήτων.

Η εκπαίδευση στον ψηφιακό γραμματισμό και την προστασία από ρατσιστικές επιθέσεις στο διαδίκτυο πρέπει να καθιερωθεί, ώστε να βοηθήσει τους νέους, τους γονείς και τους φροντιστές, καθώς και τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν τους κινδύνους της που μπορεί να ελλοχεύουν για μέλη της Αφροδιασποράς σε διαδικτυακά περιβάλλοντα. Αυτό περιλαμβάνει: προγράμματα κυβερνοασφάλειας για τα σχολεία, εκπαιδευτικό υλικό για την αντιμετώπιση και αναφορά περιστατικών διαδικτυακού εκφοβισμού, καθώς και επαφές για βοήθεια και περαιτέρω πληροφόρηση σχετικά με το θέμα.

2.4.3 Ευαισθητοποίηση και πολιτιστική αναπαράσταση

Οι εκστρατείες γενικά και οι εκστρατείες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που ευαισθητοποιούν για τον ρατσισμό κατά της Αφροδιασποράς, διαδίδοντας μηνύματα που προωθούν τα ίσα δικαιώματα και τις θετικές αναπαραστάσεις αυτών των κοινοτήτων, μπορούν να έχουν ισχυρό αντίκτυπο σε μεγάλη κλίμακα, φτάνοντας στον γενικό πληθυσμό και στις τρεις χώρες.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις που παρουσιάζουν την ιστορία και τον πολιτισμό των αφρικανικών κοινοτήτων θα μπορούσαν να φέρουν σε επαφή διαφορετικά τμήματα του πληθυσμού, συμμετέχοντας σε διαπολιτισμικές ανταλλαγές. Επίσης, εκδηλώσεις που παρουσιάζουν διαδρομές ζωής, εμπειρίες ζωής και ιστορίες ζωής μέσα από μια αποαποικιακή προοπτική. Σε αυτό το πλαίσιο, όπου υπάρχει προσωπική ανταλλαγή, η αλλαγή στάσεων είναι πιο πιθανή και ίσως μακροπρόθεσμη, σε σύγκριση με τις εκστρατείες ευαισθητοποίησης.

Αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς στα μέσα ενημέρωσης θα πρέπει να αλλάξουν δραστικά, υιοθετώντας εναλλακτικές, θετικές και ποικίλες αναπαραστάσεις, όπου τα ποικίλα πολιτιστικά, εθνοτικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της αφροδιασπορικής ταυτότητας θα αναδεικνύονται και εξυμνούνται αντί να «δαιμονοποιούνται» και να περιθωριοποιούνται. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση ότι οι απεικονίσεις στα μέσα ενημέρωσης θα αντικατοπτρίζουν τον πλούτο και την ποικιλομορφία αυτών των κοινοτήτων και θα αμφισβητούν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις.

Ακόμη πιο σημαντικό, τα Μέσα Ενημέρωσης θα πρέπει να ενθαρρυνθούν να αποτελέσουν πλατφόρμα διαλόγου διευκολύνοντας τις δημόσιες συζητήσεις και τους διαλόγους για τις διακρίσεις, τον ρατσισμό και την ξενοφοβία με τη συμμετοχή των μελών των αφρικανικών κοινοτήτων. Αυτό περιλαμβάνει τη φιλοξενία συνεντεύξεων, συζητήσεων σε πάνελ και δημόσιων φόρουμ που ασχολούνται με αυτά τα ζητήματα και προωθούν την κατανόηση και την ενσυναίσθηση.

Τέλος, οι οργανισμοί μέσων ενημέρωσης θα πρέπει να ενθαρρύνονται να υιοθετούν ηθικά δημοσιογραφικά πρότυπα που προωθούν την ακρίβεια, τη δικαιοσύνη και τον σεβασμό κατά την αναφορά σε θέματα που σχετίζονται με τη φυλή, την εθνικότητα και τη μετανάστευση.

Αυτό περιλαμβάνει την αποφυγή του εντυπωσιασμού και τη διασφάλιση ισορροπημένης κάλυψης όλων των προοπτικών.

2.4.4 Εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών

Η προσέγγιση και εμπλοκή της κοινότητας για τη συζήτηση συγκεκριμένων και τοπικών προβλημάτων και την ανάπτυξη συστάσεων για την αντιμετώπιση πρακτικών διακρίσεων που εντοπίζονται σε διάφορες πτυχές της τοπικής ζωής, μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία μηχανισμών για ουσιαστικό διάλογο μεταξύ δημόσιων φορέων και διαφορετικών κοινοτήτων.

Οι *δεοντολογικές επιχειρηματικές πρακτικές* μπορούν να προωθηθούν ώστε να δοθεί προτεραιότητα στην πολυμορφία και την ένταξη. Αυτό περιλαμβάνει τη δημιουργία εργασιακών συνθηκών χωρίς αποκλεισμούς, το καλωσόρισμα της πολιτισμικής ετερογένειας και την αντιμετώπιση των πρακτικών διάκρισης στο χώρο εργασίας.

Οι *δράσεις συνηγορίας της κοινωνίας των πολιτών* θα πρέπει να υποστηριχθούν με στόχο την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Οι οργανώσεις αυτές διαδραματίζουν συχνά κρίσιμο ρόλο στην ευαισθητοποίηση, την παροχή υποστήριξης και την υποστήριξη για αλλαγές πολιτικής. Οι κυβερνήσεις και οι ιδιωτικοί φορείς μπορούν να συνεργαστούν με αυτές τις οργανώσεις για να ενισχύσουν τον αντίκτυπό τους.

Οι *συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα* θα πρέπει να προωθηθούν, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, του ιδιωτικού τομέα και της Κοινωνίας των Πολιτών, για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Οι συνεργατικές προσπάθειες μπορούν να οδηγήσουν σε καινοτόμες λύσεις και αποτελεσματικότερη εφαρμογή των πολιτικών κατά των διακρίσεων.

3. Οι αντιλήψεις του κοινού για την Αφροδιασπορά: Αποτελέσματα από Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία

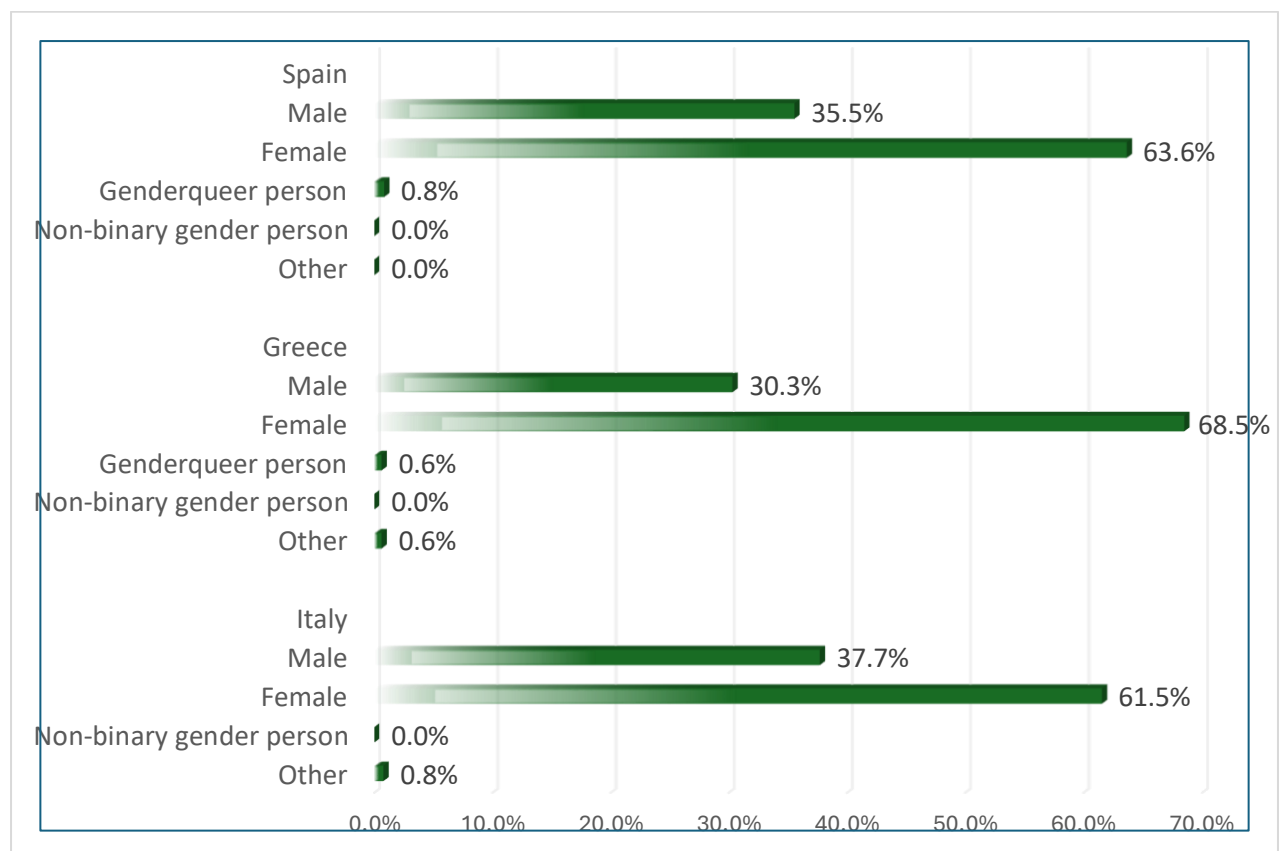
Όλες οι συμμετέχουσες χώρες (Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία) σχεδίασαν και διεξήγαγαν μια ηλεκτρονική έρευνα για να καταγράψουν τις τρέχουσες στάσεις απέναντι στην Αφροδιασπορά σε κάθε χώρα. Μέσω αυτής της έρευνας οι εταίροι κατάφεραν να συγκεντρώσουν πληροφορίες σχετικά με το πώς βλέπουν τα μέλη της αφρικανικής διασποράς σε κάθε κουλτούρα, καθώς και να κατανοήσουν τα στερεότυπα και ενδεχομένως τις ξενοφοβικές και αφροφοβικές αντιλήψεις και τις στάσεις του γενικού πληθυσμού. Το ΕΚΠΑ ανέπτυξε ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο δεκαεννέα (19) ερωτήσεων, δεκατεσσάρων (14) κλειστών και πέντε (5) ανοικτών, ομαδοποιημένων σε 4 θεματικές ενότητες (μέσα κοινωνικής δικτύωσης και κατανάλωση ειδήσεων- γνώσεις για τα άτομα της Αφροδιασποράς, ζητήματα διακρίσεων- δημογραφικό προφίλ των κατόχων γνώσεων). Ο στόχος κάθε χώρας ήταν η συλλογή 500 ερωτηματολογίων μέσω τυχαίας δειγματοληψίας στο διαδίκτυο. Το ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε στα αγγλικά και μεταφράστηκε στα ελληνικά, ισπανικά και ιταλικά για να ξεπεραστούν τα γλωσσικά εμπόδια στον καλύτερο δυνατό βαθμό. Στη συνέχεια, το εργαλείο δοκιμάστηκε στο 10% του στοχευόμενου δείγματος κάθε χώρας (50 ερωτηματολόγια ανά χώρα) προτού οριστικοποιηθεί και αναρτηθεί στο διαδίκτυο. Παρ' όλα αυτά, παρά τα πολλαπλά κύματα διάδοσης του

ερωτηματολογίου (συμπεριλαμβανομένης της δημοσιοποίησης του ερωτηματολογίου μέσω ειδησεογραφικών ιστότοπων σε εθνικό επίπεδο), οι χώρες συγκέντρωσαν συνολικά 416 ερωτηματολόγια (GR: 165, IT: 130, ES: 121).

3.1. Το προφίλ των συμμετεχόντων στις δράσεις του έργου

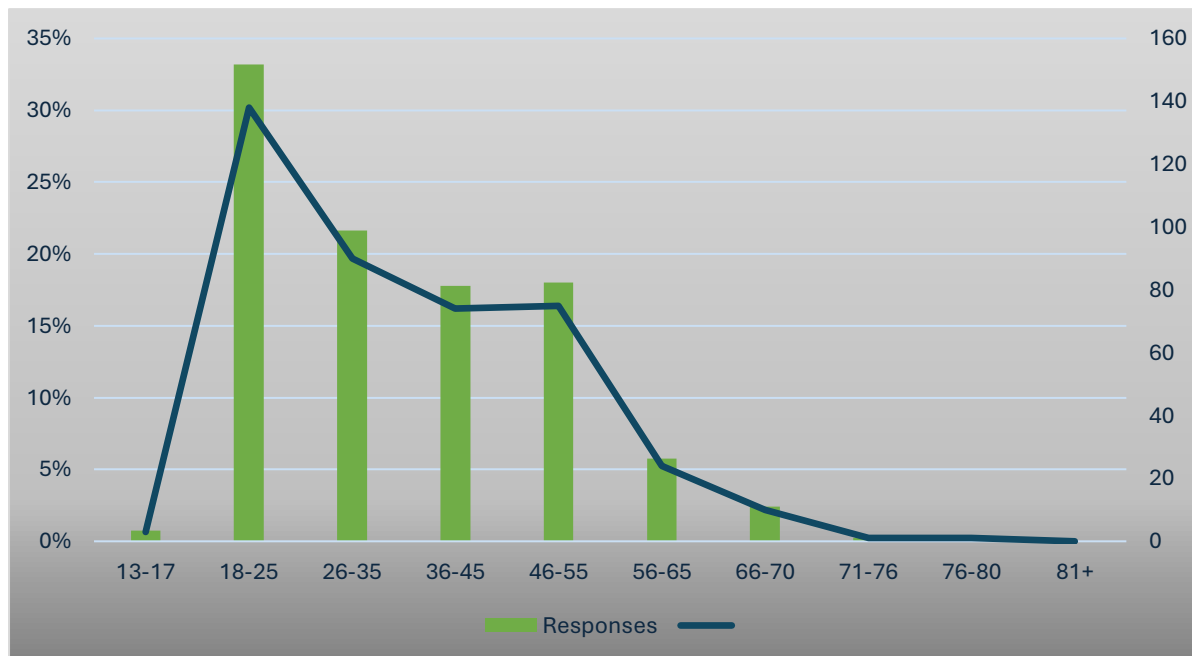
Οι ερωτηθέντες στην έρευνα προσδιορίστηκαν κυρίως ως άνδρες ή γυναίκες και στις τρεις χώρες, ενώ ένας πολύ περιορισμένος αριθμός ατόμων προσδιορίζει το φύλο τους ως «genderqueer» ή «non-binary». Αυτό είναι από μόνο του ένα ενδιαφέρον εύρημα, δεδομένου ότι οι περισσότεροι από αυτούς ανήκουν επίσης στην ηλικιακή ομάδα 18-35 ετών, η οποία αναμένεται να έχει προσαρμοστεί σε αντωνυμίες φύλου όπως «αυτοί-εκείνοι» και «cis» ή σε όρους ΛΟΑΤΚΙ+ χωρίς αποκλεισμούς για τον αυτοπροσδιορισμό.

Διάγραμμα 1: Φύλο συμμετεχόντων/ουσων στις τρεις χώρες

Όσον αφορά την εθνικότητα ή την εθνοτική καταγωγή, η πλειονότητα των συμμετεχόντων αντιπροσωπεύει τις τρεις χώρες υλοποίησης και συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Το 38% των συμμετεχόντων προσδιορίστηκαν ως Έλληνες, το 30% ως Ιταλοί και το 14% ως Ισπανοί. Άλλες εθνικότητες, όπως Αλβανική, Μαροκινή, Σενεγαλέζικη κ.λπ. εκπροσωπούνται σε μικρούς αριθμούς.

Διάγραμμα 2: Ηλικία συμμετεχόντων/ουσών στις τρεις χώρες συνολικά

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η πλειονότητα των απαντήσεων συλλέχθηκε από άτομα ηλικίας μεταξύ 18 και 55 ετών. Πράγματι, η ηλεκτρονική μορφή του εργαλείου μπορεί να είναι ένας λόγος για τη συλλογή λιγότερων απαντήσεων από άτομα άνω των 65 ετών, αλλά όχι ο μόνος. Η έλλειψη χρόνου για να επενδύσει κανείς στη συμπλήρωση μιας έρευνας μπορεί επίσης να οδήγησε σε περιορισμένα κίνητρα συμμετοχής, όπως και αυτό που τακτικά αποκαλείται «κόπωση από την έρευνα» (Karlberg, 2015- Jeong et al., 2023)¹², ένας όρος που πλαισιώνει την έλλειψη ενδιαφέροντος των ανθρώπων για τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, δεδομένου ότι αυτά έχουν γίνει όλο και περισσότερο μέρος της ποσοτικοποίησης και της πληροφορίας της καθημερινής ζωής. Τέλος, οι έρευνες που θεωρείται ότι δεν προέρχονται από την καθημερινή ζωή και τις ανάγκες των ατόμων ή δεν επηρεάζουν αυτές, φαίνεται επίσης να προσελκύουν λιγότερο ενδιαφέρον (Piekut, 2019)¹³.

Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς που κυκλοφορούν στον λόγο των Μέσων Ενημέρωσης και στη δημόσια σφαίρα σχετικά με την έλλειψη ενδιαφέροντος των ανθρώπων για την κατανάλωση ειδήσεων, τα δεδομένα μας δείχνουν ότι η κατανάλωση ειδήσεων

¹² Karlberg C. (2015). The Survey Fatigue Challenge: Understanding Young People's Motivation to Participate in Survey Research Studies [thesis]. Lund: Lund University.

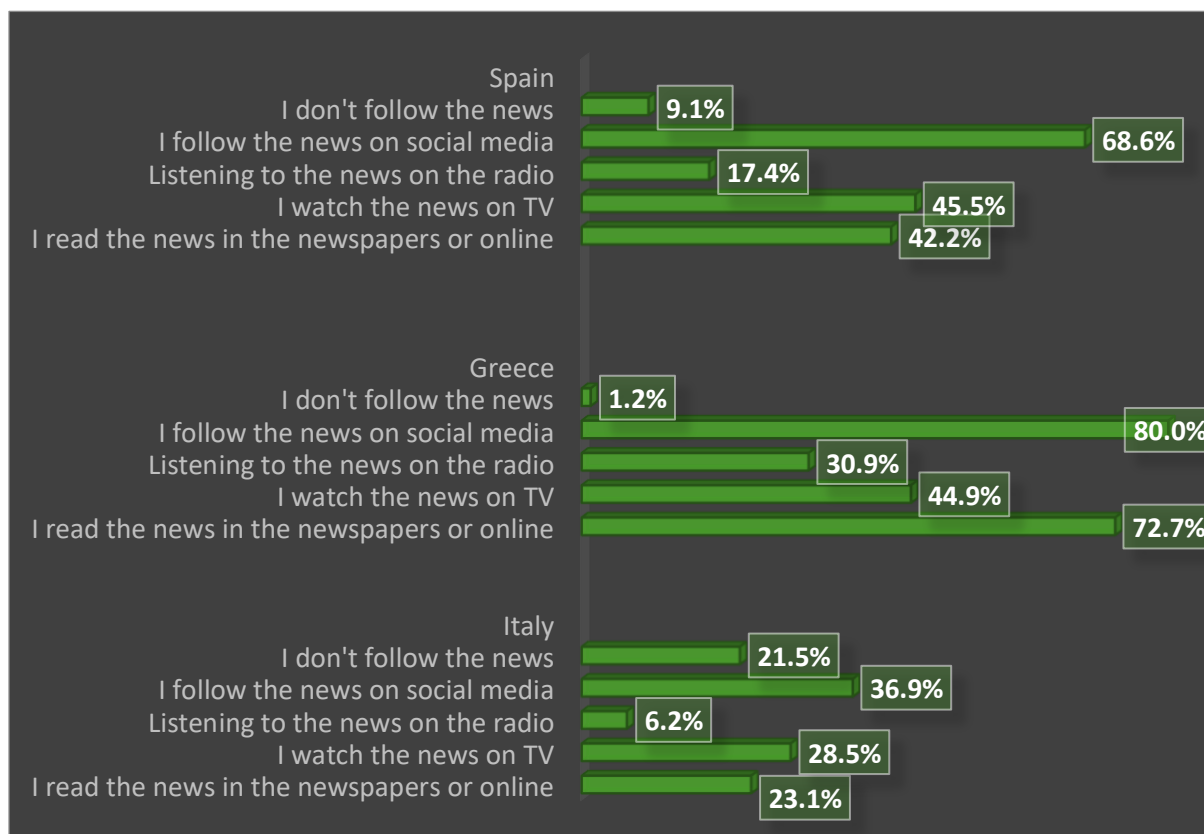
Jeong D, Aggarwal S, Robinson J, Kumar N, Spearot A, Park DS (2023). Exhaustive or exhausting? Evidence on respondent fatigue in long surveys. *Journal of Development Economics*, 161:102992. doi: 10.1016/j.jdeveco.2022.102992.

¹³ Piekut, A. (2019). Survey nonresponse in attitudes towards immigration in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(5), 1136–1161. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1661773>

πραγματοποιείται μέσω ενός ποικίλου αριθμού μέσων- ακόμη και όταν πραγματοποιείται μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, εξακολουθεί να υπολογίζεται ως κατανάλωση ειδήσεων για αυτούς (Kalogeropoulos et al., 2021)¹⁴.

Ταυτόχρονα, παρόλο που υπάρχουν φόβοι ότι οι τηλεοπτικές ειδήσεις αποτελούν όλο και λιγότερο πηγή ειδήσεων -ένας πολύ αμφιλεγόμενος ισχυρισμός στον ακαδημαϊκό διάλογο (βλ. Papathanassopoulos et al., 2013 για μια κριτική συζήτηση)¹⁵ - τα δεδομένα μας δείχνουν ότι η κατανάλωση τηλεοπτικών ειδήσεων σε όλες τις χώρες εξακολουθεί να κατέχει σημαντικό μερίδιο μεταξύ των άλλων ειδησεογραφικών μέσων (Διάγραμμα 3). Ο Τύπος, ο διαδικτυακός Τύπος και οι ειδησεογραφικοί ιστότοποι κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο της

Διάγραμμα 3: Πρακτικές κατανάλωσης ειδήσεων στις τρεις χώρες

κατανάλωσης ειδήσεων σύμφωνα με τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων, κάτι που είναι αναμενόμενο δεδομένης της δημοτικότητας και της οικονομικής προσιτότητας του είδους των διαδικτυακών ειδήσεων (Newman et al., 2024)¹⁶. Συνεπώς, αναγνωρίζουμε ότι οι ερωτηθέντες μας έχουν με ποικίλους τρόπους πρόσβαση στην επικαιρότητα, στις εγχώριες και διεθνείς ειδήσεις και σε κάθε είδους πληροφορία που αφορά στα ενδιαφέροντα, τις

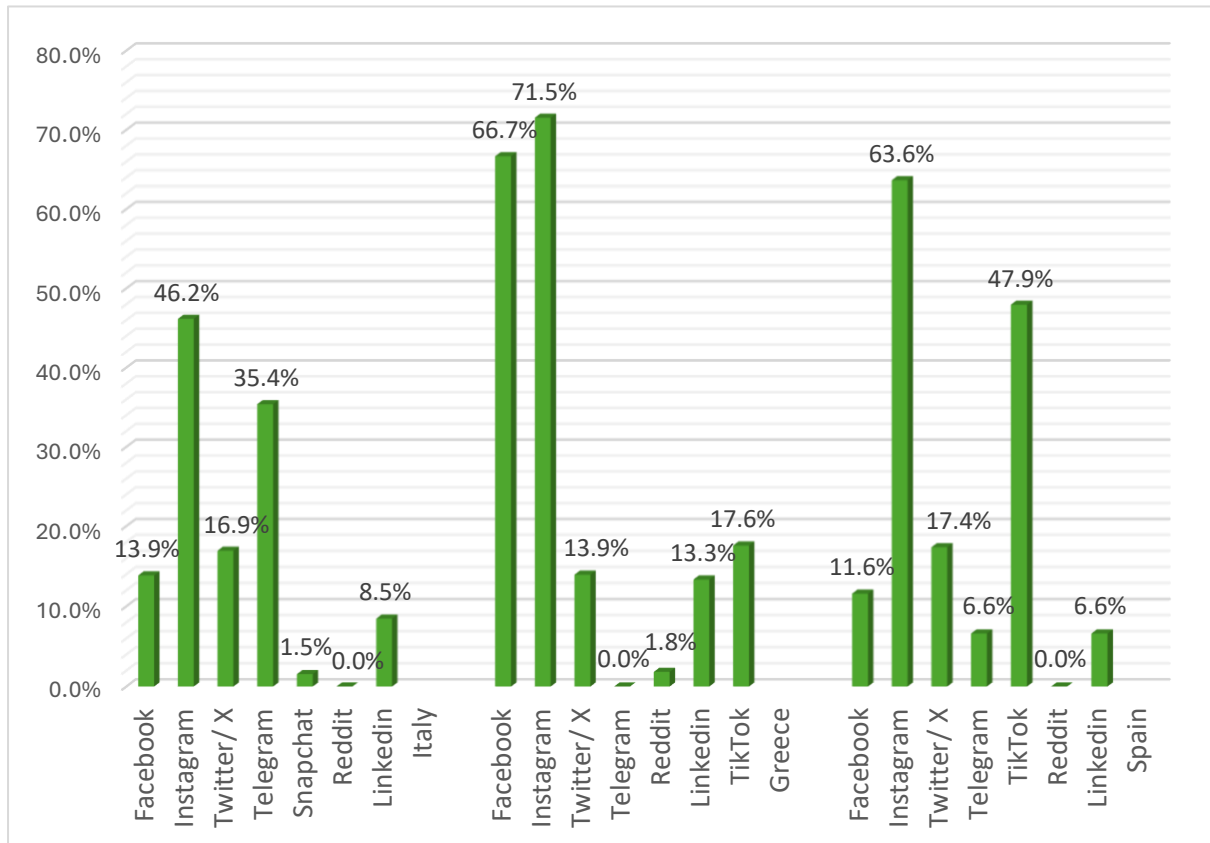
¹⁴ Kalogeropoulos, A., Rori, L., & Dimitrakopoulou, D. (2021). 'Social Media Help Me Distinguish between Truth and Lies': News Consumption in the Polarised and Low-trust Media Landscape of Greece. *South European Society and Politics*, 26(1), 109–132. <https://doi.org/10.1080/13608746.2021.1980941>

¹⁵ Papathanassopoulos, S., Coen, S., Curran, J., Aalberg, T., Rowe, D., Jones, P., ... Tiffen, R. (2013). Online Threat, But Television is Still Dominant: A comparative study of 11 nations' news consumption. *Journalism Practice*, 7(6), 690–704. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.761324>

¹⁶ Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Ross Arguedas, A., & Nielsen, R. K. (2024). Reuters Institute digital news report 2024. Reuters Institute for the study of Journalism. Διαθέσιμο [εδώ](#).

ανησυχίες και τη ζωή τους ευρύτερα. Και όπως ήταν αναμενόμενο, έχουν πρόσβαση στα κυρίαρχα αφηγήματα για την Αφροδιασπορά και την κοινωνική κατασκευή της Αφροδιασποράς μέσω των κυρίαρχων ειδησεογραφικών μέσων.

Διάγραμμα 4: Πιο δημοφιλή μέσα κοινωνικής δικτύωσης (χρήση σε καθημερινή βάση) στις τρεις χώρες

Ταυτόχρονα, οι ερωτηθέντες μας είναι επίσης ενεργοί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Διάγραμμα 4). Σε καθημερινή βάση οι περισσότεροι ερωτηθέντες χρησιμοποιούν το Instagram, στη συνέχεια ακολουθούν το Facebook και το TikTok και στις τρεις χώρες. Ένας λόγος για αυτό είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο είναι νέοι ενήλικες και ενήλικες μεταξύ 18 και 45 ετών. Οι ομάδες αυτές είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένες με τις ψηφιακές τεχνολογίες και την χρήση εφαρμογών, δεδομένου ότι οι περισσότερες κοινωνικές δραστηριότητές τους, συμπεριλαμβανομένης της επικοινωνίας, της εργασίας και της κατανάλωσης ειδήσεων, λαμβάνουν χώρα σε μεγάλο βαθμό μέσω τέτοιων τεχνολογιών που βασίζονται σε πλατφόρμες (Hendrickx, 2024-Tiidenberg et al., 2024)¹⁷. Η ποικιλόμορφη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τους ανθρώπους αντικατοπτρίζει ένα ευρύ φάσμα πρακτικών κατανάλωσης περιεχομένου, πρόσβαση και διαπραγμάτευση ενός πλήθους αφηγήσεων σχετικά με το φύλο, τη φυλή, το

¹⁷ Hendrickx, J. (2024). 'Normal news is boring': How young adults encounter and experience news on Instagram and TikTok. *new media & society*, 14614448241255955.

χρώμα, την εθνικότητα, την ηλικία και την τάξη. Οι δυνατότητες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (τεχνολογικές, επικοινωνιακές, κοινωνικές ή πολιτισμικές) (boyd, 2010- Gray, 2015- Bucher & Helmond, 2018)¹⁸ επιτρέπουν στα ακροατήρια να διαπραγματεύονται τις κατασκευές της φυλής με διαφορετικούς τρόπους, να επιτελούν επίσης τη φυλή και την εθνικότητα και να έχουν πρόσβαση (σκόπιμα ή όχι) σε διαφορετικές ιστορίες, ιδεολογίες και γνώσεις. Φαίνεται, λοιπόν, ότι τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα μας ανήκουν σε διαφορετικές ηλικιακές και έμφυλες ομάδες (τα δεδομένα μας υποδεικνύουν μια ποικιλομορφία όσον αφορά επίσης το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ τους), εμπλέκονται επίσης με μια αρκετά πλούσια δέσμη πλατφορμών και ειδών μέσων ενημέρωσης όπου ενημερώνονται και όπου επιτελούν και διαπραγματεύονται αφηγήσεις, ταυτότητες και γνώσεις.

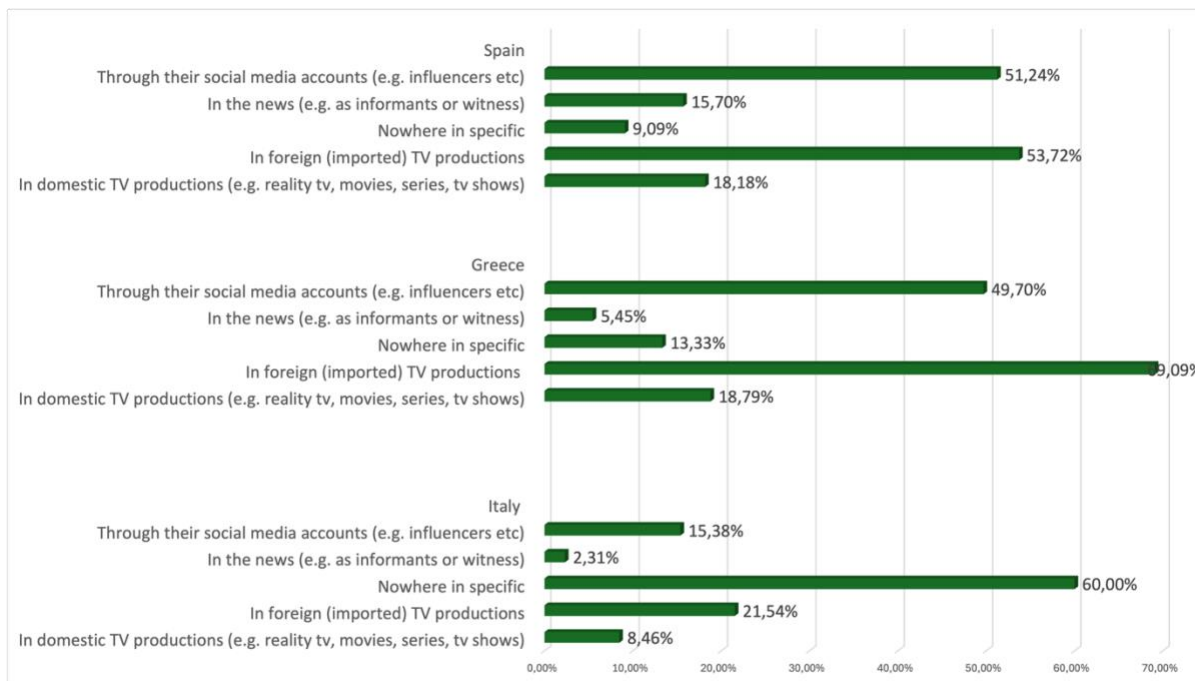
Μιλώντας για αφηγήσεις, η ομάδα AFROEQUALITY ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για το είδος των αφηγήσεων και των αναπαραστάσεων της Αφροδιασποράς στις οποίες έχουν πρόσβαση οι ερωτηθέντες. Τα ακόλουθα δύο διαγράμματα αντικατοπτρίζουν: α) **τις κύριες πλατφόρμες μέσων ενημέρωσης (παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και διαδικτυακά) μέσω των οποίων οι ερωτηθέντες έχουν πρόσβαση στις μαύρες ταυτότητες, την Αφροδιασπορά και κάθε σχετική μορφή πληροφοριών που είναι διαθέσιμη σε αυτούς, και β) τις πιο δημοφιλείς αφηγήσεις/ιστορίες και αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς σε κάθε χώρα.** Η επιλογή αυτών των ερωτήσεων δεν υπονοεί ότι τα μέσα ενημέρωσης έχουν κάποιου είδους άμεσες επιδράσεις στο κοινό και ότι ορισμένα μέσα ενημέρωσης ή ορισμένες ιστορίες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο το κοινό σκέφτεται ή μιλάει για τα μέλη της Αφροδιασποράς. Αντίθετα, τα παρακάτω αποτελέσματα αντικατοπτρίζουν το εύρος των αφηγήσεων (συνήθως στερεοτυπικών) που είναι διαθέσιμες για διαπραγμάτευση κατά τη διαδικασία της κατανάλωσης κουλτούρων και το εύρος των μέσων ενημέρωσης όπου κυκλοφορούν αυτές οι αφηγήσεις μέσα σε ένα διευρυμένο οικοσύστημα μέσων ενημέρωσης.

¹⁸ Boyd, D. (2010) Social network sites as networked publics: affordances, dynamics, and implications. In: Papacharissi Z (ed.) *Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*. New York: Routledge, pp. 39–58.
Gray M (2015) Putting social media in its place: a curatorial theory for media’s noisy social worlds. *Social Media + Society* 1(1): 1–3.

Bucher, T., & Helmond, A. (2018). The affordances of social media platforms. In J. Burgess. A. Marwick & T. Poell (ed) *The SAGE handbook of social media*, pp.233-253. <https://doi.org/10.4135/9781473984066>

Διάγραμμα 5: Μέσα επικοινωνίας στα οποία η Αφροδιασπορά εκπροσωπείται συχνότερα στις χώρες

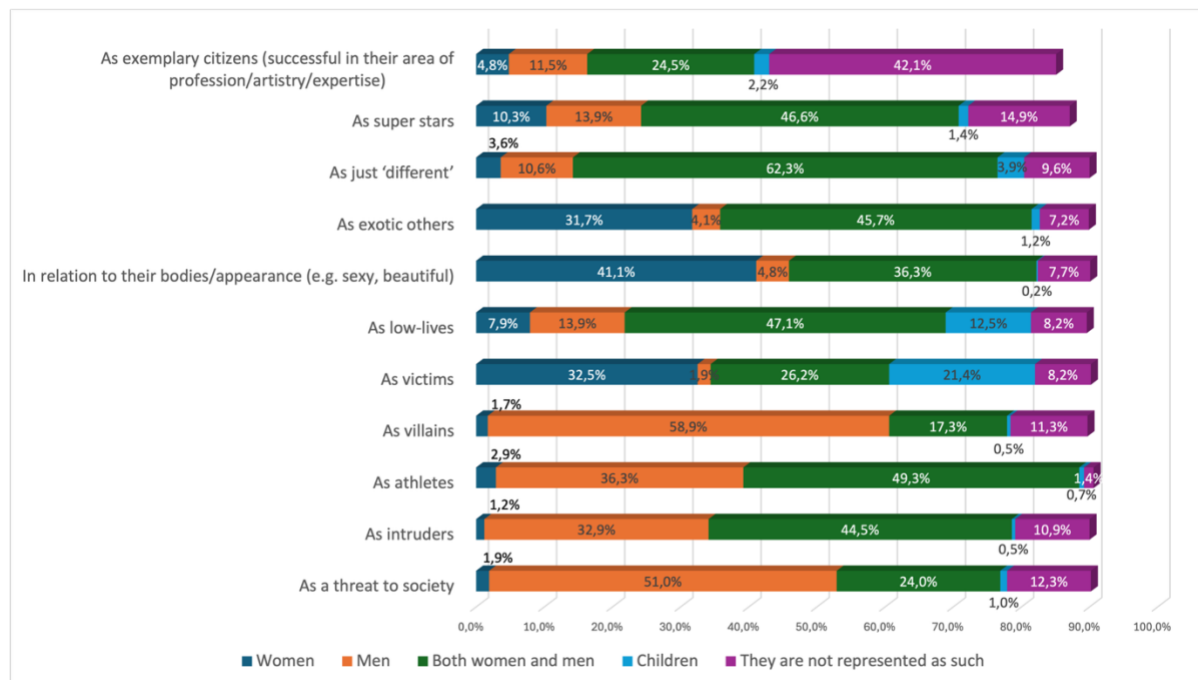

Οι ερωτηθέντες στην Ισπανία και την Ελλάδα αναφέρουν ότι βλέπουν τα περισσότερα μέλη της Αφροδιασποράς είτε μέσω των λογαριασμών τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Ισπανία: 51,24%- Ελλάδα: 49,7%), είτε ως οπαδοί/ορισμένων διασημοτήτων, είτε σε ξένες παραγωγές, δηλαδή ταινίες, τηλεοπτικές σειρές και άλλες εκπομπές (Ισπανία: 53,7%-Ελλάδα: 69,1%). Στην Ιταλία, η πιο δημοφιλής απάντηση είναι «πουθενά συγκεκριμένα» (60%), ενώ οι εισαγόμενες (ξένες) τηλεοπτικές παραγωγές έρχονται δεύτερες (21,54%) με σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό από ό,τι στην Ισπανία και την Ελλάδα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των ερωτηθέντων μας ανήκει στη GenZ, καταναλώνουν παγκόσμιες αναπαραστάσεις και αφηγήσεις για την Αφροδιασπορική ταυτότητα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και μέσω παγκόσμιων δημοφιλών τηλεοπτικών κειμένων, τα οποία γίνονται μέρος της καθημερινής πολιτιστικής ρουτίνας και πρακτικής τους (Barnes et al., 2023- Atay, 2024)¹⁹. Παρ' όλα αυτά, όπως δείχνουν τα ιταλικά δεδομένα και επιβεβαιώνουν τα υπόλοιπα, η Αφροδιασπορά σε όλες τις χώρες είναι μάλλον άορατη. Οι άνθρωποι θυμούνται να έχουν δει μέλη της Αφροδιασποράς σε όλες τις πλατφόρμες των μέσων ενημέρωσης, αλλά είτε δεν θυμούνται που συγκεκριμένα είτε είναι μέσα από παγκόσμιες και όχι εγχώριες αφηγήσεις. Τέλος, περίπου το 18-19% των ερωτηθέντων στην Ισπανία και στην Ελλάδα αναφέρουν ότι βλέπουν την Αφροδιασπορά να εκπροσωπείται στην εγχώρια τηλεοπτική παραγωγή (π.χ. ριάλιτι, τηλεοπτικές εκπομπές, ταινίες κ.λπ.), αντανακλώντας ότι υπάρχει μια εκκολαπτόμενη κουλτούρα διασημοτήτων και καλλιτεχνών

¹⁹ Barnes, C., Blanton, R., Dotson, S. R., Esposito, A., Fradley, M., Jacob, N., & Trandafioiu, R. (2023). *Millennials and Gen Z in Media and Popular Culture*. Rowman & Littlefield
 Atay, A. (2024). Gen Z, Explained: The Art of Living in a Digital Age. *Contemporary Sociology*, 53(3), 257-259. <https://doi.org/10.1177/00943061241240882v>

αφρικανικής καταγωγής και μεικτής φυλής σε όλες τις χώρες (Asala & Africanews, 2024)²⁰. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει μια έντονη δημόσια συζήτηση - και ένας συνεχιζόμενος ακαδημαϊκός διάλογος (Papailias, 2024; Boampong, 2023;)²¹ - σχετικά με το πώς καλλιτέχνες, δημιουργοί και διασημότητες της Αφροδιασποράς αγωνίζονται για την ορατότητα (Anderson, 2019; Tzannatou, 2023)²² και αντιμετωπίζουν καθημερινές περιπτώσεις σκιάδους απαγόρευσης και ρατσισμού (Kostouros, 2020)²³.

Διάγραμμα 6: Πιο συχνές αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς στις τρεις χώρες

Πέρα από τις πλατφόρμες μέσω ενημέρωσης στις οποίες οι ερωτηθέντες καταναλώνουν αναπαραστάσεις της Αφροδιασποράς, αυτό που έχει σημασία είναι ο τρόπος με τον οποίο η τελευταία αναπαρίσταται πιο τακτικά. Τα δεδομένα από όλες τις χώρες δείχνουν ότι οι γυναίκες της Αφροδιασποράς «εξωτικοποιούνται» εκτενώς (31,7%) ή κατασκευάζονται με

²⁰ Asala, K. & Africanews with AP (2024). Predominantly Afro-Italian cast in Netflix 'Zero' makes history. *Africanews.com*. Available at: <https://www.africanews.com/2021/05/06/predominantly-afro-italian-cast-in-netflix-series-zero-makes-history/>

²¹ Papailias, P. (2024). From Afrogreeks to the Black Mediterranean: De/facing whiteness in the rap of Negros tou Moria. In *The Routledge Handbook of Popular Music and Politics of the Balkans* (pp. 513-527). London: Routledge.
Boampong, J. (2023). Coping to survive? A study of female 'Afro-diasporic' actors of Spain. In J. Borst, S. Neu-Wendel and J. Tauchnitz (eds) *Women's perspective on (post) migration: Between literature, arts and activism- Between Africa and Europe* (pp.279-303). Hildesheim: OLMS

²² Anderson, J. (2019). 8 Afro-Italian creatives share their struggle to be seen. *Document*. <https://www.documentjournal.com/2019/02/8-afro-italian-creatives-share-their-struggle-to-be-seen/>
Tzannatou, E. (2023). Idra Kayne in 'K': "I want AfroGreeks to be a popular image everywhere. *Kathimerini*, 21 March 2023. <https://www.kathimerini.gr/culture/562331008/intra-kein-stin-k-thelo-oi-afroellines-na-ginoyv-mia-synithismeni-eikona-pantoy/>

²³ Kostouros, V. (2020). Idra Kayne grew up hearing "I won't play your songs because you are black". *Vogue Greece*, 7 June 2020. <https://vogue.gr/living/culture/i-idra-kayne-megalose-akovyontas-synecheia-de-se-paizo-giati-eisai-mayri-vogue-greece/>

όρους εμφάνισης και αισθητικής (41,1%). Ωστόσο, για μεγάλο αριθμό ερωτηθέντων, η εξωτικοποίηση του μαύρου σώματος ισχύει τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες (45,7% και 36,3% αντίστοιχα). Για σχεδόν τους μισούς από τους ερωτηθέντες, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες κατασκευάζονται ως χαμηλόβαθμοι (47,1%) ή απλώς ως «διαφορετικοί» (62,3%). Τέτοια δεδομένα δείχνουν όχι μόνο ότι η ορατότητα των μελών της Αφροδιασποράς είναι ταξική, φυλετική και σεξουαλική, αλλά και ότι ανάγει τους αφρικανικούς πολιτισμούς και τις ταυτότητες εντός της Αφροδιασποράς σε στερεοτυπικές, καθιερωμένες αφηγήσεις για τη φυλή.

Ακόμη πιο ανησυχητικό είναι ο μεγάλος αριθμός των ερωτηθέντων που θεωρούν ότι οι άνδρες της Αφροδιασποράς κατασκευάζονται συνήθως ως «κακοί» (58,9%), ως «εισβολείς» (32,9% για τους άνδρες, 44,5% για τους άνδρες και τις γυναίκες) ή ως απειλή για την κοινωνία (51% για τους άνδρες). Τα στοιχεία αυτά ενδεχομένως να προστίθενται στα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 6, δηλαδή ότι η Αφροδιασπορά δεν εμφανίζεται κάπου συγκεκριμένα (δηλαδή τα μέλη της Αφροδιασποράς είναι σε μεγάλο βαθμό αόρατοι) (Merrill, 2022)²⁴, με την έννοια ότι οι αναπαραστάσεις των μελών της Αφροδιασποράς σε όλες τις χώρες είτε απουσιάζουν είτε είναι τουλάχιστον στερεοτυπικές, συνήθως αρνητικές. Προφανώς απαιτείται περαιτέρω ποιοτική έρευνα προκειμένου να διευκρινιστεί πού εμφανίζονται πιο τακτικά αυτές οι αναπαραστάσεις (ειδήσεις, δημοφιλής κουλτούρα κ.α.), αν πρόκειται για εγχώριες ή παγκόσμιες αφηγήσεις (π.χ. δημοφιλείς σειρές, ταινίες κ.λπ.) και πώς μιλούν γι' αυτές οι ίδιοι οι ερωτηθέντες. Παρ' όλα αυτά, τα δεδομένα του έργου δείχνουν ότι η αποξένωση της Αφροδιασποράς και η δαιμονοποίηση των μελών της Αφροδιασποράς και των αφρικανικών κουλτούρων ως απειλητικών για τις λευκές δυτικές κοινωνίες (Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία), επαναλαμβάνονται συνεχώς στον λόγο των ΜΜΕ σε εθνικό επίπεδο (Kompatsiaris, 2017)²⁵ και προστίθενται σε μια ευρύτερη κουλτούρα ρατσισμού, αφροφοβίας και πολλαπλών διακρίσεων σε βάρος της Αφροδιασποράς.

3.2. Κριτικός προβληματισμός των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών σχετικά με τις αντιλήψεις του κοινού για την Αφροδιασπορά

Η έρευνα που διεξήχθη αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο κάθε οι τρεις κοινωνίες της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Ισπανίας σκέφτονται για την Αφροδιασπορά. Στόχος της ήταν η χαρτογράφηση των αντιλήψεων της κοινής γνώμης για την Αφροδιασπορά στις χώρες αυτές, αλλά και του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τις καθιερωμένες αφηγήσεις στο πλαίσιο των οποίων κατασκευάζεται η αφροδιασπορική ταυτότητα. Ορισμένα πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα αυτή αφορούν τους τρόπους εργασίας με τους οποίους οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι απασχολούνται οι πολίτες μέλη της Αφροδιασποράς (ή αναγκάζονται, όπως στην περίπτωση της πορνείας). Η ερώτηση αυτή αποσκοπούσε στην κατανόηση είτε των χώρων εργασίας που οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς καταλαμβάνουν, βλέπουν να καταλαμβάνουν ή υποθέτουν ότι καταλαμβάνουν. Παρακάτω, παρουσιάζουμε τα δεδομένα από όλες τις χώρες ξεχωριστά,

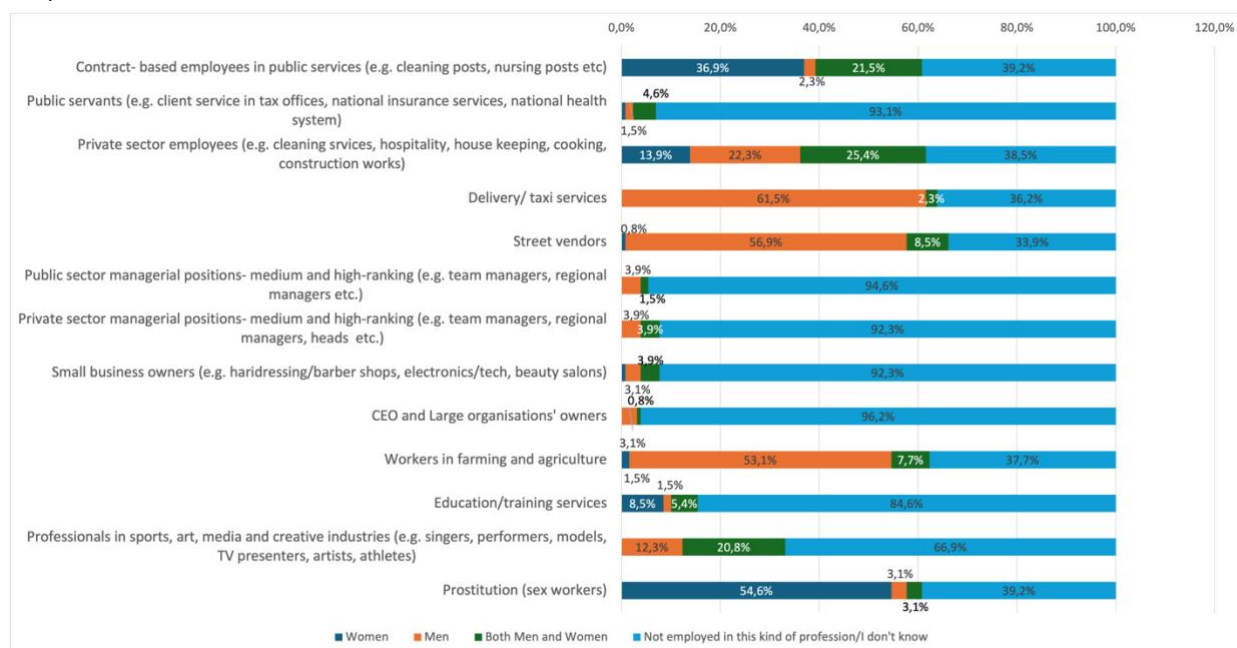
²⁴ Merrill, H. (2022). Silence and reckoning—African-Italians in popular culture. *Italian Studies in South Africa*, 35(1), 118-140.

²⁵ Kompatsiaris, P. (2017). Whitewashing the nation: Racist jokes and the construction of the African 'other' in Greek popular cinema. *Social Identities*, 23(3), 360-375.

δεδομένου ότι θεωρούμε ότι η εικόνα της κατάστασης στο κάθε ένα εθνικό πλαίσιο αντικατοπτρίζει τις καθιερωμένες αφηγήσεις και κατασκευές της Αφροδιασποράς.

Στην Ιταλία, οι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες καταλαμβάνουν συμβατικές θέσεις εργασίας στις υπηρεσίες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα (όταν πρόκειται για θέσεις εργασίας που σχετίζονται με τις κατασκευές, οι άνδρες καταλαμβάνουν σχεδόν ίσο ποσοστό με τις γυναίκες) (βλ. διάγραμμα 7) (Campani, 2000-Colombo, 2007)²⁶. Περίπου τα 2/3 των ερωτηθέντων στην Ιταλία πιστεύουν ότι κυρίως οι άνδρες απασχολούνται σε υπηρεσίες διανομής και ταξί (61,5%), ως εργάτες γης (53,1%) ή ως πλανόδιοι πωλητές (56,9%). Και περισσότεροι από τους μισούς (54,6%) πιστεύουν ότι οι γυναίκες είτε εργάζονται είτε εξαναγκάζονται σε σεξουαλική εργασία και πορνεία.

Διάγραμμα 7: Αντιλήψεις σχετικά με τους τύπους απασχόλησης της Αφροδιασποράς (ή την καταναγκαστική εργασία) στην Ιταλία

Οι πίνακες αυτοί αντικατοπτρίζουν μια πραγματικότητα που παρακολουθείται στον δημόσιο και πολιτικό διάλογο στην Ιταλία. Οι ερευνητές και οι ειδικοί σε θέματα πολιτικής συζητούν τις συνθήκες εκμετάλλευσης στο πλαίσιο αυτών των τύπων εργασίας και τα ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού για τους πολίτες της Αφροδιασποράς (Allasino et al. 2004)²⁷, ιδίως τις γυναίκες που απασχολούνται στην οικιακή εργασία (Marchetti, 2014)²⁸ ή ως σεξεργάτριες (Campani, 2000- Colombo, 2007). Το ίδιο συμβαίνει και με την εικόνα των ερωτηθέντων ότι

²⁶ Colombo, A. D. (2007). 'They call me a housekeeper, but I do everything.' Who are domestic workers today in Italy and what do they do? *Journal of Modern Italian Studies*, 12(2), 207–237. <https://doi.org/10.1080/13545710701298258>
 Campani, G. (2000). Immigrant Women in Southern Europe: Social Exclusion, Domestic Work and Prostitution in Italy. In: King, R., Lazaridis, G., Tsardanidis, C. (eds) *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780333982525_7
²⁷ Allasino, E., Venturini, A., & Zincone, G. (2004). *Labour market discrimination against migrant workers in Italy*. Geneva: International Labour Organization.
²⁸ Marchetti, S. (2014). *Black girls: Migrant domestic workers and colonial legacies* (Vol. 16). Brill.

οι άνδρες αφρικανικής καταγωγής απασχολούνται ως χαμηλόμισθοι εργάτες στον τομέα της γεωργίας η οποία αντανάκλαται στις συζητήσεις σχετικά με τις συνθήκες εκμετάλλευσης και ελέγχου ειδικά των μεταναστών από την υποσαχάρια Αφρική που μαζεύουν ντομάτες στη χώρα (Melossi, 2021)²⁹. Από την άλλη πλευρά, τα μέλη της Αφροδιασποράς στην Ιταλία σπάνια (αν ποτέ) εμφανίζονται σε μεσαίες και υψηλές θέσεις εργασίας στον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα (3,9% άνδρες), ακόμη πιο σπάνια γίνονται διευθύνοντες σύμβουλοι ή ιδιοκτήτες μεγάλων οργανισμών (3,1% άνδρες), πολύ λίγες γυναίκες και άνδρες στο ιταλικό δείγμα αναφέρουν ότι η Αφροδιασπορά απασχολείται στην εκπαίδευση ή την κατάρτιση (8,5% και 5,4% αντίστοιχα). Ένα ενδιαφέρον εύρημα αφορά το πόσο αόρατη είναι η επιχειρηματικότητα των Αφροϊταλών, δηλαδή οι ερωτηθέντες μας δεν αναφέρουν ότι βλέπουν την Αφροδιασπορά ως ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων (μόνο 3,1% των ανδρών και 3,9% των γυναικών πιστεύουν ότι τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες είναι ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων). Ο Hawthorne (2021:1)³⁰ υποστηρίζει ότι οι Αφροϊταλοί επιχειρηματίες (ιδίως οι γυναίκες) συμβάλλουν στον μετασχηματισμό της ιταλικής υλικής κουλτούρας, στη Βόρεια Ιταλία πιο συγκεκριμένα, καθιστώντας την επιχειρηματικότητα «ένα βασικό πεδίο αγώνα μέσω του οποίου οι Αφροϊταλοί έχουν αρχίσει να διεκδικούν την ιταλική ιθαγένεια και το ιταλικό ανήκειν στο πλαίσιο τόσο της οικονομικής στασιμότητας όσο και της «έκτακτης ανάγκης» για τους πρόσφυγες». Παρ' όλα αυτά, και παρόλο που η επιχειρηματικότητα είναι ένας χώρος όπου οι τα μέλη της Αφροδιασποράς διεκδικούν κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική δράση στη χώρα, τα στοιχεία της έρευνας του AFROEQUALITY δείχνουν ότι οι προσπάθειες αυτές παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αόρατες και δεν αποτυπώνονται στις δημόσιες αντιλήψεις, ενώ η επιχειρηματικότητα εξακολουθεί να προσλαμβάνεται μέσα από ένα έντονα φυλετικοποιημένο πρίσμα.

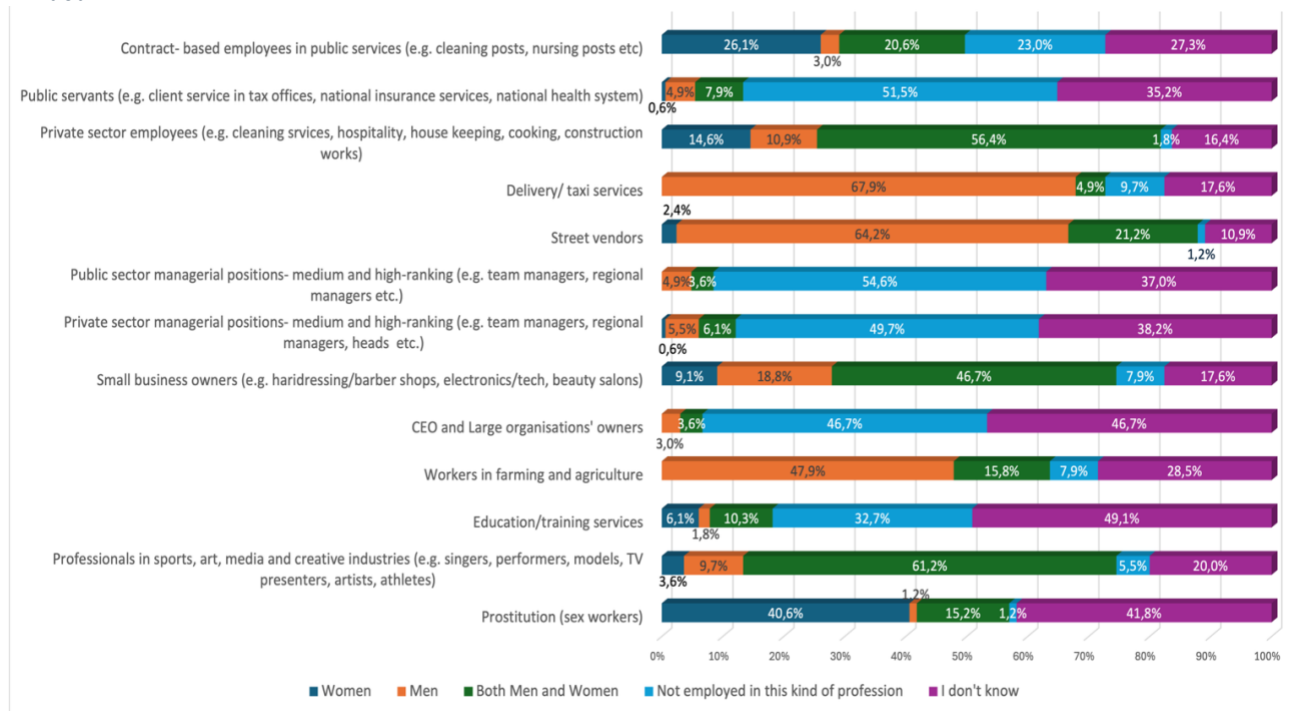
Η περίπτωση της Ελλάδας δεν είναι εντελώς διαφορετική, ωστόσο υπάρχουν ορισμένες παρατηρήσεις που καταδεικνύουν τις εθνικές ιδιαιτερότητες:

Σε μεγάλο βαθμό, οι συμμετέχοντες στην Ελλάδα αναφέρουν έλλειψη γνώσης σχετικά με το καθεστώς εργασίας της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι οι συμμετέχοντες δεν είναι πρόθυμοι να αποκαλύψουν τη γνώμη τους- ωστόσο, μπορεί επίσης να αντανάκλα την αορατότητα της εργασιακής δραστηριότητας της ελληνικής Αφροδιασποράς. Εδώ, οι γυναίκες της Αφροδιασποράς θεωρούνται ή υποτίθεται ότι απασχολούνται σε θέσεις εργασίας με σύμβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, όπως η καθαριότητα και η νοσηλευτική (26,1%), και σε παρόμοιες και εξίσου χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα (14,6%). Σε περιορισμένο βαθμό, είναι ορατές στην επιχειρηματικότητα ως ιδιοκτήτριες μικρών επιχειρήσεων (κυρίως ινστιτούτα αισθητικής) (9,1%) και για σχεδόν τους μισούς από τους ερωτηθέντες (40,6%), γίνονται επίσης αντιληπτές ως άτομα που προσφέρουν σεξουαλικές υπηρεσίες, εργαζόμενες στην πορνεία ή εξαναγκασμένες σε αυτήν.

²⁹ Melossi, E. (2021). 'Ghetto tomatoes' and 'taxi drivers': The exploitation and control of Sub-Saharan African migrant tomato pickers in Puglia, Southern Italy. *Journal of Rural Studies*, 88, 491-499.

³⁰ Hawthorne, C. (2023). Black Mediterranean geographies: Translation and the mattering of Black life in Italy. *Gender, Place & Culture*, 30(3), 484-507.

Διάγραμμα 8: Αντιλήψεις σχετικά με τους τύπους απασχόλησης της Αφροδιασποράς (ή την καταναγκαστική εργασία) στην Ελλάδα

Η Αγαθαγγέλου (2004; 2013)³¹ έχει συζητήσει εκτενώς ζητήματα φυλετικοποίησης της παγκοσμιοποίησης και της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας του φύλου και της φυλής σε όλη τη Μεσόγειο. Παρέχει μια συστηματική, αυστηρή εμπειρική περιγραφή της ευαλωτότητας και της εκμετάλλευσης των γυναικών της Αφροδιασποράς στην οικιακή και σεξουαλική εργασία που εξυπηρετούν τη διατήρηση και την ενίσχυση των παραδοσιακών κοινωνικών ηθών και ρόλων, ιδίως σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Τουρκία και η Κύπρος. Επίσης, όπως υποστηρίζει η Ζαφειρίου - Ζαρίφη (2017: 118)³², ένας εθνικιστικός έμφυλος και ρατσιστικός λόγος ενημερώνει τις συζητήσεις, τα στερεότυπα και τις κατασκευές των γυναικών της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα ως θύματα ή εργάτριες του σεξ, ενώ οι ρητορικές αυτές συχνά νομιμοποιούνται από συντηρητικούς και ακροδεξιούς πολιτικούς που επαναλαμβάνουν ρατσιστικές αντιλήψεις για μια δήθεν «ανθυγιεινή, μολυσματική» μαύρη γυναικεία φύση (Carras 2012)³³ στο πλαίσιο μιας υπερσυντηρητικής πολιτικής αφήγησης. Όπως παρατηρείται και στην Ιταλία, οι άνδρες της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα απασχολούνται σε επιχειρήσεις στο ρόλο διανομέα (67,9%), στη γεωργία και τη γεωργική παραγωγή (47,9%) και ως πλανόδιοι πωλητές (64,2%). Τα στοιχεία αυτά συμφωνούν επίσης

³¹ Agathangelou, A. M. (2013). "Sexing" globalization in international relations: Migrant sex and domestic workers in Cyprus, Greece, and Turkey. In *Power, postcolonialism and international relations* (pp. 142-169). London: Routledge.

Agathangelou, A. M. (2004). *The global political economy of sex: Desire, violence, and insecurity in Mediterranean nation states*. New York: Palgrave Macmillan.

³² Zaphiriou-Zarifi, V. (2017) Navigating (in)visibility : the everyday lives of African women in crisis Greece. PhD thesis. SOAS University of London. <http://eprints.soas.ac.uk/26655>

³³ Carras, I. (2012). Is Greece A Racist State? Open Democracy. <https://www.opendemocracy.net/iannis-carras/is-greece-racist-state>

με την υπάρχουσα ακαδημαϊκή συζήτηση σχετικά με τη ρατσιστική φύση της χαμηλά αμειβόμενης και επισφαλούς εργασίας, όπου συνήθως εμφανίζονται οι άνδρες της Αφροδιασποράς (Παπαδαντωνάκης, 2019)³⁴. Ταυτόχρονα, οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Ελλάδα εκτιμούν ότι τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες της Αφροδιασποράς ότι ασχολούνται με τις προαναφερθείσες μορφές εργασίας συμπεριλαμβανομένης της εξαναγκαστικής σεξουαλικής εργασίας και όχι μόνο της εκούσιας εργασίας στο σεξ. Επομένως, παρ' όλο που οι τα μέλη της Αφροδιασποράς είναι ορατά στον δημόσιο χώρο και σε όλους τους χώρους εργασιακής δραστηριότητας, εντούτοις θεωρείται ότι καταλαμβάνουν συνεχώς χαμηλόμισθες, υψηλού κινδύνου και κοινωνικά βαλλόμενες θέσεις εργασίας. Κατά συνέπεια, δεν αποτελεί έκπληξη, όπως και στην περίπτωση της Ιταλίας, το γεγονός ότι οι πολίτες αφροδιασπορικής καταγωγής δεν θεωρείται ότι καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας μεσαίας ή υψηλής ιεραρχίας στον δημόσιο (54,6%) ή στον ιδιωτικό τομέα (49,7%), ούτε εκτελεστικές θέσεις (ως διευθύνοντες σύμβουλοι ή ιδιοκτήτες μεγάλων οργανισμών) (46,7%), καθώς και σε υπηρεσίες εκπαίδευσης/κατάρτισης (32,7%) σε καμία περίπτωση. Μια τέτοια κατάσταση συνεπάγεται - όπως θα συζητηθεί στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης - ότι οι κυρίαρχες αφηγήσεις για την κοινωνική και οικονομική θέση της Αφροδιασποράς και οι προκλήσεις στην κοινωνική και πολιτιστική ενσωμάτωση ενισχύονται περαιτέρω από τις συνθήκες εργασίας και την πορεία ζωής των αφροδιασπορικών ατόμων στην Ελλάδα (Mastora et al., 2025 a και b) ³⁵.

Όπως συζητήθηκε στη Συγκριτική Έκθεση Δευτερογενούς Έρευνας (Mastora et al., 2024), η Ισπανία προσφέρει το πιο ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο που αντιμετωπίζει θέματα διακρίσεων, ρατσισμού, αφροφοβίας και ρητορικής μίσους, καθώς και φυλετικής ισότητας στην απασχόληση, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Τόσο το νομοθετικό πλαίσιο όσο και λόγω του γεγονότος ότι η Ισπανία είναι μια πολύ πιο πολυπολιτισμική κοινωνία (δεδομένου του μεγάλου αριθμού Ισπανών πολιτών λατινοαμερικανικής καταγωγής), η Αφροδιασπορά στη χώρα αντιμετωπίζει διαφορετικές προκλήσεις από ό,τι στις άλλες δύο χώρες. Ως εκ τούτου, αναμένουμε μια μάλλον διαφορετική εικόνα όσον αφορά την κατανόηση και τις παραδοχές του κοινού σχετικά με τις μορφές εργασίας στις οποίες συμμετέχει η Αφροδιασπορά στην Ισπανία.

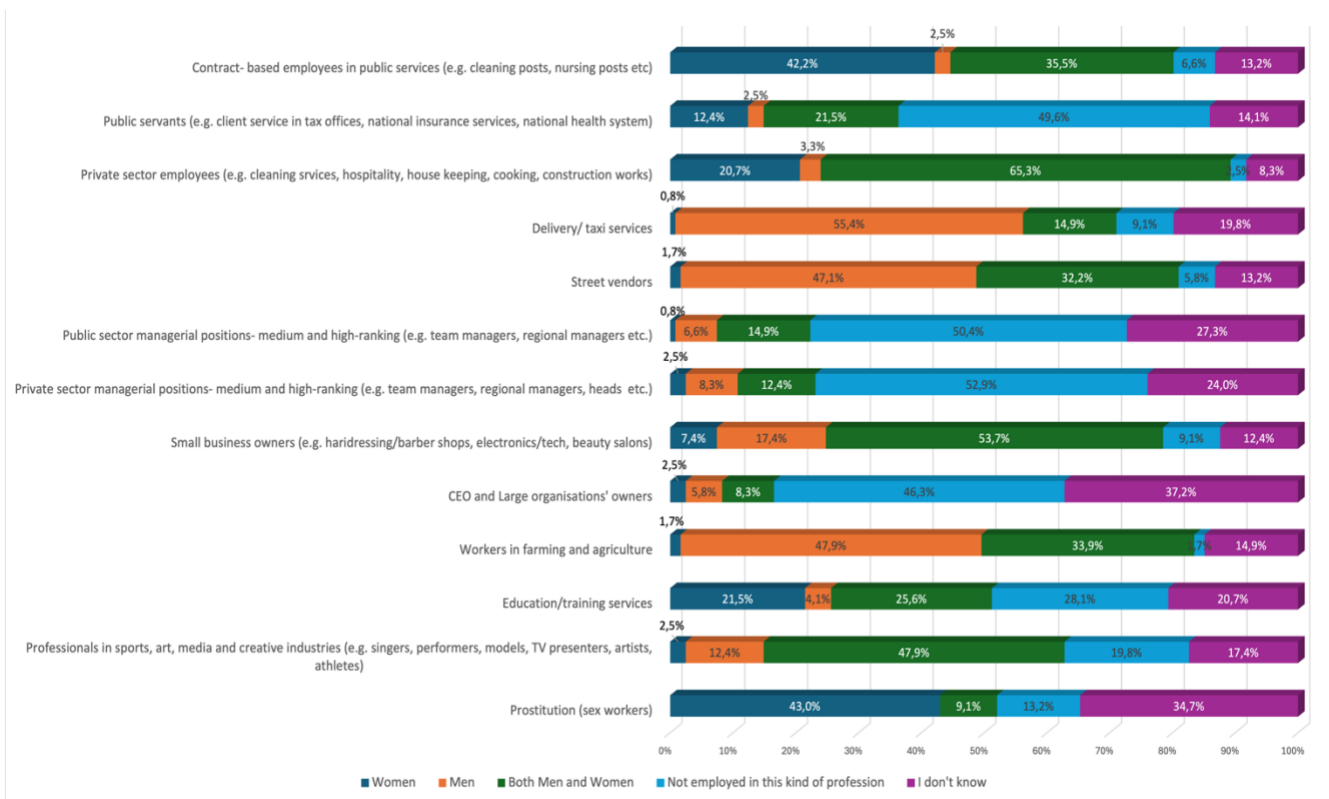
³⁴ Papadantonakis, M. (2019). Black Athenians: Making and Resisting Racialized Symbolic Boundaries in the Greek Street Market. *Journal of Contemporary Ethnography*, 49(3), 291-317. <https://doi.org/10.1177/0891241619891229> (Original work published 2020)

³⁵ Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D. Bashir Omar, M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2025)a. *D2.3 Focus Groups*. Deliverable submitted to the European Commission within WP2. Dissemination Level: Sensitive. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500)

Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D. Bashir Omar, M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2025)b. *D2.4 Roundtables*. Deliverable submitted to the European Commission within WP2. Dissemination Level: Sensitive. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500).

Παρόλο που οι συμβατικές θέσεις εργασίας χαμηλά στην ιεραρχία σε όλο τον δημόσιο τομέα απασχολούν κατά κύριο λόγο γυναίκες της Αφροδιασποράς (42,2%), οι ερωτηθέντες στην Ισπανία βλέπουν εδώ τόσο άνδρες όσο και γυναίκες (35,5%). Μια ενδεικτική διαπίστωση που δείχνει ότι οι μη λευκοί πολίτες και οι πολίτες της Αφροδιασποράς είναι ενδεχομένως καλύτερα ενταγμένοι στην Ισπανία, απ' ό,τι στην Ιταλία και την Ελλάδα, αντικατοπτρίζεται στο πόσοι ερωτηθέντες αναφέρουν ότι βλέπουν γυναίκες και άνδρες σε διάφορες μορφές απασχόλησης: ως δημόσιοι υπάλληλοι (21,5%), ως ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων (53,7%),

Διάγραμμα 9: Αντιλήψεις σχετικά με τους τύπους απασχόλησης της Αφροδιασποράς (ή την καταναγκαστική εργασία) στην Ισπανία

ως εργαζόμενοι στη γεωργία και την αγροτική παραγωγή (33,9%), σε θέσεις εκπαίδευσης/κατάρτισης (25,6%), ως πωλητές στο δρόμο (32,2%). Σε θέσεις όπως μεσαίες και υψηλόβαθμες θέσεις σε όλο τον δημόσιο (14,9%) και ιδιωτικό τομέα (12,4%) που σπάνια βλέπουμε να καταλαμβάνουν οι τα μέλη της Αφροδιασποράς στην Ιταλία και την Ελλάδα, στην Ισπανία υπάρχει κάποια ορατότητα της Αφροδιασποράς. Τα πολύ μικρά ποσοστά ανδρών (5,8%) ή ανδρών και γυναικών (8,3%) που αναφέρθηκαν ως διευθύνοντες σύμβουλοι ή ιδιοκτήτες μεγάλων οργανισμών, είναι μια μικρή αλλά εντούτοις σημαντική ένδειξη ότι η κοινωνική και πολιτιστική ένταξη στη χώρα, καθώς και οι προσπάθειες των ανθρώπων να εξασφαλίσουν ανοδική κινητικότητα, δεν είναι εντελώς εξωπραγματικές. Αυτό δε σημαίνει ότι προκλήσεις όπως η φυλετική στοχοποίηση, οι διακρίσεις, η κοινωνική περιθωριοποίηση και η ισλαμοφοβία έχουν απαλειφθεί (βλ. για παράδειγμα Sole´ & Parella, 2003- Agudelo-Suárez et al., 2009)³⁶- καθώς και μια κουλτούρα αποσιώπησης της

³⁶ Sole´, C., & Parella, S. (2003). The labour market and racial discrimination in Spain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29(1), 121–140. <https://doi.org/10.1080/1369183032000076759>

αφροδιασπορικής ταυτότητας εντός της ισπανικής συλλογικής μνήμης και κοινωνίας, η οποία σε γενικές γραμμές απορρέει από τον τρόπο με τον οποίο η χώρα διαπραγματεύεται το αποικιακό της παρελθόν (Borst, 2021)³⁷. Ταυτόχρονα, θέτει το ζήτημα της ευαλωτότητας των Αφρικανών γυναικών που εργάζονται στη γεωργία στη χώρα (Loezar-Hernández et al., 2025)³⁸, εστιάζοντας στην απασχόληση και τη σεξουαλική παρενόχληση ως βασικά ζητήματα για τις εν λόγω εργαζόμενες γυναίκες. Τέλος, ο ακαδημαϊκός λόγος για την Αφροδιασπορά στην Ισπανία είναι επίσης συγκεκριμένος ως προς το πλαίσιο, καθώς υπάρχουν συνεχείς συζητήσεις σχετικά με ορισμένα αφροδιασπορικά άτομα που φαίνεται να φέρουν ένα βαρύ κοινωνικό φορτίο αορατότητας και άνισων οικονομικών ευκαιριών, όπως για παράδειγμα οι γυναίκες της Ισημερινής Δημοκρατίας (Aixelà- Cabré, 2020)³⁹.

Μια τελευταία παρατήρηση που πρέπει να γίνει σε αυτό το σημείο (δεδομένου ότι η παρούσα έκθεση δεν επιτρέπει εκτεταμένη ανάλυση και συζήτηση των ποσοτικών ευρημάτων) είναι ότι 43% των ερωτηθέντων βλέπει τις γυναίκες της Αφροδιασποράς είτε να εργάζονται ως σεξεργάτριες είτε να εξαναγκάζονται σε σεξουαλική εργασία. Η κατάσταση των γυναικών της Αφροδιασποράς που εργάζονται στη βιομηχανία του σεξ επιμένει σε όλες τις χώρες και, εκτός του ότι είναι πραγματική για πολλές γυναίκες της Αφροδιασποράς, αποτελεί και μια στερεοτυπική αφήγηση μέσα στην οποία γίνεται αντιληπτή η γυναικεία Αφροδιασπορική φύση, καθώς συντηρείται και επαναλαμβάνεται από τους δυτικούς σεξιστικούς αποικιοκρατικούς λόγους για το «εξωτικό μαύρο γυναικείο σώμα» (Sharpley-Whiting, 1999- Waring, 2013- Τσαλίκη, 2019)⁴⁰. Επομένως, δεν είναι μόνο η πραγματικότητα των γυναικών της Αφροδιασποράς που απασχολούνται ως εργάτριες του σεξ και ιερόδουλες ή εξαναγκάζονται σε σεξουαλική εργασία και οι σχετικές προκλήσεις ή τραύματα (π.χ. García-España, 2019)⁴¹, αλλά και το πώς κατασκευάζονται στο πλαίσιο των συλλογικών αντιλήψεων για τη σεξουαλικότητα των γυναικών της Αφροδιασποράς, κάτι που ισχύει για όλες τις χώρες της παρούσας έρευνας.

³⁷ Borst, J. (2021). Imagining Afrodescendance and the African Diaspora in Spain: Re-/Decentering Belonging in Literature, Photography, and Film. *Research in African Literatures*, 52(2), 168–197. <https://www.jstor.org/stable/48679106>

³⁸ Loezar-Hernández, M., González-Rodríguez, A., Urrego-Parra, H. N., del Mar Jiménez-Lasserrotte, M., del Mar Pastor-Bravo, M., & Briones-Vozmediano, E. (2025, March). The vulnerability of migrant women working in agriculture in Spain: A qualitative study from the perspective of social and health professionals. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 109, p. 103065). Pergamon.

³⁹ Aixelà-Cabré, Y. (2020). The presence of the colonial past: Equatorial Guinean women in Spain. *Itinerario*, 44(1), 140-158.

⁴⁰ Sharpley-Whiting, T. D. (1999). *Black Venus: Sexualized savages, primal fears, and primitive narratives in French*. Duke University Press.

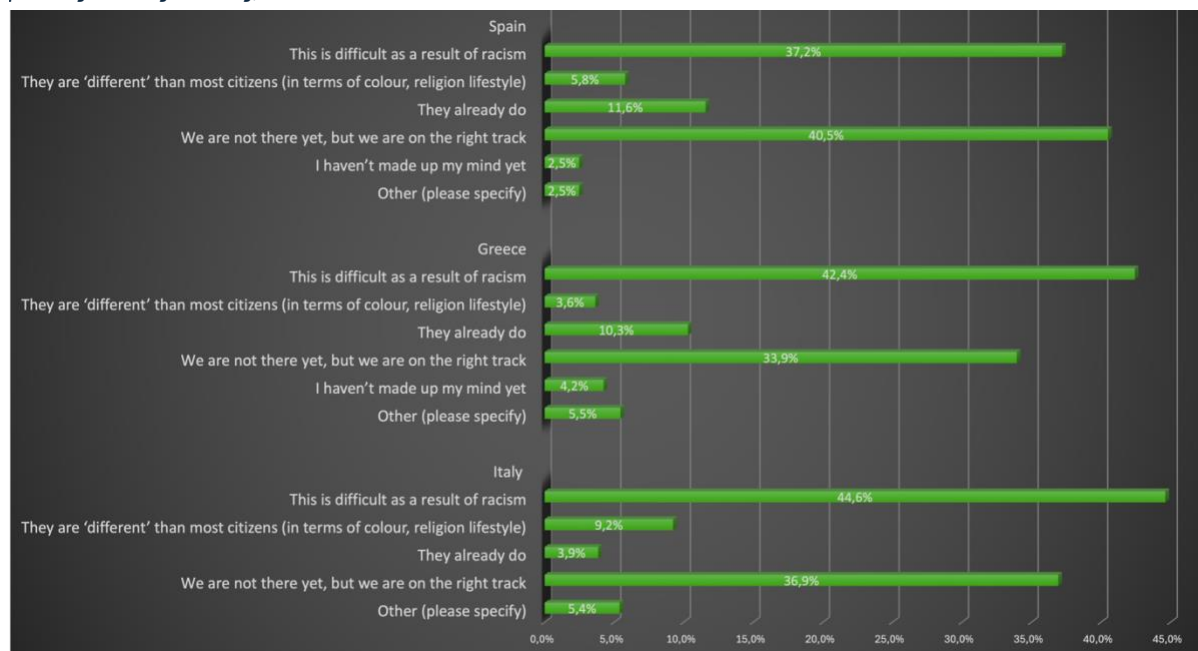
Waring, C. D. (2013). " They See Me as Exotic... That Intrigues Them:" Gender, Sexuality and the Racially Ambiguous Body. *Race, Gender & Class*, 299-317.

Tsaliki, L. (2019). The exoticisation of motherhood: The body politics of pregnant femininity through the lens of celebrity motherhood. *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 3(1-2), 1-14

⁴¹ García- España, E. (2019). Human trafficking, sexual exploitation and African Women in Spain: Invisible Slaves of the Twenty-First century. In: A. Kalunta-Crumpton (Ed) *Violence against women of African Descent: Global perspectives* (pp. 173-190). Lanham, Maryland: Lexington Books

Εκτός από την προσπάθεια να κατανοήσουμε πώς οι πολίτες της Αφροδιασποράς (ή μεικτής φυλής) κατανοούνται από τους ερωτηθέντες σε αυτή την έρευνα, αναγνωρίζοντας ότι οι παρατηρήσεις της καθημερινότητας και της ζωής συνυπάρχουν τακτικά με τα συλλογικά κοινωνικά και πολιτιστικά φαντασιακά, τέθηκε και μια πρακτική ερώτηση - σχετικά με το αν οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι η Αφροδιασπορά σε όλη την Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία απολαμβάνει τα ίδια δικαιώματα με τους άλλους πολίτες.

Διάγραμμα 10: Πιστεύετε ότι οι πολίτες-μέλη της Αφροδιασποράς απολαμβάνουν ενδεχομένως τα ίδια δικαιώματα με τους άλλους πολίτες;

Τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικά ως προς το ότι σε όλες τις χώρες, οι ερωτηθέντες αναφέρουν ότι ο ρατσισμός είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο τα μέλη της Αφροδιασποράς δεν μπορούν να απολαύσουν πλήρη δικαιώματα ιθαγένειας (ES:37,2%, GR:42,4%, IT: 44,6%). Και παρόλο που πάνω από το 1/3 σε κάθε χώρα θεωρεί ότι η κατάσταση στη χώρα τους βελτιώνεται ελαφρώς (ES:40,5%- GR:33,9%- IT: 36,9%), αυτή η οπτική απέχει ακόμη πολύ από την πραγματικότητα, καθώς οι διακρίσεις και οι προκαταλήψεις λόγω χρώματος και εθνικότητας παραμένουν το βασικό εμπόδιο στην κοινωνική και πολιτιστική ένταξη των μελών της Αφροδιασποράς. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η σοβαρή αντίδραση στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη φυλετική ισότητα σε ένα κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό περιβάλλον όπου η ρητορική μίσους και ο ρατσιστικός λόγος εξαπολύονται με την άνοδο των ακροδεξιών ιδεολογιών εντός της ΕΕ, αλλά και μετά την επανεκλογή του Ντόναλντ Τραμπ το 2025. Η θεσμική επίθεση του Ντόναλντ Τραμπ κατά των ανθρώπων και κοινοτήτων της Αφροδιασποράς σε οικονομικό (Walker, 2024)⁴², κοινωνικό και υγειονομικό (Διεθνής Αμνηστία, 30 Απριλίου 2025)⁴³,

⁴² Walker, A. R. (2024). Trump-appointed judges strike down fund for Black female entrepreneurs. *The Guardian*. 4 June 2024. <https://www.theguardian.com/us-news/article/2024/jun/04/black-women-business-grant-suspended-court>

⁴³ Amnesty International (2025), President Trump's First 100 days: Attacks on Human Rights, Cruelty and Chaos. *Amnesty International*, 30 April 2025. Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/04/president-trumps-first-100-days-attacks-on-human-rights/>

πολιτιστικό και συμβολικό (The New York Times, 16 Μαρτίου 2025)⁴⁴ επίπεδο στις ΗΠΑ και σε ολόκληρη την Αφρική, μετά τη σοβαρή περικοπή της χρηματοδότησης της USAID (Chironda, 2025)⁴⁵, ανοίγει τον χώρο για την ένταση των ρατσιστικών επιθέσεων και την επικράτηση στερεοτυπικών και ρατσιστικών συμπεριφορών απέναντι σε μη λευκούς ανθρώπους.

3.3. Διακρίσεις, ρατσισμός και αφροφοβία: δημόσιες αντιλήψεις και κριτικοί προβληματισμοί

Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για θέματα διακρίσεων και ρατσισμού σε βάρος της Αφροδιασποράς στις χώρες τους.

Όπως φαίνεται στο παρακάτω Διάγραμμα, περίπου το 38% των ατόμων συνολικά δηλώνουν ότι δεν έχουν γίνει μάρτυρες ή δεν θυμούνται οποιαδήποτε μορφή διακρίσεων σε βάρος της Αφροδιασποράς. Ο αριθμός αυτός μπορεί να υποδηλώνει ότι ο ρατσισμός δεν μεταφράζεται πάντα σε ορατές και σαφείς μορφές επίθεσης. Οι αόρατες μορφές ρατσισμού, ο συγκαλυμμένος και «συμπαθητικός ρατσισμός», (“racismo cordial”), ή ακόμη και η αναπαραγωγή στερεοτυπικών συμπεριφορών και συνόλων γνώσεων που δεν κατηγοριοποιούνται ως ρατσιστικές, συχνά περνούν κάτω από το ραντάρ με αποτέλεσμα να μην αναφέρονται ή να μην γίνονται αντιληπτές ως τέτοιες (Turra, C., and G. Venturi, 1995-Sierra, 2024- Quintero Ramírez 2017)⁴⁶. Παρ' όλα αυτά, θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ορισμένοι άνθρωποι μπορεί όντως να αγνοούν περιστατικά διακρίσεων εις βάρος των Μαύρων, ιδιαίτερα στην περίπτωση που δεν αλληλεπιδρούν με πολίτες της Αφροδιασποράς στην καθημερινότητά τους (πχ. Εργασία, κοινωνική ζωή κλπ.)

⁴⁴ Black Lives Matter Plaza is Gone. Its Erasure Feels Symbolic. *The New York Times*, 16 March 2025

<https://www.nytimes.com/2025/03/16/us/black-lives-matter-trump.html>

⁴⁵ Chironda, M. (2025). Africa: USAID Funding Freeze Puts Millions of Women at Risk. *AllAfrica.com*, 2 April 2025.

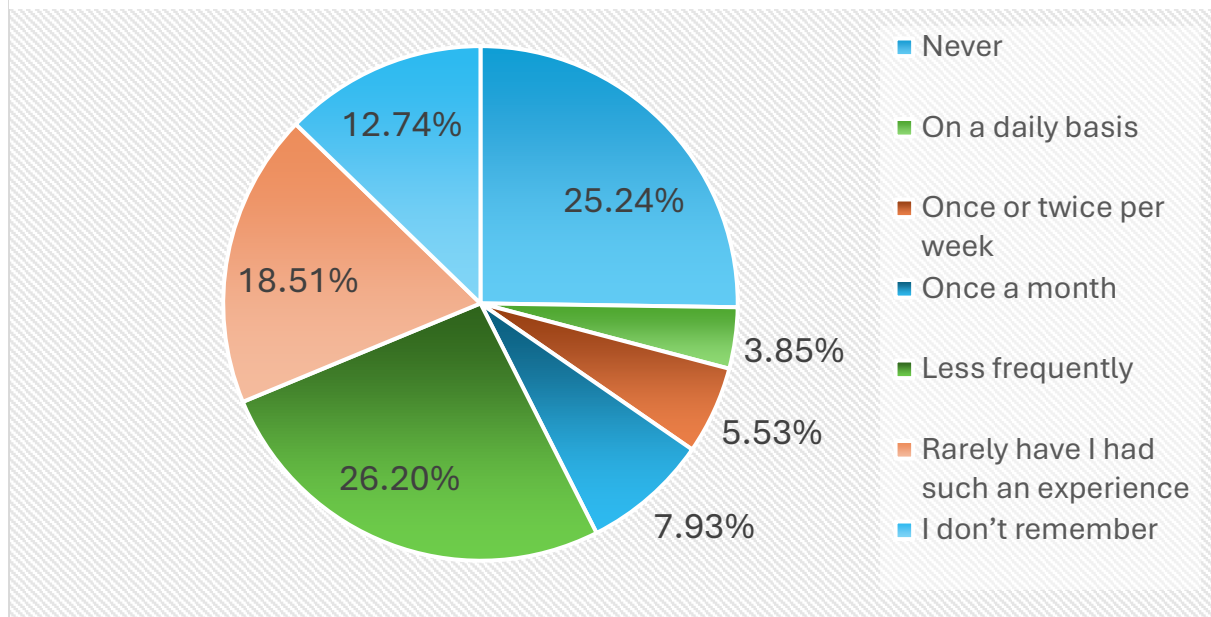
<https://allafrica.com/stories/202504020329.html>

⁴⁶ Sierra, M. (2024). On the trail of banal racism: a Gypsophile genealogy of Romaphobia. *Journal of Iberian and Latin American Studies*, 30(2), 253–274. <https://doi.org/10.1080/14701847.2024.2370146>

Turra, C., and G. Venturi. (1995). *Racismo cordial: a mais completa análise sobre o preconceito de cor no Brasil*. São Paulo: Editora Atica.

Quintero Ramírez, O. (2017). “Aprendiendo la ‘R’: racialización y racismo prosaico en escuelas bogotanas.” *Revista Antropologías del Sur* 4 (8): 105–125. <https://doi.org/10.25074/rantros.v4i8.759>

Διάγραμμα 11: Μαρτυρία μορφών διάκρισης και ρατσισμού συνολικά στις τρεις χώρες

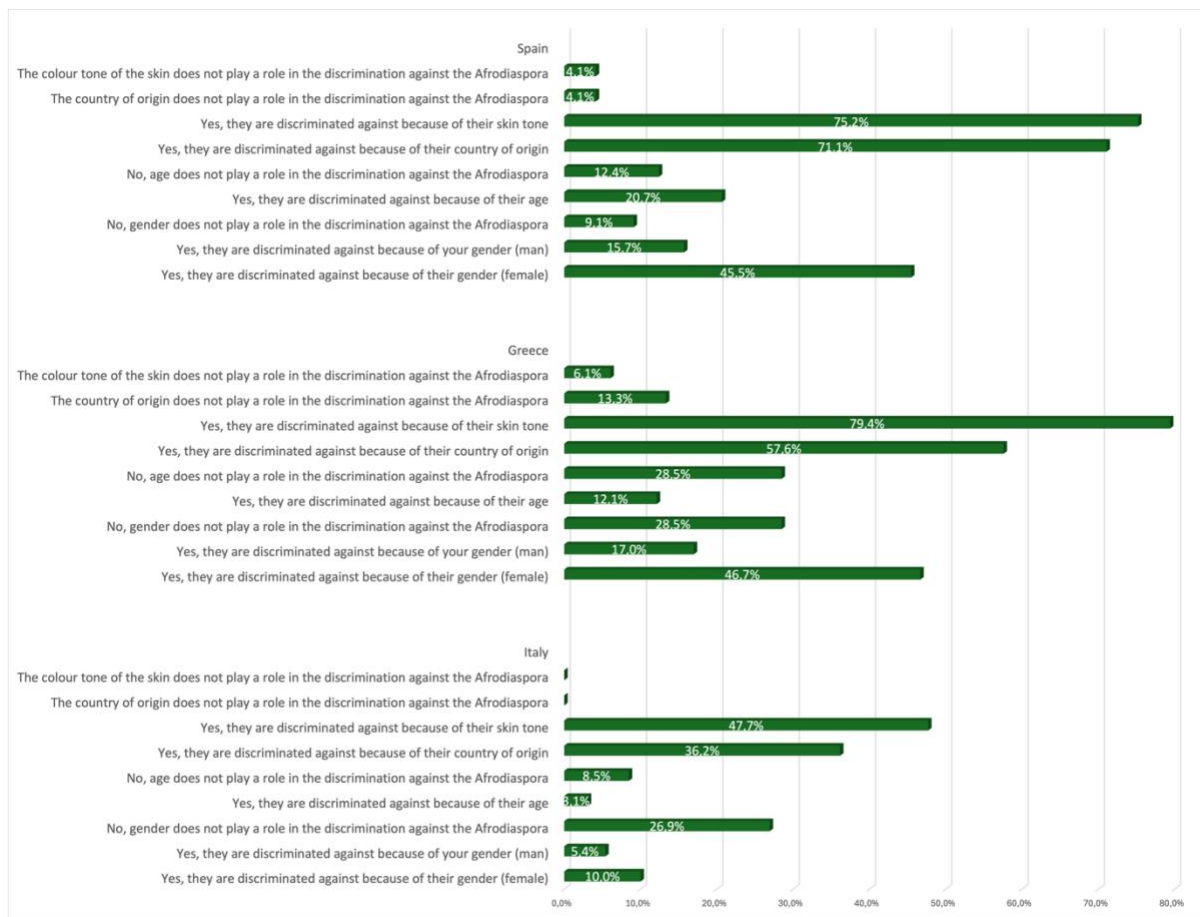

Εκείνοι που αναφέρουν ότι έχουν γίνει μάρτυρες μορφών διακρίσεων και αφοροβίας κατά της Αφροδιασποράς, ανέρχονται περίπου στα 2/3 των ερωτηθέντων. Αν και είναι δύσκολο να περιμένουμε από τους ερωτηθέντες να ποσοτικοποιήσουν πόσες φορές μπορεί να έχουν γίνει μάρτυρες μιας πράξης ρατσισμού ή διακρίσεων, τα δεδομένα καταδεικνύουν πόσο συνηθισμένο είναι να γίνεσαι μάρτυρας τέτοιων πράξεων στον δημόσιο χώρο και πόσο βαθιά ριζωμένες είναι οι διάφορες μορφές διακρίσεων.

Αφού ερωτήθηκαν για το ποιοι παράγοντες πιστεύουν ότι προκαλούν διακρίσεις εις βάρος της Αφροδιασποράς, το χρώμα του δέρματος και η εθνοτική καταγωγή βρίσκονται στην κορυφή σε όλες τις χώρες. Αν και στην Ισπανία και την Ελλάδα τα ποσοστά είναι υψηλότερα, όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα, το χρώμα του δέρματος συγκέντρωσε επίσης τις περισσότερες απαντήσεις στην Ιταλία.

Όπως αναμενόταν, περισσότερα από τα 2/3 των ερωτηθέντων στην Ελλάδα και την Ισπανία αποδίδουν τον ρατσισμό και τις διάφορες μορφές διακρίσεων στο χρώμα του δέρματος των ανθρώπων (Ισπανία: 75,2%- Ελλάδα: 79,4%) ή στη χώρα καταγωγής (Ισπανία: 71,1%- Ελλάδα: 57,6%). Αν και τα ίδια ποσοστά είναι μικρότερα στην Ιταλία (χρώμα δέρματος: 47,7%- χώρα καταγωγής: 36,2%), εξακολουθούν να θεωρούνται οι σημαντικότεροι παράγοντες διακρίσεων και ρατσισμού σε βάρος της Αφροδιασποράς.

Διάγραμμα 12: Αντιλήψεις σχετικά με τις αιτίες των διακρίσεων

Ειδικά στην Ελλάδα και την Ισπανία, οι ερωτηθέντες αναγνωρίζουν επίσης την έκταση του σεξισμού (Ισπανία: 45,5%- Ελλάδα: 46,7%) στις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών της Αφροδιασποράς, γεγονός που μας οδηγεί να μιλήσουμε για το πώς οι γυναίκες της Αφροδιασποράς αντιμετωπίζουν εκτεταμένο misogynoir (μισογονία με φυλετικό στοιχείο) (Noble & Palmer, 2022)⁴⁷ και πολλαπλές διακρίσεις. Αν και στην Ιταλία το ποσοστό είναι πολύ μικρότερο (10%) και μάλιστα το 1/3 περίπου των ερωτηθέντων (26,9%) αρνούνται ότι το φύλο παίζει ρόλο στις διακρίσεις εις βάρος της Αφροδιασποράς, τα προβλήματα παραμένουν ότι οι δείκτες χρώματος, εθνοτικής ταυτότητας και φύλου διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τις κουλτούρες διακρίσεων εις βάρος μη λευκών, μη δυτικών ατόμων και εις

⁴⁷ Noble, D., & Palmer, L. A. (2022). Misogynoir: Anti-blackness, patriarchy, and refusing the wrongness of black women. In *The Palgrave handbook of critical race and gender* (pp. 227-245). Cham: Springer International Publishing.

βάρους των γυναικών εντός των εν λόγω πολιτισμικών ομάδων. Παρόλο που η ηλεκτρονική έρευνα AFROEQUALITY δεν παρέχει δεδομένα από αντιπροσωπευτικό δείγμα των πληθυσμών στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία, τα δεδομένα που παρέχονται αντικατοπτρίζουν τις τρέχουσες ακαδημαϊκές και πολιτικές συζητήσεις σχετικά με ζητήματα πολλαπλών διακρίσεων εις βάρος των ανθρώπων της Αφροδιασποράς στην Ιταλία (Moscatelli, 2011)⁴⁸, την Ισπανία (Cea D'Ancona, 2023)⁴⁹ και την Ελλάδα (Γρηγοριάδου, 2018)⁵⁰. Από την άποψη αυτή, **το AFROEQUALITY αναγνωρίζει ότι οι πρωτοβουλίες, η νομοθεσία και οι κοινωνίες ευρύτερα πρέπει να εργάζονται συνεχώς για την αντιμετώπιση μιας κατάστασης πολλαπλών διακρίσεων εις βάρος της Αφροδιασποράς σε όλες τις χώρες.** Και παρ' όλο που εθνικοί και ενωσιακοί φορείς, μηχανισμοί παρακολούθησης καθώς και ερευνητικοί οργανισμοί, παρέχουν συστάσεις και σχέδια δράσης προς νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που αντιμετωπίζουν το ζήτημα των πολλαπλών διακρίσεων (π.χ. Sarris et al., 2018)⁵¹, οι τελευταίες (ιδίως σε βάρος των γυναικών) εξακολουθούν να υφίστανται και να διαμορφώνουν κατασκευές για μη λευκά και μη δυτικά άτομα και πληθυσμούς. Συνεπώς, ο στόχος της αντιμετώπισης και καταπολέμησης των πολλαπλών διακρίσεων συνεπάγεται **την απομυθοποίηση των κυρίαρχων αφηγήσεων για τη φυλή, την εθνικότητα και το φύλο**, οι οποίες συνυπάρχουν και αλληλοενημερώνονται. Κατά τη διαδικασία αυτή, η διάψευση των κυρίαρχων αφηγήσεων συνεπάγεται επίσης την **αναγνώριση του δικού μας, κυρίως λευκού, δυτικού, ανδρικού και cis-φυλετικού προνομίου**, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί μια δυσάρεστη κατάσταση για τις δυτικές κοινωνίες.

⁴⁸ Moscatelli, S. (2011). The multiple discrimination in the European and Italian context. *Acta Jur. Hng.*, 52, 316.

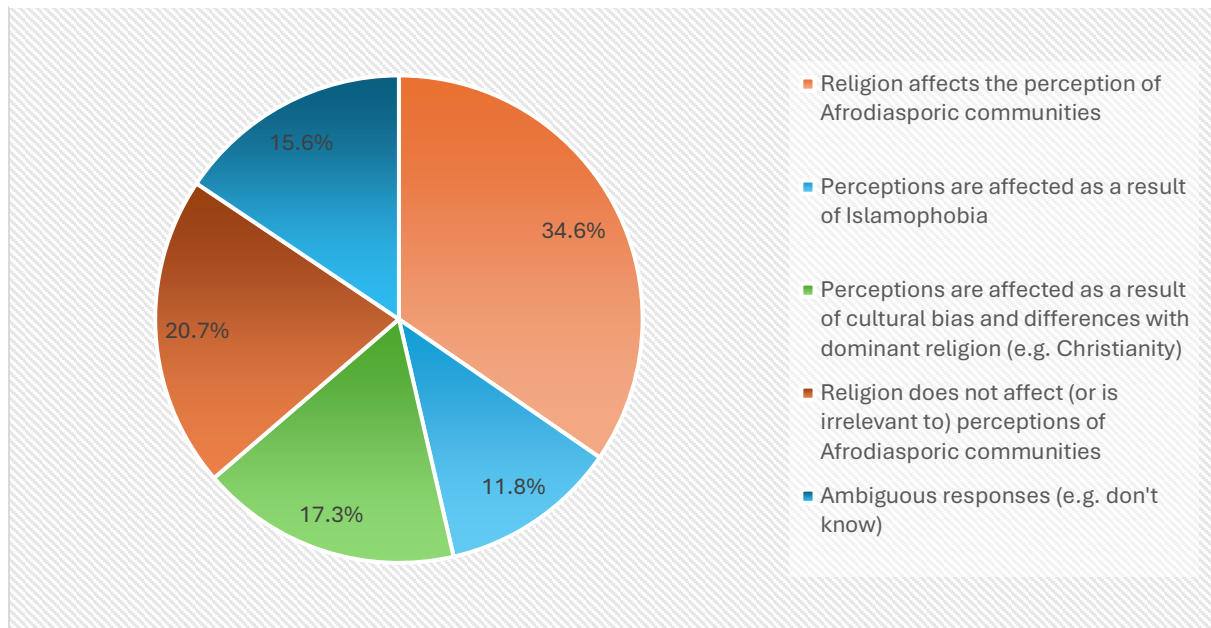
⁴⁹ Cea D'Ancona, M. ἄ. Ἄ. (2023). Racial discrimination, Black identity, and critical consciousness in Spain. *Race and Social Problems*, 15(2), 187-200

⁵⁰ Grigoriadou, D. (2018). Vulnerable social groups and multiple discrimination in Greece: Face-to-face interviews with six targets groups in the Attica region. *Tackling multiple discrimination in Greece*, 167-187

⁵¹ Sarris, N. (2018). The legislative framework for tackling multiple discrimination in Greece: theoretical approach, best practices and results from surveys. *Tackling multiple discrimination in Greece*. Athens: Ion Publishing Group and EKKE (National Centre for Social Research), 61-103.

Διάγραμμα 13: Ο ρόλος της θρησκείας στις αντιλήψεις για την Αφροδιασπορά συνολικά για όλες τις χώρες

Στη διαδικτυακή έρευνα AFROEQUALITY τέθηκε μια ανοιχτή ερώτηση σχετικά με τον ρόλο της θρησκείας στην επίδραση των αντιλήψεων για την αφροδιασπορική ταυτότητα. Οι απαντήσεις ανοικτού τύπου ομαδοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν θεματικά προκειμένου να παρασχεθεί μια ποσοτικοποιημένη εκδοχή των αποτελεσμάτων. Όπως φαίνεται στο σχήμα 13, περίπου το 36,3% των απαντήσεων περιλαμβάνει: α) τις παρατηρήσεις και τις απόψεις των ατόμων ότι η θρησκεία δεν επηρεάζει τις αντιλήψεις για την Αφροδιασπορά και, β) άτομα που αναφέρουν ότι δεν έχουν γνώμη για το θέμα. Παρ' όλα αυτά, το 63,7% των απαντήσεων που συλλέχθηκαν αναφέρει ότι η θρησκεία παίζει ρόλο στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή και κατασκευάζεται η Αφροδιασπορά, ενώ οι παρατηρήσεις ή απόψεις ότι οι αρνητικές αντιλήψεις είναι αποτέλεσμα της ισλαμοφοβίας καλύπτουν περίπου το 11,8% των απαντήσεων. Το ζήτημα της θρησκείας ως παράγοντα διαμόρφωσης των αντιλήψεων για τις διάφορες ομάδες μη λευκών, μη δυτικών πολιτών και ιδιαίτερα το ζήτημα της ισλαμοφοβίας (δείκτες της οποίας θεωρείται ότι είναι ο τόνος του δέρματος, η χώρα καταγωγής και στοιχεία ένδυσης όπως η μαντίλα), αναδύεται τόσο στις παρατηρήσεις των ερωτηθέντων στην παρούσα έρευνα όσο και στο πλαίσιο των Ομάδων Εστίασης.

Η ισλαμοφοβία και η κατασκευή του Ισλάμ ως πολιτισμικής και πραγματικής απειλής για τις δυτικές κοινωνίες και ιδιαίτερα για τις χώρες με ισχυρή χριστιανική κουλτούρα (όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία) αποτελούν σταθερά θέμα ακαδημαϊκής και πολιτικής έρευνας στο πλαίσιο των σχετικών συζητήσεων. Όπως παρατηρούν οι Galindo-Calvo κ.ά. (2020)⁵², παρατηρείται μια εντατικοποίηση της ισλαμοφοβίας την τελευταία δεκαετία τόσο σε ολόκληρη την Ευρώπη όσο και ειδικότερα στη Νότια Ευρώπη, με επιπτώσεις σε όλους τους κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, εργασιακούς, εκπαιδευτικούς, θρησκευτικούς

⁵² Galindo-Calvo, P., Jiménez-Roger, B., Cantón-Correa, F. J., & do Nascimento Esteves-Mateus, M. (2020). Islamophobia in southern Europe: the cases of Greece, Spain, Italy and Portugal. In *Social Problems in Southern Europe* (pp. 35-49). Edward Elgar Publishing

και πολιτιστικούς χώρους. Η επιχειρηματολογία τους βασίζεται σε μεικτή μεθοδολογική ανάλυση των κατασκευών της μουσουλμανικής ταυτότητας και των μουσουλμανικών ομάδων στον διαδικτυακό λόγο και σε ανάλυση εθνικών ερευνών θυματοποίησης, στατιστικών στοιχείων για τα εθνικά εγκλήματα μίσους και δεδομένων από εθνικά και ενωσιακά παρατηρητήρια και άλλους μηχανισμούς παρακολούθησης.

Όπως έχει ήδη σημειωθεί, η έρευνα αυτή αντανακλά το πώς σκέφτονται οι άνθρωποι στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία για την Αφροδιασπορά. Αντικατοπτρίζει επίσης τις κυρίαρχες αφηγήσεις και παραδοχές για τα μέλη της Αφροδιασποράς στις κοινωνίες της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Ιταλίας, αφηγήσεις που ευνοούν και συχνά ενισχύουν στερεοτυπικές και ρατσιστικές συμπεριφορές. Στην επόμενη ενότητα συζητάμε τα ευρήματα και τις δραστηριότητες της ποιοτικής έρευνας και διατυπώνουμε συστάσεις που προκύπτουν από τις εμπειρίες των μελών της Αφροδιασποράς.

4. Η φωνή συμμετεχόντων και συμμετεχουσών: Ευρήματα από Ομάδες Εστίασης και Στρογγυλές Τράπεζες

Μέσω των ομάδων εστίασης (T2.3) και των στρογγυλών τραπεζών (T2.4), η σύμπραξη είχε ως στόχο τη συλλογή εμπειριών και γνώσεων σχετικά με το πώς τα μέλη της Αφροδιασποράς (συμπεριλαμβανομένων των επιφανών προσωπικοτήτων των αφρικανικών κοινοτήτων και των Ελλήνων διασημοτήτων αφρικανικής καταγωγής) μιλούν για τη φυλή, τις πολιτικές ταυτότητας, την ιθαγένεια και τους αφρικανικούς πολιτισμούς. Στην πορεία, οι δραστηριότητες αυτές αναμενόταν επίσης να παράξουν γνώση σχετικά με περιστατικά και εμπειρίες ρατσισμού και διακρίσεων, ρητορικής μίσους, αφροφοβίας και στερεοτυπικών κατασκευών της Αφρικανικότητας.

Τα συμμετέχοντα άτομα στις δράσεις συνεργασίας και ενδυνάμωσης εντοπίστηκαν, μετά από σχετική πρόσκληση, μέσω των Αφροδιασπορικών κοινοτήτων και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε θέματα Αφροδιασποράς. Οι κοινότητες και οι ΜΚΟ και οι δυνητικοί συμμετέχοντες ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση αφού πρώτα ενημερώθηκαν για τη φύση και τους στόχους του έργου AFROEQUALITY και για τη δραστηριότητα στην οποία καλούνταν να συμμετάσχουν. Όλοι και όλες υπέγραψαν έντυπο συγκατάθεσης μετά από ενημέρωση και πριν από την έναρξη κάθε δραστηριότητας.

Για να επιτευχθεί η σύγκριση και η κατά το δυνατόν ενιαία κωδικοποίηση των δεδομένων, το ΕΚΠΑ ανέπτυξε ένα ενιαίο μεθοδολογικό εργαλείο (οδηγός συνέντευξης) για κάθε δραστηριότητα στα αγγλικά, το οποίο στη συνέχεια μεταφράστηκε στα ελληνικά, ισπανικά και ιταλικά, για δύο λόγους: α) για να διευκολυνθεί η εφαρμογή κάθε δραστηριότητας στην εθνική γλώσσα και β) για να προσαρμοστούν η ορολογία και οι έννοιες που αναφέρθηκαν στο εθνικό πλαίσιο. Κάθε ομάδα εκπόνησε μια εθνική έκθεση των ευρημάτων κάθε δραστηριότητας, εστιάζοντας στα θέματα που είχαν τη μεγαλύτερη σημασία για τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες σε κάθε χώρα. Ως εκ τούτου, τα ευρήματα και οι συστάσεις σε αυτό το τμήμα της έκθεσης του έργου Afroequality αντικατοπτρίζουν τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε κουλτούρας.

4.1. Θέματα συζήτησης και πληροφορίες σχετικά με τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες στις ερευνητικές δράσεις

4.1.1 Ομάδες εστίασης

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι ομάδες εστίασης που οργανώθηκαν μας έδωσαν μια εικόνα των εμπειριών και των διαδρομών ζωής των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών, που μοιράστηκαν εκτενώς πληροφορίες σχετικά με τους πολιτισμούς, τις κοινωνικές σχέσεις, τον ρατσισμό και την αφοφοβία. Η ατζέντα της συζήτησης που αναπτύχθηκε περιλάμβανε εισαγωγικές ερωτήσεις που αφορούσαν στο ιστορικό και τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, ακολουθούμενες από σύνολα ερωτήσεων που αφορούσαν στα βασικά σημεία της έρευνας:

- ✓ Φέρνοντας τις κουλτούρες κοντά στην Ελλάδα/Ιταλία/Ισπανία
- ✓ Ο ρόλος της πίστης/της εκκλησίας/της θρησκείας στην καθημερινή ζωή και τις πολιτιστικές πρακτικές
- ✓ Τι σημαίνει να είσαι «καλός» άνθρωπος
- ✓ Ρατσισμός και αφοφοβία
- ✓ Συμμετοχή σε δραστηριότητες συνεργατικής μάθησης και ενδυνάμωσης

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, είκοσι έξι (26) άτομα συμμετείχαν στις Ομάδες Εστίασης συνολικά στις τρεις χώρες. Η σύμπραξη εξασφάλισε ότι τόσο άνδρες όσο και γυναίκες συμμετείχαν στη δραστηριότητα. Δεδομένου ότι το ζήτημα της ταυτότητας φύλου είναι μια πολιτισμικά ειδική και ευαίσθητη προσωπική πληροφορία, οι ομάδες δεν ζήτησαν από τους συμμετέχοντες να αυτοπροσδιοριστούν, εκτός εάν οι ίδιοι θα το επέλεγαν. Για τον λόγο αυτό, η παρούσα έκθεση επιλέγει να χρησιμοποιεί τα αναγνωριστικά «άνδρας» και «γυναίκα» στον παρακάτω πίνακα. Οκτώ (8) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 17-30 ετών, πέντε (5) στην ηλικιακή ομάδα 30-45 ετών και τρεις (3) στην ηλικιακή ομάδα 45-60 ετών. Για οκτώ (8) συμμετέχοντες και συμμετέχουσες δεν δόθηκαν συγκεκριμένες πληροφορίες για την ηλικία.

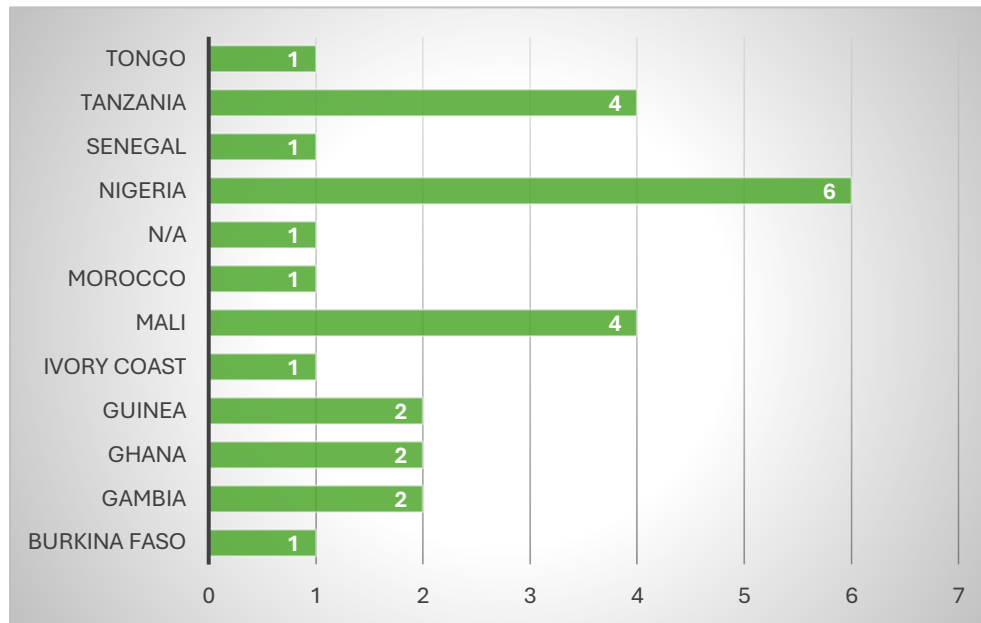
Πίνακας 1: Ομάδες εστίασης με κατόχους γνώσεων

A/A.	Χώρα υλοποίησης	Φύλο	Ηλικία	Χώρα καταγωγής	Επαγγελματική κατάσταση
1	Ισπανία	Άνδρας	N/A	Ισπανία/Γκάμπια	Εργαζόμενος
2	Ισπανία	Άνδρας	N/A	Μάλι	Εργαζόμενος
3	Ισπανία	Γυναίκα	N/A	Ακτή Ελεφαντοστού	Εργαζόμενη
4	Ισπανία	Γυναίκα	N/A	Μαρόκο	Εργαζόμενη
5	Ισπανία	Άνδρας	N/A	Σενεγάλη	Φοιτητής
6	Ιταλία	Γυναίκα	17	Μάλι	Φοιτήτρια
7	Ιταλία	Άνδρας	17	Γουινέα	Φοιτητής
8	Ιταλία	Γυναίκα	49	Νιγηρία	Εργαζόμενη

9	Ιταλία	Γυναίκα	44	Νιγηρία	Εργαζόμενη
10	Ιταλία	Γυναίκα	40	Νιγηρία	Εργαζόμενη
11	Ιταλία	Γυναίκα	36	Νιγηρία	Άνεργη
12	Ιταλία	Γυναίκα	40	Νιγηρία	Εργαζόμενη
13	Ιταλία	Γυναίκα	38	Νιγηρία	Εργαζόμενη
14	Ιταλία	Άνδρας	N/A	Γκάμπια	Εργαζόμενος
15	Ιταλία	Άνδρας	N/A	Μπουρκίνα Φάσο	Φοιτητής
16	Ιταλία	Άνδρας	21	Γουινέα	Εργαζόμενος
17	Ιταλία	Άνδρας	28	Μάλι	Εργαζόμενος
18	Ιταλία	Γυναίκα	17	Μάλι	Φοιτήτρια
19	Ελλάδα	Άνδρας	N/A	Τόνγκο	Εργαζόμενος
20	Ελλάδα	Άνδρας	55	Τανζανία	Εργαζόμενος
21	Ελλάδα	Άνδρας	61	Τανζανία	N/A
22	Ελλάδα	Άνδρας	52		N/A
23	Ελλάδα	Γυναίκα	25	Τανζανία- Ελλάδα	Φοιτήτρια
24	Ελλάδα	Γυναίκα	20	Γκάνα-Ελλάδα	Φοιτήτρια
25	Ελλάδα	Γυναίκα	20	Γκάνα-Ελλάδα	Φοιτήτρια
26	Ελλάδα	Γυναίκα	52	Τανζανία	Εργαζόμενη

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών προέρχονταν από τη Νιγηρία, από την Τανζανία και το Μάλι. Οι συμμετέχοντες στην Ιταλία είχαν όλοι γεννηθεί στις αντίστοιχες χώρες καταγωγής τους πριν ξεκινήσουν το μεταναστευτικό τους ταξίδι. Αντίθετα, στην Ισπανία συμμετείχαν στην ομάδα εστίασης δύο μετανάστες δεύτερης γενιάς, ενώ στην Ελλάδα τρεις. Αυτή η διαφορά γενεών ήταν εμφανής στον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη σχέση τους με την αφρικανική εθνική τους ταυτότητα, καθώς ορισμένοι από αυτούς δεν έχουν ζήσει ποτέ στη χώρα καταγωγής της μητέρας ή του πατέρα τους, ούτε μιλούν την αφρικανική εθνική γλώσσα (όπως στην περίπτωση της Ελλάδας).

Διάγραμμα 14: Χώρες καταγωγής

The table has been generated for D2.3 Deliverable (Focus Group Report) of this project (Mastora et al., 2025a)

Τέλος, δεκαέξι (16) συμμετέχοντες και συμμετέχουσες εργάζονταν κατά τη στιγμή της υλοποίησης της δραστηριότητας, οκτώ (8) ήταν φοιτητές και φοιτήτριες και ένας (1) ήταν άνεργος. Για δύο (2) συμμετέχοντες δεν δόθηκαν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση απασχόλησης.

Μέρος των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών είναι απόγονοι ατόμων που μετακόμισαν σε κάποια από τις τρεις χώρες για σπουδές, στη συνέχεια παντρεύτηκαν και έμειναν μόνιμα. Παρ' όλα αυτά, μια τέτοια συνθήκη δεν έκανε ποτέ την εμπειρία του χρώματος και της φυλής λιγότερο δύσκολη ή και ενίοτε τραυματική γι' αυτούς. Όπως αναφέρεται στην Έκθεση για τις Ομάδες Εστίασης (Mastora et al., 2025a)⁵³, για όσους μετανάστευσαν από μια αφρικανική χώρα είτε στην Ελλάδα, είτε στην Ιταλία, είτε στην Ισπανία, μια σειρά από λόγους διαμόρφωσαν την απόφασή τους να το κάνουν:

- Οικονομική δυσχέρεια: Η πλειονότητα ανέφερε τη φτώχεια και την έλλειψη ευκαιριών ως πρωταρχικό λόγο μετανάστευσης. Πολλοί μετανάστευσαν χωρίς να έχουν συγκεκριμένο σχέδιο, με γνώμονα την ελπίδα να εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μέλλον.
- Συγκρούσεις και πολιτική αστάθεια: Οι ένοπλες συγκρούσεις, η βία και οι πολιτικές εντάσεις ανάγκασαν ορισμένους συμμετέχοντες να φύγουν, καθώς ήταν αδύνατο να ζήσουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια στις χώρες καταγωγής τους.

⁵³ Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D. Bashir Omar, M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2025)a. D2.3 Focus Groups. Deliverable submitted to the European Commission within WP2. Dissemination Level: Sensitive. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500).

- Περιβαλλοντικές καταστροφές: Η ξηρασία και άλλες σκληρές κλιματικές συνθήκες κατέστρεψαν τα αγροτικά μέσα διαβίωσης, ωθώντας ορισμένους να αναζητήσουν ένα πιο σταθερό περιβάλλον.

4.1.2 Στρογγυλές τράπεζες

Συνολικά είκοσι-ένα (21) άτομα συμμετείχαν στις στρογγυλές τράπεζες και στις τρεις χώρες από δεκαεννέα (19) φορείς και οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων ακαδημαϊκών φορέων, δύο (2) δημόσιων φορέων, τριών (3) ενώσεων μεταναστών, έντεκα (11) ΟΚΠ, ενώ ένα δημόσιο πρόσωπο συμμετείχε στις στρογγυλές τράπεζες.

Πίνακας 2: Τύπος και αριθμός φορέων που συμμετείχαν στις στρογγυλές τράπεζες

Χώρα	Πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα	Δημόσιοι φορείς	Ενώσεις/οργανώσεις μεταναστών	ΜΚΟ	Δημόσια πρόσωπα	Σύνολο
Ελλάδα			2	2	1	5
Ιταλία		1	1	4		6
Ισπανία	2	1		5		8
Σύνολο	2	2	3	11	1	19

Πιο συγκεκριμένα, προσκλήθηκαν ενδιαφερόμενοι φορείς, συμπεριλαμβανομένων εμπειρογνομόνων ΜΚΟ, εκπροσώπων δημόσιων και ακαδημαϊκών φορέων, εκπροσώπων ΟΚΠ και μίας διασημότητας της Αφροδιασποράς, καθώς και εκπροσώπων αφρικανικών κοινοτήτων, για να μοιραστούν γνώσεις σχετικά με θέματα που ενδιαφέρουν την Αφροδιασπορά σε κάθε χώρα. Επίσης, κλήθηκαν να μοιραστούν πληροφορίες σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα και οι ομάδες σε κάθε εθνικό πλαίσιο. Κατά τη διαδικασία, κλήθηκαν επίσης να παράσχουν ανατροφοδότηση σχετικά με τις δραστηριότητες που σχεδιάζονται για το έργο AFROEQUALITY. Η ατζέντα της συζήτησης των στρογγυλών τραπεζών περιελάμβανε τα ακόλουθα θέματα:

- ✓ Τρέχον νομικό και πολιτικό πλαίσιο σχετικά με τους ανθρώπους της Αφροδιασποράς.
- ✓ Ένταξη των ατόμων αφρικανικής καταγωγής στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία (στάσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα στις τρεις χώρες-θετικές ή -μεροληπτικές/εχθρικές, ρατσιστικές συμπεριφορές, κύριες προκλήσεις και ανάγκες που εντοπίστηκαν μέσω της εργασίας με την Αφροδιασπορά, κ.λπ.).
- ✓ Ανατροφοδότηση σχετικά με το έργο AFROEQUALITY και τις δραστηριότητες, με έμφαση στις επερχόμενες δραστηριότητες ενδυνάμωσης.
- ✓ Διερεύνηση πιθανών συνεργειών και δημιουργία ενός άτυπου δικτύου για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων του έργου.

4.2. Βασικά Συμπεράσματα από τις Ομάδες Εστίασης (T2.3) και τις Δραστηριότητες των Στρογγυλών Τραπεζών (T2.4)

Οι δραστηριότητες των ομάδων εστίασης και των στρογγυλών τραπεζών του Πακέτου Εργασίας 2, που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν για να δώσουν φωνή στα μέλη της Αφροδιασποράς στις τρεις χώρες, ανέδειξαν την πολύπλευρη φύση της ιθαγένειας. Σε αυτό το τμήμα της έκθεσης δίνουμε έμφαση στον τρόπο με τον οποίο η ιδιότητα του πολίτη νοηματοδοτείται μέσω των πολιτισμικών και κοινωνικών πρακτικών της καθημερινής ζωής, της πολιτιστικής έκφρασης και της συλλογικής δράσης. Οι εμπειρίες του ρατσισμού και της αφροφοβίας γίνονται σε αυτό το πλαίσιο πολύ πιο σημαντικές και αποκτούν πολιτική διάσταση, αναδεικνύοντας τις εκφάνσεις του «μπανάλ ρατσισμού» (Sierra, 2024)⁵⁴ (δηλαδή τις καθημερινές, τετριμμένες μορφές φυλετικών διακρίσεων ή ταυτοποίησης, όπως οι επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις για την καταγωγή του ατόμου, εκτός από τη χώρα διαμονής), τα αισθητικά σχόλια για το χρώμα και την υφή του δέρματος, τα μαλλιά, την ενδυμασία ή τους τρόπους προσφώνησης). Αυτές οι «μορφές φυλετικής διαφοροποίησης φέρουν όλες ένα υψηλό φορτίο συμβολικής βίας που, επιπλέον, εκδηλώνεται σε εμπειρίες καθημερινού πόνου» (Sierra, 2024: 257). Αυτό που έχει επανειλημμένα προσδιοριστεί στις ακαδημαϊκές συζητήσεις ως «συμπαθητικός ρατσισμός», ως «racismo cordial» (Turra & Venturi, 1995)⁵⁵ ή ως «πεζός ρατσισμός» (Quintero Ramírez, 2017)⁵⁶ (π.χ. δήθεν «αθώα» αστεία σχετικά με τη φυλή, το χρώμα κ.λπ.), γίνεται μια κατάσταση στην οποία τα μέλη της Αφροδιασποράς μαθαίνουν να ζουν μέσα σε μια «κοινοτοπία του ρατσισμού» (Dei et al., 2004)⁵⁷. Στο πλαίσιο αυτό, ο φόβος, οι καθημερινές μορφές βίας και η παραβίαση των δικαιωμάτων ή της έκφρασης, αποτελούν εμπειρίες ζωής και μέρος της πορείας ζωής των ανθρώπων στις χώρες όπου είτε μετανάστευσαν είτε γεννήθηκαν. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων των Ομάδων Εστίασης και των Στρογγυλών Τραπεζών, λοιπόν, οι εθνικές ομάδες στόχευσαν: α) στον εντοπισμό τρόπων έκφρασης της ιδιότητας του πολίτη στις καθημερινές πολιτιστικές, κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές και β) στον τρόπο με τον οποίο οι πρακτικές αυτές (παραδόσεις, αξίες, θρησκευτικές πεποιθήσεις, γαστρονομικές και ενδυματολογικές κουλτούρες) επιτελούνται σε ένα πλαίσιο «μπανάλ ρατσισμού», στο οποίο τα μέλη της Αφροδιασποράς αναμένεται να προσαρμοστούν. Σε αυτό το σημείο και πριν προχωρήσουμε στη συζήτηση των ευρημάτων, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι υιοθετούμε την έννοια της ιδιότητας του πολίτη ως μια ευρεία συλλογή πρακτικών και εκδηλώσεων ταυτότητας μέσω των οποίων οι άνθρωποι βιώνουν και ζουν στις κοινωνίες και τις κουλτούρες όπου διαμένουν, καθώς και μέσω των τρόπων με τους οποίους διεκδικούν μια θέση εντός των κοινωνιών αυτών.

⁵⁴ Sierra, M. (2024). On the trail of banal racism: a Gypsophile genealogy of Romaphobia. *Journal of Iberian and Latin American Studies*, 30(2), 253–274. <https://doi.org/10.1080/14701847.2024.2370146>

⁵⁵ Turra, C., and G. Venturi. (1995). Racismo cordial: a mais completa análise sobre o preconceito de cor noBrasil. São Paulo: Editora Atica.

⁵⁶ Quintero Ramírez, O. (2017). “Aprendiendo la ‘R’: racialización y racismo prosaico en escuelasbogotanas.” *Revista Antropologías del Sur* 4 (8): 105–125. <https://doi.org/10.25074/rantros.v4i8.759>

⁵⁷ Dei, G. J. S., Karumanchery, L. L., & Karumanchery-Luik, N. (2004). CHAPTER SIX: The Banality of Racism: Living “Within” the Traumatic. *Counterpoints*, 244, 127–146. <http://www.jstor.org/stable/42979562>

4.2.1. Ομάδες Εστίασης

Για να διερευνηθούν οι καθημερινές μορφές της ιδιότητας του πολίτη και ο τρόπος με τον οποίο τα μέλη της Αφροδιασποράς στις τρεις χώρες αντιλαμβάνονται/τοποθετούνται ως προς θέματα ένταξης και εμπειρίες ρατσισμού και αφροφοβίας, οι συζητήσεις των ομάδων εστίασης επικεντρώθηκαν σε πέντε θεματικούς τομείς: α) μεταφορά κουλτούρας στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία, β) ρόλο της πίστης/θρησκείας στην καθημερινή ζωή και στις πολιτιστικές πρακτικές, γ) τρόποι ευπρέπειας - το να είσαι «καλός» άνθρωπος, δ) ρατσισμός και αφροφοβία, ε) πιθανή συμμετοχή σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης.

4.2.1.1 Φέρνοντας την κουλτούρα καταγωγής στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία

Αυτή η θεματική ενότητα αποσκοπούσε στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα μέλη της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία συνδέονται με την αφρικανική καταγωγή τους, είτε πρόκειται για μετανάστες πρώτης ή δεύτερης γενιάς είτε για πολίτες μεικτής φυλής. Η πατρίδα, η πατρική ή η μητρική αφρικανική κουλτούρα, εκδηλώνονται με διαφορετικούς -αλλά ταυτόχρονα κοινούς- τρόπους στις χώρες ενδιαφέροντος.

Στην Ελλάδα, η διατήρηση στοιχείων της αφρικανικής ταυτότητας σχετίζεται με: **την ομιλία ή την εξοικείωση με τη μητρική ή την πατρική γλώσσα** (αυτό διαφέρει μεταξύ μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς), την **εκμάθηση ή την άσκηση της θρησκείας, την ένταξη στην εθνική αφρικανική κοινότητα** όπου λαμβάνουν χώρα συλλογικές πολιτιστικές και κοινωνικές πρακτικές. Σχετίζεται επίσης με τα ταξίδια στη χώρα καταγωγής στην Αφρική και, τέλος, με τον τρόπο με τον οποίο οι παραδόσεις και οι αξίες μεταβιβάζονται μέσω της **μητρικής πολιτισμικής ανατροφής**. Η μητρότητα αναγνωρίζεται ως σημαντική για το πώς τα παιδιά μαθαίνουν την αφρικανική κληρονομιά τους (ενδυματολογική κουλτούρα, θρησκεία και γλώσσα της αφρικανικής χώρας καταγωγής). Σε περιπτώσεις όπου ο πατέρας είναι Έλληνας και «ο βαθμός ενσωμάτωσης της αφρικανικής κουλτούρας μειώνεται σημαντικά» (Mastora et al., 2025a: 21)⁵⁸, ο ρόλος της μητρότητας στη μετάδοση βασικών στοιχείων της εθνικής κουλτούρας γίνεται ακόμη πιο σημαντικός για τη διατήρηση της αφρικανικής ταυτότητας. Όταν πρόκειται για ισχυρά στοιχεία της πολιτισμικής ταυτότητας, όπως οι κουλτούρες μαλλιών, οι νεαρές Ελληνίδες των οποίων ο πατέρας είναι αφρικανικής καταγωγής, τονίζουν **τη σημασία της εκμάθησης για τις κουλτούρες μαλλιών και τη φροντίδα των μαλλιών**. Σε ένα πλαίσιο όπου τα μαλλιά αποτελούν διαχρονικά σημείο έκφρασης ρατσισμού (και συμπαθητικού ρατσισμού) («Πώς είναι τα μαλλιά σου έτσι, μπορεί να τα περάσει μια χτένα;» ή «Δεν χρειάζεσαι μαξιλάρι.», Γυναίκα, 20, GR), η διατήρηση και η αναγνώριση στο δημόσιο πλαίσιο των Ομάδων Εστίασης **της πολιτισμικής και πολιτικής σημασίας των μαλλιών, είναι μια εκδήλωση αυτού που υποδηλώνει η «περιεκτική ιθαγένεια»** (Ngandu- Kalenga Greensword, 2022)⁵⁹.

Στην περίπτωση της Ιταλίας, **οι πολιτιστικές πρακτικές και η αφρικανική πολιτιστική ταυτότητα των συμμετεχόντων ατόμων αναδύεται στο ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής της**

⁵⁸ Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D. Bashir Omar, M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2025a). D2.3 Focus Groups. Deliverable submitted to the European Commission within WP2. Dissemination Level: Sensitive. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500).

⁵⁹ Ngandu-Kalenga Greensword, S. (2022). Historicizing black hair politics: A framework for contextualizing race politics. *Sociology compass*, 16(8), e13015.

ταυτότητας. Εκδηλώνεται, μάλιστα, «όχι μόνο ως δικαίωμα αλλά και ως ένα είδος “litmus test” για την αξιολόγηση της ικανότητας μιας κοινότητας να διατηρήσει την πολιτιστική της κληρονομιά, παρά τις προκλήσεις της ένταξης» (Mastora et al, 2025a: 21). Συνεπώς, έχει ευρύτερη πολιτική σημασία ως προς τον τρόπο με τον οποίο επιτελείται και διατηρείται, δεδομένου ότι συνδέεται άμεσα με ζητήματα ένταξης και ιθαγένειας. Οι γαστρονομικές παραδόσεις, οι κουλτούρες ένδυσης, οι εορτασμοί και οι εθιμικές πρακτικές συζητούνται μεταξύ των συμμετεχόντων. **Ένα σημαντικό μέρος της ομάδας θεωρεί ότι η εκδήλωση της πολιτιστικής ταυτότητας μέσω εθιμικών πρακτικών, όπως η παραδοσιακή ενδυμασία, προκαλεί αισθήματα δυσφορίας, εμπλέκοντας τους σε μια διεγκυστίδα μεταξύ της διεκδίκησης της πολιτιστικής ταυτότητας και της πίεσης για κοινωνική προσαρμογή.** Η πίεση αυτή αντικατοπτρίζει τρόπους με τους οποίους η πολιτισμική αυτο-επιτήρηση είναι αποτέλεσμα της έλλειψης κοινωνικής αποδοχής. Επίσης, αν και αναγνωρίστηκαν ως χώροι κοινότητας, βιωσιμότητας και διαπολιτισμικών ανταλλαγών από τους περισσότερους συμμετέχοντες, **οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες δεύτερης γενιάς εξέφρασαν μια εξασθενημένη ανάγκη να επιδεικνύουν ορατά την πολιτιστική τους ταυτότητα.** Αυτό μπορεί να είναι αποτέλεσμα είτε της προθυμίας να ενταχθούν πληρέστερα στις συμμετέχουσες χώρες, είτε της ανάγκης να αποφύγουν να βιώσουν την αλλοτρίωση, τη δυσφορία ή ακόμη και τις διακρίσεις.

Στο πλαίσιο των ιταλικών ομάδων εστίασης, η σύμπραξη παρακολούθησε τις ευρύτερες αξιώσεις για κοινωνική ένταξη. Στην Ισπανία, από την άλλη πλευρά, προέκυψε μια μάλλον απλή διαδικασία. **Οι πολίτες της δεύτερης γενιάς της Αφροδιασποράς ισχυρίστηκαν ότι η ένταξη είναι πιο αποτελεσματική και ότι η προσέγγιση της διατήρησης της αφρικανικής πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πιο νοσταλγική και ρομαντική.** Αυτή η καλλιέργεια της πολιτιστικής ταυτότητας μέσω πρακτικών εκμάθησης γλωσσών, **μεταβίβασης προφορικών ιστοριών και οικογενειακών ιστορικών διαδρομών ή συνέχισης θρησκευτικών και κοινωνικών πρακτικών θεωρήθηκε ως πράξη αντίστασης και επιβεβαίωσης της ταυτότητας.** Επομένως, η άσκηση της ιδιότητας του πολίτη στο πλαίσιο τόσο των ιταλικών όσο και των ισπανικών ομάδων εστίασης σήμαινε την επιτέλεση της πολιτιστικής ταυτότητας ως μια εγγενώς πολιτική θέση. Στην πραγματικότητα, τόνισαν περαιτέρω πώς οι καθιερωμένοι θεσμοί, όπως η εκπαίδευση, πρέπει να ενσωματώσουν την αφρικανική ιστορία, και τους αφρικανικούς πολιτισμούς στα σχολικά προγράμματα σπουδών και τα πολιτιστικά προγράμματα ως τον μόνο τρόπο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των επίμονων ζητημάτων στερεοτύπων και της λανθασμένης απεικόνισης της Αφροδιασποράς στη χώρα.

4.2.1.2 Ο ρόλος της πίστης/θρησκείας στην καθημερινή ζωή και τις πολιτισμικές πρακτικές

Η θρησκεία και ο ρόλος της στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται και διαπραγματεύονται (αλλά και αμφισβητούνται) οι ταυτότητες είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα για το έργο AFROEQUALITY και την αποτελεσματική εφαρμογή του. Ως εκ τούτου, ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για τη σύμπραξη να κατανοήσει τι σημαίνει η θρησκεία για τις διάφορες αφροδιασπορικές κοινότητες και ποιον ρόλο διαδραματίζει στη διαδικασία της κοινωνικής και πολιτιστικής ένταξης. Ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα (και σε κάποιο βαθμό, η Ιταλία και η Ισπανία), **η ισλαμοφοβία εξακολουθεί να υφίσταται και να γεννά πολλαπλές περαιτέρω διακρίσεις** (για παράδειγμα στην περίπτωση των μουσουλμάνων

γυναϊκών αφρικανικής καταγωγής) (Kirtsoglou & Tsimouris, 2020- Zaphiriou-Zarifi, 2017)⁶⁰ Επομένως, η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η θρησκεία βιώνεται και εκφράζεται/εντάσσεται στην καθημερινή ζωή, αλλά και του τρόπου με τον οποίο μπορεί να γεννά περαιτέρω διακρίσεις και ρατσιστικές συμπεριφορές είναι συναφής με τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης του έργου AFROEQUALITY.

Παρά την ισχυρή χριστιανική ορθόδοξη κουλτούρα στη χώρα και το πώς η ορθόδοξη αφήγηση διαπερνά την εθνική ταυτότητα και διαμορφώνει τον τρόπο οργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας σε πολιτικό, νομοθετικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες που συμμετείχαν στις ερευνητικές δραστηριότητες AFROEQUALITY εξηγούν πως οι θρησκευτικοί χώροι γίνονται τόποι σύνδεσης και ανήκειν, όπου η πολιτισμική ταυτότητα επιβεβαιώνεται και επαναπροσδιορίζεται. **Επιδεικνύουν ιδιαίτερα ανοιχτή στάση όταν πρόκειται για άλλες θρησκείες, αποδεικνύοντας πώς η θρησκεία αποτελεί βασικό στοιχείο για τη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας του ατόμου.** Στοιχεία από διαφορετικές θρησκείες και πεποιθήσεις (π.χ. τα στοιχεία των ανιμιστικών πεποιθήσεων κατέχουν σημαντική θέση και δύναμη στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται ορισμένες αφρικανικές κοινωνίες και πολιτισμοί) κατανοούνται ως **ευρύτερα μέρη της διαμόρφωσης των αφροδιασπορικών ταυτοτήτων.** Η θρησκεία λειτουργεί επίσης ως τόπος διαγενεακής σύνδεσης και διαλόγου. Οι μετανάστες πρώτης γενιάς ασκούν τη θρησκεία πιο τακτικά:

"Πηγαίνω σε ένα τζαμί την Παρασκευή, προσεύχομαι και παίρνουμε πρωινό. Κάθε χρόνο, νηστεύουμε για 30 ημέρες. 30 ημέρες. Το Ραμαζάνι, το λέμε Ραμαζάνι"

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες Αφρικανικής καταγωγής δεύτερης γενιάς όμως καθοδηγούνται και διδάσκονται τις θρησκευτικές αφηγήσεις και πεποιθήσεις περισσότερο με στόχο τη διατήρηση των πολιτισμικών διαδρομών, της ιστορίας και της ηθικής του ατόμου (Tsaliki et al., 2023)⁶¹. Για τον λόγο αυτό, οι συμμετέχοντες εξήγησαν πως οι μητέρες είναι αυτές που διατηρούν τις θρησκευτικές πρακτικές και τις μεταβιβάζουν στις επόμενες γενιές- ιδίως στα νεαρά κορίτσια.

Οι συζητήσεις για τη θρησκεία στην Ιταλία έχουν περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα: Επισημαίνουν πώς ο χριστιανισμός νοείται και εκδηλώνεται ως η προνομιούχος θρησκεία - και το ίδιο ισχύει και για τους ανθρώπους της Αφροδιασποράς που αυτοπροσδιορίζονται ως χριστιανοί. Σε αντίθεση με ό,τι δείχνει η ακαδημαϊκή συζήτηση (Dotti, 2020)⁶², οι Ιταλοί συμμετέχοντες και συμμετέχουσες σημειώνουν ότι, **εφόσον η χριστιανική ταυτότητα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιταλικής εθνικής ταυτότητας και κουλτούρας, τα μέλη της Αφροδιασποράς που ασπάζονται τον καθολικισμό γίνονται πιο εύκολα αποδεκτά από την ιταλική κοινωνία.** Ωστόσο, το ιταλικό δείγμα είναι σχετικά μικρό και γεωγραφικά συγκεκριμένο, επομένως όχι αντιπροσωπευτικό. Από την άλλη πλευρά, **οι διακρίσεις με**

⁶⁰ Kirtsoglou, E., & Tsimouris, G. (2020). Migration, crisis, liberalism: the cultural and racial politics of Islamophobia and "radical alterity" in modern Greece. In S. Gupta & S. Virdee (eds). *Race and Crisis* (pp. 128-146). London: Routledge.

Zaphiriou-Zarifi, V. (2017) Navigating (in)visibility : the everyday lives of African women in crisis Greece. PhD thesis. SOAS University of London. <http://eprints.soas.ac.uk/26655>

⁶¹ Tsaliki, L., Chronaki, D. & Derzioti, O. (2023) 'Black girlhood and emerging sexual identities: sexual citizenship and teenage girls of African descent in Athens', *Journal of Gender Studies*, DOI: 10.1080/09589236.2023.2172558 <https://www.tandfonline.com/eprint/KPHPFXRIFIYPTVJAUHT/full?target=10.1080/09589236.2023.2172558>

⁶² Dotti, G. (2020). Racism, xenophobia, and migration in Italy, a Post-Catholic country. *The Ecumenical Review*, 72(1), 37-47.

βάση τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, διατηρούνται ισχυρές όταν πρόκειται για τους μουσουλμάνους της Αφροδιασποράς και έτσι υπάρχουν προκλήσεις για την εν λόγω θρησκευτική ομάδα (Alietti, A., & Padovan, 2013)⁶³. Οι τελευταίοι/ες επισημαίνουν την έλλειψη χώρων για προσευχή και άσκηση της θρησκείας τους, τις διακριτικές/διακριτικές (με την έννοια των διακρίσεων) συμπεριφορές και στάσεις απέναντι σε Μαύρους Μουσουλμάνους και σε Μουσουλμάνες που φορούν χιτζάμπ, καθώς και —όχι λιγότερο σημαντικό— τις στερεοτυπικές αφηγήσεις για το Ισλάμ και τις συναφείς πολιτισμικές εκφράσεις της μουσουλμανικής ταυτότητας στα μέσα ενημέρωσης και στη δημοφιλή κουλτούρα.

Τέλος, στην Ισπανία, η θρησκεία δεν αναδείχθηκε ως θέμα εκτενούς συζήτησης και, δεδομένου ότι είναι **επίσης ένα ευαίσθητο θέμα που μπορεί κάλλιστα να προκαλέσει δυσφορία**, η ισπανική ομάδα απέφυγε να δώσει έμφαση σε αυτό, κατά πάσα πιθανότητα προκειμένου να αποφύγει να τους κάνει να αισθανθούν άβολα. Τα λίγα σημεία που αναφέρθηκαν σχετικά με τη θρησκεία και τη θρησκευτική ταυτότητα, επικεντρώθηκαν στο πώς **οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που απορρέουν από υποθέσεις σχετικά με τη φυλή και τη θρησκεία επηρεάζουν τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις εντός των χωρών που συμμετέχουν** και ενισχύουν τις προκλήσεις της κοινωνικής και πολιτιστικής ενσωμάτωσης.

Τα δεδομένα από τις συζητήσεις των ομάδων εστίασης υπογραμμίζουν τον πολύπλευρο ρόλο της θρησκείας στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς διαμορφώνουν και διαπραγματεύονται τις ταυτότητες, τις ζωές και τις εμπειρίες τους και στις τρεις χώρες. Όπως αναφέρεται στην Έκθεση της Ομάδας Εστίασης AFROEQUALITY, «οι εμπειρίες των συμμετεχόντων αποκαλύπτουν ότι **η θρησκευτική ταυτότητα δεν είναι σταθερή, αλλά βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση σε συνάρτηση με το κοινωνικό πλαίσιο, την αλλαγή των γενεών και την πολιτισμική υβριδικότητα**» (Mastora et al., 2025: 25). Τα δεδομένα μπορεί να μην είναι εκτεταμένα- ωστόσο καταδεικνύουν ότι η θρησκεία, ως εγγενές μέρος της πολιτικής της ταυτότητας για την Αφροδιασπορά, είναι ουσιαστικής σημασίας για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης και συνεργασίας με στόχο την καταπολέμηση του ρατσισμού και της Αφροφοβίας.

4.2.1.3 Τρόποι ευπρέπειας - το να είσαι «καλός» άνθρωπος

Ο ακαδημαϊκός λόγος έχει εκτενώς αναδείξει ότι οι τρόποι συγκρότησης της ευπρέπειας και διαμόρφωσης του εαυτού στο πλαίσιο ενός δυτικού νεοφιλελεύθερου συμφραζομένου αποτελούν προϊόν της αποικιοκρατίας, της αποικιακής νοστοροπίας και των συναφών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων και συνιστούν ουσιαστικά αναπόσπαστο μέρος της Αφροδιασπορικής ταυτότητας (π.χ. Gordon, 1997- Rhodes, 2016- Wolcott, 2013- White, 2001- Mocombe et al., 2023)⁶⁴. Το να είσαι καλός άνθρωπος και να διαμορφώνεις έναν

⁶³ Alietti, A., & Padovan, D. (2013). Religious racism. Islamophobia and antisemitism in Italian society. *Religions*, 4(4), 584-602.

⁶⁴ Gordon, E. T. (1997). Cultural politics of black masculinity. *Transforming anthropology*, 6(1-2), 36-53.

Mocombe, P.C., Tomlin, C., Mapfumo, E., & Murray-Sakumai, S. (2023). Black Assimilationism in Neoliberal Globalization. *Annals of Archaeology*, 5(1), 01-07.

Wolcott, V. W. (2013). *Remaking respectability: African American women in interwar Detroit*. UNC: Press Books.

White, E. F. (2010). *Dark continent of our bodies: Black feminism & politics of respectability*. Philadelphia: Temple University Press.

νεοφιλελεύθερο ηθικό εαυτό, είναι έμφυλο αλλά και συνδεδεμένο με τη θρησκεία. Με αυτόν τον τρόπο οι συμμετέχοντες στις Ομάδες Εστίασης προβληματίστηκαν επίσης για το τι σημαίνει «να είσαι καλός άνθρωπος». **Στην Ελλάδα οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες πλαισίωσαν την ηθική με όρους φύλου, μιλώντας για το τι σημαίνει να είσαι καλός άνδρας και καλή γυναίκα.** Οι περισσότερες γυναίκες ανέπτυξαν τις κοινωνικές προσδοκίες για την ηθική των γυναικών, η οποία συνδέεται επίσης με το σεβασμό και τη ζωή σύμφωνα με τις θρησκευτικές αξίες που διδάσκονται μέσα στην οικογένεια (Tsaliki et al., 2023) ⁶⁵.

Οι Ιταλοί συμμετέχοντες και συμμετέχουσες μίλησαν εκτενώς για τους τρόπους ευπρέπειας και την ηθική του εαυτού, τόσο ως καθολικές όσο και ως κατασκευές που διαμορφώνονται ανάλογα με το πλαίσιο.

Όπως αναφέρεται στην έκθεση της ομάδας εστίασης AFROEQUALITY, οι μισοί από αυτούς υποστηρίζουν ότι η ηθική είναι θέμα πολιτιστικής κληρονομιάς που μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, καθορίζοντας ένα κοινό σύνολο ηθικών αξιών και διαμορφώνοντας έναν ηθικό οδηγό για το πώς πρέπει να συμπεριφέρεται κανείς (Mastora et al., 2025a). Η πλειονότητα, ωστόσο, εκτιμά ότι πρόκειται κυρίως για μια κατάσταση που εξαρτάται από το πλαίσιο, καθώς το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο εκδηλώνονται οι συμπεριφορές, διαμορφώνει το τι θεωρείται «κοινωνικά αποδεκτό» ή όχι. Η οικογένεια και η εκπαίδευση θεωρούνται οι σημαντικότεροι χώροι εκμάθησης της ηθικής και του σεβασμού, παρ' όλο που η πορεία ζωής των ατόμων μπορεί να τα οδηγήσει στην προσαρμογή τους στα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα ευπρέπειας της κοινωνίας στην οποία ζουν. Το να είσαι κακός ή καλός άνθρωπος έχει συζητηθεί και ως έμφυλη συνθήκη, δίνοντας έμφαση στην προϋπόθεση του αμοιβαίου σεβασμού, της υγιούς και ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των φύλων σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, όπου η δυναμική των φύλων διαμορφώνει συνολικά τις κοινωνικές σχέσεις. Ταυτόχρονα, όμως, έχει αναγνωριστεί ότι οι έμφυλες συμπεριφορές μπορεί να προσκαλούν διαφορετικές ηθικές κρίσεις. **Ο ηθικός έλεγχος των γυναικών είναι σίγουρα πιο εκτεταμένος από εκείνον των ανδρών:** «Για παράδειγμα, έγιναν αναφορές στην προσωπική ελευθερία και στις επιλογές ένδυσης, τονίζοντας πως οι αποφάσεις που εκφράζουν τη γυναικεία αυτονομία θεωρούνται μερικές φορές αδικαιολόγητες, προκαλώντας σκληρές κοινωνικές κρίσεις» (Mastora et al., 2025a: 27)⁶⁶. Τέλος, η επιτέλεση του ηθικού εαυτού είναι, **σύμφωνα με τους Ιταλούς συμμετέχοντες και συμμετέχουσες, επίσης αποτέλεσμα της επιθυμίας αποδοχής από την κοινότητα,** επομένως το τι σημαίνει να είσαι «καλός» ή «κακός» σε ένα πλαίσιο όπου οι κανόνες είναι άκαμπτοι, είναι μια ιδιαίτερα δύσκολη διαδικασία και απαιτεί προσεκτική επιμέλεια του ηθικού εαυτού.

Στο πλαίσιο των ισπανικών ομάδων εστίασης, το ζήτημα της νεοφιλελεύθερης ηθικής ως στοιχείο του τρόπου με τον οποίο ερμηνεύεται η αφρικανική ταυτότητα αναδύθηκε με μεγαλύτερη σαφήνεια. **Η κατασκευή του να είσαι «καλός άνθρωπος» γίνεται αντιληπτή ως μέρος μιας συλλογικής πολιτισμικής ταυτότητας και ενσωματώνεται ως «συλλογικό βάρος»,** με την έννοια ότι «η συμπεριφορά και οι πράξεις συχνά δεν θεωρούνται απλώς ως

⁶⁵ Tsaliki, L., Chronaki, D., & Derzioti, O. (2024). Black girlhood and emerging sexual identities: sexual citizenship and teenage girls of African descent in Athens. *Journal of Gender Studies*, 33(5), 645-657.

⁶⁶ Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D., Bashir Omar, M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2025a). D2.3 Focus Groups. Deliverable submitted to the European Commission within WP2. Dissemination Level: Sensitive. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500).

ατομικές επιλογές, αλλά ως αντανakλάσεις της αντιπροσωπευτικής συμπεριφοράς μιας ομάδας ανθρώπων» (Mastora et al., 2025a: 30). Επομένως, **η κατασκευή της ηθικής και του Μαύρου νεοφιλελεύθερου εαυτού, είναι σύνθετες κατασκευές που διαμορφώνονται ως ατομική και ως συλλογική ταυτότητα**. Πρόκειται για μια συνεχή διαδικασία διαπραγμάτευσης, ενίοτε για μια διαδικασία αντίστασης και οπωσδήποτε για μια διαδικασία προσωπικής επιτήρησης σε σχέση με την τήρηση των κανόνων ηθικής στην οποία υποβάλλεται το άτομο-μέλος της Αφροδιασποράς και καθορίζει την πορεία της ζωής του. Περαιτέρω, όπως σημειώνεται στην έκθεση της ομάδας εστίασης AFROEQUALITY, «το να είσαι καλός άνθρωπος αφορούσε ουσιαστικά την ηθική συμπεριφορά, αλλά μερικές φορές συνδεόταν επίσης με την πλοήγηση στις πρόσθετες πιέσεις του να εκπροσωπείς (οπτικά) μια ολόκληρη ομάδα ανθρώπων σε μια κοινωνία όπου η προκατάληψη συχνά θολώνει τα όρια μεταξύ του ατόμου και της συλλογικότητας» (Mastora et al., 2025a: ό.π.). Μια κατάσταση που η Kobena Mercer έχει προσδιορίσει στο παρελθόν ως «το βάρος της αναπαράστασης» (Mercer, 1990) ⁶⁷.

4.2.1.4 Ρατσισμός και Αφροφοβία

Οι εμπειρίες ρατσισμού και αφροφοβίας ήταν εκτεταμένες και κάλυψαν μεγάλο μέρος κάθε Ομάδας Εστίασης σε όλες τις χώρες. Οι περισσότερες ιστορίες αφορούσαν θεσμικό ρατσισμό, στερεοτυπικές αντιλήψεις για τη φυλετική, την αφρικανική και τη μουσουλμανική ταυτότητα, καθώς και για *misogynoir*, σωματικές ρατσιστικές επιθέσεις και, όχι λιγότερο σημαντικό, για προκλήσεις στην πολιτιστική αναγνώριση οικογενειών και ατόμων μεικτής φυλής.

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Ελλάδα υποστηρίζουν πως ο ρατσισμός δεν λαμβάνει χώρα μόνο από τους λευκούς Έλληνες προς τους Αφροέλληνες, και γενικά τα μέλη της Αφροδιασποράς, αλλά λαμβάνει χώρα και εντός και μεταξύ των διαφόρων αφρικανικών κοινοτήτων - κάνοντας τις προκλήσεις για την κοινωνική ένταξη ακόμη πιο έντονες. Διαπιστώνοντας εξαρχής ότι ο ρατσισμός είναι ένα ευρύτερο ζήτημα, **οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες θέτουν ως προτεραιότητα τον κίνδυνο λεκτικών και σωματικών ρατσιστικών επιθέσεων από φασιστικές και ακροδεξιές ομάδες** (κυρίως ομάδες που συνδέονται με το κόμμα της Χρυσής Αυγής), οι οποίες απολαμβάνουν τακτικά τη θεσμική προστασία της αστυνομίας (Mastora et al, 2025: 31)

«Η αστυνομία μας αρνήθηκε. Και έκαναν σήμα στη Χρυσή Αυγή να μας χτυπήσουν. Έτσι, αυτό είναι το πρώτο πράγμα, αυτό που αντιμετωπίζω περισσότερο είναι [αυτό το είδος] ρατσισμού». (Άνδρας, 55 ετών από την Τανζανία)

Ταυτόχρονα, **η εχθρότητα και τα βαθιά ριζωμένα φυλετικά στερεότυπα στις τοπικές κοινωνίες και κοινότητες δημιουργούν έναν μη φιλικό και μη ασφαλή χώρο για τους Αφροέλληνες**. Όπως αναφέρει ένας άλλος συμμετέχων, οι άνθρωποι φωνάζουν σε τακτική βάση *«Φύγε, δεν έχεις θέση στην Ελλάδα»* (άνδρας, 52 ετών). **Ο θεσμικός ρατσισμός βιώνεται σε ένα ευρύ φάσμα αρχών και δημόσιων υπηρεσιών**, με τους δημόσιους υπαλλήλους, αλλά και τους λευκούς Έλληνες πολίτες, να επιτίθενται λεκτικά στα μέλη της

⁶⁷ Mercer, K. (1990). Black art and the burden of representation. *Third Text*, 4(10), 61-78.

Αφροδιασποράς⁶⁸: «Είστε παντού, γιατί δεν πας πίσω στη χώρα σου;» (Γυναίκα, 52 ετών, Τανζανία). Όπως εξήγησαν οι συμμετέχοντες μας, **το τραύμα από τέτοιες μορφές ακραίου ρατσισμού, σε αρκετές περιπτώσεις, αναπλαισιώνεται ως ενδυνάμωση, όταν απαντούν σε αυτές τις επιθέσεις στην εθνική τους γλώσσα ή μέσω της λογικής και της ισχυρής επιχειρηματολογίας** (Mastora et al., 2025). Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες που έκαναν αυτή την επισήμανση, η ενδυνάμωση απορρέει από την εξουδετέρωση της ισχύος της λευκότητας που διεκδικεί ο επιτιθέμενος. Παρ' όλα αυτά, αυτή δεν είναι μια συνηθισμένη απάντηση στη ρητορική μίσους από την πλειονότητα των ατόμων αφρικανικής καταγωγής που, όπως ήδη υποστηρίχθηκε στην αρχή αυτής της ενότητας, **μαθαίνουν να ενσωματώνουν το τραύμα της ρητορικής μίσους και της αφροφοβίας**.

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Ελλάδα μιλούν εκτενώς για την έλλειψη εκπαίδευσης σχετικά με τη φυλή και οι οικογενειακές διδασκαλίες σχετικά με τον φυλετικό αλλοτριωτισμό διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι στην Ελλάδα σκέφτονται για την Αφροδιασπορά. Ένα παράδειγμα που προσφέρεται από έναν νεαρό συμμετέχοντα είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικό εδώ:

«Θυμάμαι ένα περιστατικό στο νηπιαγωγείο, όταν είχαμε πρόβλημα με την αδελφή μου με ένα από τα παπούτσια μας, γιατί μας χτυπούσαν, και ο πατέρας μας έφερε άλλα. Και από εκείνη τη στιγμή κατάλαβα πώς οι γονείς επηρεάζουν τα παιδιά τους. Καθόμασταν όλοι σε έναν κύκλο και τα παιδιά έδειχναν το σημείο που είχε καθίσει ο πατέρας μου και έλεγαν: «Μην κάθεται εκεί, εκεί κάθισε ο αράπης» (Γυναίκα, 20 ετών, Γκάνα-Ελλάδα)

Οι βιωμένες εμπειρίες του ρατσισμού και της ρητορικής μίσους που προσφέρουν οι συμμετέχοντες έχουν πολλές μορφές: από τον κοινότυπο και «αδαή» ρατσισμό μέχρι τις σωματικές και λεκτικές επιθέσεις. Αυτό το συγκεκριμένο παράδειγμα φανερώνει πώς ένας βαριά φορτισμένος ρατσιστικός όρος (αράπης) εκστομίζεται τόσο εύκολα από ένα νεαρό άτομο και αντανακλά το πώς αυτές οι **στάσεις και οι όροι είναι διαθέσιμες (πιθανότατα και νομιμοποιημένες) μέσα στον οικιακό χώρο και τον οικογενειακό λόγο**. Η τραυματική ανάμνηση αυτού του συμμετέχοντα οδήγησε επίσης σε παύση των συζητήσεων στο πλαίσιο της Ομάδας Εστίασης, με την ομάδα του ΕΚΠΑ να προσπαθεί να αντισταθμίσει αυτό που βίωσε ο συμμετέχων. Η μνήμη, η εμπειρία και η αντίδραση εντός της ομάδας, έφερε στο προσκήνιο **την ανάγκη για τους ερευνητές, τους ακτιβιστές, τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και όλους τους σχετικούς φορείς να ασχοληθούν με τη «διασπορική σκέψη»** αντί να μιλούν για ρατσισμό (Fizvi, 2015- Hall, 1978- 1980)⁶⁹, μια έννοια με σημαντικές επιπτώσεις στη δημόσια παιδαγωγική για τη φυλή. Όπως αναφέρθηκε στην έκθεση της Ομάδας

⁶⁸ Carras, Iannis (2012) 'Is Greece a racist state?', Open Democracy, Available at: <http://www.opendemocracy.net/iannis-carras/is-greece-racist-state>, accessed 13 February 2013.

Law, I. (2014). Mediterranean Racisms: Connections and complexities in the racialization of the Mediterranean region. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

⁶⁹ Rizvi, F. (2015). Stuart Hall on racism and the importance of diasporic thinking. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education, 36(2), 264–274. <https://doi.org/10.1080/01596306.2015.1013251>.

Hall, S. (1978). Racism and reaction. In B. Parekh (Ed.), Five views of multiracial Britain (pp. 56–70). London: Commission for Racial Equality. +

Hall, S. (1980). Race, articulation and societies structured in dominance. In UNESCO, sociological theories: Race and colonialism (pp. 305–345). Paris: UNESCO.

Εστίασης, τα μαλλιά των μελών της Αφροδιασποράς, ιδίως των γυναικών, αποτέλεσαν για πολλούς διακριτικό γνώρισμα, αλλά αντί για θαυμασμό, συχνά οδηγούσαν σε αντικειμενοποίηση και εξωτισμό (βλ. Tsaliki, et al., 2023- Zaphiriou- Zarifi, 2017)- αλλά και δυσάρεστες δηλώσεις ότι κάποιος φοβάται τους ανθρώπους της Αφροδιασποράς παρουσία φίλων-μελών της συγκεκριμένης ομάδας. Τέτοιες μορφές συμπαθητικού ρατσισμού (cordial racism) (στην περίπτωση των μαλλιών) ή κοινότυπου ρατσισμού (στο τελευταίο παράδειγμα), υποδηλώνουν τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνονται κανονικοποιημένες και καθημερινές πράξεις ρατσισμού και στερεοτυπικοί ισχυρισμοί σχετικά με την Αφροδιασπορική ταυτότητα και συντηρούν καθημερινές ιδεολογίες για την Αφροδιασπορά στην Ελλάδα. Διαμορφώνουν επίσης την Αφροδιασπορική ταυτότητα σε ένα πλαίσιο συνεχιζόμενου τραύματος και αποκλεισμού, μέσω της εσωτερίκευσης των στερεοτυπικών στερεοτύπων και των αναπαραστάσεων της Αφροδιασπορικής ταυτότητας στην Ελλάδα. Τέλος, η πολυπλοκότητα της κατανόησης και της διαπραγμάτευσης της ταυτότητας των μεικτών φυλών είναι αυτό που οι Έλληνες αφρικανικής καταγωγής προσέφεραν στις Ομάδες Εστίασης. Όπως σημειώνουν οι νέοι συμμετέχοντες και οι νέες συμμετέχουσες:

«Είμαστε τρία διαφορετικά πράγματα, ούτε Έλληνες, ούτε Γκανέζοι, [αλλά] κάπου ενδιάμεσα. Νιώθουμε Έλληνες, αλλά υπάρχουν συμπεριφορές που σε κάνουν να νιώθεις ότι δεν ανήκεις». (Γυναίκα, 20 ετών, Γκάνα-Ελλάδα)

Τέλος, οι μεικτής φυλής πολίτες αντιμετωπίζουν επίσης προκλήσεις που προκύπτουν από τις κοινωνικές και πολιτιστικές τους σχέσεις μέσα στην Ελληνική και την Αφρικανική κοινότητα. Δεν θεωρούνται ούτε λευκοί ούτε μαύροι και, όπως δείχνει η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, βρίσκονται ανάμεσα σε ρητορικές διακρίσεων και αλλοτρίωσης που απορρέουν από το χρώμα αλλά και από την εθνική ταυτότητα (Brennan, 2002- Daniel, 2002- Leverette, 2009)⁷⁰. Σύμφωνα με τις δικές τους αφηγήσεις, μια τέτοια κατάσταση διακρίσεων, συντηρεί έναν αγώνα για ταυτότητα και ανήκειν, ο οποίος σπάνια αναγνωρίζεται, καθώς και στις δύο περιπτώσεις, το χρώμα δαιμονοποιείται επειδή ανήκει στην «αντίθετη» φυλετική ομάδα.

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες από την Ιταλία ανέπτυξαν επίσης θέματα ρατσισμού, Αφροφοβίας και ρητορικής μίσους. Όλοι τους ανέφεραν ότι βίωσαν διάφορες μορφές ρατσισμού, από σχόλια σχετικά με το χρώμα του δέρματός τους μέχρι σωματικές επιθέσεις (το ένα τρίτο των συμμετεχόντων αναφέρει ότι βίωσε σωματικές επιθέσεις) (Mastora et al., 2025a: 33). Οι επιθέσεις λαμβάνουν χώρα σε διάφορους δημόσιους χώρους, όπως τα σχολεία, τα μέσα μαζικής μεταφοράς και ο δρόμος, χώρους υψηλής προβολής αλλά και θεσμικούς χώρους όπου τα θύματα του ρατσισμού θα έπρεπε να μπορούν να αισθάνονται προστατευμένα. Αντ' αυτού, όπως αναφέρει η εκτεταμένη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία (π.χ. Mantovan, 2018- Small, 2019)⁷¹ και προηγούμενα έργα της ΕΕ (Revert project-Greece,

⁷⁰ Brennan, J. (2002). *Mixed race literature*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Daniel, G.R. (2002). *More than Black? Multiracial identity and the new racial order*. Philadelphia: Temple University Press.

Leverette, T. (2009). Speaking Up: Mixed Race Identity in Black Communities. *Journal of Black Studies*, 39(3), 434-445. <https://doi.org/10.1177/0021934706297875>

⁷¹ Mantovan, C. (2018). 'They treat us like criminals': urban public spaces and ethnic discrimination in Italy. *Patterns of Prejudice*, 52(4), 338-354. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2018.1476209>

2019)⁷², η συμπεριφορά διακρίσεων σε όλο τον αστικό χώρο και στα μέσα μαζικής μεταφοράς, περιλαμβάνει τακτικά περιστατικά ρατσισμού και ρατσιστικών επιθέσεων εναντίον ατόμων αφρικανικής καταγωγής. Ιδιαίτερη σημασία για το έργο έχει το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις ρατσιστικές συμπεριφορές εμπίπτουν στην κατηγορία του **misogynoir**, καθώς περισσότερες από τις μισές γυναίκες που συμμετείχαν στις ιταλικές ομάδες εστίασης, ανέφεραν τέτοια περιστατικά. Ο μισογυνισμός εναντίον των μαύρων γυναικών (**misogynoir**) είναι μια συχνά βιωμένη μορφή διακριτικής συμπεριφοράς που στοχοποιεί τις γυναίκες Αφρικανικής καταγωγής τόσο για το φύλο τους (μισογυνισμός) όσο και για το χρώμα τους (ρατσισμός), η οποία όμως σπάνια θίγεται σε άλλα πλαίσια παρά μόνο στη φεμινιστική έρευνα και κριτική (Tsaliki et al., 2023- Hawthorne, 2023)⁷³. Ένα ενδιαφέρον σημείο που τέθηκε στην ιταλική ομάδα αφορά τον τρόπο με τον οποίο **οι πολίτες μέλη της Αφροδιασποράς περιγράφονται ή αποκαλούνται στη χάραξη πολιτικής και στον επίσημο λόγο. Τα δύο τρίτα των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών (συμπεριλαμβανομένων ορισμένων συμμετεχόντων από τις δραστηριότητες στρογγυλής τραπέζης στην Ελλάδα), αναφέρουν τη δυσφορία που τους προκαλεί ο όρος «έγχρωμοι άνθρωποι» ή η συντομογραφία «ΡΟC».** Είτε επικαλούνται έναν λόγο ομογενοποίησης, είτε κατανοούνται ως στερεοτυπικός ή ακόμη και ως όρος που δημιουργεί διακρίσεις, το σημείο αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη να σκεφτούμε διασπορικά για τη φυλή και την Αφροδιασπορά. Αναγνωρίζοντας τη σημασία αυτού του σημείου για τη φύση και την πρόοδο του AFROEQUALITY, η σύμπραξη αποφάσισε να αλλάξει όλη την ορολογία και τις αναφορές σε: **Αφροδιασπορά, πολίτες αφρικανικής καταγωγής, Αφρο-Έλληνες/Ιταλοί/Ισπανοί, Έλληνες/Ιταλοί/Ισπανοί αφρικανικής καταγωγής και η χρήση και των δύο εθνικότητων για τους πολίτες μεικτής φυλής.**

Οι παρατηρήσεις που έγιναν στη Συγκριτική Έκθεση Δευτερογενούς Έρευνας (Mastora et al., 2024) προκύπτουν επίσης στο πλαίσιο των συζητήσεων των Ομάδων Εστίασης μέσω των αφηγήσεων των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών και των εμπειριών που έχουν ζήσει στην ελληνική, ιταλική και ισπανική κοινωνία. Τα σοβαρά προβλήματα των διακρίσεων, της ρητορικής μίσους, της αφροφοβίας και του καθημερινού και θεσμικού ρατσισμού συζητήθηκαν εκτενέστερα στις ελληνικές Ομάδες Εστίασης. Ο πολιτικός χαρακτήρας του να βιώνεις ρατσισμό και διακρίσεις επειδή είσαι Ιταλός αφρικανικής καταγωγής (ή Αφροϊταλός) ή πολίτης αφρικανικής καταγωγής στην Ιταλία, αναδείχθηκε πιο έντονα στις Ομάδες Εστίασης αυτής της χώρας. Στην περίπτωση της Ισπανίας, η Συγκριτική Έκθεση της Δευτερογενούς Έρευνας εντόπισε την ανάγκη να δοθεί έμφαση σε θέματα ισλαμοφοβίας και θεσμικού ρατσισμού και μπανάλ/καθημερινού ρατσισμού, παρά τη βελτιωμένη κατάσταση ένταξης και πολιτικής προστασίας στην οποία βρίσκεται η χώρα.

Small, S. (2019). Ethnicity, Race, and Black People in Europe. In: Ratuva, S. (eds) The Palgrave Handbook of Ethnicity. Palgrave Macmillan, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-0242-8_169-1

⁷² Revert Project (2018-2021). Resilience without Violence, Resistance without Hate in Public Transport. 809116 — REVERT — REC-AG-2017/REC-RRAC-RACI-AG-201. Available at: <https://www.revertproject.eu/en/home/>

⁷³ Tsaliki, L., Chronaki, D. & Derzioti, O. (2023) 'Black girlhood and emerging sexual identities: sexual citizenship and teenage girls of African descent in Athens', Journal of Gender Studies, DOI: 10.1080/09589236.2023.2172558 <https://www.tandfonline.com/eprint/KPHPRXRIFIYPTVJAUHT/full?target=10.1080/09589236.2023.2172558>.

Hawthorne, C. (2023). Black Mediterranean geographies: translation and the mattering of Black Life in Italy. Gender, Place & Culture, 30(3), 484-507.

Ακολουθούν τώρα οι παρατηρήσεις των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών σχετικά με τον ρατσισμό και την αφοφοβία στην Ισπανία: μια πρωταρχική παρατήρηση αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι υποβόσκουσες προκαταλήψεις και τα συστημικά εμπόδια που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς γίνονται αντιληπτοί στη χώρα, και όχι μόνο στην περίπτωση των ανθρώπων που κοιτάζουν συνεχώς πάνω από τον ώμο τους όταν βρίσκονται κοντά σε μέλη της Αφροδιασποράς, γεγονός που καταδεικνύει την έκταση της υποβόσκουσας κοινωνικής δυσπιστίας απέναντι στους τελευταίους. Οι αντανάκλασεις της κοινωνικής ανησυχίας αναδύονται σε περιπτώσεις κοινότυπου και συμπαθητικού ρατσισμού (Sierra, 2024- Turra & Venturi, 1995), όπου οι δυσάρεστες και προσβλητικές ερωτήσεις σχετικά με την «πραγματική καταγωγή» κάποιου, καθώς και άλλες μορφές συγκαταβατικής ευγένειας, εμφανίζονται σε τακτική βάση. Ταυτόχρονα, ο συστημικός και θεσμικός ρατσισμός εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα στην Ισπανία, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες, και εμφανίζεται κυρίως στα σχολεία, στις δημόσιες αρχές, στις δημόσιες υπηρεσίες και ως αποτέλεσμα του φυλετικού προφίλ.

4.2.1.5 Συμμετοχή σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης

Μεταξύ των θεμάτων που μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα είναι ο βαθμός στον οποίο η Αφροδιασπορά στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία θα ενδιαφερόταν να συνεργαστεί με τη σύμπραξη του έργου AFROEQUALITY στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης του έργου (Πακέτο Εργασίας 3), όπου σχεδιάζονται διάφορες μορφές ενδυναμωτικών συνεργατικών δραστηριοτήτων. Τα ευρήματα αυτής της ενότητας είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικά από την άποψη αυτή:

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Ελλάδα υποστηρίζουν ότι υπάρχει **πληθώρα δραστηριοτήτων που σχεδιάζονται και υλοποιούνται, στις οποίες καλούνται να συμμετάσχουν και να προσφέρουν γνώσεις και εμπειρίες** (δηλαδή επενδύουν προσωπικό και εργασιακό χρόνο για να συμμετάσχουν στις εν λόγω δραστηριότητες). Παρόλα αυτά, όπως επίσης υποστηρίζουν, **σπάνια οι δραστηριότητες αυτές (που λαμβάνουν χώρα κυρίως στο πλαίσιο έργων χρηματοδοτούμενων από την ΕΕ) οδηγούν σε πραγματικές αλλαγές τόσο στην καθημερινή τους ζωή όσο και σε ό,τι αφορά στη χάραξη πολιτικής και τα νομικά ζητήματα της ιδιότητας του πολίτη**. Επομένως, δεν αφήνουν ένα ουσιαστικό και πρακτικό αποτύπωμα στην κοινωνία. Ένας λόγος για αυτό είναι η **προσωρινή διάρκεια των δραστηριοτήτων και η βραχυπρόθεσμη διάρκεια ζωής των έργων, η οποία δεν εγγυάται μακροπρόθεσμα και θετικά αποτελέσματα για όσους συμμετέχουν**. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες υπογραμμίζουν ότι οι **διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής επιτελούν την ιδιότητα του πολίτη** σπάνια καταλαμβάνουν δημόσιο χώρο ή αναδεικνύονται. Εκείνοι που είτε γεννήθηκαν, είτε μεγάλωσαν, είτε διαμένουν στην Ελλάδα για περισσότερο από μια δεκαετία, δεν θεωρούν τους εαυτούς τους ως δυνητικούς συμμετέχοντες/συνεργάτες σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης. Αντίθετα, υποστηρίζουν ότι οι **νεοεισερχόμενοι είναι αυτοί που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη από τις εν λόγω δραστηριότητες ως άτομα που πρέπει να βρουν τον δρόμο τους προς την κοινωνική και πολιτισμική ένταξη**. Όλες αυτές οι παρατηρήσεις που έγιναν στο πλαίσιο των Ομάδων Εστίασης, τέθηκαν επίσης στο πλαίσιο των Εθνικών Συμβουλευτικών Επιτροπών και των Στρογγυλών Τραπεζών, η συζήτηση των οποίων ακολουθεί παρακάτω. Οι συνθήκες αυτές

έχουν ως αποτέλεσμα να είναι περιορισμένο το ενδιαφέρον της Αφροδιασποράς και στις τρεις χώρες να συμμετάσχει σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης.

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Ιταλία συμμετέχουν σε μια ζωηρή συζήτηση κατά σχετικά με τη δυνητική συμμετοχή σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης. **Οι περισσότεροι συμμετέχοντες ήταν νεότεροι των 30 ετών και είχαν φτάσει πρόσφατα στην Ιταλία, επομένως δεν πληρούσαν τις νομικές προϋποθέσεις για να υποβάλουν αίτηση για την ιθαγένεια.** Λίγοι συμμετέχοντες ήταν άνω των 40 ετών και βρίσκονταν στην Ιταλία για περίπου 15-20 χρόνια, επομένως είχαν ήδη γίνει πολίτες. **Η αναδυόμενη κατάσταση και τα συναισθήματα της επισφάλειας και της ευαλωτότητας πλαισίωσαν την έννοια της ιθαγένειας, όπως συζητείται σε αυτή τη θεματική ενότητα,** και διαμόρφωσαν επίσης τις ερωτήσεις σχετικά με το αν οι εν λόγω συμμετέχοντες και συμμετέχουσες θα ήταν πρόθυμοι και πρόθυμες να συμμετάσχουν στις συνεργατικές δραστηριότητες ενδυνάμωσης. Στην πραγματικότητα, **εκλαμβάνουν το εργαλείο της άδειας διαμονής και εργασίας ως μηχανισμό κοινωνικού αποκλεισμού και όχι ως συμβολή στην επίτευξη της κοινωνικής ένταξης.** Μια τέτοια κατάσταση επισφάλειας στην καθημερινή ζωή, αλλά και μια καθημερινή εμπειρία **κοινωνικής και συστημικής περιθωριοποίησης, δεν παρακινεί τους ανθρώπους να συμμετάσχουν ή να ενταχθούν σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης,** οι οποίες, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι συνήθως βραχυπρόθεσμες και δεν έχουν πραγματικό αντίκτυπο στη ζωή τους. Όπως αναφέρεται στην έκθεση της ομάδας εστίασης (Mastora et al., 2025: 37),

«Αρκετοί συμμετέχοντες μετέφεραν αισθήματα αορατότητας και έλλειψης αναγνώρισης, υπογραμμίζοντας ότι τα νομοθετικά εμπόδια τους αφήνουν να αισθάνονται ότι έχουν περιθωριοποιηθεί και ότι δεν μπορούν να οικοδομήσουν ένα σταθερό, ολοκληρωμένο μέλλον στην Ιταλία. Επιπλέον, ορισμένοι σημείωσαν ότι αυτή η κατάσταση οδηγεί στην αντίληψη των θεσμών ως απόμακρων ή μη ανταποκρινόμενων στις ανάγκες τους»

Οι συνθήκες ζωής υπό τις οποίες τα μέλη της Αφροδιασποράς στην Ιταλία αποκλείονται από τα πολιτικά δικαιώματα, αγωνίζονται να παραμείνουν στη χώρα σε κακές συνθήκες εργασίας και βιώνουν διαρκώς πολλαπλές διακρίσεις, έχουν ως αποτέλεσμα αυτό που παρατηρήθηκε στην έκθεση της Ομάδας Εστίασης (Mastora et al., 2025: 37), ότι «ακόμη και με την ιθαγένεια, παραμένουν αόρατα εμπόδια που εμποδίζουν την πλήρη κοινωνική αποδοχή, ιδίως για όσους δεν ευθυγραμμίζονται με τα στερεότυπα του «Ιταλού πολίτη». Υπό αυτή την έννοια, **οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες δίνουν προτεραιότητα στην ακτιβιστική δράση, καθώς και στην εμπλοκή με κινήματα πολιτών και ενώσεις προς την κατεύθυνση της επιτάχυνσης των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης της Αφροδιασποράς** (Borst & Neu-Wendel, 2023)⁷⁴.

Οι συμμετέχοντες στις ομάδες Εστίασης στην Ισπανία μίλησαν με παρόμοιο τρόπο, **επισημαίνοντας ότι η κοινωνική και ακτιβιστική δράση θεωρείται σε γενικές γραμμές πολιτική (ελευθερία της θρησκευτικής έκφρασης, κοινοτικές δραστηριότητες κ.λπ.)** (León-Távora & Cornejo-Parriego, 2024)⁷⁵, καθώς **διατηρούν θέματα όπως η ιθαγένεια και τα**

⁷⁴ Borst, J., & Neu-Wendel, S. (2023). Decolonized Bodies: Aesthetic Activism in Afrofeminist Blogs from France, Spain and Italy. *Women's Perspectives on (Post) Migration*, 205.

⁷⁵ León-Távora, A., & Cornejo-Parriego, R. (Eds.). (2024). Colonialist Gazes and Counternarratives of Blackness: Afro-Spanishness in 20th-and 21st-century Spain. London: Taylor & Francis.

κοινωνικά δικαιώματα ψηλά στην ατζέντα. Ταυτόχρονα χρησιμεύουν ως αντίδραση στην πολιτική εργαλειοποίηση της Αφροδιασποράς ως δείγμα πολιτιστικής ποικιλομορφίας κατά τη διάρκεια των εκλογών. Ως εκ τούτου, αντί να απαντούν απλώς στο αν θα ήταν πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης σχετικά με την ιθαγένεια, τα δικαιώματα, τον ρατσισμό και την αφροφοβία, οι συμμετέχοντες **και στις τρεις χώρες προσέφεραν πολύτιμους προβληματισμούς σχετικά με το τι σημαίνουν για αυτούς η ιθαγένεια, η κοινωνική ένταξη και η εμπλοκή των πολιτών.** Οι απολογισμοί αυτοί έχουν τη μεγαλύτερη σημασία για τον σχεδιασμό και την αποτελεσματική υλοποίηση των δραστηριοτήτων AFROEQUALITY, καθώς υποδεικνύουν τα ίδια τα θέματα που ενδιαφέρουν τους ανθρώπους και τις οργανώσεις της Αφροδιασποράς σε όλες τις χώρες-εταίρους.

4.2.2 Στρογγυλές τράπεζες

Οι συζητήσεις Στρογγυλής Τραπέζης διεξήχθησαν με στόχο τη χαρτογράφηση των κύριων ζητημάτων που διακυβεύονται για την Αφροδιασπορά και στις τρεις χώρες, όπως αναφέρθηκαν από εκπροσώπους των αφροδιασπορικών κοινοτήτων, εξέχουσες δημόσιες προσωπικότητες της Αφροδιασποράς, ακτιβιστές και πολιτικά πρόσωπα που ανήκουν στις αφροδιασπορικές κοινότητες. Τα πορίσματα από τις δραστηριότητες των Στρογγυλών Τραπέζων έχουν οργανωθεί ανά χώρα, δεδομένου ότι προέκυψαν διαφορετικά θέματα και ζητήματα, που αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικές, πολιτιστικές και νομικές συνθήκες για την Αφροδιασπορά σε κάθε χώρα.

4.2.2.1 Προκλήσεις για την ιθαγένεια - πιεστικά ζητήματα για την Αφροδιασπορά στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, αναδείχθηκαν δύο βασικά ζητήματα: **α)** το πλαίσιο πολιτικής και οι προκλήσεις σχετικά με την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας και, **β)** επείγοντα ζητήματα για την Αφροδιασπορά στην Ελλάδα.

Πλαίσιο πολιτικής και προκλήσεις σχετικά με την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας

Η απόκτηση ιθαγένειας στην Ελλάδα αποτελεί μείζον ζήτημα για την Αφροδιασπορά (και όλους τους μεταναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς). Όπως αναφέρουν οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες, πρόκειται για **μια χρονοβόρα και πολύπλοκη διαδικασία, η οποία οφείλεται, μεταξύ άλλων, σε μια ταραχώδη γραφειοκρατία**, η οποία συχνά γίνεται ακόμη πιο περίπλοκη λόγω της ιδεολογικής στάσης (και των σχετικών μέτρων) του κατεστημένου και της κυβερνητικής πολιτικής, με στόχο τη μείωση των προσφυγικών ροών και των διαδικασιών χορήγησης ιθαγένειας (Mastora et al., 2025b)⁷⁶. Ως αποτέλεσμα, **οι απαιτήσεις των οικονομικών κριτηρίων και οι εξετάσεις πολιτογράφησης έχουν γίνει αυστηρότερες και αντανακλούν έναν λόγο περί απειλής και ανάγκης «ασφαλειοποίησης» απέναντι σε κάθε μη Έλληνα ή μη λευκό πολίτη.**

Εκτός από τα θεσμικά εμπόδια που θέτουν οι διαδικασίες απόκτησης ιθαγένειας και η νομοθεσία, **η έλλειψη συμμετοχής εκπροσώπων της Αφροδιασποράς στα όργανα λήψης αποφάσεων** καθιστά τη διαδικασία κοινωνικής ένταξης και υπεράσπισης των δικαιωμάτων

⁷⁶ Mastora, L., Tsaliki, L., Chronaki, D. Bashir Omar, M., Caraballo, S., Pinyol-Jiménez, G. (2025b). D2.4 Roundtables. Deliverable submitted to the European Commission within WP2. Dissemination Level: Sensitive. Athens, NKUA: AFROEQUALITY Project (GA 101144500).

της Αφροδιασποράς ακόμη πιο δύσκολη. Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν την έλλειψη νομικής βοήθειας που θα τους βοηθούσε να ξεπεράσουν τα θεσμικά εμπόδια και την **αδύναμη πολιτική αποτελεσματικότητα των αφρικανικών φωνών που οδηγεί σε αδύναμη υποστήριξη των αναγκών και των διεκδικήσεών τους**. Όπως το θέτει ένας επίσημος εκπρόσωπος μιας αφρικανικής κοινότητας (Mastora et al., 2025b: 12)

«Από ό,τι βλέπω εδώ, οι άνθρωποι είναι πολύ απογοητευμένοι -πολύ. Και υπάρχουν πολλοί λόγοι πίσω από αυτό. Οι κοινότητες που βλέπετε εδώ, είναι μόνο κοινότητες χωρίς δράση [...] Οι άνθρωποι νομίζουν ότι όταν μιλάμε για βοήθεια, εννοούμε χρήματα. Όχι. Αν υπάρχει κάποιο μέρος όπου μπορείς να μάθεις ελληνικά, να σου πει κάποιος «Μπορούμε να σε βοηθήσουμε» -αυτό είναι σημαντικό».

Όπως σημειώνει ο εκπρόσωπος, είναι η **γενικότερη έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς** (ακόμη και στις δικές τους κοινότητες) και η αισιοδοξία για την πρόοδο της κοινωνίας που κάνει τους ανθρώπους να χάνουν το ενδιαφέρον τους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες και συλλογικές δράσεις ή να συνεισφέρουν στις κοινότητες. Μαζί με την **αδυναμία πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες και τις δομές υποστήριξης, αυτό αποθαρρύνει ακόμη περισσότερο τους ανθρώπους**. Από αυτή την άποψη, οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες τόνισαν την ανάγκη παρακολούθησης του ρατσισμού και των διακρίσεων, προώθησης και πίεσης για την ανάπτυξη πολιτικών και για την παραγωγή αξιόπιστης ακαδημαϊκής έρευνας που υποστηρίζει τη δημόσια υπεράσπιση της Αφροδιασποράς.

Επείγοντα ζητήματα για την Αφροδιασπορά στην Ελλάδα

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες των Στρογγυλών Τραπεζών στην Ελλάδα ανησυχούν ιδιαίτερα για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Αφροδιασπορά στην αγορά εργασίας, καθώς και για τις δεξιότητες που ενδεχομένως εγγυώνται μια ικανοποιητική, καλή ή κατάλληλη εργασία. Ωστόσο, τονίζουν ότι η **εκμάθηση γλωσσών, η εκπαίδευση και η κατάρτιση υστερούν σοβαρά λόγω της ένταξης των ατόμων στην αγορά εργασίας**. Σημαντικοί οικονομικοί περιορισμοί τους εμποδίζουν να συμμετάσχουν σε προγράμματα και κατάρτιση, ενώ ταυτόχρονα οι δεξιότητες και η εμπειρία που έχουν ήδη αποκτήσει δεν αναγνωρίζονται απαραίτητα στις θέσεις εργασίας που καταλαμβάνουν. Για να χειροτερέψει ακόμη περισσότερο η κατάσταση, η **διάκριση λόγω εθνικότητας, φυλής και εθνοτικής καταγωγής επιδεινώνει περαιτέρω την αναζήτηση εργασίας, καθιστώντας την πιο δύσκολη** (ακόμη και σε περιπτώσεις όπου μια ΜΚΟ ενεργεί ως μεσάζων), γεγονός που οδηγεί σε μια ανησυχία που μοιράζονται οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες: ο ρατσισμός σε διάφορους τομείς.

Ο ρατσισμός και η αφροφοβία ήταν τα κύρια θέματα που αναφέρθηκαν στις μαρτυρίες των συμμετεχόντων, και πιο συγκεκριμένα: ο καθημερινός ρατσισμός, η οργανωμένη ρατσιστική βία και ο θεσμικός ρατσισμός (Mastora et al., 2025b). Αν και οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι η Αφροδιασπορά στην Ελλάδα γίνεται ελαφρώς πιο ορατή χάρη σε διασημότητες και δημόσια πρόσωπα (όπως οι Γιάννης Αντετοκούνμπο, Τζέρομ Καλούτα, Εμμανουήλ Καράλης, Ίδρα Κέιν, Βέγκας, μεταξύ πολλών άλλων), τόνισαν επίσης ότι αυτό δεν μεταφράζεται σε πραγματική, βιωμένη αλλαγή στην καθημερινή ζωή των περισσότερων αφροδιασπορικών

κοινοτήτων. Ακόμη και στην περίπτωση καλλιτεχνών όπως ο Νέγρος του Μοριά, των οποίων η παράσταση, σύμφωνα με τον Papailias, είναι «μια πράξη πολιτειότητας – μια διεκδίκηση ορατότητας, δικαιωμάτων και φωνής για όσους δεν τα έχουν αποκτήσει» (2024: 523)⁷⁷, η διασημότητα αυτή δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται άμεσα στην καθημερινή πραγματικότητα του απλού Αφροδιασπορικού πολίτη.

Επιστρέφοντας στο ζήτημα του ρατσισμού, και **παρά τις μικρές αλλαγές στην ορατότητα της Αφροδιασποράς, οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στη Στρογγυλή Τράπεζα υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια γενίκευση, ακόμη και εντατικοποίηση, του καθημερινού ρατσισμού, που επηρεάζει τη δημόσια ζωή**, από τον πεζό ρατσισμό (π.χ. Howitt & Owusu-Bempah, 2005) έως την αποκάλυπτη λεκτική κακοποίηση⁷⁸:

«Ακόμη και τώρα, αν πάρω το μετρό [υπόγειος σιδηρόδρομος], η εξασφάλιση μιας θέσης δεν θα είναι η πρώτη μου επιλογή. Πρώτα θα ελέγξω αν όλοι οι άλλοι [στο βαγόνι] έχουν καθίσει. Ξέρω ότι δεν είμαι πολίτης που έχει προτεραιότητα [...]. Λόγω του χρώματος, όχι της ηλικίας. Θα ελέγξω αν όλοι είναι εντάξει, προκειμένου να ελαχιστοποιήσω τις πιθανότητες να έρθει κάποιος και να μου πει «Είσαι μαύρος, σήκω». Και αυτό μου έχει ήδη συμβεί...»

Η επόμενη παραπομπή προέρχεται από έναν Έλληνα, διασημότητα μεικτής καταγωγής, ο οποίος αναλογίζεται τη συνεχή αυτολογοκρισία και την αυτοεπιβολή κανόνων όταν βρίσκεται σε δημόσιους χώρους. **Το ζήτημα του καθημερινού ρατσισμού και η ανάγκη να αντιμετωπιστεί το άγχος του ρατσισμού και της συνεχούς αποξένωσης ακόμη και στη χώρα του** (όπως στην περίπτωση των Ελλήνων αφρικανικής καταγωγής, των Ελλήνων μεικτής καταγωγής ή των Αφροελλήνων) ήταν ένα επαναλαμβανόμενο θέμα στις συζητήσεις της Στρογγυλής Τράπεζας.

«Οι περισσότεροι από εμάς βιώνουμε καθημερινό άγχος, εντάξει, είναι τόσο ενσωματωμένο πλέον στη φύση μας, που όπου και αν βρίσκεσαι, περιμένεις να ακούσεις κάτι. Δεν υπάρχει περίπτωση να μην ακούσεις κάτι [επικριτικό]».

Η προσπάθεια να αντιμετωπίσει κανείς τον ρατσισμό, να είναι συνεχώς σε εγρήγορση ή να ανησυχεί μήπως δεχτεί επίθεση, είναι παρούσα σε όλες τις περιπτώσεις δημόσιων αλλά και ιδιωτικών κοινωνικών και πολιτισμικών ανταλλαγών για την Αφροδιασπορά. Επομένως, δεν είναι μόνο οι εμφανώς ορατές και εχθρικές, οργανωμένες επιθέσεις εναντίον μελών της Αφροδιασποράς από την ακροδεξιά που μεταφράζονται σε αυτό που βιώνουν ως ρατσισμό στη χώρα. Είναι κυρίως το **ενσωματωμένο άγχος που προκαλείται από την επαγρύπνηση για την επόμενη επίθεση και τις προσβολές που διαμορφώνει την Αφροδιασπορική ταυτότητα**, την κοινωνική συμπεριφορά και τις πορείες ζωής της Αφροδιασποράς (π.χ. Essed, 2008; Dei et al., 2004)⁷⁹.

⁷⁷ Papailias, P. (2024). From Afrogreeks to the Black Mediterranean: De/facing whiteness in the rap of Negros tou Moria. In *The Routledge Handbook of Popular Music and Politics of the Balkans* (pp. 513-527). London: Routledge.

⁷⁸ Howitt, D., & Owusu-Bempah, K. (2005). Race and ethnicity in popular humour. In *Beyond a joke: The limits of humour* (pp. 45-62). London: Palgrave Macmillan UK.

⁷⁹ Essed, P. (2008). Everyday Racism. In *A Companion to Racial and Ethnic Studies* (eds D.T. Goldberg and J. Solomos). <https://doi.org/10.1111/b.9780631206163.2002.00020.x>.

Dei, G. J. S., Karumanchery, L. L., & Karumanchery-Luik, N. (2004). CHAPTER SIX: The Banality of Racism: Living “Within” the Traumatic. *Counterpoints*, 244, 127–146. <http://www.jstor.org/stable/42979562>

Ο θεσμικός ρατσισμός γίνεται έτσι ένας άλλος χώρος όπου τα μέλη της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα αναμένουν να βιώσουν διακρίσεις και ρατσιστική συμπεριφορά. Οι **καθημερινές τους επαφές με τη δημόσια διοίκηση τους υπενθυμίζουν ότι κανένας χώρος (θεσμικός ή άλλος) δεν μπορεί να είναι ασφαλής και να εγγυάται μια φυσιολογική πορεία προς την ιθαγένεια και την κοινωνική ένταξη**, χωρίς να τους προσφέρει αίσθηση ασφάλειας από φυσικές απειλές και βία.

«Το 2010, το 2012 και το 2013, πηγαίναμε στο Αστυνομικό Τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα για να καταγγείλουμε τη Χρυσή Αυγή – συγκεκριμένα άτομα, δεν μιλούσαμε γενικά και αόριστα. Υπήρχαν συγκεκριμένα άτομα, με ονόματα και επώνυμα, που ήταν ήδη εκεί, στο Αστυνομικό Τμήμα, μαζί με μερικούς βουλευτές. Ο Αστυνόμος τους είχε δεχτεί στο γραφείο του και εμείς περιμέναμε έξω. Μας γνώριζε με τα ονόματά μας. Είπε: «Ν., πάλι εδώ είσαι; Φύγε, δεν υπάρχει λόγος».

Όπως φαίνεται από το παραπάνω απόσπασμα, ο θεσμικός ρατσισμός δεν είναι απλώς μια μορφή ρατσισμού που βιώνεται λόγω ενός αποκλειστικού ή περιοριστικού νομοθετικού και πολιτικού πλαισίου. **Εκδηλώνεται στον καθημερινό λόγο εντός των θεσμικών χώρων, στη διακριτική και άνιση μεταχείριση των ανθρώπων που δεν έχουν το προνόμιο του χρώματος** και της εθνικότητας και, ως εκ τούτου, δεν θεωρούνται νόμιμοι δικαιούχοι ασφάλειας και προστασίας από το επίσημο κράτος. Όπως το έθεσε με οξυδέρκεια ένας συμμετέχων στη Στρογγυλή Τράπεζα:

«Αν δεν είσαι Έλληνας, σε αντιμετωπίζουν διαφορετικά. Αλλά με τους Μαύρους είναι διαφορετικά. Μόνο αν είσαι λευκός, είσαι ευπρόσδεκτος στην Ελλάδα».

4.2.2.2. Δημιουργία συνεργιών και συνεργασιών για την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών και της συνύπαρξης: Εμπειρίες από την Ιταλία

Η σύνθεση των ιταλικών Στρογγυλών Τραπεζών συγκέντρωσε εμπειρογνώμονες, ερευνητές πεδίου και εκπροσώπους διαπολιτισμικών ενώσεων, οι οποίοι εξέτασαν τα ζητήματα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας από αναλυτική σκοπιά και επικεντρώθηκαν κυρίως στην ανάγκη για πιθανές συνεργασίες και στρατηγικές για την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών και της συνύπαρξης. Κατά τη διαδικασία αυτή, έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο των θεσμικών φορέων και των φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών. Όπως αναφέρεται στην έκθεση των στρογγυλών τραπεζών (Mastora et al., 2025b:16), ιστορικά «υπήρχε μια κυριαρχία κοινοτήτων από τη Δυτική Αφρική (Σενεγάλη, Γκάνα), την Αίγυπτο και την Τυνησία. Τα τελευταία χρόνια, έχει σημειωθεί αύξηση των κοινοτήτων από το Μπαγκλαντές, ενώ εκείνες από τη Σομαλία, το Μπουρκίνα Φάσο, τη Γουινέα, το Μάλι και την Ερυθραία παραμένουν μικρότερες σε αριθμό». Αν και οι νεότερες γενιές (κυρίως η Gen Z) είναι πιο ενεργές πολιτικά και κοινωνικά και εργάζονται με διάφορους τρόπους για την κοινωνική ένταξη, **εξακολουθεί να υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ αυτών και των κοινοτήτων πρώτης γενιάς, οι οποίες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό κλειστές και πιστές σε μια πιο αμιγή αντίληψη της πολιτιστικής ταυτότητας**. Αυτή η αντίληψη επεκτείνεται επίσης σε μια τάση διατήρησης των παραδοσιακών ρόλων των φύλων (που παρατηρείται και στο ελληνικό πλαίσιο), γεγονός που περιπλέκει περαιτέρω την κοινωνική ένταξη. Ταυτόχρονα, **τα γλωσσικά εμπόδια της πρώτης γενιάς συνεχίζουν να αποτελούν πρόκληση για την**

κοινωνική ένταξη, καθώς περιορίζουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες και ευκαιρίες απασχόλησης. Πέρα από αυτές τις πραγματικές, καθημερινές προκλήσεις, υπάρχουν και οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα σχετικά με την Αφροδιασπορά, που συχνά οδηγούν σε πράξεις ρατσισμού, όπως και η **έλλειψη εκπαιδευτικών πολιτικών και συγκεκριμένων παρεμβάσεων για την προώθηση της διαπολιτισμικότητας.** Τέλος, η κουλτούρα της διάκρισης που καλλιεργείται και ενισχύεται σε αυτό το πλαίσιο έχει ως αποτέλεσμα το στιγματισμό ολόκληρων κοινοτήτων, οδηγώντας στο «κλείσιμο ορισμένων κοινοτήτων, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο που εμποδίζει τις διαδικασίες ένταξης και ενισχύει τις κοινωνικές διαιρέσεις» (Mastora et al., 2025b:16).

Για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων ζητημάτων, στο πλαίσιο των στρογγυλών τραπεζών στην Ιταλία προέκυψαν τρεις βασικοί άξονες: **α)** ο ρόλος των θεσμικών φορέων και των φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών, **β)** η ανάγκη για στοχευμένες στρατηγικές με στόχο την προώθηση της συμμετοχής και της συνύπαρξης και, **γ)** η ανάγκη για συνέργειες μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών με στόχο την προώθηση μιας ευρύτερης κουλτούρας αποαποικιοποίησης των κυρίαρχων κοινωνικών και πολιτισμικών αφηγήσεων.

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες υπογράμμισαν την αναποτελεσματικότητα του πολιτικού πλαισίου για την ένταξη, γεγονός που επιδεινώνει ακόμη περισσότερο τα ανεπίλυτα ζητήματα, όπως η νομιμοποίηση, η πρόσβαση στα κοινωνικά, διοικητικά και στεγαστικά δικαιώματα. Εκτός από την ανάγκη να εδραιωθούν και να εφαρμοστούν πολιτικές διαπολιτισμικής ένταξης, **η κατάρτιση των κοινωνικών λειτουργών και των συναφών επαγγελματιών είναι υψίστης σημασίας για την αντιμετώπιση των διαπολιτισμικών προκλήσεων,** όπως και η **υποστήριξη και η εντατικοποίηση της ακαδημαϊκής έρευνας σε θέματα ένταξης, ρατσισμού και Αφροφοβίας.** Όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας, η ανάγκη εκπροσώπησης της Αφροδιασποράς σε συμβούλια, πολιτικά κόμματα και φορείς θεωρείται επίσης κρίσιμη για την αποτελεσματική διαπολιτισμικότητα και ένταξη των θεσμικών οργάνων και της κοινωνίας των πολιτών.

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στη Στρογγυλή Τράπεζα υπογράμμισαν τη σημασία των στοχευμένων, βιώσιμων και μακροπρόθεσμων **στρατηγικών για την προώθηση της συμμετοχής και της συνύπαρξης.** Μεταξύ των βασικών πλαισίων που προτάθηκαν είναι τα **βιώσιμα Διαπολιτισμικά Εργαστήρια,** τα οποία τονίζουν τη σημασία της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητας («Αυτά τα εργαστήρια μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου όπου οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες μπορούν να εξερευνήσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα και να ανταλλάξουν εμπειρίες με άλλους λαούς»), ενώ παράλληλα καθιστά πιο ορατές τις εναλλακτικές πολιτισμικές ιστορίες και ταυτότητες. Οι αφροδιασπορικές κοινότητες θα υποστηριχθούν περαιτέρω με την υλοποίηση **προγραμμάτων εναλλακτικών αφηγήσεων,** τα οποία προωθούν μια ευρύτερη κουλτούρα αποαποικιοποίησης των κυρίαρχων αφηγήσεων σχετικά με τη φυλή, το χρώμα και την εθνικότητα σε διάφορους δημόσιους χώρους (π.χ. μέσα μαζικής ενημέρωσης, ακαδημαϊκή κοινότητα, δημόσιος διάλογος). Μια ήδη υπάρχουσα λαϊκή κουλτούρα πολιτικής συμμετοχής, η οποία υποστηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από την δεύτερη γενιά Αφροϊταλών, Ιταλών αφρικανικής καταγωγής και Ιταλών μεικτής φυλής, τα **προγράμματα ένταξης των νέων** αναμένεται να εδραιώσουν το αίσθημα του ανήκειν και να προωθήσουν περαιτέρω την κοινωνική ένταξη. Τέλος, ο

Προσανατολισμός στη Στέγαση και τις Κοινωνικές Σχέσεις είναι μια έννοια που αναμένεται να προωθήσει τους κοινόχρηστους χώρους και τις κουλτούρες διαλόγου και κοινωνικής και πολιτιστικής ανταλλαγής μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών και πολιτιστικών ομάδων.

Στρατηγικές του είδους που αναφέρθηκαν παραπάνω θα προωθηθούν ενδεχομένως από **συνέργειες μεταξύ διαφορετικών ενδιαφερόμενων μερών, δηλαδή μεταξύ δημόσιων φορέων, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και διαπολιτισμικών ενώσεων**. Οι συνέργειες αυτές μπορούν να ενθαρρύνουν τη μεταφορά γνώσεων σχετικά με βέλτιστες πρακτικές και πρωτοβουλίες, για παράδειγμα μέσω μόνιμων ομάδων εργασίας και ειδικών παρατηρητηρίων. Ένας τέτοιος διατομεακός διάλογος μεταξύ των εν λόγω ενδιαφερόμενων μερών μέσω της έρευνας, της επιτόπιας εργασίας και της χάραξης πολιτικής μπορεί να προωθήσει μια ευρύτερη κίνηση προς την αποαποικιοποίηση των κυρίαρχων αφηγήσεων σχετικά με τη φυλή, να ενισχύσει τον διαπολιτισμικό διάλογο και να έχει μετρήσιμο αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή της Αφροδιασποράς.

4.2.2.3. Έκκληση για τον καθορισμό της ατζέντας κατά του ρατσισμού - Πληροφορίες από την Ισπανία

Στην Ισπανία, «οι πολίτες της Αφροδιασποράς περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα προφίλ, από υπηκόους της Βόρειας Αφρικής (κυρίως Μαροκινούς) έως άτομα από την υποσαχάρια Αφρική (κυρίως από τη Σενεγάλη και τη Γκάμπια, αν και όχι αποκλειστικά)» (Mastora et al., 2025b:18). Ωστόσο, **συχνά θεωρούνται ως μια ομοιογενής ομάδα «μεταναστών» και, ως εκ τούτου, δεν αναγνωρίζονται ως πολίτες της χώρας**. Επιπλέον, υπάρχουν προκαταλήψεις και επίμονες συζητήσεις περί αποξένωσης και διαφορετικότητας, μέσω των οποίων αντιμετωπίζεται η Αφροδιασπορά στη χώρα, καθώς και έλλειψη προτύπων ή ατόμων σε ηγετικές θέσεις που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως παράγοντες νομιμοποίησης της Αφροδιασποράς. Επίσης, υπάρχει σοβαρή **έλλειψη ευαισθητοποίησης σχετικά με τα συστημικά εμπόδια που αντιμετωπίζει η Αφροδιασπορά, τόσο μεταξύ των εργοδοτών όσο και στην αγορά εργασίας γενικότερα** (βλ. επίσης Agudelo-Suárez et al., 2009)⁸⁰. Σύμφωνα με την Έκθεση των Στρογγυλών Τραπέζων (Mastora et al., 2025), υπάρχει **ανάγκη να γίνει διάκριση μεταξύ ρατσισμού και ξενοφοβίας που σχετίζεται με τη μετανάστευση**, καθώς ο πρώτος είναι αυτός που επηρεάζει βαθιά τη ζωή και την πορεία της Αφροδιασποράς με διάφορες καθημερινές και συστημικές μορφές (Sos Racismo, 2024)⁸¹: «εμπόδια στην εκπαίδευση, την απασχόληση και τη στέγαση, με καθημερινή διάκριση που συχνά περνά απαρατήρητη από την ευρύτερη κοινωνία» (Mastora et al., 2025: 17).

Η εστίαση στην πολυπλοκότητα του ισπανικού νόμου περί μετανάστευσης και στην περιορισμένη κατανόηση των εργοδοτών για τέτοιες διαρθρωτικές ανισότητες, καθώς και η έκκληση των νεότερων γενεών να αναδιαμορφώσουν τις αφηγήσεις στη χώρα (που αποτελεί επίσης προϋπόθεση στην περίπτωση της Ιταλίας) έθεσαν σε πλαίσιο τη συζήτηση της Στρογγυλής Τράπεζας στη χώρα. Προχωρώντας περαιτέρω στα **ζητήματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την ανάγκη να αντιμετωπιστούν σε δομικό επίπεδο, ώστε να**

⁸⁰ Agudelo-Suárez, A., Gil-Gonzalez, D., Ronda-Pérez, E., Porthe, V., Paramio-Perez, G., García, A. M., & Garí, A. (2009). Discrimination, work and health in immigrant populations in Spain. *Social science & medicine*, 68(10), 1866-1874.

⁸¹ Sos Racismo (2024). Informe Anual: Racismo en el estado Español: La discriminación racial en el ámbito deportivo. Available at: <https://sosracismo.eu/informe-sos/>

αποαποικιοποιηθεί η κυρίαρχη αφήγηση⁸², οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Ισπανία υπογράμμισαν: α) τη σημασία της ενσωμάτωσης μαθημάτων σχετικά με την ιστορία των Αφρικανών και την αποικιοκρατία στα σχολικά και πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών, β) την ανάγκη να διδαχθούν οι εκπαιδευτικοί τρόπους πρόληψης της διάκρισης στο σχολείο και να αναπτύξουν τρόπους υποστήριξης (αντί αποθάρρυνσης) των νέων πολιτών της Αφροδιασποράς να ακολουθήσουν τριτοβάθμια εκπαίδευση και να επιτύχουν επαγγελματικά. Αν και έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην Στρογγυλή Τράπεζα εξήγησαν ότι τέτοιες κινήσεις είναι βασικά εργαλεία για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών ανισοτήτων που βιώνουν συστηματικά οι νέοι της Αφροδιασποράς.

Εκτός από την ανάγκη για ριζικές συστημικές αλλαγές στις εκπαιδευτικές κουλτούρες και πολιτικές, οι συμμετέχοντες στη Στρογγυλή Τράπεζα εξηγούν πώς πρέπει να εφαρμοστούν στοχευμένες πρακτικές για να ξεδιαλύνεται ο κυρίαρχος «μεταναστευτικός» λόγος που αρνείται στην Αφροδιασπορά το δικαίωμα να θεωρείται θεμελιώδες κομμάτι της ισπανικής κοινωνίας. Από αυτή την άποψη, η υποστήριξη συνεταιρισμών που ανήκουν σε επιχειρηματίες της Αφροδιασποράς είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για τη δημιουργία ευκαιριών και την υπέρβαση συστημικών διοικητικών εμποδίων. Σε άλλο επίπεδο, υπενθυμίστηκε ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συχνά απεικονίζουν την Αφρική και την Αφροδιασπορά μέσω του λόγου της αναγκαστικής μετανάστευσης και της φτώχειας, συσκοτίζοντας την ποικιλομορφία των εθνοτικών πολιτισμών και ιστοριών. Υπό αυτή την έννοια, αυτές οι λανθασμένες ερμηνείες των αφρικανικών ταυτοτήτων και πολιτισμών, των χωρών και των ιστοριών, πρέπει να γίνουν όχι μόνο πιο ορατές, αλλά και πιο ποικιλόμορφες από την άποψη της αναπαράστασης, εάν θέλουμε να ανατρέψουμε τις κυρίαρχες αφηγήσεις.

Αυτό το τελευταίο στοιχείο συνδέεται με την ανάγκη για ευρύτερη πολιτιστική προβολή ως μέσο για να αποσταθεροποιηθούν οι κυρίαρχες αφηγήσεις και να εισαχθούν εναλλακτικές πολιτιστικές αφηγήσεις στην ατζέντα. Αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι, που φημίζονται ως αυτόνομοι πολιτιστικοί χώροι της Αφροδιασποράς, και έργα όπως το Περιπλανώμενο Αφρικανικό Φεστιβάλ Κινηματογράφου στην Καταλονία (CICAP) και η θεατρική παραγωγή Periferias Cimarronas, «αναφέρθηκαν ως παραδείγματα χώρων έκφρασης και προβληματισμού σχετικά με την εμπειρία των Αφροαμερικανών» (Mastora et al., 2025: 18), αλλά και χώροι που προωθούν την πολιτική και κοινωνική συμμετοχή.

4.3. Τελικές παρατηρήσεις που προέκυψαν από τις Δραστηριότητες των Ομάδων Εστίασης (T2.3) και των Στρογγυλών Τραπεζών (T2.4)

Οι ποιοτικές ερευνητικές δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν (ομάδες εστίασης και στρογγυλές τράπεζες) είχαν ως στόχο να χαρτογραφήσουν τις διαφορετικές ανάγκες και εμπειρίες της Αφροδιασποράς στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία, αλλά και να ρίξουν φως σε πτυχές των διαφορετικών αφροδιασπορικών κουλτούρων που σπάνια συζητούνται

⁸² Arday, J., Zoe Belluigi, D., & Thomas, D. (2020). Attempting to break the chain: reimagining inclusive pedagogy and decolonising the curriculum within the academy. *Educational Philosophy and Theory*, 53(3), 298–313. <https://doi.org/10.1080/00131857.2020.1773257>

στον δημόσιο και πολιτικό διάλογο (π.χ. στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στο πλαίσιο πολιτικών προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ).

Είκοσι έξι άτομα (26) διαφορετικής αφρικανικής εθνοτικής καταγωγής, διαφορετικών ηλικιακών ομάδων και φύλου, συνέβαλαν με τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους στις Ομάδες Εστίασης σε πέντε θεματικές ενότητες:

- ✓ Η μεταφορά των πολιτισμών καταγωγής στην Ελλάδα/Ιταλία/Ισπανία
- ✓ Ο ρόλος της πίστης/Εκκλησίας/θρησκείας στην καθημερινή ζωή και τις πολιτισμικές πρακτικές
- ✓ Το να είσαι «καλός» άνθρωπος – τρόποι συμπεριφοράς
- ✓ Ρατσισμός και αφοφοβία
- ✓ Συμμετοχή σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης

Από τις συζητήσεις και τις μαρτυρίες προέκυψαν τα εξής:

- Ο όρος «κουλτούρα προέλευσης» (home culture) αναφέρεται σε μια ευρεία κατανόηση των διαφορετικών πολιτισμικών, εθνοτικών και κοινωνικών στοιχείων μέσω των οποίων η Αφροδιασπορά αυτοπροσδιορίζεται και διαπραγματεύεται με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και το εθνοτικόπολιτισμικό υπόβαθρο των μελών της. Υπό αυτή την έννοια, αποτελεί ευρέως μέρος του τρόπου με τον οποίο οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες διαπραγματεύονται την πολιτική της ταυτότητας.
- Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες είναι πρόθυμοι και πρόθυμες να μιλήσουν για την πολιτιστική ταυτότητα, να μεταδώσουν την πολιτιστική κληρονομιά στην επόμενη γενιά και να αναλύσουν τα κοινά αλλά και τα διακριτά στοιχεία της πολιτιστικής ταυτότητας, καθώς αυτά διαπραγματεύονται σε επίπεδο φύλου, ηλικίας, οικογενειακών ιεραρχιών και, γενικά, της κοινότητας.
- Είναι πρόθυμοι να μοιραστούν την πολιτιστική και κοινωνική γνώση που προέρχεται από τη συγκεκριμένη αφρικανική κουλτούρα από την οποία κατάγονται, και επίσης να εξηγήσουν πώς αυτή σχετίζεται με την ισπανική, ιταλική ή ελληνική κουλτούρα, από την οποία κατάγονται επίσης πολλοί από αυτούς. Ταυτόχρονα, οι διαφορετικές ταυτότητες βρίσκονται υπό διαπραγμάτευση σε ένα πλαίσιο όπου οι άνθρωποι πιέζονται να προσαρμοστούν κοινωνικά, με αποτέλεσμα συχνά το αφρικανικό στοιχείο της ταυτότητάς τους να καταστέλλεται, να καταπιέζεται ή να τους αρνείται.
- Η θρησκεία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Λειτουργεί ως υπενθύμιση των αξιών, των ιεραρχιών και των κοινωνικών ή πολιτιστικών δυναμικών. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, υπάρχει μεγάλη δεκτικότητα όσον αφορά τις άλλες θρησκείες, αποδεικνύοντας πόσο η θρησκεία αποτελεί βασικό στοιχείο για τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας του ατόμου.
- Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται η θρησκεία στον δημόσιο χώρο (είτε μέσω της εμφάνισης, των πρακτικών του ατόμου είτε απλώς ως υπόθεση σχετικά με το χρώμα του ατόμου) γίνεται πεδίο διακρίσεων και ρατσισμού, που κυμαίνονται από λανθάνουσες προκαταλήψεις και στερεότυπα έως ρητή ρατσιστική βία, λεκτική ή σωματική.

- Ανεξάρτητα από το αν οι άνθρωποι είναι πρόθυμοι να μιλήσουν για τη θρησκεία ή όχι, η θρησκεία πρέπει να αποτελεί χώρο ανοιχτού διαλόγου σε δραστηριότητες που έχουν σχεδιαστεί για να ενδυναμώνουν και να καλλιεργούν τον ανοιχτό διαπολιτισμικό διάλογο.
- Όπως η θρησκεία αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι ιεραρχίες και οι αξίες διαπραγματεύονται και εφαρμόζονται, έτσι και οι αφηγήσεις σχετικά με τους τρόπους ευπρέπειας και τα στοιχεία που διαμορφώνουν τον ηθικόν και δεοντολογικό εαυτό. Στις αφηγήσεις που συλλέχθηκαν, η ηθική είναι έμφυλα προσδιορισμένη και εξαρτάται από το εκάστοτε πλαίσιο. Ταυτόχρονα, είναι αποτέλεσμα της επιθυμίας για αποδοχή από την κοινότητα, τόσο την ίδια την κοινότητα του ατόμου όσο και από την ευρύτερη κοινωνία. Επιπλέον, συχνά η ηθική γίνεται αντιληπτή ως «συλλογικό βάρος», με την έννοια ότι η συμπεριφορά και οι πράξεις των ανθρώπων συχνά εκλαμβάνονται όχι μόνο απλώς ατομικές επιλογές, αλλά ως αντιπροσωπευτικές αντανακλάσεις της συμπεριφοράς μιας κοινωνικής ομάδας.
- Ο ρατσισμός συνιστά μια πολυδιάστατη απειλή, που εκτείνεται από λεκτικές και σωματικές ρατσιστικές επιθέσεις εκ μέρους φασιστικών και ακροδεξιών ομάδων, έως τον θεσμικό και δομικό ρατσισμό, καθώς και τις καθημερινές πράξεις μπανάλ και πεζού ρατσισμού. Επιπλέον, η εχθρότητα και τα βαθιά εδραιωμένα φυλετικά στερεότυπα στις τοπικές κοινωνίες και κοινότητες δημιουργούν ένα εχθρικό και μη ασφαλές περιβάλλον για τα μέλη της Αφροδιασποράς, ειδικά στην Ελλάδα.
- Οι τραυματικές επιπτώσεις τέτοιων μορφών ακραίου ρατσισμού αντιμετωπίζονται σε πολλές περιπτώσεις σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ενδυνάμωσης, όταν τα άτομα απαντούν στις επιθέσεις στην κυρίαρχη γλώσσα ή μέσω λογικής και ισχυρών επιχειρημάτων.
- Σε πολλές περιπτώσεις, οι άνθρωποι αποδίδουν τις ρατσιστικές συμπεριφορές στο οικογενειακό περιβάλλον, όπου αυτές οι συμπεριφορές μαθαίνονται και καλλιεργούνται. Και στις τρεις χώρες, οι συμμετέχοντες καλούν τους διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς να συνεργαστούν και να αναπτύξουν μια κουλτούρα «Αφροδιασπορικής σκέψης», προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα των στερεοτύπων σχετικά με την ταυτότητα των μελών της Αφροδιασποράς, να καταπολεμηθεί πιο αποτελεσματικά ο ρατσισμός και η αφροφοβία και να καταβληθεί προσπάθεια για την απομυθοποίηση και την αποαποικιοποίηση των κυρίαρχων λευκών αφηγήσεων.
- Οι ρατσιστικές επιθέσεις και η ρητορική μίσους είναι ευρέως διαδεδομένες στον δημόσιο χώρο (π.χ. σχολεία, μέσα μαζικής μεταφοράς, δρόμοι, δημόσιες υπηρεσίες, αρχές). Τα μέλη της Αφροδιασποράς είναι εκτεθειμένα και απροστάτευτα απέναντι σε τέτοιες απρόκλητες επιθέσεις και επιδείξεις φυλετικής και εθνοτικής δύναμης. Οι επιθέσεις αυτές αποτελούν εκδήλωση φυλετικής και εθνοτικής ανωτερότητας, οδηγώντας σε περαιτέρω περιθωριοποίηση και αισθήματα ανασφάλειας για τα μέλη της Αφροδιασποράς.
- Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες εξέφρασαν την ενόχλησή τους για τον όρο «People of Colour» (Άνθρωποι Χρώματος) ή τη συντομογραφία POC. Αυτό μας υπενθυμίζει επίσης ότι ακόμη και η πιο επίσημη και ευρέως αποδεκτή ορολογία μπορεί ενδεχομένως να **θεωρηθεί ως διακριτική ή ομογενοποιητική και, ως εκ**

τούτου, ως καταπίεση της ταυτότητας των ήδη περιθωριοποιημένων πολιτισμικών ομάδων.

- Τέλος, οι συνθήκες που διαμορφώνουν την καθημερινή ζωή και τις εμπειρίες των Αφροδιασπορών σε όλες τις χώρες-εταίρους αντικατοπτρίζουν την επισφάλεια, την περιθωριοποίηση και την ανασφάλεια που αισθάνονται τα μέλη της Αφροδιασποράς στην προσπάθειά τους να ενταχθούν κοινωνικά και στην πορεία προς την απόκτηση ιθαγένειας. Αυτές οι συνθήκες τους αποθαρρύνουν από το να συμμετάσχουν σε πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ και σε άλλες πρωτοβουλίες και δραστηριότητες ενδυνάμωσης, οι οποίες ταυτόχρονα είναι βραχύβιες, σποραδικές και δεν έχουν σημαντική επίδραση στη ζωή τους. Αντίθετα, η συμμετοχή σε τέτοιες δραστηριότητες σημαίνει απώλεια ενός ή περισσότερων ημερήσιων μισθών, κάτι που οι περισσότεροι από αυτούς δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά.
- Ωστόσο, οι νεότερες γενιές είναι ανοιχτές σε δραστηριότητες και κινήματα πολιτών που τους επιτρέπουν να έχουν σημαντικότερο αντίκτυπο στην κατάσταση των Αφροδιασπορών, ιδίως στην Ιταλία και την Ισπανία. Ταυτόχρονα, φαίνεται ότι τέτοιες δράσεις κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής συμβάλλουν στην κοινωνική ένταξη των Αφροδιασπορών, καθώς ανταποκρίνονται σε άλλες κοινωνικές και πολιτικές αιτίες, που εξυπηρετούνται ευρέως από κινήματα πολιτών στις εν λόγω χώρες.

Οι πληροφορίες που προσέφεραν οι δεκαεννέα (19) συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στις Στρογγυλές Τράπεζες σε όλες τις χώρες καταδεικνύουν τα εξής:

- Το νομοθετικό και πολιτικό πλαίσιο και στις τρεις χώρες είναι περίπλοκο, εχθρικό προς όσους επιθυμούν να εγκατασταθούν σε οποιαδήποτε από αυτές και δημιουργεί μια κουλτούρα διακρίσεων κατά των μη λευκών και μη δυτικών πολιτών.
- Η έλλειψη εκπροσώπησης της Αφροδιασποράς στα όργανα λήψης αποφάσεων δεν συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση σχετικά με την ιθαγένεια και την κοινωνική ένταξη, καθώς η απουσία και η έλλειψη ορατότητας της Αφροδιασποράς συνεπάγεται δυσκολίες στο να ακούγονται τα άτομα ή να διεκδικούν κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δικαιώματα.
- Η έλλειψη εκπροσώπησης, η εχθρική νομοθεσία, ο θεσμικός και καθημερινός ρατσισμός και το δύσκολο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο αναμένεται να ζει η Αφροδιασπορά, μειώνουν το ενδιαφέρον για την αναζήτηση ή τη συμμετοχή σε προγράμματα εκμάθησης γλωσσών, προγράμματα ενδυνάμωσης, σχέδια ανάπτυξης επιχειρήσεων ή ακόμη και πρωτοβουλίες πολιτιστικών και κοινωνικών ανταλλαγών ή πολιτικές δραστηριότητες.
- Η γενίκευση, και ενίοτε η εντατικοποίηση, του καθημερινού ρατσισμού που επηρεάζει σχεδόν κάθε πτυχή της δημόσιας ζωής (σχολεία, δημόσιες συγκοινωνίες, δρόμους, γειτονιές, δημόσιες υπηρεσίες, αρχές, μέσα ενημέρωσης κ.λπ.) και η προσπάθεια συνεχής προσπάθεια των ατόμων να προβλέψουν και να αναχαιτίσουν ρατσιστικές συμπεριφορές πριν την εκδήλωσή τους, επιτείνουν το άγχος και το τραύμα που βιώνουν (π.χ. συνεχής φόβος να εκφραστούν, να επενδύσουν σε οικονομικές επιχειρήσεις, να μιλήσουν, να συμμετάσχουν σε προγράμματα και πρωτοβουλίες, να διεκδικήσουν θέση σε όργανα λήψης αποφάσεων, να αλληλεπιδράσουν σε καθημερινές κοινωνικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες). Μια τέτοια κατάσταση δεν προάγει τη συμπεριληπτική συμμετοχή στην κοινωνία και

καθιστά την Αφροδιασπορά (δηλ. οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά παραγωγικούς πολίτες) πιο εσωστρεφή και περιθωριοποιημένη.

- Η άνιση μεταχείριση των ανθρώπων, που δεν έχουν το προνόμιο του χρώματος, από τους θεσμούς, τις αστυνομικές αρχές και τη δημόσια διοίκηση είναι μια απλή υπενθύμιση ότι κανένας χώρος (θεσμικός ή άλλος) δεν μπορεί να είναι ασφαλής και να εγγυάται μια φυσιολογική πορεία προς την ιθαγένεια και την κοινωνική ένταξη.
- Εκτός από την ανάγκη να εδραιωθούν και να εφαρμοστούν πολιτικές διαπολιτισμικής ένταξης, η κατάρτιση των κοινωνικών λειτουργών και των συναφών επαγγελματιών είναι υψίστης σημασίας για την αντιμετώπιση των διαπολιτισμικών προκλήσεων, όπως και η υποστήριξη και εντατικοποίηση της ακαδημαϊκής έρευνας σε θέματα ένταξης, ρατσισμού και αφοροβίας.
- Το χάσμα μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης γενιάς Αφροδιασποράς αντανακλά διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές, διαφορετική αντίληψη της ιθαγένειας και της κοινωνικής ένταξης. Ένα τέτοιο χάσμα απαιτεί αποτελεσματικές εκπαιδευτικές πολιτικές και σχετικές παρεμβάσεις που θα καταρρίπτουν τις αποικιακές αφηγήσεις και θα αναδιαμορφώνουν τις αφηγήσεις και τις ιστορίες σχετικά με τη φυλή, την εθνικότητα και το χρώμα.
- Οι συνέργειες μεταξύ ακαδημαϊκών, εργαζομένων στο πεδίο, ακτιβιστών, και κοινοτήτων θεωρούνται ως μια αναγκαία στρατηγική για την οργάνωση και συστηματοποίηση των προσπαθειών που α) διασφαλίζουν ότι η Αφροδιασπορά έχει «θέση στο τραπέζι» και β) εγγυώνται ότι τα θέματα που αφορούν την Αφροδιασπορά, συμπεριλαμβανομένων των επειγόντων θεμάτων σχετικά με την ιθαγένεια, τον ρατσισμό και την αφοροβία, είναι συνεχώς ορατά σε διάφορους δημόσιους, πολιτικούς και ακαδημαϊκούς χώρους.
- Διαφορετικές στρατηγικές για την προώθηση της συμμετοχής και της συνύπαρξης περιλαμβάνουν Διαπολιτισμικά Εργαστήρια, Εναλλακτικά Αφηγηματικά Προγράμματα και Προγράμματα Ένταξης των Νέων. Αυτά τα προγράμματα στοχεύουν στην εμπλοκή των διαφορετικών κοινοτήτων της Αφροδιασποράς και των ηλικιακών ομάδων στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, αλλά και στην απομυθοποίηση και την εννοιολόγηση των αφηγήσεων σχετικά με τη φυλή, την εθνικότητα και το χρώμα.
- Οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι φορείς (π.χ. εργοδότες) πρέπει να κατανοήσουν τα συγκεκριμένα συστημικά εμπόδια που αντιμετωπίζει η Αφροδιασπορά (διάκριση λόγω χρώματος, υποθέσεις ότι αποτελεί ομοιογενή ομάδα μεταναστών, έλλειψη πρόσβασης σε στέγαση, ανώτερη εκπαίδευση, υγιή επιχειρηματικότητα). Η κυρίαρχη ρητορική για τους «μετανάστες» αρνείται στην Αφροδιασπορά το δικαίωμα να θεωρείται θεμελιώδης στις χώρες του έργου.
- Τέλος, τα ζητήματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την ανάγκη αντιμετώπισης του ρατσισμού σε διαρθρωτικό επίπεδο υποδηλώνουν: α) την ανάγκη ενσωμάτωσης μαθημάτων σχετικά με την ιστορία των Αφρικανικών λαών και την αποικιοκρατία στα σχολικά και πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών και, β) την ανάγκη εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών σε μεθόδους πρόληψης της διάκρισης στο σχολείο και ανάπτυξης τρόπων υποστήριξης των νέων πολιτών της Αφροδιασποράς ώστε να επιδιώξουν τριτοβάθμια εκπαίδευση και επαγγελματική επιτυχία.

5. Ανάλυση διαδικτυακού Τύπου και Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Στο πλαίσιο του ΠΕ2, πραγματοποιήθηκε ανάλυση διαδικτυακού Τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, με σκοπό τον εντοπισμό περιστατικών λεκτικής βίας και άλλης ανάρμοστης συμπεριφοράς έναντι ατόμων της Αφροδιασποράς σε ηλεκτρονικές πηγές (δηλ. κοινωνικά μέσα ενημέρωσης, ηλεκτρονικός Τύπος) και στις τρεις χώρες. Κύριος στόχος της δραστηριότητας ήταν η συλλογή δεδομένων σχετικά με την παρουσία των μελών της Αφροδιασποράς στα μέσα ενημέρωσης, με ιδιαίτερη έμφαση στη ρητορική μίσους και στα περιστατικά βίας και ρατσισμού στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία.

5.1 Μεθοδολογία

Η μελέτη αυτή χρησιμοποίησε σύνολα δεδομένων **TweetEval** της Hugging Face για να αναλύσει τον λόγο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εστιάζοντας ειδικά στην ταξινόμηση του «μίσους». Το TweetEval χρησιμοποιείται ευρέως στην έρευνα στον τομέα της Επεξεργασίας Φυσικής Γλώσσας (Natural Language Processing) σε δεδομένα του Twitter, προσφέροντας προκαθορισμένες ετικέτες, ισορροπημένο και κλιμακωτό περιεχόμενο. Αν και το σύνολο δεδομένων στερείται γεωγραφικών ή πολιτισμικών μετα-δεδομένων, επιλέχθηκε λόγω του όγκου των δεδομένων και της ανάλυσης που επιτυγχάνεται μέσω αυτού. . Περαιτέρω ανάλυση εφαρμόστηκε ώστε να απομονωθούν οι ρητορικές μίσους που στοχεύουν τους τα μέλη της Αφροδιασποράς, σύμφωνα με τους στόχους του έργου AFROEQUALITY.

Ανάλυση συναισθημάτων

Η ανάλυση συναισθημάτων πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το μοντέλο VADER (Valence Aware Dictionary and sEntiment Reasoner), το οποίο είναι κατάλληλο για σύντομα, ανεπίσημα κείμενα στο διαδίκτυο. Το VADER αποδίδει σε κάθε κείμενο μια σύνθετη βαθμολογία (που κυμαίνεται από -1 έως +1) και αξιολογεί την ένταση των θετικών, αρνητικών και ουδέτερων συναισθημάτων. Αυτή η ανάλυση παρείχε πληροφορίες για τον συναισθηματικό τόνο των tweets και των ειδησεογραφικών άρθρων, αποκαλύπτοντας μοτίβα εχθρότητας, υποστήριξης ή προκατάληψης στον δημόσιο διάλογο.

Αν και αποτελεσματικό στην ανίχνευση εμφανών συναισθηματικών περιεχομένων, το VADER έχει σημαντικούς περιορισμούς. Αντιμετωπίζει δυσκολίες με τον σαρκασμό, την κωδικοποιημένη γλώσσα, την ειρωνεία και τις πολιτισμικές αποχρώσεις του εκάστοτε πλαισίου. Για παράδειγμα, δηλώσεις που εκφράζουν αποδοχή πρακτικών διάκρισης/που ενέχουν προκατάληψη ενδέχεται να ταξινομηθούν εσφαλμένα ως θετικό συναίσθημα. Αυτές οι προκλήσεις αντιμετωπίστηκαν μέσω χειροκίνητης αναθεώρησης και ερμηνείας με βάση τα συμφραζόμενα.

Ανίχνευση ρητορικής μίσους με χρήση τεχνητής νοημοσύνης

Η ταξινόμηση της ρητορικής μίσους πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του ChatGPT 4.0 Mini, ενός προηγμένου γλωσσικού μοντέλου ικανού να ανιχνεύει ρητές και έμμεσες μορφές ρητορικής μίσους με βάση τη φυλή. Το μοντέλο κλήθηκε να «σκεφτεί» ως «πολιτικός επιστήμονας με εμπειρογνωμοσύνη στη ρητορική μίσους και τη διάκριση», προκειμένου να

διασφαλιστεί η νομική και θεσμική βάση της ανάλυσης. Χρησιμοποιήθηκαν ξεχωριστές προτροπές για άρθρα ειδήσεων και tweets, απαιτώντας δυαδικές (Ναι/Όχι) κρίσεις σχετικά με το αν το κείμενο περιείχε ρητορική μίσους και αν τα κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας ήταν ρατσιστικά. Οι απαντήσεις ακολουθούσαν μια αυστηρή μορφή συμβατή με CSV για να υποστηρίξουν τη δομημένη ανάλυση δεδομένων.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ρητορική μίσους χαρακτηριζόταν ως παρούσα μόνο αν τα κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας ταξινομούσαν επίσης ως ρατσιστικά. Αυτός ο κανόνας ευθυγράμμιζε την ανάλυση με την έμφαση του έργου στην σκόπιμη, ρητά υποκινούμενη διάκριση.

Περίληψη Μεθοδολογίας

- Συλλογή δεδομένων: Τα άρθρα ειδήσεων συλλέχθηκαν από ελληνικά, ιταλικά και ισπανικά μέσα ενημέρωσης, ενώ τα tweets εξήχθησαν από το σύνολο δεδομένων TweetEval.
- Ανάλυση συναισθημάτων: Το VADER εφαρμόστηκε σε όλο το περιεχόμενο για την απονομή ετικετών και βαθμολογιών συναισθημάτων.
- Ταξινόμηση ρητορικής μίσους: Το ChatGPT 4.0 Mini αξιολόγησε τόσο το περιεχόμενο μίσους όσο και την πρόθεση του συντάκτη ή της συντάκτριας. Τα αποτελέσματα διαμορφώθηκαν για δομημένη σύγκριση και αναφορά.

Περιορισμοί

Πρέπει να σημειωθεί ότι, ενώ η ανάλυση παρείχε πολύτιμες πληροφορίες, πρέπει να αναγνωριστούν δύο βασικοί περιορισμοί. Πρώτον, αν και το σύνολο δεδομένων TweetEval επέτρεψε την ανάλυση σε μεγάλη κλίμακα και σε διάφορες πλατφόρμες, δεν περιλάμβανε πολιτισμικό και γεωγραφικό πλαίσιο. Ως αποτέλεσμα, η ερμηνεία του περιεχομένου δεν μπορούσε να συνδεθεί με συγκεκριμένους πολιτισμικούς, πολιτικούς ή κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, περιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα εξαγωγής συμπερασμάτων με βάση το συγκεκριμένο πλαίσιο ή διατύπωσης στοχευμένων συστάσεων. Δεύτερον, τόσο το μοντέλο VADER όσο και το μοντέλο ChatGPT αντιμετώπισαν προκλήσεις στην ανίχνευση ειρωνείας, πολιτισμικών αποχρώσεων και δομικών ή σιωπηρών μορφών ρατσισμού. Δεδομένου ότι τα εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης παραμένουν σε φάση ανάπτυξης, η ικανότητά τους να αναγνωρίζουν λεπτές ή κωδικοποιημένες εκφράσεις — ιδιαίτερα σε σύνθετα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια — παραμένει περιορισμένη.

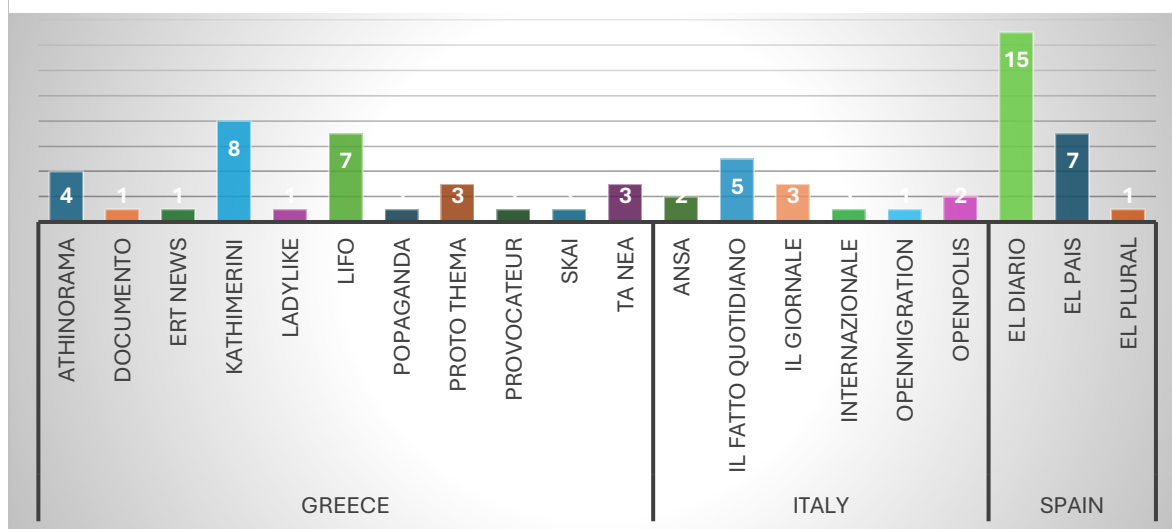
Δείγμα

Τα ειδησεογραφικά άρθρα συγκεντρώθηκαν από συνεργάτες, οι οποίοι εντόπισαν πενήντα (50) σχετικά άρθρα σε κάθε χώρα. Από αυτά τα άρθρα, εξήντα-οκτώ (68) ήταν προσβάσιμα σε όλες τις χώρες και διατίθεντο για ανάλυση. Εκτός από τα ειδησεογραφικά άρθρα, η μελέτη αυτή περιελάμβανε περιεχόμενο από τα κοινωνικά μέσα, συγκεκριμένα από το πρώην Twitter, το οποίο σήμερα ονομάζεται X.

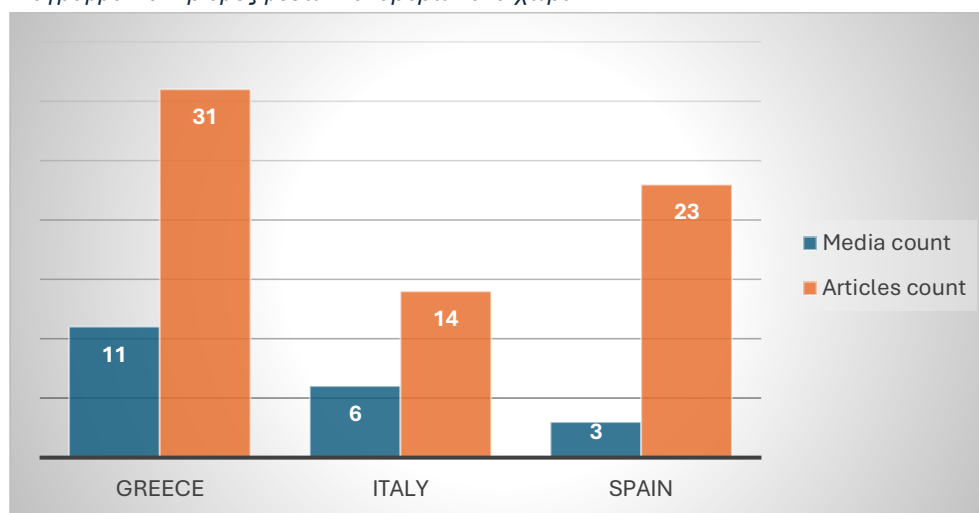
Όπως φαίνεται και με περισσότερες λεπτομέρειες στο Διάγραμμα 15, χρησιμοποιήθηκαν έντεκα (11) μέσα ενημέρωσης στην Ελλάδα, έξι (6) στην Ιταλία και τρία (3) στην Ισπανία. Αυτό

είχε ως αποτέλεσμα τριάντα-ένα (31) άρθρα από ελληνικά μέσα ενημέρωσης, δεκατέσσερα (14) από ιταλικά και είκοσι-τρία (23) από ισπανικά.

Διάγραμμα 15: Αριθμός άρθρων ανά μέσο και χώρα

Διάγραμμα 16: Αριθμός μέσων και άρθρων ανά χώρα

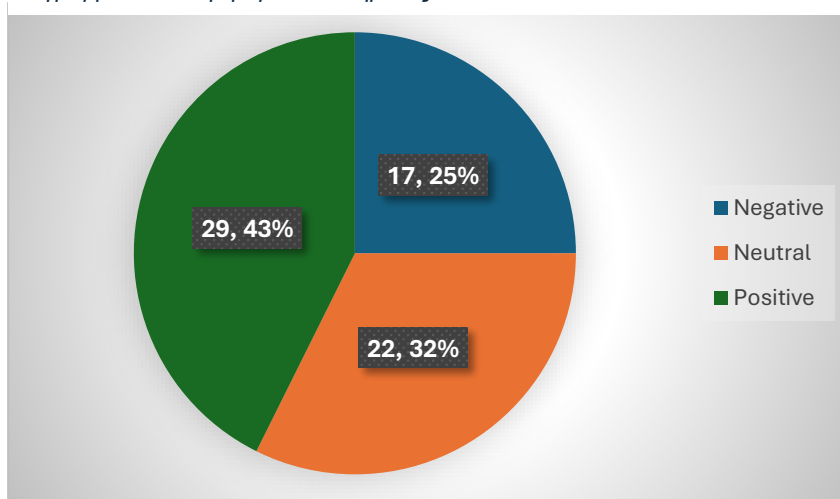

5.2 Αποτελέσματα

5.2.1 Συναισθήματα

Η ανάλυση συναισθημάτων πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το μοντέλο **VADER (Valence Aware Dictionary and sEntiment Reasoner)**, το οποίο είναι ιδιαίτερα κατάλληλο για την ανάλυση κειμένων στο διαδίκτυο. Η ανάλυση VADER των ειδησεογραφικών άρθρων παρείχε τάσεις σχετικά με το κλίμα που επικρατεί γύρω από θέματα που αφορούν τους μετανάστες, τους ανθρώπους αφρικανικής καταγωγής κ.λπ.

Διάγραμμα 17: Μέτρηση συναισθήματος συνολικά

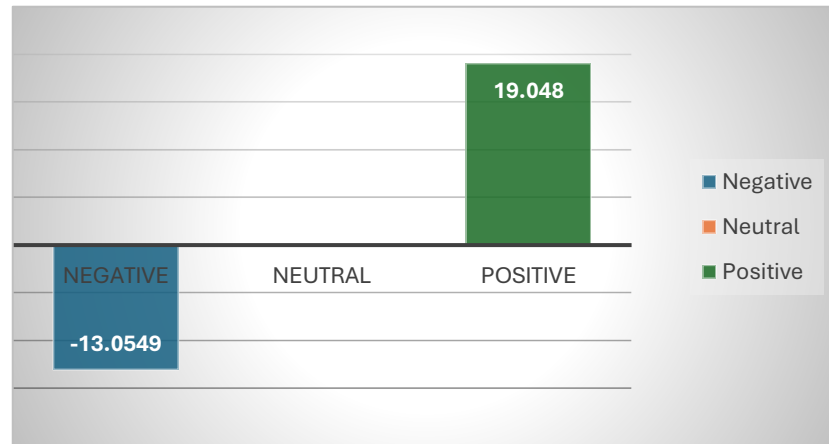
Το διάγραμμα 18 παρακάτω δείχνει ότι τα θετικά, αρνητικά και ουδέτερα συναισθήματα είναι σχεδόν ισομερώς κατανομημένα όταν αναλύονται και για τις τρεις χώρες και τα μέσα ενημέρωσης. Στην Ελλάδα, στην πλειονότητα τους, τα άρθρα είναι ουδέτερα, ακολουθούμενα από 8 άρθρα με θετικό και 2 με αρνητικό συναίσθημα. Στην Ισπανία, 14 άρθρα έχουν αρνητικό συναίσθημα και 10 θετικό. Τέλος, στην Ιταλία, τα άρθρα στην πλειονότητά τους (11) έχουν θετικό συναίσθημα.

Διάγραμμα 18: Μέτρηση συναισθημάτων στις τρεις χώρες

Συνολικά, η συναισθηματική αξία για όλες τις χώρες είναι 19.048 και -13.0549, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 19: Σθένος συναισθήματος συνολικά

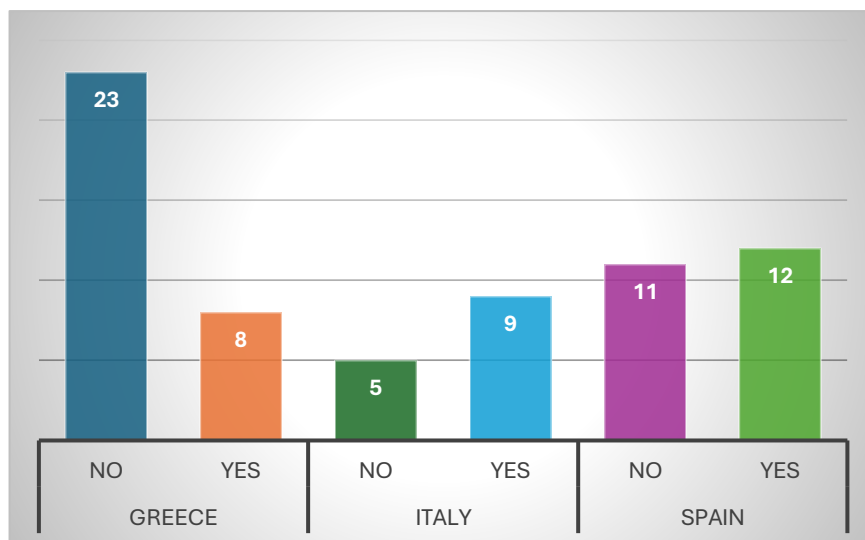

Αυτό δείχνει ότι η συζήτηση σχετικά με τους μετανάστες, την Αφροδιασπορά ή τους πρόσφυγες έχει συνήθως αρνητική χροιά. Είτε εκφράζει μίσος εναντίον των μελών της Αφροδιασποράς είτε αντιτίθεται σε αυτό, το περιεχόμενο καλλιεργεί αρνητικά συναισθήματα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι κυρίαρχες αφηγήσεις σχετικά με τη φυλή ενισχύουν τις στερεοτυπικές κατασκευές της Αφροδιασποράς, η εύρεση κοινού εδάφους για την υπέρβαση τέτοιων φαινομένων παρεμποδίζεται.

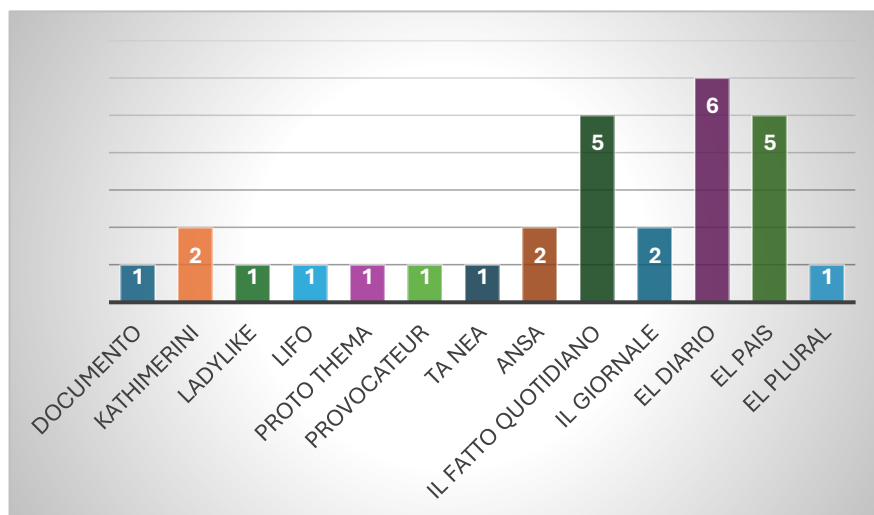
5.2.2 Ρατσιστική ρητορική μίσους

Όπως αναφέρεται στη Μεθοδολογία, το ChatGPT 4.0 Mini χρησιμοποιήθηκε για την ανίχνευση περιεχομένου μίσους και την αξιολόγηση των κινήτρων του συντάκτη ή της συντάκτριας. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 21, το σύστημα ανίχνευσε ρητορική μίσους σε 29 άρθρα σε διάφορες χώρες, ενώ σε 39 άρθρα δεν ανιχνεύθηκε ρητορική μίσους με ρατσιστικό χαρακτήρα. Ο αριθμός των ρητορικών μίσους που εντοπίστηκαν σε κάθε χώρα φαίνεται στο παρακάτω σχήμα. Η Ισπανία φαίνεται να έχει περισσότερα άρθρα με ρητορική μίσους σε σύγκριση με άλλες χώρες και σχεδόν ίσο αριθμό άρθρων χωρίς ρητορική μίσους. Στην Ελλάδα, η διαφορά μεταξύ των άρθρων με και χωρίς ρητορική μίσους είναι η μεγαλύτερη σε σύγκριση με τις άλλες δύο χώρες, ενώ στην Ιταλία ο αριθμός των άρθρων με ρητορική μίσους είναι σχεδόν διπλάσιος από τα άρθρα στα οποία δεν εντοπίστηκε ρητορική μίσους.

Διάγραμμα 21: Αριθμός άρθρων όπου εντοπίστηκε ρητορική μίσους ανά χώρα

Διάγραμμα 21: Αριθμός άρθρων όπου εντοπίστηκε ρητορική μίσους ανά μέσο

Ο μεγαλύτερος αριθμός άρθρων με ρητορική μίσους εντοπίστηκε στο ισπανικό μέσο ενημέρωσης El Diario με 6 άρθρα, ενώ το El Pais, επίσης στην Ισπανία, και το Il Fatto Quotidiano στην Ιταλία ακολουθούν με 5 άρθρα το καθένα.

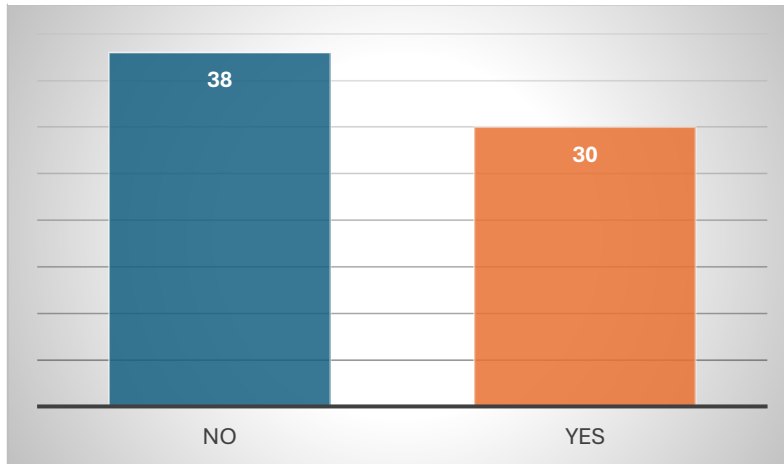
Στην Ιταλία, μόνο τα μισά από τα μέσα ενημέρωσης που εξετάστηκαν περιλαμβάνουν ρητορική μίσους, ενώ 3 μέσα ενημέρωσης δεν περιλαμβάνουν καμία ρητορική μίσους. Στην Ελλάδα, τρία μέσα ενημέρωσης δεν περιλαμβάνουν καμία αναφορά σε ρητορική μίσους.

5.2.3 Κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας

Για την περαιτέρω ανάλυση των ρατσιστικών ρητορικών μίσους που εντοπίστηκαν στα άρθρα, εξετάστηκε το κίνητρο του/της συντάκτη/ριας. Το σύστημα προσέφερε μια απλή απάντηση «ναι» ή «όχι» για να υποδείξει εάν ο συντάκτης ή συντάκτρια φαινόταν να έχει ρατσιστικά κίνητρα. Επιπλέον, παρέχονταν μια σύντομη περιγραφή του περιεχομένου,

προσφέροντας περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την πρόθεση του συντάκτη ή της συντάκτριας.

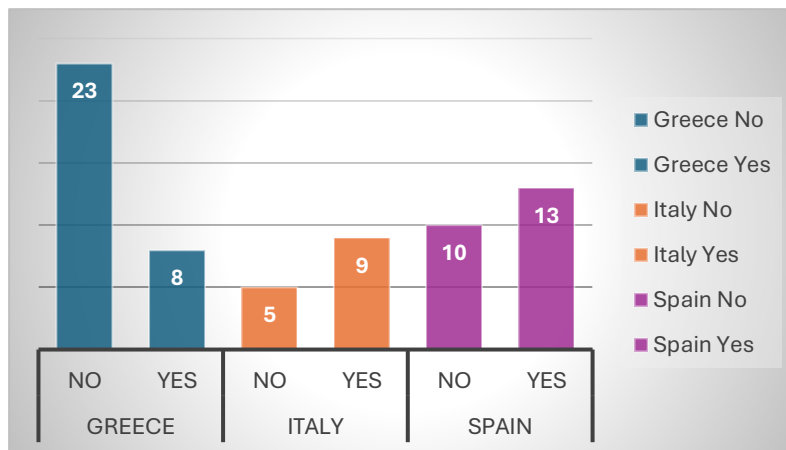
Διάγραμμα 22: Συνολικός αριθμός άρθρων με ρατσιστικό κίνητρο μίσους

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 22, ρατσιστικά κίνητρα μίσους εντοπίζονται σε 30 άρθρα, 8 στην Ελλάδα, 9 στην Ιταλία και 13 στην Ισπανία.

Ωστόσο, όταν εξετάζουμε την εξήγηση των κινήτρων, οι αριθμοί αυτοί μειώνονται σημαντικά και μόνο σε 8 άρθρα τα κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας φαίνονται να είναι ρατσιστικά.

Πιο συγκεκριμένα, το κίνητρο του συντάκτη ή της συντάκτριας φαίνεται να είναι ρατσιστικό σε δύο ελληνικά άρθρα, 3 ιταλικά και 3 ισπανικά. Τα υπόλοιπα άρθρα, στα οποία αρχικά είχε εντοπιστεί ρητορική μίσους, στην πραγματικότητα ασχολούνταν με το ζήτημα της ρατσιστικής ρητορικής μίσους, προσεγγίζοντας το

φαινόμενο κριτικά και ευαισθητοποιώντας το κοινό για την καταπολέμησή του. Το εύρημα αυτό μας προειδοποιεί σε σχέση με το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε και τους περιορισμούς του, και απαιτεί προσοχή και προσεκτική εξέταση των δεδομένων για την αποφυγή πιθανών παρερμηνειών.

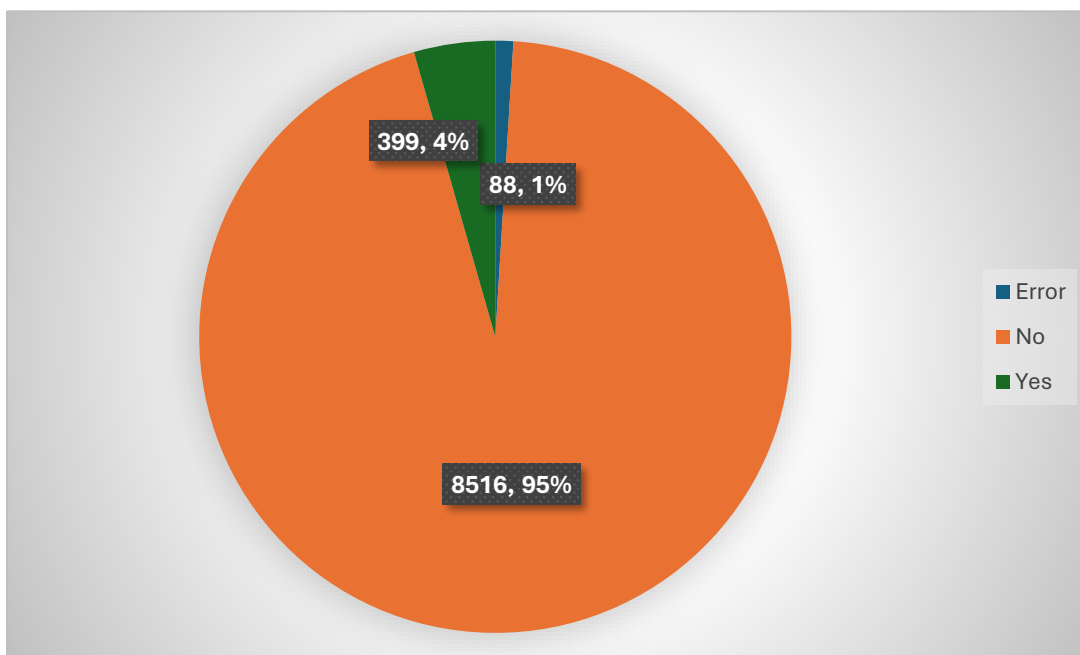
Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι εφημερίδες και τα ενημερωτικά μέσα ενημέρωσης αποφεύγουν τη χρήση ρατσιστικής ρητορικής μίσους.

5.3 Ανάλυση Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Η ανάλυση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης περιελάμβανε τη συλλογή και ανάλυση 9.003 tweet, τα οποία δεν κατανέμονται ανά χώρα λόγω των περιορισμών του TweetEval που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση του διαδικτυακού περιεχομένου. Ως εκ τούτου, αυτή η σύντομη ανάλυση συμπληρώνει τα ευρήματα της ανάλυσης των ειδησεογραφικών άρθρων, που πραγματοποιήθηκε για κάθε μία από τις χώρες και συνολικά, όπως παρουσιάστηκε στην

προηγούμενη ενότητα. Η ανάλυση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης εφάρμοσε μια πρόσθετη διαδικασία φιλτραρίσματος και ταξινόμησης χρησιμοποιώντας το ChatGPT, ώστε να επικεντρωθεί μόνο σε ρητορική μίσους εναντίον ατόμων αφρικανικής καταγωγής. Ρητορική μίσους εντοπίστηκε μόνο στο 4% των αναλυθέντων tweets. Η πλειονότητα των tweets, δηλαδή 8.516 tweets, δεν περιείχε ρητορική μίσους εναντίον ατόμων αφρικανικής καταγωγής.

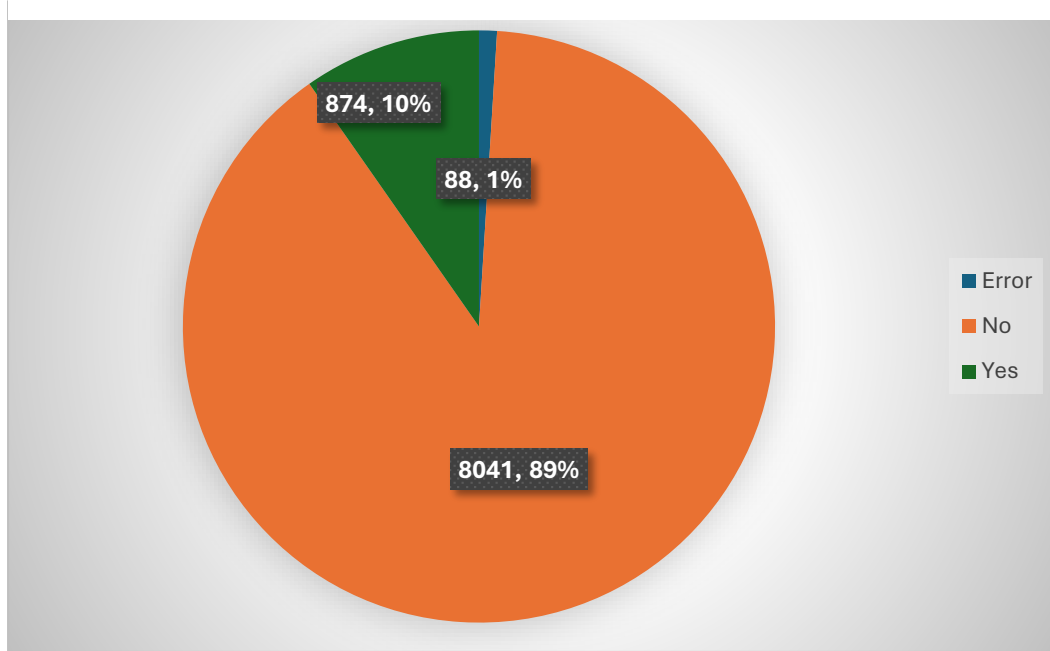
Διάγραμμα 23: Αριθμός tweets με χρήση ρητορικής μίσους

5.3.1 Κίνητρα του συντάκτη ή της συντάκτριας

Μέσω των κινήτρων του συντάκτη ή της συντάκτριας, προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε περαιτέρω το περιεχόμενο των tweets που περιέχουν μίσος, με έμφαση στο ρατσιστικό μίσος εναντίον των ατόμων αφρικανικής καταγωγής.

Διάγραμμα 24: Κίνητρο του συνάκτη ή της συνάκτριας

Η ανάλυση της ρητορικής μίσους προσδιόρισε διάφορες κατηγορίες ρατσιστικού λόγου, όπως οι ακόλουθες:

1. Ρητή ρατσιστική γλώσσα, όπως «**νέγρος**», «**νέγροι**», «**μαύρος σε αρνητικό πλαίσιο**» και άλλοι υποτιμητικοί όροι.
2. Απάνθρωπη γλώσσα, συμπεριλαμβανομένων συγκρίσεων με ζώα ή εγκληματίες και αναφορών στη δουλεία. Για παράδειγμα, «**χορεύει σαν μαϊμού**», «**garrefugees**» (πρόσφυγες βιασμού), «**trogloodyte**» (τρωγλοδύτης)
3. Αρνητική κοινωνική κατηγοριοποίηση και στερεοτυπία από:
 - σύνδεση των ατόμων της Αφροδιασποράς με το έγκλημα, τον βιασμό, τη βία και τη χαμηλή νοημοσύνη
 - σύνδεση των ατόμων της Αφροδιασποράς, και ιδίως των ανδρών, με τη σεξουαλική βία
 - περιγραφή των μεταναστών των αφρικανικών κοινοτήτων ως «**βάρους**», «**χαστικοί**» ή «**επιθετικοί**»
4. Απεικόνιση των ατόμων της Αφροδιασποράς ως απειλή για τη λευκή ταυτότητα μέσω της ένταξης, της αυξημένης διαφορετικότητας και του αυξανόμενου πληθυσμού των ατόμων αφρικανικής καταγωγής, ο οποίος ενδέχεται τελικά να ξεπεράσει δημογραφικά τον πληθυσμό των λευκών.
5. Κλήσεις για απελάσεις και αποκλεισμό των ατόμων αφρικανικής καταγωγής μέσω δηλώσεων όπως «**Στείλτε τους πίσω**», «**Δεν ανήκουν εδώ**», «**Πρέπει να επιστρέψουν στην Αφρική**».
6. Ο **misogynoir** (φυλετικό μίσος με βάση το φύλο) στοχεύει τις γυναίκες της Αφροδιασποράς, σεξουαλικοποιώντας τις, συνδυάζοντας μισογυνιστικές επιθέσεις με φυλετικά στοιχεία και ντροπιάζοντας τις γυναίκες που έχουν σχέσεις με άνδρες αφρικανικής καταγωγής.

7. Εντοπίστηκαν υποκινήσεις και απειλές βίας που καλούσαν σε σωματική βλάβη, εκδίκηση ή απέλαση με βάση τη φυλή.
8. Μη ρητά εκφρασμένο μίσος εντοπίστηκε μέσω tweet όπως «ο λαός σας», «το είδος τους» και μέσω αρνητικής απεικόνισης της διαφορετικότητας, της δημογραφίας και της πρόσβασης.

5.4 Συμπεράσματα

Η ανάλυση των μέσων ενημέρωσης που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της Δράσης 2.5 του έργου AFROEQUALITY προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς αναπαριστώνται στα διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία. Συνδυάζοντας την αυτοματοποιημένη ανάλυση συναισθημάτων και την ανίχνευση ρητορικής μίσους με τη βοήθεια της τεχνητής νοημοσύνης, η έρευνα παρέχει τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές πληροφορίες σχετικά με τον σύγχρονο ψηφιακό διάλογο για τη φυλή και τον ρατσισμό στη Νότια Ευρώπη.

Συνολικά, αναλύθηκαν 68 ειδησεογραφικά άρθρα από 20 μέσα ενημέρωσης. Η κατανομή των συναισθημάτων μεταξύ των χωρών παρουσιάζει μια σύνθετη εικόνα: τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης τείνουν προς την ουδετερότητα, ενώ τα ιταλικά άρθρα έχουν συχνότερα θετικό τόνο. Αντίθετα, τα ισπανικά μέσα ενημέρωσης παρουσίασαν σχετικά μεγαλύτερο αριθμό άρθρων με αρνητικό τόνο, ιδίως σε θέματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση και τις φυλετικές κοινότητες. Αυτό δείχνει ότι, αν και η φανερό ρητορική μίσους μπορεί να είναι σπάνια στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, τα λανθάνοντα συναισθήματα και η διαμόρφωση της εικόνας ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των εθνικών πλαισίων.

Ρητορική μίσους εντοπίστηκε σε 29 άρθρα, αλλά μετά από περαιτέρω ανάλυση των κινήτρων των συγγραφέων, μόνο 8 βρέθηκαν να αντανακλούν ρητά ρατσιστικές προθέσεις. Πολλά άρθρα που αναγνωρίστηκαν ως περιέχοντα μίσος ήταν στην πραγματικότητα κριτικές συζητήσεις για τον ίδιο τον ρατσισμό. Αυτό υποδηλώνει ότι, ενώ τα εργαλεία ταξινόμησης τεχνητής νοημοσύνης είναι πολύτιμα για την αρχική ανίχνευση, **η ανθρώπινη ερμηνεία παραμένει απαραίτητη για την αποφυγή λανθασμένης ταξινόμησης**, ειδικά κατά την ανάλυση σύνθετων θεμάτων όπως η φυλή και η διάκριση.

Η ανάλυση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, που βασίστηκε σε 9.003 tweets χρησιμοποιώντας το σύνολο δεδομένων TweetEval, ενισχύει το συμπέρασμα ότι **οι ψηφιακοί χώροι βρίθουν φυλετικής εχθρότητας**. Αν και μόνο το 4% των tweets περιείχε ρητορική μίσους, η φύση αυτής της ρητορικής ήταν βαθιά ανησυχητική. Περιλάμβανε **ρητές φυλετικές προσβολές, απάνθρωπες μεταφορές, υποκίνηση βίας και τη διασταύρωση φυλετικού και έμφυλου μίσους (μισογυνία με φυλετικό στοιχείο = misogynoir)**. Επιπλέον, μεγάλο μέρος αυτής της γλώσσας ήταν ενσωματωμένο σε λεπτές ή κωδικοποιημένες εκφράσεις, καθιστώντας πιο δύσκολη την αναγνώρισή της από τα αυτοματοποιημένα συστήματα χωρίς έλεγχο με γνώμονα το πλαίσιο.

Η ανάλυση του συναισθήματος των tweets έδειξε μια σαφή κυριαρχία αρνητικού συναισθηματικού τόνου. Από το συνολικό δείγμα, 4.914 tweets ταξινομήθηκαν ως αρνητικά, σε σύγκριση με 2.647 θετικά και 1.442 ουδέτερα. Τα αρνητικά tweets δεν ήταν μόνο πιο

συχνά, αλλά παρουσίαζαν και μεγαλύτερη συναισθηματική ένταση. Αυτό υποδηλώνει μια υποκείμενη αρνητικότητα στον δημόσιο διάλογο για θέματα που σχετίζονται με τη φυλή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ειδικά όταν η ανωνυμία επιτρέπει την έκφραση πιο ακραίων απόψεων.

Συνολικά, τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι, ενώ τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης γενικά αποφεύγουν τη ρητή ρητορική μίσους, **ενδέχεται να αντανακλούν ακόμη και λεπτές προκαταλήψεις ή να μην αντιμετωπίζουν κριτικά ζητήματα διαρθρωτικού ρατσισμού. Αντίθετα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν έναν λιγότερο ελεγχόμενο χώρο όπου η ρητορική μίσους —συμπεριλαμβανομένης αυτής που στοχεύει άτομα αφρικανικής καταγωγής— μπορεί να εξαπλωθεί τόσο σε ρητή όσο και άρρητη μορφή.**

Ο συνδυασμός της ανάλυσης συναισθημάτων VADER και της ταξινόμησης ChatGPT 4.0 Mini αποδείχθηκε αποτελεσματικός για την επεξεργασία μεγάλης κλίμακας, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν περιορισμοί, ιδίως όσον αφορά τις πολιτισμικές αποχρώσεις, τα πολυγλωσσικά κείμενα και τον συγκεκριμένο ρατσισμό. Το έργο καταδεικνύει την αξία της χρήσης εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης στην παρακολούθηση των μέσων ενημέρωσης, αλλά υπογραμμίζει επίσης την ανάγκη για ερμηνευτικά, ανθρωποκεντρικά πλαίσια που θα εξασφαλίζουν την ακριβή, ευαίσθητη στο πλαίσιο κατανόηση της ρητορικής μίσους και των αφηγήσεων που εμπεριέχουν προκατάληψη.

Συμπερασματικά, η ανάλυση αυτή υπογραμμίζει τόσο την επιμονή των φυλετικών προκαταλήψεων στα ευρωπαϊκά ψηφιακά μέσα ενημέρωσης όσο και το δυναμικό των ολοκληρωμένων μεθοδολογικών προσεγγίσεων για την αποκάλυψη και την αμφισβήτηση αυτών των προτύπων. Απαιτείται περαιτέρω έρευνα, προσοχή από την πλευρά των πολιτικών και προσπάθειες για την καλλιέργεια της ψηφιακής παιδείας, προκειμένου να προωθηθεί ένα ψηφιακό περιβάλλον που θα είναι χωρίς αποκλεισμούς, με σεβασμό και ενημέρωση.

6. Τι μας διδάσκουν τα εμπειρικά στοιχεία; Βασικά ευρήματα από τις ερευνητικές δραστηριότητες του AFROEQUALITY

Η παρούσα έκθεση συνοψίζει τα ευρήματα μιας ευρείας γκάμας ποιοτικών και ποσοτικών ερευνητικών δραστηριοτήτων, που είχαν στόχο να χαρτογραφήσουν τον διαθέσιμο πολιτικό διάλογο γύρω από ζητήματα αφοφοβίας, ρατσισμού και ρητορικής μίσους, τις στάσεις και τις αντιλήψεις του κοινού, καθώς και τις εμπειρίες της Αφροδιασποράς (ιδίως όσον αφορά τον ρατσισμό και τη ρητορική μίσους). Τα ακόλουθα ευρήματα προέρχονται από την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία μέσω: α) μιας εκτενούς συζήτησης της διαθέσιμης βιβλιογραφικής έρευνας, β) μιας ηλεκτρονικής έρευνας που χαρτογραφεί τις αντιλήψεις του κοινού σχετικά με την Αφροδιασπορά, γ) ομάδων εστίασης με άτομα της Αφροδιασποράς σχετικά με τις πορείες της ζωής τους, τις κουλτούρες και τις εμπειρίες τους με τον ρατσισμό, την αφοφοβία και τη ρητορική μίσους, δ) στρογγυλών τραπεζών με εμπειρογνώμονες, ερευνητές πεδίου, εξέχουσες προσωπικότητες της Αφροδιασποράς και ε) μιας προσπάθειας

να εντοπιστούν στερεοτυπικές συζητήσεις και ρητορική μίσους στα μέσα ενημέρωσης και στις διαδικτυακές συζητήσεις.

Ευρήματα σχετικά με την χάραξη πολιτικής

- Όπως προκύπτει από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες, τα ζητήματα του ρατσισμού και της αφροφοβίας ανακύπτουν στο πλαίσιο των εξής: α) έλλειψη ορατότητας και έλλειψη δεδομένων, β) θεσμικός ρατσισμός, γ) προκλήσεις στην απασχόληση. Η Ισπανία έχει προχωρήσει στις προοδευτικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα των δικαιωμάτων ιθαγένειας, προσπαθώντας να εξασφαλίσει έναν ασφαλέστερο πολιτικό και οικονομικό χώρο για τα μέλη της αφρικανικής διασποράς. Ωστόσο, σε όλες τις χώρες οι προκλήσεις παραμένουν σημαντικές σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, όπου ο συστημικός και καθημερινός ρατσισμός, η αφροφοβία και η ισλαμοφοβία δεν αποτελούν απλώς μέρος του καθημερινού λόγου, αλλά επαναλαμβάνονται και μέσω των στερεοτύπων που προβάλλουν τα μέσα ενημέρωσης στις ειδήσεις και την λαϊκή κουλτούρα.
- Οι προκλήσεις που σχετίζονται με την ιθαγένεια και τον συστημικό ρατσισμό ενισχύουν τόσο τις καθημερινές εκδηλώσεις ρατσισμού και αφροφοβίας, όσο και την περαιτέρω περιθωριοποίηση των Αφροδιασπορικών κοινοτήτων. Τα εμπόδια στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και τις υπηρεσίες υγείας, χώροι όπου ο θεσμικός ρατσισμός εξακολουθεί να είναι διαδεδομένος, καθώς και τα προβλήματα στέγασης και η τάση διοχεύτησης σε θέσεις εργασίας χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλών μισθών, καθιστούν την κοινωνική ένταξη της Αφροδιασποράς και στις τρεις χώρες ιδιαίτερα δύσκολη και απίθανη.
- Το χρώμα, η γλώσσα και η εθνοτική καταγωγή είναι βασικοί παράγοντες για τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη της Αφροδιασποράς κατασκευάζονται στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ισπανία, έχοντας βαθιά επίδραση στην πολιτιστική και κοινωνική τους ένταξη, αλλά και στην καθημερινή τους ζωή και την πορεία της ζωής τους στις χώρες διαμονής τους. Παράλληλα, τα κενά στη νομοθεσία και στα νομικά πλαίσια οδηγούν σε ασαφείς ή αναποτελεσματικές πολιτικές ένταξης σε όλες τις χώρες, καθιστώντας τη ζωή των ανθρώπων της Αφροδιασποράς και των υπηκόων μεικτής φυλής ακόμη πιο δύσκολη.
- Η έλλειψη συστηματικών δεδομένων σχετικά με την Αφροδιασπορά (με εξαίρεση την Ισπανία), όπως δεδομένα σχετικά με την φυλετική ταυτότητα τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ, την απασχόληση, τη στέγαση, την υγεία, τις κοινωνικές σχέσεις και τα περιστατικά ρατσισμού, δεν βοηθά στη διαμόρφωση συστηματικών και βιώσιμων σχεδίων δράσης, στρατηγικών και πρωτοβουλιών κατά του ρατσισμού, της αφροφοβίας και των προκαταλήψεων, στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της διαπολιτισμικότητας και στην ενθάρρυνση των θυμάτων ρατσισμού να μιλήσουν ανοιχτά. Ο χαμηλός αριθμός αναφορών για εγκλήματα μίσους και φυλετικές επιθέσεις καθιστά **αναγκαία τη συνεχή ανάπτυξη ασφαλών μηχανισμών αναφοράς και υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων**. Δεδομένου ότι σε ορισμένες περιοχές των συμμετεχόντων χωρών παρατηρούνται περισσότερα ρατσιστικά περιστατικά και αφροφοβία, απαιτείται ένα **πιο αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο κατά της αφροφοβίας, το οποίο θα παρέχει νομική και κοινωνική υποστήριξη στα θύματα**.

Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη για **συνεχή ευαισθητοποίηση**, καθώς ο καθημερινός και θεσμικός ρατσισμός εκτείνεται σε διάφορους θεσμικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς τομείς.

Η κοινωνική κατασκευή της Αφροδιασποράς

- Η ταυτότητα της Αφροδιασποράς είναι σε μεγάλο βαθμό αόρατη σε μεγάλο μέρος του διαλόγου των μέσων ενημέρωσης, ενώ είναι επίσης ως επί το πλείστον «εισαγόμενη», με την έννοια ότι τα μέλη της Αφροδιασποράς εμφανίζονται κυρίως σε ξένες παραγωγές ή ως influencers στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ως εκ τούτου, η Αφροδιασπορά -με την αξιοσημείωτη εξαίρεση ορισμένων διασημοτήτων και στις τρεις χώρες- απουσιάζει από την εγχώρια παραγωγή των μέσων ενημέρωσης.
- Οι στερεότυπες αφηγήσεις σχετικά με τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή και την Αφροδιασπορά εξακολουθούν να κυριαρχούν σε μεγάλο μέρος του mainstream διαλόγου των μέσων ενημέρωσης, τόσο στις ειδήσεις όσο και στα είδη της λαϊκής κουλτούρας. Όταν οι αθλητές, οι καλλιτέχνες ή οι influencers δεν βρίσκονται στο επίκεντρο της κάλυψης των μέσων ενημέρωσης, η Αφροδιασπορά (η οποία δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση μια ομοιογενή ομάδα ανθρώπων) παρουσιάζεται ως «διαφορετική» λόγω του χρώματος του δέρματός της, ως άτομα χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου (δηλ. άτομα με εξαιρετικά χαμηλό SES), ως κακοποιοί, εισβολείς ή απειλή για την κοινωνία. Επίσης, παρουσιάζονται κυρίως ως εξωτικοί και αντικειμενοποιημένοι, κάτι που αφορά ιδιαίτερα τις γυναίκες της Αφροδιασποράς.
- Κυρίαρχες αφηγήσεις όπως οι παραπάνω κυκλοφορούν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στα διαδικτυακά μέσα, αλλά συμβαδίζουν και με τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες στην έρευνα φαντάζονται την Αφροδιασπορά σε σχέση με την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση (SES). Όπως δείχνει η έρευνα, οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς σπάνια, αν όχι ποτέ, θεωρούνται ότι κατέχουν μεσαίες και υψηλές θέσεις στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα, διευθυντικές θέσεις ή θέσεις εκπαίδευσης/κατάρτισης. Αντίθετα, θεωρείται ή υποτίθεται ότι καταλαμβάνουν χαμηλόμισθες, επισφαλείς (αν όχι επικίνδυνες) θέσεις εργασίας (π.χ. γεωργία/κτηνοτροφία, καθαρισμός, κατασκευές και υπηρεσίες φροντίδας, σεξουαλικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της αναγκαστικής σεξουαλικής εργασίας, πλανόδιοι πωλητές, υπηρεσίες παράδοσης) που συμβάλλουν στην περαιτέρω περιθωριοποίηση αυτών των ανθρώπων σε κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο.
- Ειδικά όταν οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς οδηγούνται σε επισφαλείς εργασίες του είδους που αναφέρθηκε παραπάνω, ζητήματα όπως η παρενόχληση στην εργασία και η σεξουαλική παρενόχληση, οι ρατσιστικές συμπεριφορές και επιθέσεις και η ρητορική μίσους γίνονται ακόμη πιο συχνά και έντονα. Ως εκ τούτου, η εμφάνιση μιας κουλτούρας φόβου, περιθωριοποίησης και αυτοπεριθωριοποίησης οδηγεί σε έναν φαύλο κύκλο διακρίσεων, περιθωριοποίησης και σιωπηρής απαγόρευσης της Αφροδιασποράς, χωρίς ευκαιρίες για διαπολιτισμικό διάλογο και κοινωνική ένταξη.
- Ομοίως, η αποδοχή του τετριμμένου και καθημερινού ρατσισμού, στον οποίο οι πολίτες μέλη της Αφροδιασποράς αναγκάζονται να προσαρμοστούν ως

αναπόφευκτη καθημερινή συνθήκη, συντηρεί μια κουλτούρα τραύματος και μια κουλτούρα εσωστρέφειας, η οποία τους αποθαρρύνει από το να διεκδικήσουν τη θέση που τους αναλογεί στις κοινωνίες στις οποίες συμβάλλουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά.

- Διαφορετικές μορφές ρατσισμού που προέρχονται από το χρώμα του δέρματος σε συνδυασμό με τη χώρα προέλευσης, το φύλο και τη θρησκεία αναγνωρίζονται ως λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι της Αφροδιασποράς (Έλληνες, Ιταλοί ή Ισπανοί αφρικανικής καταγωγής, Αφροέλληνες, Αφροϊσπανοί, Αφροϊταλοί, πολίτες μεικτής καταγωγής και Αφρικανοί μετανάστες) δεν απολαμβάνουν τα ίδια πλήρη δικαιώματα ιθαγένειας με τους άλλους (λευκούς) πολίτες.
- Αν και περισσότερο από το 1/3 σε κάθε χώρα θεωρεί ότι η κατάσταση στη χώρα τους βελτιώνεται ελαφρώς όσον αφορά θέματα κοινωνικής ένταξης, η διάκριση και οι προκαταλήψεις με βάση το χρώμα του δέρματος και την εθνικότητα παραμένουν το βασικό εμπόδιο στην κοινωνική και πολιτισμική ένταξη και την ήρεμη ζωή των Αφροδιασπορών. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η σοβαρή οπισθοδρόμηση στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα των φυλών σε ένα κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό περιβάλλον όπου η ρητορική μίσους και ο ρατσιστικός λόγος εξαπλώνονται με την άνοδο των ακροδεξιών ιδεολογιών εντός της ΕΕ, αλλά και μετά την επανεκλογή του Ντόναλντ Τραμπ.
- Τα περιστατικά ρατσισμού και ρητορικής μίσους αναγνωρίζονται από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό, οι κουλτούρες του ρατσισμού, του μπανάλ και θεσμικού ρατσισμού και της αφροφοβίας, μέσα στις οποίες ζουν τα μέλη της Αφροδιασποράς, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αόρατες. Οι άνθρωποι δεν αναγνωρίζουν εύκολα τις λεπτές ή συγκεκαλυμμένες μορφές διακρίσεων ως ρατσιστικές. Υπάρχει, επομένως, ανάγκη ευαισθητοποίησης σχετικά με τον ρατσιστικό λαϊκό λόγο, εάν θέλουμε να καταρριφθούν και να αποαποικιοποιηθούν οι κυρίαρχες αφηγήσεις για τη φυλή και τις κουλτούρες της οικειοποίησης.
- Οι πρωτοβουλίες, η νομοθεσία και οι κοινωνίες πρέπει να εργάζονται συνεχώς για την αντιμετώπιση της πολλαπλής διάκρισης κατά της Αφροδιασποράς σε όλες τις χώρες.
- Η αντιμετώπιση και η καταπολέμηση της πολλαπλής διάκρισης συνεπάγεται, επομένως, την απομυθοποίηση των κυρίαρχων αφηγήσεων σχετικά με τη φυλή, την εθνικότητα και το φύλο, οι οποίες συνυπάρχουν και αλληλοεπηρεάζονται. Αυτό περιλαμβάνει επίσης την αναγνώριση των προνομίων των λευκών, δυτικών, ανδρών και cis-gender ατόμων, κάτι που είναι δυσάρεστο για τις δυτικές κοινωνίες.

Οι εμπειρίες ζωής της Αφροδιασποράς στην Ιταλία, την Ισπανία και την Ελλάδα

- Τα στοιχεία που συντηρούν την αφρικανική ταυτότητα σχετίζονται με: την ομιλία ή την εξοικείωση με τη μητρική ή πατρική γλώσσα (αυτό διαφέρει μεταξύ των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς), τη μάθηση ή την άσκηση της θρησκείας, τη συμμετοχή στην αφρικανική εθνοτική κοινότητα όπου λαμβάνουν χώρα συλλογικές πολιτιστικές και κοινωνικές πρακτικές. Επίσης, σχετίζεται με τα ταξίδια στη χώρα καταγωγής στην Αφρική και, τέλος, με τον τρόπο με τον οποίο οι

παραδόσεις και οι αξίες μεταδίδονται μέσω της μητρικής ανατροφής. Ο ρατσισμός κατά της πολιτιστικής ταυτότητας ενός ατόμου δεν αποτελεί, επομένως, απλώς επίθεση στην καταγωγή και τις ρίζες του, αλλά επίθεση στον κοινωνικό και πολιτιστικό τρόπο ύπαρξής του και της εξέλιξής του.

- Η αφρικανική πολιτιστική ταυτότητα αναδύεται στο ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής της ταυτότητας. Εκδηλώνεται μέσω εθιμικών πρακτικών όπως η παραδοσιακή ενδυμασία, οι εορτασμοί, το πένθος ή η συμπεριφορά σε ένα καθημερινό κοινωνικό πλαίσιο. Η πίεση για κοινωνική προσαρμογή μέσω της άρνησης, της απόρριψης ή της στερεοτυποποίησης αυτών των στοιχείων της πολιτιστικής ταυτότητας είναι μια άλλη μορφή φυλετικής κατηγοριοποίησης, υποτίμησης και διαχωρισμού των ανθρώπων που θεωρούνται λιγότερο άξιοι.
- Τα άτομα της δεύτερης γενιάς της Αφροδιασποράς διεκδικούν μια πιο αποτελεσματική ένταξη και μια πιο νοσταλγική και ρομαντική προσέγγιση στη διατήρηση της αφρικανικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτή η καλλιέργεια της πολιτιστικής ταυτότητας μέσω της εκμάθησης γλωσσών, της μετάδοσης προφορικών ιστοριών και οικογενειακών ιστορικών διαδρομών ή της συνέχισης θρησκευτικών και κοινωνικών πρακτικών, θεωρήθηκε ως πράξη αντίστασης και επιβεβαίωσης της ταυτότητας.
- Η ισλαμοφοβία είναι κατά κύριο λόγο ένα πεδίο διακρίσεων, που γεννά επίσης πολλαπλές διακρίσεις (για παράδειγμα στην περίπτωση των μουσουλμάνων γυναικών αφρικανικής καταγωγής). Επομένως, η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο βιώνεται και εκφράζεται η θρησκεία, αλλά και του τρόπου με τον οποίο μπορεί να γεννήσει περαιτέρω διακρίσεις και ρατσιστικές συμπεριφορές, είναι σημαντική για τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης του AFROEQUALITY.
- Η Αφροδιασπορά επιδεικνύει υψηλή δεκτικότητα όσον αφορά άλλες θρησκείες, αποδεικνύοντας ότι η θρησκεία αποτελεί βασικό στοιχείο για τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας ενός ατόμου. Στοιχεία από διαφορετικές θρησκείες και πεποιθήσεις (π.χ. στοιχεία ανιμιστικών πεποιθήσεων κατέχουν σημαντική θέση και δύναμη στον τρόπο διαμόρφωσης ορισμένων αφρικανικών κοινωνιών και πολιτισμών) θεωρούνται ευρύτερα στοιχεία που διαμορφώνουν τις αφροδιασπορικές ταυτότητες. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες δεύτερης γενιάς μετανάστες διδάσκονται και εκπαιδεύονται σε θρησκευτικές αφηγήσεις και πεποιθήσεις με στόχο τη διατήρηση της πολιτιστικής τους πορείας.
- Η κατασκευή του «καλού ανθρώπου» θεωρείται μέρος της συλλογικής πολιτιστικής ταυτότητας και ενσωματώνεται ως «συλλογικό βάρος». Επομένως, η κατασκευή της ηθικής και του νεοφιλελεύθερου εαυτού της Αφροδιασποράς είναι σύνθετες κατασκευές που διαμορφώνονται ως ατομική και συλλογική ταυτότητα.
- Οι λεκτικές και σωματικές ρατσιστικές επιθέσεις από φασιστικές και ακροδεξιές ομάδες που απολαμβάνουν τακτικά θεσμική προστασία καταλαμβάνουν υψηλή θέση στις εμπειρίες ρατσισμού της Αφροδιασποράς. Η εχθρότητα και τα βαθιά ριζωμένα φυλετικά στερεότυπα εντός των τοπικών κοινοτήτων δημιουργούν ένα εχθρικό και μη ασφαλές περιβάλλον για τα άτομα αφρικανικής καταγωγής στις χώρες αυτές, ενώ ο θεσμικός ρατσισμός που βιώνουν από τις αρχές και τις δημόσιες

υπηρεσίες καθιστούν την καθημερινή ζωή και τις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες ακόμη πιο δύσκολες.

- Το τραύμα από τέτοιες μορφές ακραίου ρατσισμού αντιμετωπίζεται σε αρκετές περιπτώσεις σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ενδυνάμωσης, όταν οι άνθρωποι ανταποκρίνονται στις επιθέσεις στην εθνική τοπική γλώσσα ή μέσω λογικής και ισχυρών επιχειρημάτων. Ωστόσο, αυτή δεν είναι μια συνήθης πρακτική αντιμετώπισης του ρατσισμού.
- Οι πολίτες μεικτής φυλής αντιμετωπίζουν προκλήσεις που προκύπτουν από τις κοινωνικές και πολιτισμικές τους επαφές τόσο με λευκούς όσο και με κοινότητες της αφρικανικής διασποράς. Μια τέτοια κατάσταση διακρίσεων συντηρεί έναν αγώνα για την ταυτότητα και την ένταξη, ο οποίος σπάνια αναγνωρίζεται, καθώς και στις δύο περιπτώσεις το χρώμα του δέρματος δαιμονοποιείται επειδή ανήκει στην «αντίθετη» φυλετική ομάδα.
- Εμπειρίες διαφορετικών μορφών ρατσισμού, από σχόλια για το χρώμα του δέρματος έως σωματικές επιθέσεις (το 1/3 των συμμετεχόντων αναφέρει ότι έχει υποστεί σωματικές επιθέσεις), αναφέρονται ότι λαμβάνουν χώρα σε διάφορους δημόσιους χώρους, όπως σχολεία, μέσα μαζικής μεταφοράς και δρόμους, χώρους υψηλής ορατότητας, αλλά και θεσμικούς χώρους όπου τα θύματα ρατσισμού θα έπρεπε να αισθάνονται προστατευμένα. Τέτοιες συμπεριφορές φαίνεται να νομιμοποιούνται και στον οικογενειακό χώρο και λόγο, διαιωνίζοντας την κουλτούρα του ρατσισμού και της αφοφοβίας.
- Ο *misogynoir* είναι ένα ιδιαίτερα έντονο πρόβλημα για τις γυναίκες της Αφροδιασποράς, οι οποίες κρίνονται και υφίστανται διακρίσεις τόσο λόγω του χρώματος του δέρματός τους όσο και λόγω του φύλου τους.
- Τα άτομα αφρικανικής καταγωγής ζητούν να χρησιμοποιηθεί ένας όρος που να περιλαμβάνει όλους τους ανθρώπους στις πολιτικές αποφάσεις και στον επίσημο λόγο. Ο όρος «People of Colour» (Άνθρωποι Χρώματος) ή η συντομογραφία POC είναι δυσάρεστος και τους κάνει να αισθάνονται περιθωριοποιημένοι και αποκλεισμένοι. Για τον λόγο αυτό, η σύμπραξη αποφάσισε να αλλάξει όλη την ορολογία και τις αναφορές σε: Αφροδιασπορά, άτομα αφρικανικής καταγωγής, Αφροέλληνες/Αφροϊταλοί/Αφροϊσπανοί, Έλληνες/Ιταλοί/Ισπανοί αφρικανικής καταγωγής και τη χρήση και των δύο εθνικοτήτων για άτομα μεικτής φυλής.
- Οι δραστηριότητες (που πραγματοποιούνται κυρίως στο πλαίσιο έργων που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ) στις οποίες καλούνται να συμμετάσχουν οι αφροδιασπορικές κοινότητες, επενδύοντας προσωπικό και επαγγελματικό χρόνο, είναι προσωρινές, βραχυπρόθεσμες, δεν είναι περιεκτικές και δεν οδηγούν σε πραγματικές αλλαγές στην καθημερινή τους ζωή ή στη χάραξη πολιτικής και σε νομικά ζητήματα ιθαγένειας.
- Για την Αφροδιασπορά, η αβεβαιότητα και η ευαλωτότητα πλαισιώνουν την έννοια της ιθαγένειας. Επιπλέον, το μέσο της άδειας διαμονής και εργασίας θεωρείται περισσότερο ως μηχανισμός κοινωνικού αποκλεισμού και όχι ως μέσο που συμβάλλει στην επίτευξη της κοινωνικής ένταξης. Μια τέτοια κατάσταση αβεβαιότητας στην καθημερινή ζωή, αλλά και η καθημερινή εμπειρία κοινωνικής και

συστημικής περιθωριοποίησης, δεν παρακινεί τους ανθρώπους να συμμετάσχουν ή να ενταχθούν σε δραστηριότητες ενδυνάμωσης.

- Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες δίνουν προτεραιότητα στην ακτιβιστική δράση και τη συμμετοχή σε πρωτοβουλίες πολιτών και ενώσεις με στόχο την επιτάχυνση των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης της Αφροδιασποράς. Στην πραγματικότητα, η κοινωνική και ακτιβιστική δράση θεωρείται ευρέως πολιτική (ελευθερία θρησκευτικής έκφρασης, κοινοτικές δραστηριότητες κ.λπ.) και διατηρεί θέματα σημασίας, όπως η ιθαγένεια και τα κοινωνικά δικαιώματα, ψηλά στην ατζέντα.
- Τα προαναφερθέντα ευρήματα ενισχύουν την ανάγκη των ερευνητών, των ακτιβιστών, των υπευθύνων χάραξης πολιτικής και όλων των σχετικών ενδιαφερόμενων μερών να ασχοληθούν με τη «**διασπορική σκέψη**» (Rizvi, 2015; Hall, 1980), όπου η προσωπικότητα, ταυτότητα και κουλτούρα αποτελούν το σημείο αναφοράς στη σκέψη για την κοινωνική ένταξη, τη διαπολιτισμικότητα, τον ρατσισμό και την ιθαγένεια όσον αφορά τις αφροδιασπορικές ταυτότητες.

Προς μια «διασπορική σκέψη»

- Η απόκτηση ιθαγένειας είναι μια χρονοβόρα και πολύπλοκη διαδικασία, μεταξύ άλλων λόγω της περίπλοκης γραφειοκρατίας. Το νομοθετικό και πολιτικό πλαίσιο και στις τρεις χώρες είναι πολύπλοκο, εχθρικό προς όσους επιθυμούν να εγκατασταθούν σε μία από τις τρεις χώρες και δημιουργεί μια κουλτούρα διακρίσεων κατά των μη λευκών και μη δυτικών πολιτών.
- Η έλλειψη εκπροσώπησης, η μη ευνοϊκή νομοθεσία, ο θεσμικός και καθημερινός ρατσισμός και το δύσκολο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο αναμένεται να ζει και να βιοπορίζεται η Αφροδιασπορά, μειώνουν το ενδιαφέρον για την αναζήτηση ή τη συμμετοχή σε προγράμματα εκμάθησης γλωσσών, προγράμματα ενδυνάμωσης, σχέδια ανάπτυξης επιχειρήσεων ή ακόμη και πρωτοβουλίες πολιτιστικών και κοινωνικών ανταλλαγών ή πολιτικές δραστηριότητες.
- Οι συνέργειες μεταξύ ακαδημαϊκών, εργαζομένων στο πεδίο, ακτιβιστών, και κοινοτήτων θεωρούνται ως μια εξαιρετικά αναγκαία στρατηγική για να διασφαλιστεί ότι η Αφροδιασπορά έχει «θέση στο τραπέζι» στις συζητήσεις για θέματα που την αφορούν και ότι θέματα σχετικά με την ιθαγένεια, τον ρατσισμό και την αφοφοβία βρίσκονται συνεχώς στο επίκεντρο διαφορετικών δημόσιων, πολιτικών και ακαδημαϊκών χώρων.
- Διαφορετικές στρατηγικές για την προώθηση της συμμετοχής και της συνύπαρξης περιλαμβάνουν Διαπολιτισμικά Εργαστήρια, Εναλλακτικά Αφηγηματικά Προγράμματα και Προγράμματα Ένταξης Νέων που στοχεύουν στην εμπλοκή των κοινοτήτων της Αφροδιασποράς στην ευρύτερη κοινότητα, αλλά και στην απομυθοποίηση και την εννοιολόγηση των αφηγήσεων σχετικά με τη φυλή, την εθνικότητα και το χρώμα.
- Ο κυρίαρχος λόγος για τους «μετανάστες» αρνείται στην Αφροδιασπορά το δικαίωμα να θεωρείται θεμελιώδης για την κοινωνία. Οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι (π.χ. εργοδότες) πρέπει να κατανοήσουν τα συγκεκριμένα συστημικά εμπόδια που αντιμετωπίζει η Αφροδιασπορά (διάκριση λόγω χρώματος, υπόθεση ότι αποτελεί

ομοιογενή ομάδα μεταναστών, έλλειψη πρόσβασης σε στέγαση, ανώτερη εκπαίδευση, υγιή επιχειρηματικότητα).

- Θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την ανάγκη αντιμετώπισης του ρατσισμού σε διαρθρωτικό επίπεδο, ώστε να αποαποικιοποιηθεί η κυρίαρχη αφήγηση. Για τον σκοπό αυτό, είναι απαραίτητο να ενσωματωθούν μαθήματα σχετικά με την ιστορία των αφρικανικών λαών και την αποικιοκρατία στα σχολικά και πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών και να διδαχθούν οι εκπαιδευτικοί τρόποι πρόληψης των διακρίσεων στο σχολείο και να αναπτυχθούν τρόποι υποστήριξης των νέων πολιτών της Αφροδιασποράς ώστε να ακολουθήσουν τριτοβάθμια εκπαίδευση και να επιτύχουν επαγγελματικά.

7. Χαρτογράφηση της αφρικανικής ταυτότητας στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία: Πώς επιτυγχάνεται τελικά η ένταξη; Αναδυόμενα ζητήματα σχετικά με την ιθαγένεια και την πολιτισμική ένταξη – Συστάσεις για την πολιτική και την έρευνα

Η επίτευξη της κοινωνικής ένταξης των μελών της Αφροδιασποράς στην Ευρώπη, και συγκεκριμένα στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία, απαιτεί κάτι περισσότερο από μεμονωμένες παρεμβάσεις — απαιτεί μια δομική και συστημική μεταμόρφωση του τρόπου οργάνωσης των θεσμών, των κοινωνιών και των αφηγήσεων. Μέσω του Πακέτου Εργασίας 2 του έργου AFROEQUALITY, πραγματοποιήθηκε μια ολοκληρωμένη ανάλυση της κατάστασης σχετικά με τις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων αφρικανικής καταγωγής στην Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα. Η ανάλυση αυτή βασίστηκε τόσο στις απόψεις των ατόμων της αφρικανικής διασποράς όσο και σε μια ευρύτερη εξέταση των κοινωνικών δυναμικών, χρησιμοποιώντας μια μεθοδολογία μεικτής προσέγγισης που περιελάμβανε έρευνα τεκμηρίωσης, ηλεκτρονικές έρευνες, ομάδες εστίασης, στρογγυλές τράπεζες και αναλύσεις των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των κοινωνικών μέσων.

Τα ευρήματα αποκαλύπτουν μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ κοινών διαρθρωτικών εμποδίων και εθνικών δυναμικών που επηρεάζουν άτομα της Αφροδιασποράς σε όλη την Ευρώπη. Σε γενικές γραμμές, ο συστημικός ρατσισμός, η ξενοφοβία και ο αποκλεισμός παραμένουν κοινές προκλήσεις, ενώ τα εθνικά πλαίσια εισάγουν πρόσθετα εμπόδια, όπως διοικητικά εμπόδια, διαφορετικούς νόμους περί ιθαγένειας και αντιφατικές αφηγήσεις σχετικά με τη μετανάστευση και την εθνική ταυτότητα. Σε ατομικό επίπεδο, αυτές οι δυναμικές διαμορφώνονται περαιτέρω από αλληλοεπικαλυπτόμενους παράγοντες, όπως, η περιφερειακή προέλευση (π.χ. Βόρεια ή υποσαχάρια Αφρική), το φύλο, η θρησκεία, η ηλικία και το νομικό καθεστώς, οι οποίοι επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο βιώνεται ο αποκλεισμός. Αυτό το πλαίσιο αντικατοπτρίζει όχι μόνο τις αποτυχίες των πολιτικών, αλλά και την ευρύτερη κοινωνικοπολιτική κατασκευή της εθνικότητας και της ιθαγένειας στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Μαζί, αυτά τα επίπεδα αναδεικνύουν μια επείγουσα πρόκληση: να

εξασφαλιστεί η ίση πρόσβαση σε δικαιώματα, πόρους και ευκαιρίες για όλα τα άτομα αφρικανικής καταγωγής, ανεξάρτητα από το υπόβαθρο ή το καθεστώς τους.

Ένα επαναλαμβανόμενο σημείο προβληματισμού σε όλα τα εθνικά πλαίσια ήταν το ερώτημα του *πώς να προωθηθεί μια ουσιαστική κοινωνική ένταξη και να αμφισβητηθεί η βαθιά ριζωμένη νοοτροπία «εμείς εναντίον αυτών»*. Η παρούσα έρευνα υπογραμμίζει τη σημασία της υπέρβασης των απλουστευτικών κατηγοριοποιήσεων ομάδων και της υιοθέτησης μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης που αναγνωρίζει την πολυπλοκότητα και την ατομικότητα των ταυτοτήτων. Αυτό απαιτεί όχι μόνο την αναγνώριση των διαφορετικών εμπειριών εντός της Αφροδιασποράς, αλλά και την κατάργηση των κανονιστικών παραδοχών σχετικά με την εθνική ταυτότητα και το ποιος θεωρείται μέλος του «κοινού».

Αυτά τα ευρήματα, που υποστηρίζονται από εμπειρικά δεδομένα και από τις βιωμένες εμπειρίες των ανθρώπων αφρικανικής καταγωγής, καταδεικνύουν ότι η καταπολέμηση του ρατσισμού και η προώθηση της ένταξης απαιτούν κάτι περισσότερο από επιφανειακές λύσεις. Απαιτείται διαρθρωτική μεταρρύθμιση, τόσο σε επίπεδο νομικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων, όσο και σε επίπεδο αναδιαμόρφωσης του δημόσιου διαλόγου, των εκπαιδευτικών συστημάτων και της εκπροσώπησης στα μέσα ενημέρωσης. Είναι ζωτικής σημασίας αυτή η αλλαγή να βασίζεται στη συμμετοχική διακυβέρνηση, στον σχεδιασμό διατομεακών πολιτικών και μακροχρόνια δημόσια δέσμευση. Απαιτεί συμμετοχικές πολιτικές διαδικασίες χωρίς αποκλεισμούς, που να θέτουν στο επίκεντρο τους ανθρώπους της Αφροδιασποράς. Μόνο μέσω μιας τέτοιας συστημικής αλλαγής μπορεί η ΕΕ να προχωρήσει προς μια πιο δίκαιη, διαπολιτισμική κοινωνία, στην οποία η πολυμορφία αναγνωρίζεται και εκτιμάται.

Οι ακόλουθες συστάσεις πολιτικής, που έχουν αναπτυχθεί τόσο σε γενικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, βασίζονται σε αυτά τα ευρήματα και στοχεύουν στην υποστήριξη αποτελεσματικών, βιώσιμων και ουσιαστικών αλλαγών σε όλα τα θεσμικά όργανα και την κοινωνία.

Θεσμική Αναγνώριση και Εκπροσώπηση: Η θεσμική αναγνώριση και εκπροσώπηση είναι ζωτικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι τα μέλη της Αφροδιασποράς δεν είναι απλώς παθητικοί αποδέκτες, αλλά ενεργοί συνδημιουργοί των πολιτικών που επηρεάζουν τη ζωή τους. Τα εθνικά και τοπικά συμβουλευτικά όργανα πρέπει να ενισχυθούν με μηχανισμούς που εγγυώνται την ουσιαστική και αναλογική συμμετοχή των αφροδιασπορικών ατόμων, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν στον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και τη βελτίωση των δημόσιων πολιτικών από μέσα. Αυτό σημαίνει επίσης τη μεταμόρφωση των δημόσιων θεσμών μέσω της εφαρμογής θετικών δράσεων και συμπεριληπτικών στρατηγικών, ώστε να ανοίξει η πρόσβαση σε συμβουλευτικά συμβούλια και θέσεις λήψης αποφάσεων, διασφαλίζοντας ότι οι αφροδιασπορικές προοπτικές αντικατοπτρίζονται σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και ότι οι θεσμικές δομές δεν διαιωνίζουν πλέον τον αποκλεισμό.

Καταπολέμηση του Ρατσισμού και της Αφροφοβίας: Η αποτελεσματική καταπολέμηση του ρατσισμού και της αφροφοβίας απαιτεί την υπέρβαση των νόμων, ώστε να αντιμετωπιστούν οι βαθιά ριζωμένες κοινωνικές προκαταλήψεις και θεσμικές πρακτικές. Η επιβολή της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων και των εγκλημάτων μίσους πρέπει να ενισχυθεί μέσω

ανεξάρτητων εποπτικών οργάνων με επαρκείς πόρους, απλοποιημένων διαδικασιών αναφοράς και μηχανισμών που εγγυώνται τη λογοδοσία. Οι εθνικές εκστρατείες και τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να καταπολεμούν ενεργά την αφροφοβία, τη φυλετική στοχοποίηση και τη ρητορική μίσους σε δημόσιους χώρους, χώρους εργασίας και ιδρύματα, με ιδιαίτερη έμφαση στην αστυνομία, τα μέσα ενημέρωσης, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και άλλους τομείς όπου οι προκαταλήψεις συχνά διαιωνίζονται και κανονικοποιούνται, έτσι ώστε οι πολιτισμικές στάσεις να αλλάξουν παράλληλα με τις νομικές προστασίες.

Ενδυνάμωση μέσω της Συμμετοχής των Πολιτών: Η ενδυνάμωση των ατόμων και των κοινοτήτων της Αφροδιασποράς μέσω της συμμετοχής των πολιτών σημαίνει να τους δοθεί η δυνατότητα να ασκούν τα δικαιώματά τους, να διαμορφώνουν αποφάσεις και να ενισχύουν τη φωνή τους στη δημόσια ζωή. Αυτό απαιτεί θεσμική υποστήριξη και μακροπρόθεσμη, βιώσιμη χρηματοδότηση για τις αφροδιασπορικές ενώσεις, τις πολιτιστικές πλατφόρμες και τα δίκτυα που διευθύνονται από νέους, ώστε να διασφαλίζεται ότι διαθέτουν τους πόρους για την ανάπτυξη ικανοτήτων και επιρροής. Οι κυβερνήσεις πρέπει να δημιουργήσουν μηχανισμούς διαρθρωμένου διαλόγου, όπως συνελεύσεις πολιτών και καθορισμένους συνδέσμους με την κοινότητα, προκειμένου να καθιερωθούν τακτικές και ουσιαστικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ ατόμων και/ή ενώσεων της αφρικανικής διασποράς και των αρχών, διασφαλίζοντας ότι η συμμετοχική διακυβέρνηση οδηγεί σε πραγματική επιρροή και όχι σε συμβολική διαβούλευση.

Συμπεριληπτική Εκπαίδευση και Πολιτιστική Πολιτική: Η συμπεριληπτική εκπαίδευση και οι πολιτικές για την κουλτούρα είναι ζωτικής σημασίας για την αναδιαμόρφωση των δημόσιων αφηγημάτων και την αποδόμηση επιβλαβών στερεοτύπων. Η ιστορία, ο πολιτισμός και η σύγχρονη συμβολή των Αφρικανών πρέπει να ενσωματωθούν πλήρως στα προγράμματα, την επιμόρφωση εκπαιδευτικών και τα εκπαιδευτικά υλικά σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, με στόχο την ενίσχυση της κριτικής σκέψης, της επίγνωσης της διαφορετικότητας και της ιστορικής ακρίβειας. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει επίσης να υποστηρίζουν ενεργά πολιτιστικά γεγονότα, μουσεία, καλλιτεχνικά έργα και δημόσιες εκστρατείες ενημέρωσης που αναδεικνύουν τις αφρικανικές καταγωγής ιστορίες, αμφισβητούν εξωτικοποιημένες ή ελλειμματικές αφηγήσεις και προωθούν μια ζωντανή, πολυδιάστατη εικόνα της αφρικανικής κληρονομιάς που αντανακλά τόσο το παρελθόν όσο και το παρόν

Θρησκευτική και Πολιτιστική Ένταξη: Η θρησκευτική και πολιτιστική ένταξη σημαίνει την εξασφάλιση ότι τα μέλη της Αφροδιασποράς μπορούν να ασκούν πλήρως τις θρησκείες και τις πολιτιστικές τους παραδόσεις με αξιοπρέπεια και ασφάλεια. Τα θεσμικά πλαίσια και ο αστικός σχεδιασμός πρέπει να εγγυώνται την πρόσβαση σε κατάλληλους θρησκευτικούς χώρους και να διασφαλίζουν την ελευθερία της θρησκευτικής λατρείας, υποστηρίζοντας παράλληλα πρωτοβουλίες που ενισχύουν τον διάλογο ανάμεσα σε θρησκείες και πολιτισμούς. Η προτεραιοποίηση αφροδιασπορικών έργων που γεφυρώνουν διαφορετικές κοινότητες και αμφισβητούν τις θρησκευτικές προκαταλήψεις είναι κλειδί για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την αποτροπή της

περιθωριοποίησης των αφρικανικής καταγωγής θρησκευτικών και πολιτιστικών ταυτοτήτων.

Φύλο και Διαθεματική Δικαιοσύνη: Η προώθηση της έμφυλης και διαθεματικής δικαιοσύνης απαιτεί από τις δημόσιες υπηρεσίες και πολιτικές να αντιμετωπίζουν ρητά τις πολλαπλές διακρίσεις που βιώνουν οι γυναίκες της Αφροδιασποράς, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και άλλες περιθωριοποιημένες υποομάδες της Αφροδιασποράς. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να υιοθετήσουν διαθεματικά πλαίσια που αναγνωρίζουν πως οι αλληλοεπικαλυπτόμενες ταυτότητες διαμορφώνουν τις εμπειρίες ανισότητας και να διασφαλίσουν ότι οι υπηρεσίες ανταποκρίνονται αναλόγως. Παράλληλα, θα πρέπει να υποστηρίζουν πρωτοβουλίες καθοδήγησης, ανάπτυξης ηγεσίας και ασφάλειας με επικεφαλής γυναίκες και νέους της Αφροδιασποράς, δημιουργώντας χώρους ενδυνάμωσης που ενισχύουν την ατομική αυτενέργεια και τη συλλογική ανθεκτικότητα.

Νομικά Μονοπάτια και Κοινωνικοοικονομικά Δικαιώματα: Η δημιουργία δίκαιων νομικών διαδρομών και η διασφάλιση κοινωνικοοικονομικών δικαιωμάτων είναι ζωτικής σημασίας για την αποδόμηση δομών αποκλεισμού που επηρεάζουν την Αφροδιασπορά. Οι νόμοι περί ιθαγένειας και οι διαδικασίες τεκμηρίωσης πρέπει να μεταρρυθμιστούν ώστε να εξαλειφθούν οι διακρίσεις, με ιδιαίτερη έμφαση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι δεύτερης γενιάς και οι εργαζόμενοι χωρίς έγγραφα. Οι κυβερνήσεις πρέπει να εφαρμόζουν προστασία της εργασίας και να διασφαλίζουν την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, ειδικά σε τομείς όπως η οικιακή εργασία και η γεωργία, όπου η Αφροδιασπορά είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στην εκμετάλλευση, ώστε η οικονομική συμμετοχή να στηρίζεται στα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και την ίση ευκαιρία.

Παρακολούθηση, Συλλογή Δεδομένων και Λογοδοσία: Αξιοπίστα συστήματα παρακολούθησης, συλλογής δεδομένων και λογοδοσίας είναι κρίσιμα για την καταγραφή της προόδου και την αντιμετώπιση των συστημικών ανισοτήτων. Οι κυβερνήσεις πρέπει να αναπτύξουν τυποποιημένες μεθόδους για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τις φυλετικές διακρίσεις, τη βία και τα κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα, ώστε να ενισχυθεί η τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής. Παράλληλα, ανεξάρτητα παρατηρητήρια και οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών πρέπει να ενδυναμωθούν και να χρηματοδοτηθούν ώστε να αξιολογούν τις εθνικές πολιτικές, να καταγράφουν τον θεσμικό ρατσισμό και να απαιτούν λογοδοσία από τους θεσμούς, διασφαλίζοντας ότι οι δεσμεύσεις για φυλετική ισότητα μεταφράζονται σε μετρήσιμες και διαρκείς αλλαγές.

Ψηφιακή Δικαιοσύνη και Συμπεριληπτικοί Διαδικτυακοί Χώροι: Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ψηφιακές πλατφόρμες είναι ισχυροί χώροι που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, την ταυτότητα και την πρόσβαση στην πληροφορία, αλλά παράλληλα αναπαράγουν και ενισχύουν τον φυλετικό ρατσισμό, την παραπληροφόρηση και τα επιβλαβή στερεότυπα. Η διασφάλιση ψηφιακής δικαιοσύνης απαιτεί στοχευμένη ρύθμιση, λογοδοσία των πλατφορμών και υποστήριξη των αφρικανικής καταγωγής φωνών στο διαδίκτυο. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να συνεργαστούν με την Κοινωνία των Πολιτών, οργανώσεις για τα ψηφιακά δικαιώματα και παρόχους πλατφορμών για την ενίσχυση των συστημάτων

εποπτείας περιεχομένου, την αντιμετώπιση της μεροληψίας των αλγορίθμων και την αποτροπή της εξάπλωσης φυλετικά φορτισμένης παραπληροφόρησης. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στη χρήση κωδικοποιημένης γλώσσας, οπτικών μιμίδων και έμμεσων μορφών ρητορικής μίσους που στοχεύουν δυσανάλογα τα άτομα αφρικανικής καταγωγής, ιδίως γυναίκες και νέους. Παράλληλα, είναι απαραίτητη η επένδυση σε προγράμματα ψηφιακού γραμματισμού, πρωτοβουλίες κοινοτικής παρακολούθησης και υποστήριξη για αφροδιασπορικά μέσα και δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου. Τα άτομα της αφρικανικής διασποράς πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση πλαισίων ψηφιακής διακυβέρνησης και κανονισμών για την τεχνητή νοημοσύνη, ώστε να διασφαλιστούν δίκαια και ανθρωποκεντρικά διαδικτυακά περιβάλλοντα.

7.1. Συστάσεις για κάθε χώρα

ΕΛΛΑΔΑ

Η επιτάχυνση και απλοποίηση της πρόσβασης σε νόμιμο καθεστώς και ιθαγένεια για τους Αφροδιασπορικούς νέους και μακροχρόνιους κατοίκους της χώρας είναι ζωτικής σημασίας, δεδομένου του εξαιρετικά γραφειοκρατικού, περιοριστικού και συχνά μη συμπεριληπτικού νομικού συστήματος της Ελλάδας, το οποίο επιβαρύνει ιδιαίτερα τους νέους δεύτερης γενιάς από της Αφροδιασποράς. Οι συμπεριληπτικές μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να μειώσουν τις υπερβολικές απαιτήσεις (όπως τις μακροχρόνιες ιστορίες απασχόλησης) και να απλοποιήσουν τις διαδικασίες πολιτογράφησης, ενώ τα προγράμματα ευαισθητοποίησης θα καθοδηγούν ενεργά τα άτομα και τους συλλόγους σε πιθανά νομικά εμπόδια που προκύπτουν, διασφαλίζοντας ότι ενημερώνονται και υποστηρίζονται καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

Η θεσμοθέτηση της αντιρατσιστικής και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για τους δημόσιους υπαλλήλους στην πρώτη γραμμή είναι κρίσιμη, καθώς τα δεδομένα δείχνουν την ύπαρξη εδραιωμένου θεσμικού ρατσισμού και πρακτικών αποκλεισμού. Η εκπαίδευση πρέπει να στοχεύει στην αστυνομία, τη διοίκηση και τις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ πρέπει να περιλαμβάνει συστήματα παρακολούθησης που θα οργανώνονται από την κοινότητα για να διασφαλιστεί η λογοδοσία και να οικοδομηθεί η εμπιστοσύνη, ιδιαίτερα καθώς πολλοί άνθρωποι από την αφρικανική διασπορά νιώθουν ότι αγνοούνται ή απορρίπτονται στους δημόσιους χώρους.

Η δημιουργία ασφαλών χώρων αλληλεπίδρασης προσφέρει όχι μόνο πολιτιστικές και κοινωνικές ευκαιρίες, αλλά και την πολύ αναγκαία προστασία και ενδυνάμωση. Αυτοί οι χώροι θα παρέχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες, θα ενισχύουν τον διαπολιτισμικό διάλογο και θα προσφέρουν εργαλεία συμμετοχής, επιτρέποντας στην Αφροδιασπορά να ανακτήσει την αυτονομία της, να μοιραστεί εμπειρίες και να ενισχύσει την ανθεκτικότητά της απέναντι στη καθημερινή διάκριση και απομόνωση.

Η καταπολέμηση του αποκλεισμού από την απασχόληση στην Ελλάδα απαιτεί την καταπολέμηση της άτυπης αγοράς εργασίας, η οποία παγιδεύει πολλούς ανθρώπους της Αφροδιασποράς σε επισφαλή και μη ρυθμιζόμενη εργασία. Αυτό σημαίνει την εισαγωγή προσβάσιμων κανονικοποιημένων διαδρομών για τους εργαζόμενους, την ενίσχυση της

εφαρμογής της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων και την υποστήριξη των δικαιωμάτων των εργαζομένων με αφρικανική καταγωγή σε τομείς όπως η γεωργία και η οικιακή εργασία, όπου αντιμετωπίζουν δυσανάλογη εκμετάλλευση.

ΙΤΑΛΙΑ

Η μεταρρύθμιση των νόμων περί ιθαγένειας για την αναγνώριση των δεύτερης γενιάς ατόμων της Αφροδιασποράς αποτελεί επείγουσα ανάγκη στην Ιταλία, όπου, παρά το γεγονός ότι έχουν γεννηθεί ή μεγαλώσει στην περιοχή, πολλοί νέοι από αφρικανική καταγωγή παραμένουν αποκλεισμένοι λόγω αυστηρών νομικών πλαισίων. Οι δράσεις του έργου έχουν αναδείξει την ανάγκη κατάργησης των εμποδίων και αναγνώρισης αυτών των ατόμων ως νόμιμων Ιταλών πολιτών, ενσωματώνοντάς τα πλήρως στην εθνική ζωή.

Η ίδρυση διαπολιτισμικών κέντρων κοινότητας σε περιοχές με υψηλή συγκέντρωση της Αφροδιασποράς, ιδιαίτερα σε πολυπολιτισμικές πόλεις όπως η Παλέρμο, θα πρέπει να γίνεται από κοινού με ηγέτες της Αφροδιασποράς, ώστε να προσφέρονται πολιτισμικά ευαίσθητες υπηρεσίες και να ενισχύεται η τοπική συνοχή. Αυτά τα κέντρα θα ενισχύσουν τη διαπολιτισμική ανταλλαγή, θα προσφέρουν προγράμματα για νέους και θα υποστηρίξουν την κοινωνική ένταξη, αντιμετωπίζοντας τις συγκεκριμένες ανάγκες και των πρώτης και δεύτερης γενιάς ατόμων.

Η ανάπτυξη εκστρατειών αντιρατσιστικής ψηφιακής παιδείας και δημόσιας ενημέρωσης είναι καθοριστική, καθώς τα άτομα με αφρικανική καταγωγή στην Ιταλία αντιμετωπίζουν διακρίσεις λόγω φύλου, ισλαμοφοβίας και στερεοτύπων στα μέσα ενημέρωσης και τη δημόσια συζήτηση. Οι εκστρατείες θα πρέπει να αμφισβητούν επιβλαβή αφηγήματα, να προάγουν θετικές αναπαραστάσεις και να εμπλέκουν τους δημοσιογράφους και τους επαγγελματίες των μέσων στην αναδιαμόρφωση της εικόνας των ατόμων από την αφρικανική διασπορά, συμβάλλοντας στην μείωση των προκαταλήψεων και την αύξηση της ευαισθητοποίησης στην ιταλική κοινωνία.

Η χρηματοδότηση συνεργατικών προγραμμάτων μεταξύ δήμων και πρωτοβουλιών της αφρικανικής διασποράς είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της συμμετοχικής διακυβέρνησης. Ενσωματώνοντας τις οπτικές της Αφροδιασποράς στον τοπικό σχεδιασμό, στον προϋπολογισμό και στην αστική ανάπτυξη, αυτά τα προγράμματα μπορούν να συνδιαμορφώσουν λύσεις, να ενισχύσουν το αίσθημα της συλλογικής δράσης και να διασφαλίσουν ότι οι φωνές της αφρικανικής διασποράς διαμορφώνουν ενεργά τα περιβάλλοντα στα οποία ζουν.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Η ενίσχυση των εκπαιδευτικών πολιτικών ώστε να συμπεριλαμβάνουν την οπτική της Αφροδιασποράς είναι ζωτικής σημασίας στην Ισπανία, καθώς τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του έργου έχουν δείξει την ανάγκη αποδόμησης των στερεοτύπων και των αποικιακών κληρονομιών που εξακολουθούν να υπάρχουν στα προγράμματα σπουδών. Τα σχολεία πρέπει να υιοθετήσουν διαπολιτισμική εκπαίδευση για δασκάλους, να

ενσωματώσουν τις ιστορίες της αφρικανικής διασποράς και να αναπτύξουν πόρους που προάγουν την ιστορική συνείδηση και την υπερηφάνεια.

Η προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ενδυνάμωσης των γυναικών και των νέων της Αφροδιασποράς απαιτεί στοχευμένες επενδύσεις στην πρόσβαση στην απασχόληση, την επιχειρηματικότητα, την εκπαίδευση ηγεσίας και τις διαθεματικές πρωτοβουλίες. Αναγνωρίζοντας ότι οι γυναίκες και οι νέοι αντιμετωπίζουν πολλαπλούς περιορισμούς, τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να εξασφαλίσουν ίση πρόσβαση στις οικονομικές ευκαιρίες, ενώ θα ενισχύουν την εμπιστοσύνη και την ηγετική παρουσία στους κοινοτικούς χώρους.

Η ενίσχυση της δημόσιας εποπτείας των αστυνομικών πρακτικών είναι κρίσιμη, καθώς η στοχοποίηση βάσει φυλής και οι διακρίσεις από τις αρχές παραμένουν επίμονα προβλήματα. Η εισαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων βασισμένων στα δικαιώματα για τις δυνάμεις ασφαλείας, η δημιουργία ανεξάρτητων μηχανισμών παρακολούθησης και η διασφάλιση ότι η αφρικανική διασπορά συμμετέχει στη διαμόρφωση δίκαιων και υπεύθυνων πρακτικών αστυνόμευσης είναι δράσεις που θα βοηθήσουν στη μείωση αυτών των πρακτικών.

Η προώθηση τοπικών πρωτοβουλιών πολιτότητας και η ενίσχυση της συμμετοχής σε δημοτικό επίπεδο μπορούν να θεσμοθετήσουν τη συμπερίληψη. Υιοθετώντας συμμετοχικούς προϋπολογισμούς και διαπολιτισμικά πλαίσια σχεδιασμού, οι δήμοι μπορούν να ενδυναμώσουν τους κατοίκους αφρικανικής καταγωγής, βοηθώντας τους να σχεδιάσουν τοπικές πολιτικές και αποφάσεις, ενισχύοντας τη συμμετοχή των πολιτών και αντιμετωπίζοντας τις τοπικές ανισότητες από τη βάση.

Αυτές οι συστάσεις αντικατοπτρίζουν μια ολιστική, τεκμηριωμένη προσέγγιση που βασίζεται τόσο στην συγκριτική ανάλυση πολιτικής όσο και στις βιωμένες πραγματικότητες των ατόμων της αφρικανικής διασποράς. Προχωρώντας πέρα από την ένταξη προς την ενδυνάμωση, αυτές οι δράσεις καλούν για συνεργατική διακυβέρνηση και συνεχείς επενδύσεις στην ισότητα και την αξιοπρέπεια. Η αναγνώριση του πλούτου της αφρικανικής κληρονομιάς και η αποδόμηση των συστημικών εμποδίων δεν είναι μόνο ηθική επιταγή, αλλά και θεμελιώδης για την οικοδόμηση συνεκτικών, δημοκρατικών κοινωνιών σε όλη την Ευρώπη.